

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1948

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 25

19—25 juni.

Debatter m. m.

Lördagen den 19 juni.

	Sid.
Förslag till nya avlöningsreglementen m. m.	3
Förbättring av mödrahjälpstandvården	6
Ändring i civilförsvarslagen m. m.	8
Anslag till civilförsvaret m. m.	19
Interpellation av herr Persson, Ivar, ang. inrättande av en statens kulturfond	22

Måndagen den 21 juni.

Förstörande av vissa postförsändelser	25
Utbildningstiden för vissa värnpliktiga	28
Interpellation av herr Lundqvist ang. löneförhållandena för viss kvinnlig biträdespersonal	89
Försvarets organisation	122
Anslag till anordnande av efterutbildningsövning	127
Sparsamhet inom försvarsväsendet	129
Anslag till krigsmaterielverket	131
Anslag till underhåll av tygmateriel m. m.	132
Anslag till underhåll av fartyg m. m.	136
De värnpliktigas penningbidrag	137
Ang. vissa befattningar vid mariningenjörkåren	139
Ang. vissa materielanskaffningsanslag	141
Arméns tygmaterielanslag	144

Fredagen den 25 juni.

Ang. försenad utdelning av visst utlåtande	146
--	-----

Samtliga avgjorda ärenden.

Lördagen den 19 juni.

Utrikesutskottets utlåtande nr 13, ang. godkännande av protokoll rörande handeln mellan Sverige och Polen	3
— nr 14, ang. godkännande av överenskommelse rörande varuutbytet mellan Sverige och Norge	3
— nr 15, ang. godkännande av ett mellan Sverige och Norge träffat avtal om vissa fiskerifrågor	3

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 165, ang. nya avlöningsreglementen m. m.	3
— nr 166, ang. anslag till krigsrätterna	6
— nr 167, ang. anslag till poliskåren i Boden	6
— nr 169, ang. anslag till statens brandinspektion	6
— nr 170, ang. organisationen av den civila sjukvårdsberedskapen	6
— nr 171, ang. anslag till kontrollstyrelsen m. m.	6
— nr 172, ang. vissa ersättningar av statsmedel till arbetstagare som drabbats av silikos (stendammslunga)	6
— nr 173, ang. slutlig reglering av riksstaten: justitiedepartementet	6
— nr 174, ang. slutlig reglering av riksstaten: inrikesdepartementet	6
— nr 175, ang. ändrad lydelse av 2 § 1 mom. allmänna resereglementet	6
— nr 176, ang. ersättning till Hj. Jakobson m. fl. i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom	6
— nr 177, ang. utredning om statsbidrag till veckohem för barn ..	6
— nr 178, om sjukersättning åt vikarierande ekonomisten vid Umedalens sjukhus Thyra Olofsson	6
— nr 179, ang. utredning om åtgärder till förbättring av mödrahjälpsstandvården	6
— nr 180, ang. statsbidrag till kommuner för anordnande av resor till vallokal	8
— nr 181, ang. bidrag till vissa plankostnader m. m.	8
— nr 182, ang. anslag till statens biltrafiknämnd	8
— nr 183, ang. avsättning till statens automobilskattemedelsfond ..	8
Andra lagutskottets utlåtande nr 40, ang. ändring i civilförsvarslagen m. m.	8
Statsutskottets utlåtande nr 168, ang. anslag till civilförsvaret m. m.	19
Jordbruksutskottets utlåtande nr 63, ang. slutlig reglering av riksstaten: nionde huvudtiteln	21

Måndagen den 21 juni.

Första lagutskottets utlåtande nr 44, ang. ändringar i gällande lagstiftning om registrering av brott och förseelser	25
— nr 45, ang. förstörande av vissa postförsändelser	25
Sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga	28
Statsutskottets utlåtande nr 160, ang. vissa frågor rörande försvarets organisation	122
— nr 4, ang. utgifterna under fjärde huvudtiteln: försvarsdepartementet	127
— nr 161, ang. vissa avlönings- m. fl. anslag under fjärde huvudtiteln	137
— nr 162, ang. vissa anslag till materielanskaffning för försvaret ..	141
— nr 163, ang. vissa byggnadsarbeten för försvaret m. m.	144
— nr 164, ang. fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.	145

Lördagen den 19 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 4 och 160—164, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1 samt första lagutskottets utlåtanden nr 44 och 45.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande handeln mellan Sverige och Polen under tiden 1 maj 1948—30 april 1949;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse rörande varuutbytet mellan Sverige och Norge; samt

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Norge träffat avtal om vissa fiskerifrågor.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Förslag till nya avlöningsreglementen m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till nya avlöningsreglementen m. m. jämte i ämnet väckt motion.

I förevarande utlåtande hade utskottet hemställt,

A. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 225 framlagda förslag

I. bemyndiga Kungl. Maj:t

a) att utfärda statens allmänna avlöningsreglemente och avlöningsreglemen-

te för folkskolan i huvudsaklig överensstämmelse med till statsrådsprotokollet över finansärenden för den 16 april 1948 fogade reglementsförslag;

b) att under de förutsättningar och i den omfattning, som i nämnda statsrådsprotokoll förordats, vidtaga ändringar i sålunda utfärdade reglementen;

c) att med iakttagande av de huvudgrunder, som i statsrådsprotokollet förordats, utfärda erforderliga bestämmelser om övergång till sagda reglementen;

d) att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet förordats meddela föreskrifter om löneklassplacering av tjänstemän, som den 1 juli 1947 eller dessförinnan erhållit ordinarie eller extra ordinarie tjänst motsvarande lägst slutstadiet i reglerad befordringsgång enligt kungörelsen 1947: 436;

e) att, därest värnpliktiga med stöd av 28 § värnpliktslagen skulle inkallas till militärtjänstgöring, innan nytt krigsavlöningsreglemente utfärdats, besluta om de ändringar i gällande krigsavlöningsreglemente, som påkallades av den nya löneregleringen för statens tjänstemän, eller utfärda provisoriskt krigsavlöningsreglemente;

f) att tills vidare vid försvaret inrätta extra ordinarie tjänster i lönegrad Ce 25 och högre lönegrad, i den mån fråga vore om tjänster, för vilka avlöningskostnaderna bestredes från sakanslag;

g) att i enlighet med vad i statsrådsprotokollet förordats meddela bestämmelser om särskild ersättning för övertidsarbete till militärmeteorologer av 2 och 3 graden;

h) att i enlighet med vad i statsrådsprotokollet förordats under budgetåret 1948/49 medgiva det överskridande av genom riksdagens beslut maximerade

Förslag till nya avlöningsreglementen m. m.

anslag och anslagsposter, som påkallades med hänsyn till den allmänna löne-regleringen eller regleringen av beföringsgången för biträdes- och amanuenspersonal;

II. besluta, att det Kungl. Maj:t senast för budgetåret 1947/48 lämnade bemyndigandet att medgiva överskridande av genom riksdagens beslut maximerade anslagsposter till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, eller till avlöningar till icke-ordinarie personal skulle efter utgången av budgetåret 1947/48 äga fortsatt giltighet under budgetåret 1948/49;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anfört i anledning av § 29 i riksdagens år 1947 församlade revisorers berättelse;

C. att motionen II: 271 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Jag har deltagit i tredje avdelningens behandling av det föreliggande ärendet, men jag hade inte tillfälle att närvara vid justeringen i utskottet, varför jag skall be att få säga några ord här.

Genom förändringarna av beräkningsgrunderna komma vissa kategorier att få en försämrad löneställning. Det gäller t. ex. de extra lärarna vid läroverk m. fl. läroanstalter. Man skall nämligen när det gäller dem övergå från att räkna med månadslön och daglön till att tillämpa s. k. läsårsdaglön.

Skolöverstyrelsen har behandlat problemet, som kanske i och för sig inte är så stort men som dock är ganska väsentligt för de kategorier det gäller, och överstyrelsen betonar, att resultatet ingalunda är tillfredsställande. Det är nämligen så, att i ogynnsamma fall komma t. ex. extralärarna i femte ortsgruppen att kunna få en löneminskning per år med inte mindre än 212 kronor. Det är alltså i och för sig inte någon liten summa för vederbörande.

Nu borde enligt överstyrelsens mening liksom hittills dessa lärare få räkna dagantalet, varigenom någon försäm-

ring inte skulle uppkomma. Statens lönenämnd har diskuterat den frågan och konstaterar, att det inte möter några betänkligheter att genomföra skolöverstyrelsens förslag i denna del när det gäller läroverken, men nämnden är litet tveksam beträffande resultatet för övriga undervisningsanstalter.

Man kan tycka, att det är ett ganska orimligt resultat, att när man förändrar de lönetekniska beräkningsgrunderna, så medför detta som jag har sagt att vissa kategorier få en försämring, i det att de få sina årslöner sänkta. När det gäller de extra läroverkslärarna är detta resultat så mycket mera anmärkningsvärt, som man ju inom ecklesiastikdepartementet för närvarande håller på med en utredning om åtgärder för att råda bot på läroverkslärarbristen. Det är då egendomligt att man samtidigt vidtar åtgärder, som leda till en sänkning av lönerna. Jag kan inte här framställa något yrkande, herr talman, men jag skulle vilja uttrycka den förhoppningen, att man tar dessa saker under omprövning, så att man i möjligaste mån kommer från de verkningar som jag nämnt.

Medan jag har ordet, herr talman, skulle jag också vilja ta upp frågan om själva reglementets uppställning. Det skall inte döljas, att här har skett en på vissa punkter ganska väsentlig förbättring när det gäller överskådligheten, men det återstår ändock ganska mycket att göra. Ty det är de facto så, att det är utomordentligt svårt för andra än löneexperterna att tränga in i den här snårskogen och få någon rätsida på det hela. Det rör sig dock om ett reglemente, som går löst på tusentals sidor, och det är som sagt utomordentligt svårt att få en överblick. Nu har utskottet också i sitt utlåtande betonat detta och rest önskemål om en förenkling. Utskottet säger nämligen, att det vore önskvärt, att vid nästa löne reglering arbetet från början inriktades på att åstadkomma en genomgripande förenkling av lönesystemet. Jag tror att lekmännen i avdelningen — och jag gissar även lekmännen i utskottet — ha haft en mycket stark känsla av att dessa synpunkter

Förslag till nya avlöningsreglementen m. m.

kraftigt böra understrykas. Med lekmän menar jag då sådana, som under kortare tid än 25 år ha sysslat med det här lönekineseriet, som det populärt brukar kallas.

Nu skall jag dock i sanningens namn säga, att tjänstemännen själva inte äro alldeles oskyldiga till svåröverskådligheten, ty om man vill ha en millimeterrättvisa, får man också finna sig i att bestämmelserna bli svåröverskådliga. Jag tror emellertid att det finns åtskilligt att göra i detta hänseende, och jag vill, herr talman, starkt understryka önskvärdheten av att dessa förenklingar komma till stånd.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr **OHLON**: Herr talman! Jag kan på alla punkter instämma med fröken Ebon Andersson i hennes yttrande. Därutöver skulle jag vilja fästa kammarens uppmärksamhet på en passus i statsutskottets utlåtande överst på s. 17. Där säger utskottet: »Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot förslaget att — såsom en provisorisk åtgärd i avvaktan på ställningstagandet till 1944 års personalutrednings förslag angående lärarnas befodringsförhållanden — lärare vid läroverk och därmed jämställda läroanstalter skola efter viss tids tjänstgöring beredas extra ordinarie anställning i lönegrad med samma ordningsnummer som skulle ha gällt, om vederbörande varit extra lärare.»

Det är tacknämligt, att en extralärare efter två års tjänstgöring skall kunna få beställning såsom extra ordinarie, men han förblir i samma lönegrad som dessförinnan. Nu har 1944 års personalutredning föreslagit en reglerad befodringsgång för de extra och extra ordinarie lärarna vid läroverken och liknande läroanstalter, vilken överensstämmer med den reglerade befodringsgång, som redan har genomförts inom andra områden av statsverksamheten. Förslaget har tillstyrkts ej blott av skolöverstyrelsen utan också av statens lönenämnd. Vad beträff-

far domstolsjuristerna har ju riksdagen till och med förbättrat den ursprungligen genomförda befodringsgången för dessa tjänstemän.

Det torde icke finnas något område av statsverksamheten, där det för närvarande råder en så stor brist på personal som inom läroverksväsendet. Vi ha, skulle jag tro, bortåt ett hundratal befattningar inom den naturvetenskapliga ämnesgruppen, vilka inte kunna besättas med ens något så när utbildad arbetskraft. Till vilka konsekvenser detta förhållande leder kan var och en inse, och det kan också konstateras i stockholms-tidningarnas insändaravdelningar. Det går inte att hålla undervisningen på en tillbörlig nivå, om man skall bedriva den med otillräcklig eller kanske understundom underhållig arbetskraft.

Det är så mycket mera påkallat att här göra en kraftansträngning, som man efter allt att döma kan riskera, att den skolreform, som nu hägrar vid horisonten, kommer att medföra en stark minskning av tillströmningen till lärarbanan och följaktligen också till de filosofiska fakulteterna. I det långa loppet kommer det att medföra, att vår kulturella standard när det gäller forskning inte kommer att kunna upprätthållas. Redan har den förberedande diskussionen på detta område lett till en försämring av rekryteringen.

Jag skulle därför vilja till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet rikta en vördsam hemställan, att han med det snaraste ville ta upp detta problem till behandling. Det gäller ju endast att för extralärarna skapa samma förmåner, som redan ha tillerkänts andra befattningshavare med en motsvarande eller kanske i många fall kortare utbildning än vad de ha.

I övrigt, herr talman, får jag nöja mig med att yrka bifall till utskottets utlåtande i ärendet.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Om förbättring av mödrahjälpstandvården.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1948/49 till krigsrätterna;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1948/49 till poliskåren i Boden;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till statens brandinspektion;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av den civila sjukvårdsberedskapen;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kontrollstyrelsen för budgetåret 1948/49 m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ersättningar av statsmedel till arbetstagare som drabbats av silikos (stendammslunga); och

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4 och 5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210);

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Hj. Jakobson m. fl. i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom;

nr 177, i anledning av väckt motion angående utredning om statsbidrag till veckohem för barn; och

nr 178, i anledning av väckt motion om sjukersättning åt vikarierande ekonomisten vid Umedalens sjukhus Thyra Olofsson.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om förbättring av mödrahjälpstandvården.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 179, i anledning av väckta motioner angående utredning om åtgärder till förbättring av mödrahjälpstandvården.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Flood* och fru *Sjöström-Bengtsson* (I: 155) och den andra inom andra kammaren av fru *Svedberg* m. fl. (II: 261), hade föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av i motionerna angivna spörsmål samt om vidtagande av de åtgärder till mödrahjälpstandvårdens förbättring, som därav kunde förämlas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 155 och II: 261 ej måtte till någon riksdagens åtgärd förämlas.

Fru FLOOD: Herr talman! Vi äro naturligtvis tacksamma för det intresse, som utskottet har visat vår framställning, och vi förstå också den svårighet som bristen på tandläkare utgör när det gäller att få till stånd bättre förhållanden

Om förbättring av mödrahjälpstandvården.

på mödrahjälpstandvårdens område. Men vi äro också starkt medvetna om vikten av bättre förhållanden. Jag har här en utredning av tandvårdsinspektören i Hallands län, och han framhåller särskilt vikten av en god förvård för mödrarna och understryker särskilt, hur viktigt det är att mödrarna sköta sina tänder, eftersom dåliga tänder utgöra en farlig smittokälla för barnet.

Under tiden efter det vi förberedde vår motion har det tillkommit ytterligare omständigheter som göra, att jag är fullkomligt övertygad om nödvändigheten av en översyn på detta område. Det är nämligen så, att där folktandvården inte är utbyggd, är det oerhört svårt för blivande mödrar att erhålla tandvård. Jag har här en del brev från en ledamot av en mödrahjälpdsnämnd, vari hon just talar om, hur man undan för undan får avslå framställningar om tandvård för blivande mödrar. Hon säger, att tandvård är vad mödrarna först fråga efter, men det är under nuvarande förhållanden helt enkelt inte möjligt att bereda dem sådan vård. Problemet är alltså inte bara det, som vi ha påpekat i vår motion, att tandvården skall utföras så tidigt som möjligt, utan härtill kommer att det för närvarande inte finns möjlighet för många blivande mödrar att över huvud taget erhålla nödvändig tandvård.

Jag förstår mycket väl, att det under nuvarande förhållanden inte är tänkbart att vi skulle kunna vinna bifall till vår framställning. Jag har därför inte något yrkande, men jag är tacksam, om statsmakterna ville ha sitt intresse riktat på denna sak, som är ytterst viktig.

Herr ANDERSSON, ELON: Herr talman! Frågan om mödrahjälpstandvården är liksom andra med folktandvården sammanhängande problem för närvarande under utredning av en kommitté, som på sin tid tillsattes av statsrådet och chefen för socialdepartementet. Under det arbete, som denna kommitté har bedrivit, har det konstaterats, att det för närvarande med den möjlighet till utbygg-

nad av folktandvården, som finnes och kan komma att föreligga, inte går att bereda rum inom folktandvården för mödrahjälpstandvården i hela dess utsträckning.

På de orter, där folktandvård finnes inrättad och det således finns distrikts- tandpolikliniker, tillämpas i regel den praxis, att mödrar, som med bidrag av mödrahjälpdsnämnderna ha beretts tillfälle till tandvård, ha förtursrätt framför det övriga vuxna klientelet. Den omständigheten har i vissa avseenden visat sig rätt hinderlig för folktandvårdens möjligheter att bereda vård åt andra hjälpsökande vuxna. Men den uppfattning, som man hittills har haft om mödrahjälpstandvårdens betydelse, har i alla händelser ansetts motivera en sådan förtursrätt.

På de orter däremot, där folktandvården ännu inte har kunnat organiseras, stå samma möjligheter inte till buds för de tandvårdssökande mödrarna. Där måste mödrahjälpstandvården utföras med hjälp av privatpraktiserande tandläkare. Det har emellertid på den senaste tiden uppstått allt större svårigheter att kunna för de priser, som mödrahjälpdsnämnderna anse sig bundna inom, få mödrahjälpstandvården utförd, och det är inte minst de omständigheterna som föranlett de mycket berättigade klagomål över mödrahjälpstandvårdens begränsade möjligheter, som på sista tiden framkommit och som jag föreställer mig ligga till grund för motionärernas hemställan. Det beror därpå att de privatpraktiserande tandläkarna inte ha funnit sig kunna godkänna den till grund för tandvårdsbehandlingen liggande taxa, som hittills har tillämpats och som de från sin sida mycket tidigt ha anmält missnöje med. Det har ansetts, att de beräkningsgrunder, varpå taxans belopp ha fotats, äro oriktiga. Jag kanske skulle tillägga, att denna s. k. socialhjälpstaxa med vissa belopp överstiger den inom folktandvården tillämpade taxan för tandvård i fråga om vuxna.

Inom sakkunnigkommittén har det nu företagits en mycket grundlig utredning angående kostnaderna inom tandvården,

Ang. ändring i civilförsvarslagen m. m.

och på grundval av denna utredning har det utarbetats ett nytt preliminärt förslag till folktandvårdstaxa. Detta preliminära förslag har i dagarna överlämnats till socialministern, som, om jag inte är felaktigt underrättad har för avsikt att på grundval därav uppta nya förhandlingar med de privatpraktiserande tandläkarna om en bestämd ersättning för beredande av mödrahjälpstandvård. För vår del ha vi vågat hysa den förhoppningen, att den grundliga utredning om kostnaderna, som har förebragts, skall utgöra en tillräckligt stark förhandlingsgrund för att man skall komma fram till en ny överenskommelse, som i möjligaste mån garanterar mödrahjälpstandvård även på sådana orter, där folktandvård inte finns inrättad.

Över huvud taget förhåller det sig på det sättet — det måste konstateras — att det under överskådlig tid inte finns möjlighet att tillgodose mödrahjälpstandvårdens önskemål i landet med mindre än att man därför kan anlita privatpraktiserande tandläkare. Det finns ingen möjlighet för folktandvården inom dess nuvarande och under överskådlig tid möjliga organisation att påtaga sig hela ansvaret för mödrahjälpstandvården. Den måste äga rum med biträde av privatpraktiserande tandläkare, och det som sakkunnigkommittén nu närmast har ansträngt sig för att åstadkomma på detta område är att få fram en på så säkra uppgifter grundad taxa, att den kan läggas till grund för förhandlingar mellan statsmakterna — socialstyrelsen — och de privatpraktiserande tandläkarna, varigenom man i större utsträckning än nu kan ha utsikt att kunna anlita dessa tandläkare. Huruvida därutöver också några andra anstalter äro nödvändiga — t. ex. avtal med vissa privatpraktiker på sådana orter där folktandvård inte finns, varigenom de förbinda sig att mot en viss summa eller på andra grunder stå till tjänst med utförande av mödratandvård — vet jag inte.

För närvarande ligger frågan till på det sätt som jag har sagt. Jag tror att det finns skäl att hoppas, att med de för-

anstaltningar som nu gjorts förhållandena skola i någon mån förbättras.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 180, i anledning av väckt motion angående statsbidrag till kommuner för anordnande av resor till vallokal vid allmänna val;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till vissa plankostnader m. m.;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens biltrafiknämnd för budgetåret 1948/49; och

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. ändring i civilförsvarslagen m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536) samt fortsatt giltighet av samma lag, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 20 februari 1948 dagtecknad proposition, nr 81, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536) samt fortsatt giltighet av samma lag.

Enligt det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget skulle 1944 års civilförsvarslag, vilken gällde till och med den 30 juni 1949, med vissa ändringar äga fortsatt, icke tidsbegränsad giltighet efter nämnda dag. Förslaget innebar vidare

bland annat, att den hittills årsklassvis bedrivna grundläggande utbildningen av de civilförsvarspliktiga skulle ersättas med en till folk- eller fortsättningsskolans sista klass eller däremot svarande klass i högre läroanstalter förlagd tio timmars kurs i brandskydd och olycksfallsvård. Därjämte skulle 18-åriga kvinnor inom tätorter vara skyldiga att genomgå tilläggstudier i sjukvård under högst tio timmar.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 268, av herr *Lindström* m. fl.,
nr 269, av fröken *Andersson*, samt
nr 270, av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl., ävensom

inom andra kammaren:

nr 423, av fru *Ewerlöf* m. fl.,
nr 424, av herr *Håstad* m. fl.,
nr 425, av herr *Thapper* m. fl., samt
nr 430, av herrarna *Lundqvist* och *Svensson* i Alingsås.

I de likalydande motionerna I: 269 och II: 423 hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 81 måtte beakta vad motionärerna anfört i avseende på de oundgängliga beredskapskrav, som i nuvarande utrikespolitiska läge måste uppställas på civilförsvaret, enkannerligen på kvinnornas utbildning i sjukvårdstjänst.

I de likalydande motionerna I: 270 och II: 425 hade yrkats, att riksdagen måtte avstyrka förslaget om obligatorisk tilläggstudier i sjukvård för 18-åriga kvinnor.

Motionen II: 430 utmynnade i yrkandet, att riksdagen måtte för sin del besluta, att civilförsvarslagen skulle erhålla giltighet endast till och med den 30 juni 1951.

Utskottet hade i det nu ifrågakommande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionen II: 430 bifalla propositionen nr 81;

Ang. ändring i civilförsvarslagen m. m.

B. att motionerna I: 268 och II: 424 måtte anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anfört;

C. att motionerna I: 269 och II: 423 måtte anses besvarade genom vad utskottet anfört; samt

D. att motionerna I: 270 och II: 425 måtte anses besvarade genom vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herrarna *Björkman* och *Carl Eric Ericsson* samt fru *Ewerlöf*, vilka beträffande frågan om utbildning för hemskyddsändamål ansett, att utskottet bort förordas, att riksdagen måtte uttala sig i överensstämmelse med vad som anförts i motionerna I: 269 och II: 423.

Fru **SJÖSTRÖM-BENGTSSON**: Herr talman! I propositionen föreslås, förutom den obligatoriska civilförsvarsutbildningen i folk- och fortsättningsskolans sista klass, att en obligatorisk tilläggstudier på tio timmar för unga kvinnor skall bibehållas. Med anledning av detta förslag ha motioner väckts i båda kamrarna, och eftersom jag är en av motionärerna vill jag med ett par ord försöka klargöra vår inställning i frågan.

Jag vill då först försäkra, att det inte är någon sorts ömsinnet mot de unga flickorna som förestavat vår inställning. Inte heller anse vi att ett avbrott för denna utbildning har någon som helst betydelse för vare sig deras yrkesutbildning, studier eller förvärvsarbete. En sådan tankegång vore orimlig, om man tänker på vad den manliga ungdomen får offra av tid för sin försvarsutbildning. Därför kunna vi inte heller acceptera ett sådant skäl för denna utbildning, som att man därigenom skulle skapa något slags motvikt till männens utbildning i det avseendet.

Vi ha inte heller kunnat helt godta det skälet, att en sådan tiotimmarsutbildning skulle äga rum i samband med den husliga utbildningen och sjukvårdsutbildningen. Nog kan man väl säga, att ett visst samband föreligger mellan dessa utbildningsgrenar, men i likhet med

Ang. ändring i civilförsvarlagen m. m.

Folkpartiets kvinnoförbund och Socialdemokratiska kvinnoförbundet, vars yttrande av förbiseende inte blivit redovisat, anse vi att utbildningen bäst kan ske genom redan befintliga institutioner, såsom gymnasier, universitet, yrkesutbildningsanstalter av olika slag, en del föreningar och andra inrättningar, och även på en del arbetsplatser.

Medicinalstyrelsen och Svenska stadsförbundet äro av ungefär samma uppfattning. Medicinalstyrelsen betonar i sitt yttrande, att en frivillig sjukvårdsutbildning är nödvändig redan för fredstid och att en sådan utbildning, som sker kanske i första hand för fredstid, blir nyttig, om vi åter skulle få en beredskaps-tid.

Jag är övertygad därom, att om deltagandet i sådana kurser, vilka jag anser borde vara betydligare längre än tio timmar, gjordes frivilligt, skulle man kunna påräkna ett betydligt större intresse och därmed också ett betydligt bättre resultat än man kan påräkna vid den tiotimmarsutbildning, som här är föreslagen.

Frågan är, om man inte i beredskaps-tid kunde ha mer nytta av ett något mindre antal intresserade och väl utbildade personer än av en hel mängd sämre utbildade, av vilka en stor del inte kunnat eller inte haft intresse för att tillägna sig de färdigheter, som kurserna äro avsedda att bibringa dem.

Jag menar alltså, att utbildningsmöjligheter på detta område böra finnas i mycket större utsträckning än utskottet föreslår, men att deltagandet i kurserna bör göras frivilligt.

Jag ber, herr talman, på grund av vad jag här har anfört och med hänvisning till motionerna I: 270 och II: 425 att få yrka bifall till dessa motioner.

Häri instämde fröken *Osvald*, fru *Lindström* och fru *Flood*.

Herr SANDLER: Herr talman! Handläggningen av civilförsvarets angelägenheter vid årets riksdag ger två anledningar till glädje och en anledning till missräkning.

Anledningarna till glädje äro att den förra provisoriska lagen nu blir ersatt av en permanent lag av väsentligen samma utseende som den ursprungliga lagen och att anslagspropositionen — som står såsom nästa punkt på föredragningslistan — möjliggör en uppryckning av civilförsvaret ur det lägervall, i vilket det har befunnit sig under de två sista åren.

Den anledning till missräkning, som jag åsyftar, gäller den grundläggande utbildningen för hemskyddet. I den frågan föreligger det en motion, avgiven av mig och fyra andra ledamöter av denna kammare, representerande fyra olika partier. I den motionen framhålla vi såsom ett minimikrav, att grundläggande utbildning skall meddelas åtminstone någon årsklass och att alltså hittillsvarande bestämmelser på området inte upphävas utan att ersättas av föreskrifter som ha minst motsvarande effektivitet. Det bör enligt vår uppfattning också övervägas, huruvida inte förutom kvinnor i åldern 18 år ytterligare någon årsklass kvinnor bör erhålla tilläggsutbildning i sjukvård.

Jag fäster kammarens uppmärksamhet därpå, att de utbildningsföreskrifter, som nu gälla, komma att vara i kraft till den 1 juli nästkommande år; det är alltså inte det närmaste årets förhållanden som nu avses.

Kungl. Maj:t har emellertid i propositionen gått på den linjen, att utbildningsprogrammet för ett kommande år — efter den 1 juli nästa år — skall begränsas på det sättet, att all grundläggande utbildning för hemskyddet skall försvinna och ersättas med undervisning i de allmänna skolorna. Jag och mina medmotionärer ha icke kunnat känna oss övertygade om att detta är en rimlig och tillfredsställande anordning. Då utskottet har haft att behandla denna angelägenhet har det skrivit: »Ehuru utskottet hyser viss tveksamhet om möjligheten att på den väg som föreslagits i propositionen nr 81 upprätthålla nöjaktigt beredskap inom hemskyddet, vill utskottet icke för närva-

rande förorda en mera omfattande utbildningsplan.»

Jag anser för min del, att det hade funnits mycket starka skäl för utskottet att låta denna tveksamhet övergå i en övertygelse om behovet av en sådan grundläggande utbildning, som jag har talat om. Man hänvisas nu bara till att leka civilförsvar i de allmänna skolorna. Men, ärade kammarledamöter, civilförsvaret är ingen leksak! Det är en allvarlig angelägenhet, som gäller hela den svenska civilbefolkningen.

Jag förstår mycket väl, att det finns mycken olust i landet med hänsyn till det sätt, på vilket många övningar tidigare ha bedrivits. Den kritik, som i det hänseendet kan riktas emot handhavandet av utbildningen för att den icke har varit ändamålsenlig eller för att den rent ut sagt har bedrivits på ett dumt sätt, som föranleder att folk skrattar åt hela saken, den kritiken är enbart till fromma för civilförsvaret. Jag vet emellertid mycket väl, att denna utbildning också kan bedrivas på ett annat och förnuftigare sätt, och jag vill tro, att den ledning, som civilförsvaret kommer att ha för den närmaste framtiden, skall sörja för att utbildningskraven bli tillgodosedda på ett förnuftigt vis.

Men, kammarledamöter, om det nu också må ha varit mycket berättigat i en sådan kritik, kan väl någon tro, att det blir bättre därigenom, att man avskaffar hela den grundläggande utbildningen för äldre årsklasser och ersätter den med det lekverk, som skall införas i skolorna? Jag för min del finner det vara ett orimligt läge, att den svenska civilbefolkningens skydd i krigstid skall vara anförtrött åt trettonåriga skolpojkar och skolflickor.

Nu gälla ju de här föreslagna bestämmelserna inte det närmaste året, utan de gälla utbildningsprogrammet för ett kommande år, och det finns därför möjlighet att vända och låta en smula besinning komma till tals i denna angelägenhet.

Då motionärerna endast ha hemställt om ett uttalande från utskottets sida, har jag med den skrivning utskottet har

Ang. ändring i civilförsvarlagen m. m.

gjort, icke anledning att framställa något yrkande. Men jag vill ha uttalat en varning emot den sorglöshet, som råder på detta område, och en vädjan till den det vederbör inom regeringen att taga denna fråga under förnyat övervägande, innan utbildningsprogrammet för ett kommande år fastställs.

I detta anförande instämde herrarna *von Heland, Elon Andersson, Herlitz och Lindström.*

Herr statsrådet **MOSSBERG**: Herr talman! Jag har tyvärr inte från början kunnat lyssna till herr Sänders anförande här i kammaren, men jag kunde dock med stort intresse och med stor tillfredsställelse konstatera att ur hans anförande kunde utläsas en mycket positiv inställning till civilförsvaret.

I fråga om hela den grundsyn på detta viktiga försvarsproblem, som kom till uttryck i herr Sänders anförande, kan jag helt instämma med honom. Jag tror att det är av mycket stor betydelse att det verkligen blir klart för den allmänna uppfattningen i vårt land, att med den utveckling, som krigstekniken nu har tagit — en utveckling som med all säkerhet kommer att fortsätta även under den närmaste framtiden — utgör ett handlingskraftigt och effektivt civilförsvar ett absolut nödvändigt led i vårt lands samlade försvarsanstalter. Hela utvecklingen tyder på att skulle olyckan en gång komma över världen i form av ett nytt krig, så kommer civilbefolkningen att dras in i krigshandlingarna på ett sätt som aldrig tillförne, och det måste då framstå som en försvarsuppgift av allra största betydelse att med alla till buds stående medel söka begränsa den materiella och personella skadegörelse, som uppkommer i hemorten under ett krig. Det är den uppgiften som civilförsvaret skall fylla, och det är därför som det ligger i civilbefolkningens eget intresse att redan under fred utbildas sig för sådana uppgifter och sådana situationer, som de kunna komma att möta under krig.

Vad som emellertid uppkallar mig till

Ang. ändring i civilförsvarslagen m. m.

ett bemötande är herr Sändlers uttalande, att han finner det vara orimligt att den svenska civilbefolkningens skydd skall anförtros åt trettonåriga pojkar och flickor. Jag måste konstatera, att detta uttalande innebär en retorisk överdrift, och det vet herr Sandler lika bra som jag att det gör. Kärnan i det svenska civilförsvaret måste ligga inom det allmänna civilförsvaret, inom de speciellt tillskapade organisationerna, utrustade med tung och slagkraftig materiel. Det är genom en insats från dessa organisationers sida som det största och viktigaste arbetet måste göras inom civilförsvaret.

Med vad jag nu säger vill jag emellertid ingalunda undervärdera hemskyddens betydelse. Jag satt i går hemma och läste ett memorandum från det amerikanska krigsdepartementet rörande just civilförsvaret, och i detta memorandum underströks det med påfallande stor skärpa, hur även enligt amerikansk uppfattning hemskyddet, alltså vanliga civila människor, utrustade med den brandsläcknings- och sjukvårdsattiralj, som vi äro vana att se i fastigheterna, har en väsentlig betydelse inom den civila försvarsorganisationen. Jag har emellertid tvekat att av detta draga den slutsatsen, att man nu borde genomföra en årsklassutbildning av hela civilbefolkningen, och jag har inte av herr Sändlers anförande blivit övertygad om att min uppfattning på den punkten är felaktig. Det är en mycket stor apparat att genomföra en sådan utbildning, och den skulle tynga civilförsvarsmyndigheterna i mycket hög grad. Civilförsvarsorganisationen är, med de uppgifter, som den kommer att få redan i och med det förslag, som nu ligger på kammarens bord, mycket hårt ansträngd, framför allt i botteninstansen, och jag tror det är av mycket stor betydelse att man låter denna organisation få inrikta sig på sina viktigaste arbetsuppgifter.

Jag skulle vilja säga en sak till. Vid den årsklassutbildning, som vi ha haft, har det visat sig att skolkningsprocenten varit mycket stor. Om man har en lagbestämmelse, som säger att alla sexton-åringar skola genomgå en grundläggan-

de utbildning, och man konstaterar, att skolknungen uppgår till nära 40 procent, så måste man ju ställa sig tveksam, hurvida det finns psykologiska förutsättningar för att tillämpa en sådan bestämmelse. Och det är inte roligt att låta civilbefolkningen i mycket stor utsträckning komma i beröring med civilförsvaret bara på det sättet, att det väckes åtal mot unga människor för att de inte ha ställt sig sin tjänstgöringsskyldighet till efterrättelse.

Även om jag inte på något sätt vill undervärdera hemskyddets betydelse, tror jag alltså, att det är mycket som talar för att man tills vidare ser tiden an och försöker gå fram på den vägen, att man söker väcka det frivilliga intresset hos civilbefolkningen, framför allt i städer och samhällen, utnyttjar detta intresse och på det sättet försöker få fram den utbildning som är nödvändig. När det förslag, som nu ligger på kammarens bord, utarbetades, har denna synpunkt också tillgodosetts i det att anslaget till riksluftskyddsförbundet har föreslagits ökat med ett icke obetydligt belopp just för att möjliggöra en intensifiering av den frivilliga utbildningen.

Jag tror alltså, herr talman, att det med hänsyn till det nu rådande läget är en klok position Kungl. Maj:t har intagit i den föreliggande propositionen, när Kungl. Maj:t inte ansett sig böra förorda ett bibehållande av en årsklassvis bedriven utbildning i vidare mån än av de 18-åriga kvinnorna.

Herr ERICSSON, CARL ERIC: Herr talman! Till detta utlåtande är fogad en reservation av fru Ewerlöf, herr Björkman och mig rörande en liten, men enligt vår uppfattning ganska betydelsefull punkt.

I civilförsvarsutredningen har det väckts förslag om att kvinnor i åldern mellan 35 och 40 år skola undergå en särskild repetitionsutbildning, som är föreslagen att omfatta tio timmar. Det framgår av utlåtandet, att majoriteten inom civilförsvarsutredningen icke har accepterat detta förslag. I den situation,

som för närvarande råder, förefaller det att vara ganska naturligt, att man, då kvinnorna nu på många håll ha förklarat sig villiga att acceptera en sådan utbildning, från statens sida tacksamt skulle ta emot detta erbjudande, men det har man inte gjort.

Den utbildning, som det här är fråga om, gäller i första hand sjukvård. Det har under det sista kriget särskilt vid bombardemangen av de stora städerna visats, att den insats, som kvinnorna kunnat göra i sjukvården, har varit av en mycket stor betydelse. Man tycker därför, då situationen är sådan den nu är och då man inte vet vilka händelser man står inför, att det skulle vara allt skäl i världen att acceptera det förslag som här är framlagt.

Förslaget har också tillstyrkts av flera myndigheter, såsom överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Södermanlands och Kristianstads län, drätselkammarna i Örebro och Sundsvall, kommunalnämnden i Sollentuna köping, riksluftskyddsförbundet och Föreningen Sveriges polismästare.

Den utbildning, som det här är fråga om, är ju till nytta inte enbart i händelse av krig eller liknande förhållanden, utan också i det vanliga fredslivet. Den ifrågasatta utbildningstiden är ju vidare mycket kort och kan, som det påpekas i den motion, vilken är avgiven av tre kvinnor i andra kammaren, inte medföra något nämnvärt intrång i kursdeltagarnas livsföring.

Reservanterna ha därför ansett, att vi borde göra detta påpekande för kammaren, men efter de anföranden, som nu ha hållits i denna fråga, och särskilt herr Sändlers anförande, har jag intet yrkande att framställa.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Till det utlåtande, som kommer efter det nu behandlade på föredragningslistan och som gäller anslag till civilförsvaret, har jag fogat en blank reservation, och för att de synpunkter, som jag har på det här ämnet, inte skola komma liksom jätten efter in i ugnen,

Ang. ändring i civilförsvarlagen m. m.

har jag tillåtit mig att begära ordet redan på den nu föredragna punkten.

Jag vill först erinra om att det nog trots allt var något av panikstämning år 1944, när riksdagen beslutade civilförsvaret, och tillåt mig säga, kammarledamöter, att jag har en känsla av att det ligger något av panikstämning över denna lokal även nu, när riksdagen går att permanenta civilförsvarlagen och civilförsvarestyrelsen. Jag erinrar mig vilket gny och gnäll det var för ett par dagar sedan, när vi skulle besluta om inrättande av ett par styrelser och verk, som skulle arbeta på det sociala området. Nu lär det gå utan någon tvekan att permanenta civilförsvarestyrelsen!

Jag ber att få anmäla, herr talman, att jag hyser mycket stor tvekan inför denna åtgärd. Och jag tror mig kunna säga, att det kan hända att jag är förespråkare för stora delar av vårt folk, som ha samma känsla och som ha sett resultatet av de övningar och det planeringsarbete, som ha bedrivits under den gångna tiden. Det har gjorts en ganska kritisk granskning av de åtgärderna, och man har nog i mycket vida kretsar — även i ganska sakkunniga kretsar — mycket stora tvivel om lämpligheten och ändamålsenligheten av en hel del av de åtgärder, som ha företagits eller planerats.

Jag har ansett det vara riktigt och lämpligt att ange dessa kritiska synpunkter. Ty såsom jag någon gång har sagt i ett annat sammanhang, skall väl denna kammare i någon mån avspegla folkstämningen, och efter herr Sändlers och inrikesministerns anföranden tror jag det skulle ge en felaktig bild, om första kammaren omedelbart skulle skrida till beslut. Det må alltså tillåtas mig, herr talman, att framföra denna kritiska syn på detta problem.

Jag instämmer helt och fullt med den motionär i andra kammaren, som har yrkat, att riksdagen måtte för sin del besluta, att civilförsvarlagen skall erhålla giltighet endast till och med den 30 juni 1951, och jag tillåter mig att yrka bifall till denna motion. Jag tror inte att det skulle innebära någon fara, om

Ang. ändring i civilförsvarslagen m. m.

riksdagen här ginge emot Kungl. Maj:t och bestämde sig för att betrakta denna lag ännu en tid såsom ett provisorium.

Det kan vara förmätet av en enkel man i denna församling att ge en medlem av regeringen ett råd, men jag gör det ändå. Jag tror det vore nyttigt, om inrikesministern ville fara litet varligare fram, när han planlägger på detta område. Jag tror det vore nyttigt för framtiden, ty det skulle vara underligt, om det ändå inte hos folket och i kommunerna kommer att bli en reaktion mot de kostnader och bördor, som tid efter annan påläggas utan att man känner sig övertygad om nödvändigheten av vad som göres.

Jag har ingen förhoppning om att kunna få flertalet av kammarens ledamöter med på det yrkande som jag har ställt. Jag räknar med — och det gjorde jag redan vid behandlingen på statsutskottets tredje avdelning av anslagen, då vi hade fått veta att andra lagutskottet enhälligt tillstyrkt att lagen inte skulle vara tidsbestämd — att vi nu få en icke tidsbestämd lag, och därför ville jag framföra till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet en vädjan, att det betydande anslaget till materialbeställningar, omkring 14 miljoner kronor, måtte disponeras på ett sådant sätt, att man i minsta möjliga mån rubbar nyttoproduktionen i detta land. Med den materialbrist, som för närvarande råder, komma dessa beställningar att betyda en utomordentligt stor påfrestning för vår produktion, som kan medföra inskränkningar på mycket viktiga områden.

Jag vill vidare uttrycka den förhoppningen, att man vid denna utbildning, vartill kommunerna erhålla anslag, far varliga fram också här.

Detta är, herr talman, de synpunkter som jag har dristat mig att anföra i denna fråga.

Till sist skulle jag, herr talman, kunna tillägga att till alla svagheter och brister, som jag har, också kommer den, att jag inte är musikalisk. Men jag känner ändå till att när en tonsättare skall skapa ett vackert verk lägger han in i det vissa partier av disharmoni för att det

hela skall framstå i en så mycket skönare dager. Ett försonande drag, herr talman, för mitt tilltag vid det här tillfället vore, att det finge betraktas just som ett sådant disharmoniskt inslag!

I herr Gustaf Karlssons yttrande instämde herrar *Svedberg, Hage, Karl August Johanson, John Wiktor Jonsson, Anderberg, Frans Ericson* och *Sjö*.

Herr NORMAN: Herr talman! Föreliggande utskottsutlåtande är på sätt och vis ett märkligt aktstycke. Fyra ledamöter av denna kammare ha nu yttrat sig. Alla ha de haft olika mening. Så var läget också i utskottet, när vi började. Vi ha haft bråttom, men jag kan nog säga, att vi ändå rätt grundligt ha övervägt detta spörsmål, och vi ha som synes kommit fram till ett tämligen enhälligt utlåtande.

Jag sade att det från början hade rätt olika meningar i olika ting, men i en fråga voro vi från början och ha hela tiden varit förhållandevis eniga, nämligen i fråga om den obligatoriska sjukvårdsutbildningen för våra unga kvinnor. Jag är litet förvånad över, jag skall inte säga den demonstration men den inställning som kammarens ärade kvinnliga ledamöter ha intagit till detta spörsmål. Vi äro alla överens om att den utbildning, som här skall ges, beroende av olika förhållanden i olika fall, är av mycket stort värde. Det enda som enligt min uppfattning borde ge anledning till eftertanke är, huruvida de tio timmarna räcka till för att ge denna för vårt lands unga kvinnor så värdefulla utbildning.

I fråga om utbildningsprogrammet, sådant det nu är tänkt från och med nästa år, kanske jag får säga några ord om min personliga inställning. Jag har inom utskottet drivit den meningen, att man beträffande de unga pojkar skulle acceptera Kungl. Maj:ts förslag, men därtill ge en ganska bestämd rekommendation om en ytterligare hemskyddsutbildning under något av de närmaste åren, sedan flertalet av pojkar slutat skolan. Inom utskottet voro meningarna ganska

bestämt för att man skulle välja ett *antingen—eller* i detta fall, och i den situation kunde jag nöja mig med den kanske något tveksamma, men dock rätt så tydliga rekommendationen, att i mån av behov detta utbildningsprogram givetvis bör utvidgas. Personligen skulle jag inte ha någonting emot att däri innefattades även den kurs, som i vissa motioner är ifrågasatt för kvinnorna i 40-årsåldern eller däromkring. Vi förkasta ju ingenting genom att taga detta minimiprogram, och vi skola innerligt hoppas, att vi få tid på oss att överväga i vad mån man behöver gå utöver det-samma. Om utvecklingen skulle ta den riktningen, att situationen i världen blir hårdare, tror jag att vi kunna vara ganska överens om att detta spörsmål kommer i ett annat läge och att detta minimiprogram då kommer att visa sig vara otillräckligt.

Gentemot de kritiska synpunkter, som herr Gustaf Karlsson här har framfört, skulle jag vilja säga — jag vet inte om jag därvidlag talar å utskottsmajoritetens vägnar, utan vad jag säger kanske mera får stå som min personliga uppfattning — att så länge vi behöva ett militärt försvar, behöva vi också ett civilförsvar, och då är det helt naturligt att man bör inrikta sig på att ha en fast organisation att lita till. Jag kan inte underlåta att införa herr Gustaf Karlssons funderingar och inställning i denna fråga erinra om att vi litet var för inte så värst länge sedan voro mycket stora optimister, när det gällde att bedöma behovet över huvud taget av ett militärt försvar, och i följd därav helt naturligt ville skära ned kostnaderna för detta försvar så mycket som möjligt. Vi vaknade upp, och sluppo den gången undan med blotta förskräckelsen. Jag hoppas innerligt att vi, när det gäller civilförsvaret, skola slippa att en gång vakna upp — men inte komma undan med blotta förskräckelsen.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Fröken OSVALD: Herr talman! När man vänder sig mot förslaget i propo-

Ang. ändring i civilförsvarlagen m. m.

sitionen om en obligatorisk utbildning i sjukvård, omfattande tio timmar, för en årsklass flickor på 18 år, är det givetvis inte därför att man inte anser att även de kunskaper, som kunna delges på denna korta tid, äro av mycket stort värde för de unga kvinnorna, och ännu mindre får det tolkas såsom ett uttryck för att kvinnorna, om vi skulle råka illa ut och dragas in i ett krig, skulle vilja undandra sig att deltaga i sjukvårdsarbetet. Kvinnor i krigförande länder och även svenska kvinnor ha väl under det gångna kriget visat sin redobogenhet att hjälpa till.

Genom denna protest mot att en dylik utbildning skall komma till för krigsberedskap, har man endast velat försöka påvisa, att det är nödvändigt med sjukvårdsutbildning den dag, som i dag är, och att elementära kunskaper i sjukvård äro nödvändiga både för män och kvinnor. Trots vårt väl utbyggda sjukhusväsende är det ju dock så, att den ojämförligt största delen av sjukvården till dagligdags utföres inom hemmen och där utföres av kvinnorna. Det är därför naturligt att vi önska att alla kvinnor, som ha hand om hem — och det ha de flesta — och som ha hand om barn, böra ha elementära kunskaper i sjukvård. Vad vi vilja är att dessa möjligheter skulle ges oss nu och omedelbart och att detta inte skulle kopplas samman med tanken på krig. Om vi hade ett sådant utbyggt system, voro ju kvinnorna beredda även om krigets olycka skulle drabba oss.

Jag vill här nämna, att Röda korset under hand har tagit upp förhandlingar med överstyrelsen för yrkesutbildning om en utvidgning av kursverksamheten just beträffande sjukvård, men jag har mina starka tvivel om att det, när den dagen kommer och vi begära stora pengar för att kunna genomföra detta program, skall bli lika lätt att få dem som när det gäller det stora program, som nu lägges upp för att göra kvinnorna beredda att stå färdiga i krig. Det måste ju dra oerhörda kostnader att sammanföra en hel årsgrupp flickor på 18 år, som vid det här laget väl bör utgöra omkring 50 000. Finge man redan

Ang. ändring i civilförsvarslagen m. m.

under nuvarande förhållanden de stora möjligheter, som dessa pengar skulle ge, att i skolor och genom olika slag av kursverksamhet, exempelvis ambulerande sådan, genomföra någonting som gav mera än dessa tio timmar, skulle ofantligt mycket vara vunnet.

Jag kan, herr talman, helt ansluta mig till de tankegångar, som finnas framförda i motionen nr 270 i första kammaren, samt ber till sist att ännu en gång få instämna i vad fru Sjöström-Bengtsson har yttrat i denna fråga.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Utskottets talesman uttryckte sin förvåning över den inställning, som kammarens kvinnliga ledamöter intagit i denna fråga. Jag brukar ofta stå på samma linje som mina kvinnliga kamrater, men i detta sammanhang skall jag be att få slippa att vara med i sällskapet.

Jag har ju klart visat min inställning i denna fråga genom att bära fram en motion, som dels går längre beträffande frågan om utbildning för de unga kvinnorna, vilken jag anser bör vara längre än dessa tio timmar, dels och framför allt tar sikte på frågan om utbildning i sjukvård av kvinnor i 40-årsåldern och däromkring. Jag tror att det är utomordentligt viktigt, att en sådan utbildning sker, och mot bakgrunden av herr statsrådets allvarsord nyss finner jag det egendomligt, att inte frågan om utbildning för de äldre kvinnorna har tagits upp i propositionen. Här sägs att kvinnor i sagda ålder ha mycket svårt att komma ifrån sina hemsysslor. Det tycker jag visar en alltför stor ömhjärtanhet och en fullkomligt felplacerad sådan.

Fru Sjöström-Bengtsson sade beträffande denna kurs på tio timmar bland annat, att det var bättre, att ett färre antal bleve bättre utbildade än ett större antal sämre utbildade. Ja, det är klart, att den saken kan diskuteras. Men för mig står inte själva utbildningen såsom sådan som det väsentliga, utan för mig är det av en utomordentligt stor vikt, att också kvinnorna få en känsla av per-

sonligt ansvar för att i sin mån bidra till att skydda sitt land och dess befolkning. Jag tror att det är en utomordentligt viktig psykologisk synpunkt, som man inte får förgäta i detta sammanhang.

Sedan har det här talats om att denna utbildning skall vara frivillig. Samtidigt som fröken Osvald ansluter sig till fru Sjöström-Bengtssons resonemang framhåller hon, att det är nödvändigt för både män och kvinnor med en utbildning i sjukvård. Jag förstår ju inte riktigt att man, samtidigt som man pläderar för frivillighet i detta avseende, kan konstatera att det är nödvändigt med utbildning. Det går, såvitt jag förstår, inte riktigt ihop. Jag förstår inte att man just i detta sammanhang skall komma med frihetssynpunkten. Jag tycker nog att den kunde användas bättre på andra områden.

Jag skall, herr talman, inte ställa något yrkande, utan har bara i detta sammanhang velat göra denna lilla deklARATION.

Herr statsrådet MOSSBERG: Herr talman! Debatten om civilförsvaret har just börjat i andra kammaren. Jag hade annars tänkt vänta något innan jag yttrade mig, men jag ber att i stället få göra det nu.

Jag skulle till att börja med vilja säga ett par ord till fröken Osvald, som förde på tal frågan om sjukvårdsutbildningen för de 18-åriga flickorna. Fröken Osvald sade, att hon önskade att alla kvinnor, som hade hand om hem och barn, också skulle få sjukvårdsutbildning, men hon ville att det skulle vara en fredsmässig utbildning och inte en utbildning för krig. När jag hörde detta, gjorde jag för min del den reflexionen: Men ha vi inte kommit så pass långt nu, att vi kommit ifrån en dylik uppdelning i fredsmässiga och krigsmässiga förhållanden?

Om vi leva i en värld, där det dock föreligger en risk för att krig skall utbryta, är väl ändå det viktigaste, att man ger kvinnorna en sådan utbildning, att de kunna ta hand om sjuka och skadade människor, vare sig det är fråga om en

Ang. ändring i civilförsvarlagen m. m.

krigsmässig eller en fredsmässig skada. Jag vill säga till fröken Osvald, att jag i detta hänseende bara har ett enda intresse att bevaka, och det är att vi få en grundläggande sjukvårdsutbildning för våra kvinnor. Jag ser denna fråga ur civilförsvars synpunkt, ty det är civilförsvarets intressen jag har att företräda. Om här i samhället ordnas med en undervisning av de unga kvinnorna, som skänker dem en lika bra eller en bättre sjukvårdskunskap, skall jag tacka och ta emot och inställa denna sjukvårdsutbildning i civilförsvarets regi. Mitt intresse är alltså bara att vi i vårt land ur civilförsvars synpunkt skola ha en tillräckligt grundlig och genomgående elementär sjukvårdsutbildning för våra kvinnor. För mig är det likgiltigt på vilket sätt de få denna utbildning. Ännu så länge ha vi icke en tillräcklig fredsmässig utbildning för kvinnorna, och då har jag ansett det vara nödvändigt att tills vidare ge dem en sådan i civilförsvarets regi.

Jag kan tillägga att av all den utbildning, som vi ha haft efter kriget, har faktiskt detta varit den enda utbildning, som verkligen har varit en glädjekälla för dem som sysslat därmed inom civilförsvaret. De unga flickorna ha visat ett mycket stort intresse för utbildningen, och mångfaldiga gånger, när kurserna varit slut, ha de frågat, om de inte kunde få fortsätta och lära sig mera. Jag tror därför inte att det innebär någon fara, om man i avbidan på de utbildningsmöjligheter, som fröken Osvald efterlyste, bibehåller denna även ur fredsmässiga synpunkter enligt min mening mycket nyttiga utbildning för de unga flickorna.

När jag nu ändå har ordet skulle jag vilja göra några reflexioner i anledning av herr Gustaf Karlssons yttrande. Det var en sak som förvånade mig alldeles särskilt i hans anförande, och det var när han förklarade, att det låg något av panikstämning i denna lokal vid behandlingen av detta ärende. Jag tycker tvärtom, att det vilar en stämning av den djupaste frid över de närvarande kammarledamöterna! Jag tror alltså inte, att det skall gå an att säga, att det beslut,

som jag förmodar att kammaren nu om en stund kommer att fatta, skulle vara tillkommet i panikstämning.

Men jag måste också säga, att jag under herr Gustaf Karlssons anförande fick en stark känsla av att en av de viktigaste uppgifter, som förestår inom civilförsvaret, är att klargöra de grundläggande tankegångar, som bära upp detsamma. Jag hyser den största aktning för herr Gustaf Karlsson, och jag inser till fullo att han utgår från mycket aktningvärda förutsättningar, men jag kan icke dela hans uppfattning. Den civilförsvarsorganisation, som vi nu skola bygga upp, är ju ingenting annat än en stor hjälporganisation för vanliga civila människor, för den händelse den olycka skulle komma över vårt land, som vi alla hoppas att vi skola undgå. Genom civilförsvarets verksamhet skada vi ingen människa, inte ens våra fiender. Vi hjälpa kvinnor och barn, orkeslösa och gamla, vi begränsa eldsvådor och vi röja upp i skadade områden, vi vårda sjuka och sårade människor o. s. v. Det är denna rent humanitära uppgift, som skall vara civilförsvarets under ett krig, och det är för att kunna sköta dessa viktiga humanitära uppgifter som civilförsvaret måste förberedas redan under fredstid.

Det är, tror jag, en enhällig uppfattning i de länder, som voro indragna i det senaste världskriget, att civilförsvaret aldrig hann i kapp den vapentekniska utvecklingen och att denna eftersläpning i de civila försvarsåtgärderna orsakade förluster i människoliv, som annars skulle ha kunnat undvikas. Om statsmakterna i vårt land bedöma läget så, att vi måste upprätthålla ett militärt försvar för en årlig kostnad av omkring 800 miljoner kronor, om vi äro på det klara med att Sverige behöver lantstridskrafter och flotta för att möta en fientlig invasion över kust- eller landgräns och ett flygvapen för att bekämpa de fientliga flygplan, som kunna komma in över landet, då är det enligt min mening alldeles självklart att vi böra ha en civil försvarsorganisation för att begränsa den skadegörelse nere på marken, som de fientliga flygplanen kunna komma att

Ang. ändring i civilförsvarslagen m. m.

förorsaka. Det är i detta fall så vitt jag förstår ett direkt logiskt sammanhang mellan de militära och de civila försvarsåtgärderna.

Jag vill ingalunda att man här skall fatta några beslut i panikstämmning. Det finns ingen anledning till panik i detta sammanhang. Den här föreslagna organisationen är nämligen enligt min bestämda uppfattning endast en minimiorganisation. Ser man på de civilförsvarsåtgärder, som för närvarande planeras i vissa länder ute i världen, så skall man finna att de äro tilltagna efter ett helt annat mått än den organisation, som kammaren nu skall gå att stadfästa. Skulle någon anmärkning kunna riktas mot det förslag, som ligger på kammarens bord, så är det enligt min mening att detta förslag inte är tillräckligt långtgående.

Herr SANDLER: Herr talman! Herr statsrådet har alldeles rätt i att en åhörare av denna debatt nog inte kan upptäcka någon panikstämmning här i kammaren. För att följa herr Gustaf Karlssons bildspråk skulle jag vilja säga, att den symfoni, som spelas här i dag, verkligen hör till de tamare.

Herr Gustaf Karlsson har så rätt i att dissonanser ha en uppgift att fylla i ett tonverk. Men för det första vill jag säga, att det skall vara lagom av dem. Och för det andra skall det finnas en viss konsekvent linje i genomföringen, och jag undrar hur det är med den saken, då man i dag lördag tar det så sorglöst beträffande civilförsvaret, men om måndag, då det gäller det militära försvaret, kommer att bedöma läget i världen såsom krävande ett militärförsvaret av helt andra proportioner än det civilförsvaret vi i dagens förhandlingar diskutera. Även det bisarra har ju sin plats i tonkonsten, och jag tycker det hör till det bisarra, att dissonansen skall framträda då det gäller åtgärder för att skydda civilbefolkningen.

Jag är fullt medveten om att herr statsrådet har rätt då han påpekar, att det finns andra enheter inom civilförsvaret än hemskyddet. Men vill man veta vad

hemskyddet betyder, då kan man ju fråga i Berlin eller London. Jag tror inte att herr statsrådet behöver någon upplysning i det stycket, men det var om hemskyddet som jag konstaterade att vad som här är ifrågasatt är att ersätta äldre årsklassers utbildning för ändamålet med en utbildning av trettonåringar, och det är detta som jag inte har funnit vara en tillfredsställande ordning.

Jag vågar vidhålla den förhoppning som jag har uttalat, att man även inom regeringen på nytt skall överväga denna fråga.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Jag har begärt ordet för att, efter sekreterarens och talmannens påpekande, återtaga det yrkande jag förut har framställt. Motionären har, som så många gånger förut varit fallet, inte kompletterat sin framställning med nödig lagtext.

Men då jag nu har ordet, ber jag att få göra några små erinringar till vad som yttrats av herr Norman, herr statsrådet och herr Sandler.

Jag har kanske lika stort intresse som till exempel herr Norman för att vi här i landet skola försvara oss. Det är inte det saken här gäller, men jag fattade verkligen herr Normans anförande så, som om jag skulle ha deklarerat en negativ inställning till försvaret och ingenting ville göra. Vad det här gäller är någonting helt annat, nämligen lämpligheten i mycket av de åtgärder — och här kommer jag in på herr statsrådets anförande — som myndigheterna vidtaga. Jag tror att ingen kan spå om hur ett framtida krig kommer att gestalta sig. För min del är jag övertygad om att många av våra åtgärder på civilförsvarets områden måste improviseras, om olyckan skulle inträffa att vi råkade in i ett krig. Litet var läste vi väl i går eftermiddag i en stockholmstidning om ett bakteriekrig, och om den olyckan skulle drabba oss tror jag att cirklarna för vårt civilförsvaret helt och hållet skulle rubbas. Vad jag innerst inne skulle önska är att vi uppehålla civilförsvaret som ett provisorium och inrikta oss på att göra en insats, om olyckan kommer.

Anslag till civilförsvaret m. m.

Men man skall inte öda tid, pengar och papper på att göra upp planer, som många människor ute i landet anse det omöjligt att förverkliga, om olyckan skulle komma.

Sedan sade herr Sandler, att det är civilförsvarets uppgift att skydda civilbefolkningen. Jag vet mycket väl att herr Sandler tillhör dem i denna församling, som äro mycket skarpa i logiken, men jag måste i alla fall ställa den frågan åtminstone till mig själv, om det inte också är militärernas uppgift att skydda civilbefolkningen. Jag trodde att vi betala ut så avsevärda summor till försvaret som fallet är, inte för att militärerna skola försvara sig själva, utan för att de skola försvara landet och folket. Sedan vill jag gärna utan något som helst omsvep medge, att civilförsvaret kan komplettera det militära försvaret, men jag upprepar då att man enligt min mening kommer att bli tvungen att i allra högsta grad improvisera och att man därför kommer att ha mycket liten nytta av de pappersluntor man har liggande.

Fröken OSVALD: Herr talman! Jag är alldeles ense med herr statsrådet när han säger, att vi böra komma bort från att göra en sträng skillnad mellan krigs- och fredsverksamheten. Men vad jag vänder mig mot är att sådana kunskaper i sjukvård, som vi kvinnor behöva den dag som i dag är, skola delges oss i samband med och sammankopplas med tanken på krig. Så fort det blir tal om krig finns det stora möjligheter att få pengar till en sådan utbildning, men så länge vi söka verka i fredens tjänst på samma område genom kurser av olika slag, sitta vi oerhört trångt då det gäller att få de pengar vi behöva.

Enligt mitt sätt att se borde utredningen och propositionen på denna punkt ha sagt någonting i den stilen, att alla kvinnor behöva kunskaper i att sköta sjuka och ta hand om olycksfall både under krigstid och i vårt dagliga, fredliga liv, och därför bör man redan nu sätta i gång en intensifierad utbildning i våra vanliga, civila institutioner för att göra

också kvinnorna beredda för kriget, om det skulle komma.

Jag vill i detta sammanhang framföra ett tack till statsrådet Mossberg för att han har utlovat att vi skola bli hjälpta på denna punkt. Jag lovar honom att vi också skola återkomma med önskemål, som dock icke motiveras med att vi önska utbilda kvinnorna för krig, utan för det dagliga livet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av fru *Sjöström-Bengtsson*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 270 och II: 425.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Sjöström-Bengtsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles fru *Sjöström-Bengtsson*'s yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Anslag till civilförsvaret m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för

Anslag till civilförsvaret m. m.

budgetåret 1948/49 till civilförsvaret m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 82 framlagda förslag godkänna vad i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 20 februari 1948 föreslagits rörande organisationen av civilförsvarets instanser;

II. i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionerna nr 82 och 233 framlagda förslag och med avslag å motionen II: 431 med av utskottet förordad ändring

a) fastställa under punkten införd personalförteckning för civilförsvarsstyrelsen;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för civilförsvarsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49;

c) till Civilförsvarsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1948/49 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 814 000 kronor;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1948/49 under elfte huvudtiteln anvisa under punkten angivna anslag för civilförsvaret;

IV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 264 och II: 422 för budgetåret 1948/49 under elfte huvudtiteln till Kostnader för anordnande av allmänna skyddsrum m. m. anvisa ett reservationsanslag av 6 700 000 kronor;

V. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1948/49 under elfte huvudtiteln till under förevarande punkt angivna ändamål anvisa under punkten upptagna belopp.

I de likalydande motionerna I: 264, av herr *Sjödahl* m. fl., och II: 422, av herr *Nilsson* i Göteborg m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att för beviljande av statsbidrag efter i motionen angivna grunder för den merkostnad, som vid anläggande av kommunala tekniska verk uppkomme för utförande av fullträffsäkra anordningar vid verken, anvisa 2 000 000 kronor under anslaget till Civilförsvaret: Bidrag till

kommuner för anordnande av allmänna skyddsrum m. m., utöver av Kungl. Maj:t under denna titel föreslaget belopp.

Herr *SJÖDAHL*: Herr talman! Jag ber att få säga några ord med anledning av en motion, som jag jämte andra medlemmar av kammaren har väckt.

Departementschefen utgick i sin framställning ursprungligen från att man skulle kunna vänta med att lämna bidrag till kommuner för vissa kostnader i samband med anordnande av allmänna skyddsrum och annat. Statsrådet tillfogade emellertid i sitt uttalande till statsrådsprotokollet, att förhållandet var anorlunda med fullträffsäkra anordningar vid kommunala tekniska verk. Departementschefen ansåg det knappast vara försvarligt att uppskjuta utförandet därav av den anledningen, att statsbidrag till skyddsåtgärder på grund av det ekonomiska läget icke nu kunde beviljas.

Sedermera ha förutsättningarna för bedömningen förskjutit sig på det sättet, att regeringen efter omprövning av frågan har funnit sig böra framställa begäran om en ökning av anslaget till allmänna skyddsrum och annat med inte mindre än sex miljoner kronor. Detta anslag avser de anordningar, som man i den ursprungliga framställningen ansåg kunde skjutas litet mer på framtiden, men regeringen har inte upptagit frågan om fullträffsäkra anordningar vid kommunala tekniska verk, anordningar som det i inrikesministerns ursprungliga framställning ansågs nödvändigt att man fick utförda. Jag beklagar detta i allra högsta grad.

Inrikesministern har framhållit, att statsverket enligt hans mening utan dröjsmål helt eller delvis borde svara för merkostnaderna till följd av att vissa kommunala tekniska anläggningar, vattenverk, elverk o. s. v., göras fullträffsäkra. Men denna fråga bör, tillägger statsrådet, inte lösas efter generella normer, utan spørsmålet skall prövas från fall till fall, och till denna mening har statsutskottet anslutit sig.

Anslag till civilförsvaret m. m.

Jag ber kammaren att tänka på hur detta kommer att verka i praktiken. När det i en kommun blir fråga om att bygga en ny pumpstation för ett vattenverk eller ett nytt elverk eller vad det vara må, uppställer sig frågan om man skall göra den nya anläggningen fullträffsäker eller inte. Man träder då givetvis i förbindelse med civilförsvarsstyrelsen och eventuellt med inrikesdepartementet och förfrågar sig om hur man bör förfara. Inrikesdepartementet och civilförsvarsstyrelsen kunna då endast säga, att det är ytterst önskvärt att fullträffsäkra anordningar komma till stånd. Enbart ritningarna för större anläggningar av detta slag komma säkerligen att kosta hundratusentals kronor, och de kommunala organen komma att se sig nödsakade att på lösa boliner låta göra en del ytterst kostsamma utredningar för att omsider framlägga ett förslag. Och innan företaget sedan kan komma i gång, måste Kungl. Maj:t avlåta proposition i frågan till riksdagen, som får fatta beslut.

Jag tror att man på detta vis sätter en käpp i hjulet för den utveckling på ifrågavarande område, som man anser önskvärd. Enligt min mening blir det nog nödvändigt att överväga vissa generella normer, så att Kungl. Maj:t på ett mycket tidigt stadium kan säga ifrån till respektive kommuner, att de skola få bidrag av statsmedel till fullträffsäkra anordningar när det gäller ny- eller ombyggnad av dessa utomordentligt betydelsefulla kommunala tekniska verk. Så som denna fråga nu ligger till kan departementet omöjligt göra några sådana utfästelser.

Om försörjningen med vatten eller med elektrisk kraft i en större eller mindre stad drabbas vid ett eventuellt fientligt anfall, leder det ju till en fullständig katastrof, och det är under sådana omständigheter utomordentligt viktigt att man undan för undan kan lösa frågan om fullträffsäkra anordningar vid elverk och vattenverk i våra städer. Jag tror att det för frågans lösning är nödvändigt att man från departementets sida verkligen försöker komma fram till vissa generella normer, som självfallet

få föreläggas riksdagen för godkännande. Annars är det fara värt att hela den utveckling på detta område, som man i nuvarande läge måste anse ytterst önskvärd, kommer att stoppas.

Så som denna fråga nu ligger till kan jag, herr talman, inte framställa något yrkande. Jag vill bara med en viss tacksamhet anteckna, vad statsutskottet i sitt som vanligt lakoniska uttalande har anfört: »I likhet med departementschefen är utskottet ej berett angiva de generella normer efter vilka denna fråga bör lösas...» Jag kan ju inte rannsaka statsutskottsledamöternas hjärtan och njurar, men det verkar ändå som om statsutskottet väntar sig att vissa generella normer, även om utskottet inte kan angiva dem, framläggas för riksdagen till prövning. Om man kan tolka uttalandet så, vilket synes vara möjligt, kan man däri också se en uppmaning till inrikesministern att ytterligare överväga denna sak och återkomma till riksdagen.

I förhoppningen att så skall ske, vill jag bara uttala ett: väl mött!

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad, punktvis skedd fördragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., såvitt angår nionde huvudtiteln, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att de ärenden, som denna dag blivit för andra gången bordlagda, skulle på föredragningslistan för kammarens sammanträde nästkommande måndag uppföras i följande ordning, nämligen första lagutskottets utlåtanden nr 44 och 45, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtande nr 160, statsutskottets

Interpellation ang. inrättande av en statens kulturfond.

utlåtande nr 4 samt statsutskottets utlå-
anden nr 161—164.

Anmälades och godkändes utrikesut-
skottets förslag till riksdagens skrivel-
ser till Konungen:

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående godkännande av
protokoll rörande handeln mellan Sve-
rige och Polen under tiden 1 maj 1948
—30 april 1949;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående godkännande av
överenskommelse rörande varuutbytet
mellan Sverige och Norge; samt

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående godkännande av
ett mellan Sverige och Norge träffat av-
tal om vissa fiskerifrågor.

Anmälades och godkändes statsutskot-
tets förslag till riksdagens skrivelser till
Konungen:

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående godkännande av
avtal rörande Stockholms och Göteborgs
högskolors framtida ställning m. m.;

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående anslag för bud-
getåret 1948/49 till universitetssjukhu-
sen;

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående inrättande av en
arbetarskyddsstyrelse och förstärkning
av yrkesinspektionen m. m. jämte i äm-
net väckta motioner;

nr 329, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående vissa anslag för
budgetåret 1948/49 till riksförsäkrings-
anstalten;

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående slutlig reglering
av riksstaten för budgetåret 1947/48
m. m., i vad propositionen avser kom-
munikationsdepartementets verksam-
hetsområde;

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående löneklassplace-
ring av viss personal, som övergått i
statens järnvägars tjänst i samband med
statsförvärv av enskild järnväg;

nr 332, i anledning av riksdagens år
1947 församlade revisorers berättelse
angående verkställd granskning av
statsverkets jämte därtill hörande fon-
ders tillstånd, styrelse och förvaltning
för tiden den 1 juli 1946—den 30 juni
1947 jämte vissa motioner;

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts
framställning om anslag för budgetåret
1948/49 till särskilda barnbidrag till
änkors och invaliders barn m. m.;

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts
framställningar om anslag för budget-
året 1948/49 till kommittéer och utred-
ningar genom sakkunniga under femte
och elfte huvudtitlarna;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts
framställning om upphörande av statis-
tiska tabellkommissionens verksamhet;
och

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående den allmänna bo-
stadspolitikens organisation m. m. jämte
i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes jordbruks-
utskottets förslag till riksdagens skrivel-
se, nr 337, till Konungen i anledning av
Kungl. Maj:ts proposition angående
stödåtgärder för maskinhållningen inom
jordbruket jämte i ämnet väckt motion.

**Interpellation ang. inrättande av en
statens kulturfond.**

Herr PERSSON, IVAR, erhöll på be-
gäran ordet och anförde: Herr talman!
I anledning av väckta motioner uttalade
1947 års riksdag, att en utredning borde
företagas angående inrättandet av en
statens kulturfond. Därvid ifrågasattes,
att lotterimedelsfonden ombildades för
att i vidare omfattning än dittills bere-
da möjligheter för staten att ekonomiskt
stödja och främja kulturlivet i dess oli-
ka former i såväl stad som land. Kul-
turfonden borde tillföras bidrag inte en-
dast från lotterimedel utan även från nö-
jesskatten, den allmänna arvsfonden och
tipsmedel.

I de motioner som lågo till grund för

Interpellation ang. inrättande av en statens kulturfond.

riksdagens beslut framhölls, att kulturfonden borde anslå medel till kulturella ändamål både i städerna och på landsbygden och att dess verksamhetsområde således borde omfatta hela riket. Dock borde särskilt landsbygden komma i åtanke på grund av dess dittills missgynnade ställning, varvid man i första hand borde sträva efter att åstadkomma lämpliga bygdegårdar, där bygdens ungdom kunde samlas för att bedriva studier, utöva musik, spela amatörteater o. d. För städernas del borde medel anslås för uppförande av ungdomsgårdar, konsert- och teaterlokaler m. m. Det borde vidare höra till fondens uppgifter att befrämja idrott och gymnastik, exempelvis genom anläggande av gymnastiklokaler och idrottsplatser. Understöd till författare och konstnärer borde också utgå från fonden liksom medel till inköp av konstverk för att pryda allmänna lokaler.

Frågan om inrättande av en statens kulturfond är utan tveivel av stor betydelse för landets kulturliv. Det framstår därför som angeläget att den utredning härom, som fjolårets riksdag begärde, verkligen kommer till stånd. Då utredningen torde komma att taga viss tid i anspråk, kommer det ändock att dröja, innan förslag kan föreläggas riksdagen för beslut.

Med stöd av det anförda vill jag hemställa om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande fråga:

Kan man förvänta att den av 1947 års riksdag begärda utredningen angående inrättandet av en statens kulturfond med det snaraste tillsättes?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av

varuutbytesöverenskommelse mellan Sverige och Schweiz; samt

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande handeln mellan Sverige och Förenta staternas-Storbritanniens ockupationszoner i Tyskland;

statsutskottets utlåtanden:

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1948/49;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till avsättning till försäkringsinspektionens fond m. m.;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av ett direktören B. V. Orre beviljat lån;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgivande av livränta till T. A. B. Johansson m. fl., såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängning av statens borgensåtagande för vissa skuldförbindelser av Husaby aktiebolag;

nr 191, i anledning av väckt motion om ersättning till värnpliktige K. G. Sjöberg för skada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved m. m.;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering

av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1948/49 till fångvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om vissa anslag till ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg å vissa livräntor m. m. i anledning av olycksfall eller yrkessjukdom;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående dyrtidskompensation åt personer, vilka i anledning av olycksfall eller sjukdom, som inträffat efter 1941 års ingång, äro berättigade till sjukpenning eller livränta enligt vissa förordningar;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till allmänna in-
dragningsstaten;

nr 201, i anledning av väckta motioner om utredning angående byggande av en skolbyggnad åt barnmorskeläroanstalten i Stockholm;

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande skärgårdstrafiken jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för avgifter till vissa stiftelser, m. m.; samt

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt på grund av 1948 års taxering;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt vissa justerare av mått och vikt m. fl.; samt

nr 49, i anledning av väckta motioner om reglering av pensionsförhållandena för konstitutionsutskottets sekreterare S. V. Holm; ävensom

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) så ock om fortsatt giltighet av samma lag, dels ock väckt motion angående vissa ändringar i prisregleringslagen;

nr 46, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1932 (nr 223) med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 47, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till butikstängningslag, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande skärgårdstrafiken, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående eftergift i vissa fall från bestämmelserna i 19 § första stycket lagen om arbetarskydd, dels ock en i ämnet väckt motion; samt

nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779) om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor, dels ock en i ämnet väckt motion.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 13.02 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Måndagen den 21 juni förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Justerades protokollet för den 15 innevarande månad.

Herr talmannen meddelade, att från schweiziska förbunds församlingen inkommit ett telegram, som i svensk översättning hade följande lydelse:

Förbunds församlingen uppskattar Ederas lyckönskningar och tackar Eder hjärtligt för denna vänlighet och sänder i sin tur sina bästa välgångsönskningar till det svenska folket och den svenska riksdagen.

Schweiziska förbunds församlingen.

Albert Picot.

Nationalrådets
ordförande

Alphons Honn.

Ständerrådets
ordförande.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtanden nr 16 och 17, statsutskottets utlåtanden nr 184—191 och 193—203, bevillningsutskottets betänkanden nr 56 och 58, bankoutskottets utlåtanden nr 47 och 49 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 45—47 och 49—51.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 44, i anledning av väckta motioner om utredning angående ändringar i gällande lagstiftning om registrering av brott och förselser, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Lagförslag om förstörande av vissa postförsändelser.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag

till lag om förstörande av vissa postförsändelser, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 21 maj 1948 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 270, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

L a g

om förstörande av vissa postförsändelser.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Postförsändelse, vars expediering inställts med stöd av lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m. och som, utan att hänföra sig till något av domstol eller annan myndighet avgjort mål eller ärende, alltjämt befinner sig i myndighets vård, skall förstöras.

2 §.

Konungen må, därest så av särskild anledning finnes påkallat, förordna om undantag från vad i 1 § stadgas.

3 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förhaft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

Lagförslag om förstörande av vissa postförsändelser.*inom första kammaren:*nr 426 av herrar *Bergh* och *Lundgren* samt*inom andra kammaren:*nr 595 av herr *Ståhl* m. fl. och nr 596 av herrar *Lager* och *Karlsson* i Stuvsta.

Motionen I: 426 utmynnade i yrkande, att propositionen måtte avslås.

I motionen II: 595 hade hemställts, att riksdagen med avslag å propositionen måtte besluta, att ifrågavarande av myndigheterna under krigsåren beslagtagna material måtte bevaras under betryggande sekretess under femtio år, var efter frågan om dess förstörande eller bevarande, helt eller delvis skulle upp- tagas till förnyad prövning.

I motionen II: 596 hade hemställts,

A. att riksdagen måtte för sin del antaga i motionen infört förslag till lag om arkiverande av vissa postförsändelser;

B. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, att det material, som med stöd av 1940 års tvångsmedelslag insamlats av telefon- och telegramcensuren, icke måtte förstöras utan hänvisas till arkivering.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att förevarande proposition, nr 270, måtte av riksdagen bifallas samt

B) att motionerna I: 426, II: 595 och II: 596, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut an- fört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ekströmer*, *Löthner*, *Ivar Nilzon*, *Osterman* och *Sveningsson*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

A) att riksdagen, med avslag å före- varande proposition nr 270 och med bi- fall ej mindre till motionen I: 426 än även till motionerna II: 595 och II: 596 i vad de avsåge avslag å propositionen, måtte för sin del antaga följande för- slag till

L a g**om behandling av vissa postförsändelser.****1 §.**

Postförsändelse, vars expediering in- ställts med stöd av lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig el- ler krigsfara m. m. och som alltjämt befinner sig i myndighets vård, skall tillhöra statsverket.

2 §.

Postförsändelse som i 1 § sägs skall bevaras hos offentlig myndighet, Ko- nungen likväl obetaget att, därest så med hänsyn till arten av viss försän- delse eller grupp av försändelser finnes påkallat, förordna om dess förstörande.

3 §.

Närmare föreskrifter angående lagens tillämpning meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1950.

B) att motionerna II: 595 och II: 596, i den mån de icke bifallits genom vad utskottet hemställt under A), måtte anses vara därigenom besvarade.

Herr NILZON, IVAR: Herr talman! Vid utskottsbehandlingen av denna fråga ha olika meningar gjort sig gällande. Majoriteten inom utskottet har ju stannat för ett bifall till den kungl. propositionen, varigenom det material, som det här rör sig om, skulle förstöras. På så vis skulle man, anses det, ha garantier för att de ifrågavarande breven och handlingarna inte på något sätt skulle kunna framdra- gas i olika sammanhang till skada för enskild person. Någon meningsskiljak- tighet har inte rätt om att garantier läm- nas för att breven inte användas på ett sätt som skulle lända den enskilde till skada. Reservanterna ha dock ansett, att man i detta fall använder större våld än nöden kräver och att en arkivering under betryggande sekretess skulle fullt tillgodose denna synpunkt.

Lagförslag om förstörande av vissa postförsändelser.

Vad som närmast föranlett reservanternas ställningstagande är, att vi anse det oriktigt att undandraga framtidens forskare ett material, som måste ha stort värde. Riksarkivet har framhållit betydelsen av att dessa handlingar bevaras — det framgår tydligt av utskottets utlåtande att riksarkivet anser, att dessa handlingar ha ett mycket stort värde. Det har visserligen under frågans behandling påpekats, att det mesta av ifrågasvarande material skulle även ur den historiska forskningens synpunkt vara av mindre värde. Ja, även om så skulle vara fallet, att endast en mindre del är av något värde enligt nutida uppfattning, är det ju inte omöjligt, att framtidens forskare kunna ha en annan syn på denna sak, och därför kan det anses vara olämpligt att man nu fattar ett beslut, som längre fram skulle anses vara förhastat och givetvis — genom handlingarnas förstörande — är oåterkalleligt. Om man går på reservanternas linje, har man endast uppskjutit frågans avgörande och överlåtit åt en senare tid, då man måhända bättre kan bedöma dessa handlingars värde, att fatta ett slutgiltigt beslut.

Utskottet har visserligen framhållit, att om det visar sig, att man utan större kostnad skulle kunna åstadkomma en gallring av försändelserna, så skulle en del på detta sätt kunna bevaras för den historiska forskningen. Denna väg kan jag inte finna fullt tillfredsställande, och jag tror, att en dylik gallring är svår att genomföra för närvarande. Såsom jag förut sagt anser jag, att framtidens forskare bättre kunna bedöma vad som är av värde och att därför materialet i huvudsak bör bevaras.

Det har även framhållits, att man av utrymmesskäl inte skulle kunna bevara denna mängd av material. Men den representant för riksarkivet som redogjorde för frågan i utskottet ansåg, att materialet visserligen var ganska stort, men inte så stort, att det hade någon betydelse i jämförelse med det oerhörda material som riksarkivet ändå har.

Jag skall be, herr talman, att med stöd

av vad jag har sagt få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Löthner*.

Herr statsrådet **MOSSBERG**: Herr talman! I propositionen har intagits den ståndpunkten, att de brevörsändelser, som innehållits av censuren under kriget, nu skulle förstöras. Den ursprungliga avsikten var att bestämmelsen här om skulle vara generell. För att emellertid inte alldeles stänga dörren för undantag från bestämmelsen har i 2 § i lagen intagits en föreskrift om att Kungl. Maj:t skulle ha rätt att, om så av särskild anledning finnes påkallat, förordna om undantag från lagens stadgande.

Utskottet har i sitt utlåtande närmare kommenterat innebörden av denna undantagsbestämmelse. I sitt utlåtande har utskottet sålunda anfört följande: »Där est det visar sig möjligt att utan större kostnad åstadkomma ett enkelt gallringsförfarande, har utskottet emellertid intet att erinra mot att från förstörelse undantagas även försändelser vilka kunna antagas ha betydelse för framtida forskning.»

Jag vill, herr talman, endast till denna utskottets skrivning göra den reflexionen, att jag uppfattar utskottets uttalande i denna del så, att utskottet vill hålla möjligheten öppen för en vidgad tolkning av 2 §. Utskottet vill alltså här ge Kungl. Maj:t en fullmakt att, om det visar sig möjligt, tillämpa paragrafen mindre restriktivt än vad Kungl. Maj:t har avsett.

Jag har ingen erinran mot den skrivning, som på denna punkt förekommer i utskottsutlåtandet. Men jag vill inte undanhålla kammarens ledamöter min personliga uppfattning, att det stöter på mycket stora praktiska svårigheter att verkställa ett gallringsförfarande av den innebörd, som utskottet här har velat öppna en utväg för. Om jag alltså har tolkat utskottsutlåtandet riktigt, har Kungl. Maj:t fullt fria händer vid sin prövning, huruvida ett sådant gallrings-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

förfarande skall vara möjligt och lämpligt eller icke.

Herr **HOLMBÄCK**: Herr talman! Både av utskottsutlåtandet och av herr statsrådets svar nu har framgått å ena sidan att det bör ske en gallring beträffande historiskt viktigt material, men å andra sidan också att denna gallring är förknädd med utomordentligt stora svårigheter. Jag för min del drar av vad som förekommit den logiska slutsatsen, att historiskt viktigt material kommer att förstöras genom den lagstiftning, som nu föreslås, och då jag inte kan finna något särskilt skäl till att man skall anta en sådan lagstiftning, ber jag att få instämma i det yrkande som herr Ivar Nilzon har framställt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet annat yrkande ej förekommit, än att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 9 april 1948 dagtecknad proposition, nr 207, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade

Förslag

till

Förordning**med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga.**

Härigenom förordnas, att beträffande utbildningstiden för *dels* de värnpliktiga, som påbörjat eller påbörja första tjänstgöring eller tjänstgöring i en följd efter den 31 mars 1948, *dels ock* de värnpliktiga i övrigt, beträffande vilka Kungl. Maj:t sådant förordnar, skola tills vidare gälla följande avvikelser från bestämmelserna i 27 § 1 mom. värnpliktslagen.

1. I 27 § 1 mom. A värnpliktslagen föreskriven tjänstgöring skall förkortas med nittio dagar på det sätt att, där ej Konungen beträffande värnpliktiga avsedda för handräckningstjänst annat bestämmer,

armén eller kustartilleriet tilldelad värnpliktig skall fullgöra första tjänstgöring under tvåhundra sextio dagar samt repetitions- och efterutbildningsövningar enligt bestämmelserna i angivna lagrum samt

flottan eller flygvapnet tilldelad värnpliktig skall fullgöra tjänstgöring i en följd i trehundra sextio dagar.

2. Värnpliktig, som i 27 § 1 mom. D värnpliktslagen avses, skall fullgöra tjänstgöring under sammanlagt högst femhundra fyrtio dagar.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Genom denna förordning upphäves förordningen den 30 maj 1947 (nr 228) rörande förkortning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga. Beträffande utbildningstiden för värnpliktig, som varit underkastad bestämmelserna i sistnämnda förordning och å vilken den nya förordningen icke blir tillämplig, skola dock den äldre förordningens bestämmelser fortfarande gälla.

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Vidare hade förelagts riksdagen dels en proposition, nr 206, angående vissa frågor rörande försvarets organisation, dels ock en proposition, nr 208, angående vissa anslag till materielanskaffning för försvaret för budgetåret 1948/49 m. m.

I anledning av propositionen nr 207 hade inom riksdagen väckts fem motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 360 av herr *von Heland* m. fl., nr 369 av herr *Ewerlöf* m. fl. och nr 370 av herr *Anderson, Axel Ivar*, m. fl. och motionerna i andra kammaren nr 532 av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl. och nr 533 av herr *Edberg* m. fl.

I anledning av propositionerna nr 207 och nr 208 hade inom riksdagen väckts två motioner, nr 371 i första kammaren av herr *Bergvall* m. fl. och nr 534 i andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl.

I anledning av propositionen nr 206 hade inom riksdagen väckts bland andra en motion, nr 530 av herrar *Håstad* och *Lindberg*.

Propositionen nr 207 samt motionerna I: 360, I: 369, I: 370, II: 532 och II: 533 hade hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet.

Propositionerna nr 206 och 208 hade hänvisats till statsutskottet.

Motionerna I: 371 och II: 534 hade, såvitt de angingo propositionen nr 207, hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Motionen II: 530 hade hänvisats till statsutskottet.

Enligt överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet hade till behandling i sammansatt stats- och andra lagutskott hänskjutits dels propositionen nr 207 samt motionerna I: 360, I: 369, I: 370, II: 532 och II: 533, dels motionerna I: 371 och II: 534, såvitt de angingo propositionen nr 207, dels ock motionen II: 530 i vad motionen icke avsåg frågan om anslag.

I motionerna I: 369 och II: 532, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen ville besluta, att under bud-

getåret 1948/49 de provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga, vilka antagits av 1947 års riksdag, fortfarande skulle äga tillämpning.

I motionen I: 370 hade gjorts en hemställan av enahanda innehåll som i de nyssnämnda båda motionerna.

I motionerna I: 360 och II: 533, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte uttala, dels att i enlighet med 1945 års försvarskommittés förslag från och med år 1949 ett övningsuppehåll på två månader i den första tjänstgöringen för de värnpliktiga skulle göras, dels att möjlighet borde beredas att för innevarande år utöver av statsrådet och chefen för försvarsdepartementet föreslaget övningsuppehåll på 14 dagar medge ytterligare ledighet för värnpliktiga för skördehjälp åt jordbruket.

I motionerna I: 371 och II: 534, vilka voro likalydande, hade, såvitt här var i fråga, framhållits angelägenheten av att det med nuvarande ordning under vissa tider av året otillfredsställande läget i beredskapsavseende uppmärksammades och att möjligheterna att avhjälpa de förefintliga svagheter togas under skyndsamt övervägande senast i samband med de förslag till definitiva bestämmelser om övningstidens längd, som departementschefen förebådat, samt hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 207 måtte beakta de av motionärerna framställda synpunkterna och önskemålen.

I motionen II: 530 hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, att riksdagen i samband med behandlingen av försvarspropositionen måtte, därest den första tjänstgöringen nedsattes till nio månader, besluta att vid armén en femtedel av värnpliktskontingenten skulle uttagas för tre månaders utbildning till gruppchefer.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 369, I: 370 och II: 532 samt II: 530, den sistnämnda i vad den icke avsåg frågan om anslag, bifalla förevarande proposition nr 207;

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

B. att motionerna I: 360 och II: 533, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet förut anfört och under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

C. att motionerna I: 371 och II: 534 — såvitt anginge propositionen nr 207 — i den mån de icke besvarats genom vad utskottet förut anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»I likhet med föredragande departementschefen anser utskottet ett uppehåll i utbildningen med hänsyn till jordbrukets behov av arbetskraft under skördetiden åtminstone de närmaste åren vara oundgängligen erforderligt. Utskottet vill erinra, att förslag väckts att tillgodose detta behov genom att göra ett 2 månaders avbrott i utbildningen under sommaren. Enligt försvarskommitténs förslag skulle detta uppehåll i huvudsak anordnas endast för värnpliktiga jordbrukare, medan arméchefen räknat med att sådant uppehåll skulle göras även för andra värnpliktiga. I motionerna I: 360 och II: 533 har hemställts, att riksdagen måtte uttala, att ett uppehåll av sådan längd skall göras från och med år 1949. Hithörande spörsmål äro enligt utskottets mening av sådan vikt, att de böra underkastas ytterligare överväganden, och denna nya förövning bör såvitt möjligt slutföras i så god tid, att erforderliga bestämmelser kunna utfärdas före nästa års inskrivningsförrättningar. I avvaktan härpå anser sig utskottet kunna godtaga Kungl. Maj:ts förslag, att ett uppehåll om 14 dagar skall inläggas under sommaren på tidpunkt, som med hänsyn till ortens förhållanden lämpar sig för jordbruket, därvid tiden för uppehållet icke skall inräknas i övningstiden. Utskottet vill även peka på den möjlighet till ytterligare någon ledighet i anslutning till skördeuppehållet, som kan beviljas såsom tjänstledighet i vanlig ordning inom övningstidens ram. Med hänsyn till det rådande försörjningsläget vill utskottet icke motsätta sig, att värnpliktiga i en eventuell nödsituation

därutöver må kunna tagas i anspråk för skördearbete under förutsättning att garantier skapas för att arbetskraften verkligen kommer jordbruket till godo, därvid en motsvarande förskjutning av övningstiden kan ifrågakomma. Genom vad utskottet nu anfört torde motionerna I: 360 och II: 533 i vad avser skördeledighet under innevarande år få anses besvarade.

Departementschefen har uttalat, att den föreslagna begränsningen av utbildningstiden för de värnpliktiga kommer att inom vissa delar av försvaret väsentligt minska kuppberedskapen. I anslutning till vad såväl i den föreliggande propositionen som i motionerna I: 371 och II: 534 anförts vill utskottet understryka angelägenheten av att möjligheterna att avhjälpa förefintliga svagheter med avseende härå ägnas särskild uppmärksamhet vid de fortsatta övervägandena rörande värnpliktsutbildningen.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Lindström, André*n, *Holmström* och *Wistrand* ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, slutande med en hemställan,

A. att riksdagen — med förklaring, att det genom propositionen nr 207 framlagda förordningsförslaget icke kunnat i oförändrat skick antagas — måtte i anledning av motionerna I: 369, I: 370 och II: 532 samt II: 530, den sistnämnda i vad den icke avsåge frågan om anslag, för sin del antaga följande förslag till

Förordning
med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Härigenom förordnas, att beträffande utbildningstiden för *dels* de värnpliktiga, som påbörjat eller påbörja första tjänstgöring eller tjänstgöring i en följd *under år 1948, dels ock* de värnpliktiga i övrigt, beträffande vilka Kungl. Maj:t sådant förordnar, skola gälla föl-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

jande avvikelser från bestämmelserna i 27 § 1 mom. värnpliktslagen.

1. I 27 § 1 mom. A värnpliktslagen föreskriven *första tjänstgöring eller tjänstgöring i en följd* skall förkortas på det sätt att, där ej Konungen beträffande värnpliktiga avsedda för handräckningstjänst annat bestämmer,

armén tilldelad värnpliktig skall fullgöra första tjänstgöring under *trehundra dagar* samt repetitions- och efterutbildningsövningar enligt bestämmelserna i angivna lagrum,

flottan tilldelad värnpliktig skall fullgöra tjänstgöring i en följd *under fyra-hundratjugo dagar*,

kustartilleriet tilldelad värnpliktig skall fullgöra första tjänstgöring under *tvåhundraåttiofem dagar*, första repetitionsövning under *fyrtyofem dagar* samt återstående repetitionsövning och efterutbildningsövning enligt bestämmelserna i angivna lagrum,

flygvapnet tilldelad värnpliktig skall fullgöra första tjänstgöring under *trehundra sextio dagar* samt en repetitionsövning under *trettio dagar*.

2. Värnpliktig som uttagits för utbildning till gruppchef (motsvarande) vid armén eller kustartilleriet skall enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar, utöver den under 1. angivna tjänstgöringstiden, efter första tjänstgöringens avslutande fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst *sextio dagar*.

3. Värnpliktig, som i 27 § 1 mom. D värnpliktslagen avses, skall fullgöra tjänstgöring under sammanlagt högst *femhundra sjuttio dagar*.

4. För armén tilldelade värnpliktiga utom grupp K anordnas enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar under första tjänstgöringen ett skördeuppehåll under *fjorton dagar* i en följd, vilket icke inräknas i tjänstgöringstiden. De värnpliktiga åtnjuta under sådant uppehåll ekonomiska förmåner enligt samma bestämmelser som under första tjänstgöring.

Denna förordning — — — fortfarande gälla.

B. att — — — riksdagens åtgärd; samt

C. att — — — riksdagens åtgärd.

Herr DOMÖ: Herr talman! Den känsla av oro regeringens försvarspropositioner framkallade har efter utskottsmajoritetens ståndpunktstagande fördjupats till besvikelse, besvikelse över det sakliga innehållet i majoritetsdiktatet, besvikelse över att man icke inom utskottet förmått samla sig till den klara och entydiga deklaration i handling, som vårt internationella läge i dag kräver.

I ett sammanhang, som jag återkommer till, använder statsutskottets majoritet uttrycket »den överväldigande majoriteten av vårt folk». Jag beklagar, att utskottet icke vågat försöket att samla en överväldigande majoritet av vårt folk bakom en försvarspolitik, som motsvarar lägets krav och som ute i världen kunnat öka tilltron till vår vilja att med varje medel försvara vår frihet och vårt oberoende. Man har underlåtit att ställa de anspråk på landets ungdom som läget kräver. Man har alltför hårt beskurit anslagen till den materiel som kräves för vårt skydd mot yttre påfrestningar. Sparsamhet med människors tid och med materiel är bra. Jag förvånar mig emellertid över att de meningsriktningar, som eljest gått sätta sig över återhållsamhetens bud, så snart försvarets kostnader komma i synfältet förvandlas till denna borgerliga dygds mest högljudda förespråkare. Men — sparsamhet, som utsätter oss för allvarliga risker, kan vara farlig. Den är också, sedd i ett större sammanhang, oekonomisk. Det har mer än ett folk i vår världsdel fått erfaras — för så kort tid sedan, att man här i landet icke alldeles borde ha glömt bort det.

För att tillfredsställa en mäktig finansministers för länge sedan och under andra, mindre kritiska förhållanden framförda krav på sänkning av försvarskostnaderna borde man icke ha gått ifran riksdagens enhälligt uttalade mening om direktiven för vår försvarsorganisation. Men nu tillhör det ju en gång egenheterna hos vår finansminister att ha så föga över för vårt försvar.

Jag har varken rätt eller anledning att betvivla majoritetens försvarsvilja. Den tid är gånngen — det skall med

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

glädje medgivas — då striden gällde försvar eller avrustning. I dag bryta sig meningarna om de praktiska slutsatser vi skola draga av en i alla folklager spridd övertygelse om vårt nationella försvars nödvändighet.

Vi inom högern godtaga icke utskottets lösning. Vi konstatera, att utskottsmajoriteten icke tagit tillräcklig hänsyn till lägets allvar i annat än allmänna deklarationer. Vi sakna det befriande greppet på problemet, vi sakna den omedelbara handlingslusten. Detta säger jag icke som partiman, icke för att lägga grunden till något överbud. Detta säger jag som ansvarsmedveten svensk medborgare.

Den lösning av ett svenskt livsproblem, till vilken utskottsmajoriteten lotsats fram av ett beslutsamt majoritetsparti, har en politisk bakgrund, som icke bör döljas. I frågan om övningstidens längd har försvarsministern behagat föregripa riksdagens prövning i en generalorder. Jag skall överlämna uppgiften att karakterisera denna åtgärd åt andra. För mig räcker det att fastslå själva faktum. Inom den av regeringen medgivna ramen hade man redan faktiskt nått en överenskommelse mellan alla partier inom utskottet — en lösning som med hänsyn till regeringens ingripande var den bästa möjliga. De utskottsledamöter ur majoritetspartiet, som ställde sig bakom överenskommelsen, lämnades ensamma på fältet av sitt parti, som tydligen i god rättning slöt upp bakom den fasta riktrote, statsrådet och chefen för försvarsdepartementet förklätt sig till, sedan majoritetens ståndpunkt kunnat konstateras. Denna manöver — möjligen en uppmarsch för höstens val — betyder, att ett tillfälle till enighet försuttits. Enig uppslutning kring en samlande försvarslösning hade, mina damer och herrar, varit av utomordentligt värde — utåt och inåt.

Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang som min mening uttala, att statsminister Erlander i en spänd utrikespolitisk situation låtit ännu en möjlighet att framstå som samlande kraft rinna sig ur händerna. Vi ha —

i en stor nationell fråga — fått ytterligare ett bevis för att vi icke ha de män i ledningen, som ha mod att kräva någonting av medborgarna — och kraft att få folket med sig.

Sedan vederbörande utskottsavdelning i stort sett skrivit sig samman på utlåtandets motivering har man från håll, som förefaller stå regeringen nära, ansett sig böra förestava utskottets ledamöter en trobekännelse i detalj till en utrikespolitisk linje, som man kan kalla en tillspetsad Undén-linje.

Mig är det angeläget att fastslå, att statsutskottets majoritet ansett sig kunna föregripa en inom den närmaste tiden kommande utrikespolitisk debatt i riksdagen samt att samma majoritet i försvarsdebatten kastat in de utrikespolitiska problemen, utan att i sina förslag draga slutsatser av det utrikespolitiska läge, de anföra i sin motivering.

Inom regeringspartiet — och även inom andra partier — tycks man förmena, att riksdagsdebatten den 4 februari är sista ordet i svensk utrikespolitik. Det som då deklarerades är i dessa kretsar på väg att få karaktär av vittnesed — som giver till känna allt, vad vi veta i denna sak hänt och sant vara och till vilket intet är att tillägga eller förändra. Jag har för min del ingenting principiellt att ändra i mitt inlägg i februaridebatten, men jag kan varken tillåta någon pressning av de då använda uttrycken eller medgiva, att ingenting skulle ha inträffat sedan de fälldes. Vi tala inte orakelspråk här i riksdagen, som sedan skall beskäftigt uttolkas av den som så önskar.

Över huvud taget tror jag icke på metoden att hårt binda en politik vid en gång givna formuleringar — särskilt icke en utrikespolitik. Vårt land har icke resurser nog att frankt ställa sig utanför det internationella förloppet, att hur läget än skiftar fränt hänvisa till någon mer eller mindre lyckad tes, som skulle ha beständig giltighet. Att i en tid av allmän oro och misstro hävda vår rätt till frihet och fred är icke en formalistisk uppgift, utan i sällsynt hög grad något som kräver verklighetssinne

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

och politiskt omdöme — och förmåga att handla efter utvecklingens fordringar. Vi skapa icke säkerhet och trygghet genom att ställa oss på en vacklande formell piedestal i en värld, som sjuder av oro.

Svensk utrikespolitik syftar till fred — har som mål att bevara vårt lands frihet, men också om möjligt dess fred. I nuvarande världspolitiska situation är det naturligt att ordna vårt försvar under den utrikespolitiska förutsättningen, att Sverige icke bör inlåta sig på militär anslutning till något stormaktsblock. Insikten härom får emellertid varken vara något hinder för en strävan att finna en gemensam försvarspolitik för de skandinaviska länderna eller medföra något förhandsbeslut, som avskär våra förbindelser med de stora demokratier. Att Sverige avhåller sig från engagemang, som skulle betaga oss rätten att stå utanför en öppen kraftmätning, där icke våra intressen äro inblandade, betyder icke — och får icke betyda — att vi på förhand avvisa varje form av det stöd vi i en kritisk situation skulle kunna få, ej heller att vi avsäga oss rätten att hålla de kontakter vi av högst påtagliga skäl kunna anse nödvändiga. Alliansfri utrikespolitik får icke isolera oss — sätta oss i lufttomt rum — vare sig andligt, ekonomiskt eller militärtekniskt. Jag kan alltså icke godtaga uttolkningar av vår utrikespolitiska enighet, som giva den en innebörd som aldrig varit avsedd. Vi vilja icke driva en isolerande neutralitetspolitik, som ställer oss utanför de fredsälskande staternas gemenskap.

Det säregna parlamentariska läge, i vilket vår försvarsfråga nu befinner sig, karakteriseras bäst genom en erinran om att utskottsmajoriteten uppenbarligen varit mera intresserad av att i försvarspolitiskt sammanhang tillspetsa en utrikespolitisk formulering än av uppgiften att draga de försvarspolitiska slutsatserna av vårt faktiska utrikespolitiska läge. Tillspetsade deklarationer äro ju också mindre krävande än befriande handling.

Den allt överskuggande uppgiften just

nu är att ge världen det bestämda intrycket, att Sverige med alla krafter motsätter sig varje form av aggression, militär eller politisk, att Sverige är berett att kämpa för sin frihet och sitt oberoende. Vi äro i behov av att skapa den förvisningen hos de aggressiva makterna för att redan på förhand ge dem klart besked. Vi måste i de stater vi med rätt kunna betrakta som vänskapligt inställda ge eftertryck åt våra regelbundna deklarationer om kamp för frihetens ideal. Jag har med glädje och beundran tagit del av de manliga och kraftiga ord statsministern gång efter annan funnit för vår vilja till oberoende och integritet. De ha gått ut över världen och gjort intryck. Men i en stund som den nuvarande behövs annat än ord för att skapa tilltro till vår kraft att hävda våra livsintressen. Ord äro snabbt försvunna. Handling förbliver.

Vid en tid, då de värnpliktigas utbildningstid nästan överallt ökas, då stora folk på nytt taga på sig bördan av allmän värnplikt, sänker man i Sverige övningstiden. Ingen kan övertyga mig om det sakligt berättigade i denna åtgärd. Och, handen på hjärtat, mina damer och herrar, ha ni inte innerst inne en känsla av att man här alldeles i onödan ger sig in på en åtgärd, som leder till osäkerhet? Innan man fått fram erfarenheterna av en provisorisk sänkning, genomför man nästa — på måfå. Man kan tala vackra ord om vår ungdoms särskilda begåvning, om dess förmåga att snabbt inhämta ett lärostoff — kommer det till allvar, gäller det andra och hårdare ting än vackra omdömen. Då gäller det livet för den enskilde och friheten för oss alla. Man kan leka med lösa förhoppningar om möjligheter att effektivisera utbildningen. Ledarskribenter i radikala tidningar lösa lika litet det problemet som andra hemmagjorda experter. Det är en teknisk uppgift, som kräver sakkunskap och omdöme. Den klarar man icke av med allmänna fraser.

Vilket intryck kommer ett beslut att minska de värnpliktigas övningstid att göra i utlandet? Är det verkligen någon som tror att en åtgärd, som dels sänker

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

kvaliteten på våra stridande styrkor, dels minskar vår beredskapsgrad, kan stärka tilltron till vår vilja att sätta makt bakom de ord om motstånd till det yttersta, med vilka vi så ofta röra oss? Det finns icke något land, där det är populärt att lägga en lång utbildnings-tids bördor på de unga och på näringslivet. Alla statsledningar undersöka febrilt möjligheterna att minska denna belastning, men i de flesta länder har man funnit så starka reella skäl tala mot lättnader att man avstått — utom i vårt land, som framför de flesta borde haft ekonomiska och mänskliga möjligheter att bära tungan. Vi som sluppit ett modernt krigs påfrestningar på vår produktionsapparat, som icke förlorat en man i egentliga krigshandlingar eller ha en enda krigsinvalid i egentlig mening — vi ha icke råd att taga på oss en upp-gift, som nästan alla folk få dragas med. Vi gömma vår obeslutsamhet bakom lösa förhoppningar om väntade utredningsresultat. Det är — herr talman — en provisorisk lösning vi i dag skola finna. Jag understryker detta. Jag uttalar min och mitt partis bestämda gensaga mot majoritetens uppläggning, som är sakligt svagt grundad och medför risker för vår ungdom och vår förmåga att hävda vårt oberoende — som försvagar vår utrikespolitiska ställning. Jag tror icke, att svensk ungdom av det rätta slaget känner tacksamhet mot en undvikandets politik, även om den besparar den besvär och möda för ögonblicket.

Utskottsmajoriteten har också avvisat högerns framställningar om ökade anslag för viss materielanskaffning åt försvaret. Jag skall icke uppehålla mig vid några detaljer i dessa frågor — endast tillåta mig några principiella anmärkningar. Just nu måste försvaret göra anspråk på viss förtursrätt till våra produktiva resurser. Dess effektivisering är en fråga av första angelägenhetsgrad. Att vår samhällsekonomiska situation undan för undan fått försämrats vet var och en. Försvarets behov av materiel får emellertid icke förvandlas till en samhällsekonomisk regulator. Behovet av försvarsmedel är ett primärt behov, som

måste tillfredsställas — även i situationer, då det vore angenämare att skjuta dem åt sidan för att kunna ge människorna en bättre tillfredsställelse för stunden. En politik, som snabbt leder oss ur krisen, är nödvändig av många skäl, men även därför att man i detta land med dess naturrikedomar och dugliga arbetskraft verkligen finner det berättigat att hålla tillbaka också mycket rimliga försvarsanspråk av samhällsekonomska orsaker. I detta faktum, som utskott och regering flitigt åberopa, ligger i själva verket en anklagelse mot samma regering, som utan effektiva motåtgärder låtit denna utveckling få ske, som låtit det komma därhän, att man kan tillåta sig påståendet, att vi icke ha produktiva resurser eller gångbara valutor nog att genomföra en försvarsförstärkning, som är motiverad med hänsyn till vårt lands internationella läge. Inflationskonjunkturen skulle alltså göra oss ur stånd att ge det eftertryck åt vår utrikespolitik, som behövs. Min bestämda mening är att vi — trots alla hinder — måste ge försvaret vad det behöves. Vi få ta bekymmer, men vi ha icke rätt att eftersätta vårt skydd för frihet och fred.

Ingen beklagar mer än jag, att enighet icke stått att nå kring försvarsfrågan. Jag beklagar, att den stora nationella enighet, som vi alla eftersträvat, förvandlats till en liten politisk kompromiss, att försvarsfrågan än en gång blivit ett tvisteämne inom nationen. I någon mån är väl orsaken härtil, att en stark vilja denna gång saknats, som varit beredd att driva en saklig linje, oavsett de politiska konsekvenserna. Väsentligen ligger emellertid orsaken i den motsättning som alltid måste uppstå mellan en meningsriktning, som står på verklighetens fasta mark, och sådana, som hängiva sig åt förhoppningen att allt till slut ordnar sig på något vis.

Högern kan icke uppgiva sin sakliga linje — kan icke avstå från att företräda ansvars och besinningens talan i en fråga som borde vara en hela nationens livsfråga. Därför kan högern ej dela svaret med övriga partier för den lös-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

ning av vår försvarsfråga, som i dag kommer att genomdrivas.

I fråga om det nu föreliggande utlåtandet, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av herrar Lindström, Andrén m. fl.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDEN**: Herr talman! Det hade varit överenskommet vid en konferens mellan partiledarna, att man skulle begagna det tillfälle, som behandlingen av någon av de propositioner erbjuder, vilka mer eller mindre tangera utrikespolitiska frågor, till att ge riksdagens kamrar möjlighet att debattera utrikespolitiken. Vid den konferens, som hölls i denna fråga, var man inne på den tanken, att denna debatt skulle knytas till den proposition, som regeringen framlagt rörande Sveriges anslutning till Parisorganisationen angående ekonomiskt europeiskt samarbete, och regeringen hade för sin del alltså tänkt sig, att den propositionens behandling skulle vara grundvalen för den utrikespolitiska debatten.

Emellertid har herr Domö nu i sitt anförande kommit in ganska mycket på frågan om Sveriges utrikespolitik. Han har därvid tagit till utgångspunkt ett yttrande i statsutskottets utlåtande angående anslag till försvaret, vari statsutskottet i sin tur har hänvisat till regeringspropositionens uttalanden om grundlinjerna för vår utrikespolitik, vilka också bilda grundvalen för försvarspolitiken.

Herr Domö hyste för sin del den meningen, att statsutskottet inte hade bort ta med detta utrikespolitiska resonemang och avge något uttalande om denna fråga. När utskottets majoritet ändå beslöt göra det, ha högerns ledamöter i statsutskottet avgivit en blank reservation rörande motiveringen. Det är klart, att denna reservation skulle kunna uppfattas så, som om den innebure något allmänt avståndstagande från högerpartiets sida från de riktlinjer för vår utrikespolitik, som finnas uttalade i statsutskottets motivering. Nu ha vi hört ge-

nom herr Domös anförande, att han inte vill ha reservationen tolkad som ett sådant avståndstagande, men han har å andra sidan ganska skarpt kritiserat, att utskottets uttalande har gjorts. Han har i det sammanhanget gjort några anmärkningar angående den tidigare debatten i denna fråga den 4 februari och framhållit, att där kom man inte fram till några formler, som ha någon mera permanent giltighet; vad det här gäller är att följa utvecklingen och att inte låsa fast sig vid några bestämda uttalanden.

Ja, det är klart, att sådana resonemang i och för sig kunna göras. Det finns aldrig några behärda formler vare sig i denna eller andra frågor, som man skall följa efter bokstaven. Å andra sidan skulle jag vilja understryka, att det är synnerligen viktigt, att man inte vacklar för mycket i sin uppfattning om själva utrikespolitikens huvudriktning, och jag kan inte neka till att herr Domös anförande gav mig ett ganska blandat intryck. Det gav ett intryck av att herr Domö ville ge litet åt den ena meningsriktningen och litet åt den andra, utan att själv vilja riktigt bestämma, på vilket ben han skulle stå.

Att ett uttalande om vår utrikespolitik har tagits in i utskottets utlåtande anser jag för min del vara av värde, bland annat av det skälet, att en utrikespolitisk debatt, som efter vad vi hade tänkt oss skulle ha knutits till propositionen om Marshallplanen, inte kunde ha utmynnat i något uttalande från riksdagens sida. Det utlåtande från utrikesutskottet, som behandlar denna proposition, kommer så vitt jag vet inte att innefatta några dylika allmänna uttalanden. En del talare skulle ge uttryck för sina meningar, vilka kunna vara mycket auktoritativa för de olika partierna, men å andra sidan kan det också sägas efteråt, att det är så många, som inte ha uttalat sig, och det blir ju ingen votering rörande själva den frågan. Följaktligen kvarstår det en viss oklarhet om var riksdagen står.

Jag för min del måste därför betrakta det som ganska viktigt och värdefullt, att det nu, som jag hoppas, i riksdagens beslut om den föreliggande försvarspro-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

positionen kommer att finnas ett principuttalande om själva huvudinriktningen av vår utrikespolitik. Jag beklagar, om högerpartiet inte vill ställa sig bakom det uttalandet, men å andra sidan är det ur regeringens synpunkt som sagt av stort värde, att det kommer fram ett direkt uttalande från riksdagens sida.

Eftersom herr Domö gick så långt in i en utrikespolitisk diskussion, skall jag inte undandraga mig att redan i detta sammanhang ange några synpunkter på de problem, som han berörde. Jag vill då först säga, när han varnar mot en isolationistisk politik, att den svenska utrikespolitiken inte på något vis ger uttryck för någon isolationism. Redan vår anslutning till Parisorganisationen för ekonomiskt europeiskt samarbete är ju ett mycket betydelsefullt och markant uttryck för de svenska statsmakternas önskan att icke isolera sig, utan tvärtom deltaga i internationellt samarbete. Vi önska samarbete med andra länder, och vi ämna i denna organisation göra den aktiva och fruktbara insats, som vi kunna göra.

Hela resonemanget om att vi skulle vara isolationistiska vilar enligt min mening på en fullständig felsyn. Vi äro så långt ifrån isolationistiska, att vi tvärtom äro starkt intresserade av och engagerade i internationellt samarbete på de mest skilda områden. Så har det varit under mellankrigstiden, och så är det alltjämt. Ja, vi äro så internationellt betonade, att vi känna det som en brist och en svaghet, när ett internationellt samarbete, som i och för sig kunde och borde vara utsträckt till en större krets av stater, i stället begränsas till en mindre krets. När det å andra sidan visar sig praktiskt omöjligt att utsträcka samarbetet så långt som det i och för sig vore önskvärt, såsom just i fråga om Marshallplanen, anser den svenska regeringen — och den har därvid så vitt jag förstår fullt stöd i riksdagen — det vara bättre med ett begränsat internationellt samarbete än med inget alls.

Vi hade en debatt här i riksdagen den 4 februari i år, som herr Domö erinrade om. Däri gavs både en översikt över en

del utrikesfrågor, varmed Sverige hade haft befattning under den senaste tiden, och en framställning av de allmänna riktlinjerna för vår utrikespolitik. I sistnämnda hänseende anknöt jag till den regeringsförklaring, som hade avgivits av den socialdemokratiska regeringen vid dess första möte med riksdagen i oktober 1945, och jag skall gärna upprepa ett uttalande därifrån. Det sker inte för att upprepa någon formel utan för att ange själva huvudtendensen i vår utrikespolitik, sådan denna hade uppfattats och gillats av statsmakterna sedan lång tid tillbaka. »Vi äro villiga», sades det i denna regeringsförklaring, »att ansluta oss till en samfällid trygghetsorganisation och i händelse av en framtida konflikt avstå från neutraliteten i den utsträckning, organisationens stadgar det påfordra. Men skulle mot förmodan inom denna organisation visa sig en tendens till uppdelning av stormakterna i två läger, måste vår politik vara att icke låta oss drivas in i en sådan gruppering eller blockbildning.»

Mot denna allmänna inriktning av vår utrikespolitik framställdes inte första gången den framfördes någon gensaga från riksdagens sida, och när jag under debatten i februari detta år hänvisade till det nämnda uttalandet såsom alltjämt giltigt i det skärpta internationella läge, som hade uppstått, så hade jag tillfredsställelsen att konstatera, att det tycktes motsvara uppfattningen hos praktiskt taget hela riksdagen. Samma tankegång kommer nu tillbaka i några uttalanden i statsutskottets utlåtande rörande förvarsfrågorna.

Det är sant, som herr Domö anmärkte, att de månader, som ha förflutit sedan debatten i riksdagen i februari, ha varit händelserika på det internationella området. Det är inte min avsikt att i detta sammanhang ge någon översikt av denna händelseutveckling. Vad som har skett är för övrigt i färskt minne hos alla. Utvecklingen har medfört, att klyftan mellan öst och väst snarare har vidgats än minskats under det sista halvåret. Inom respektive grupper av stater har en viss konsolidering ägt rum på

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

både det ekonomiska och det försvarspolitiska området, och i den dag som är kan man inte skönja några bestämda tecken till att motsättningarna inom en nära framtid skola minskas eller utjämnas.

Det är självklart, att vi här i landet liksom på andra håll i världen iakttagit denna försämring i den internationella atmosfären med bekymmer och oro. De förslag på försvarsväsendets område, som ha framlagts, äro ju också ett uttryck för den inställningen. Vi kunna naturligtvis inte bara stå som åskådare och manifesteras något slags oberördhet eller likgiltighet inför spänningen och motsättningarna i världen. En sådan hållning är fullkomligt utesluten. Sverige kan aldrig och vill aldrig isolera sig, som jag redan har sagt. Det svenska folket har säkert många fel och svagheter, men vi äro varken iskallt egoistiska, som det ibland påståtts, eller cyniska. De, som framställa vår utrikespolitik i sådant ljus, förstå ingenting av det svenska folkets mentalitet. För oss är det ett livsbehov att upprätthålla vänskapliga och livliga förbindelser med andra folk på snart sagt alla områden av mänsklig verksamhet. För övrigt hänvisar landets ekonomiska struktur oss ju till en utrikeshandel, som proportionsvis är mer omfattande än de flesta andra länders och därmed ställer krav på vidsträckt internationella förbindelser.

Den breda opinionen i Sverige har också varit starkt engagerad i internationellt samarbete, exempelvis i det samarbete som har tagit gestalt i Nationernas förbund under mellankrigstiden och som nu efter kriget blivit koncentrerat inom Förenta Nationernas ram. För de smärre staterna är det i allmänhet mest tillfredsställande och tilltalande att när det gäller storpolitiskt samarbete på det internationella planet utöva detta i de former och med de möjligheter till aktiv medverkan och inflytande, som erbjudas i en internationell organisation av någorlunda universell karaktär.

Men, säger nu en och annan kritiker av den svenska utrikespolitiken, om den internationella säkerhetsorganisationen inte

fungerar effektivt nog, böra vi då inte betrakta det som den näst bästa lösningen att sluta oss till något av stormaktssystemen? Böra vi som ett internationellt sinnat folk inte medverka i en partiell gruppering, avsedd att i någon mån erbjuda en kompensation för den allmänna trygghetsorganisationens bristfällighet?

Det har då ibland hänvisats till uppfattningen i andra länder om den för deras del riktiga utrikespolitiken. Ja, ställningstagandet till en sådan fråga måste naturligtvis påverkas av varje lands särskilda förhållanden och villkor. Vad som är riktigt för det ena landet, är ingalunda med säkerhet riktigt för det andra. Vi kunna mycket väl förstå en utrikespolitik i andra länder, som är skiljaktig från vår. Vi anse, att dessa folk bedöma bättre än vi sina egna utrikespolitiska förhållanden, sina egna speciella problem på detta område.

För Sveriges del ha vi kommit till den uppfattningen — enhälligt i riksdagen, som jag har uppfattat det — att svaret på den nämnda frågan måste bli, att vi inte kunna ha någon uppgift som maktfaktor i en världsomspännande jämviktspolitik. Vi ha inte förutsättningarna för att uppbära en sådan roll, och vi eftersträva följaktligen inte att på den vägen påverka världspolitiken. Vi ställa oss därför utanför det allianssystem, som bildas kring de särskilda stormakterna. Vi ha å andra sidan en stark känsla av ansvar för vårt eget territorium, som nu en gång är den trakt av jorden, där vi ha de bästa förutsättningarna för att utveckla en människovärdig existens. Vi hoppas, att vi någorlunda förstå vårt eget lands särskilda problem, och i varje fall måste vi ju följa en politik, som överensstämmer med vad vi tro vara det riktiga. Vi försöka alltså att lösa vårt säkerhetsproblem på vårt eget sätt, fullkomligt medvetna om att det inte finns någon lösning, som i nuvarande läge skänker någon absolut trygghet.

Genom vår sociala och ekonomiska politik eftersträva vi sådana förhållanden i landet, att vårt folk håller på en normal demokratisk utveckling och inte lä-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

ter sig frestas av revolutionära omvälvningar i kommunistisk eller annan regi. Vi hålla ett efter våra förhållanden mycket betydande försvarsväsen. Vi inrikta oss på att så effektivt våra resurser medge vakta vårt territorium mot varje militärt angrepp i händelse av krig. Denna vakthållning är den för oss naturliga uppgiften i händelse av ett krig, och det är vad vi mena med väpnad neutralitet. Om vi skulle lyckas därmed, skada vi näppeligen några andra folks legitima intressen. Vi tro, att vi härutinnan befinna oss i ett läge liknande det, som den schweiziske utrikesministern nyligen har angivit i följande ord: »Neutraliteten tjänar våra intressen i den meningen, att vi anse den såsom det mest effektiva medlet att leva i fred med andra folk och ibland oss själva. Men vi äro också övertygade om att vi genom att bevara vår neutralitet göra den internationella gemenskapen större tjänster än om vi avstå därifrån. Erfarenheten från två världskrig ger beviset härför.»

Under riksdagsdebatten den 4 februari berörde jag också det nordiska samarbetet och underströk, att den svenska regeringen i ett vidgat och planmässigt nordiskt samarbete ser ett synnerligen betydelsefullt mål för svensk politik utåt. Det är självfallet, att vi inte betrakta något område såsom på förhand utslutet från detta samarbete mellan närbesläktade folk. Under förra året ha bland aktuella samarbetsuppgifter för Sverige, Norge, Danmark och Island upptagits spörsmål inom den ekonomiska politiken, bland annat tullpolitiken.

Sedan den förra utrikesdebatten har ytterligare aktualiserats problemet om ett samarbete mellan Sverige, Norge och Danmark på det militära försvarets område. Den tilltagande skärpningen i det internationella läget har aktualiserat denna fråga tidigare än som i och för sig eljest hade varit önskvärt. Den svenska regeringen har sonderat de danska och norska regeringarna angående deras intresse för upptagande av detta spörsmål på dagordningen för det nordiska samarbetet. Regeringarna i våra grannlän-

der ha visat stort intresse för saken och givit uttryck åt sin uppskattning av det svenska initiativet.

Överläggningar ha ägt rum under maj och juni rörande förutsättningarna för en utredning i ämnet. Från svensk sida önska vi begränsa utredningen till att avse det försvarsproblem, som uppstår i händelse av en konflikt, under vilken de skandinaviska länderna eftersträva att hålla sig utanför. Däremot har det inte varit vår mening, att utredningens ingångsättande skulle i och för sig låsa fast de deltagande länderna vid en viss utrikespolitisk linje. Först när den tilltänkta undersökningens resultat föreligger, kan vartdera landet bedöma fördelar och olägenheter av en samordning på detta område under jämförelse med andra tänkbara möjligheter.

Med hänsyn till vissa skiljaktigheter, som framträtt under dessa överläggningar, ha vi varit ense om att inte forcera frågan utan ta tillräcklig tid på oss för fortsatta diskussioner. I betraktande av detta förhandlingsläge anser jag det inte vara anledning att gå in på de olika stadierna i våra diskussioner eller precisera de skiljaktigheter i uppfattning, som hittills framkommit. Det är självfallet, att spörsmålet om en skandinavisk samverkan på detta fält är synnerligen vittutseende och erbjuder många komplicerade aspekter. En samverkan, som siktar på ett försvarsförbund, mer eller mindre omfattande, i händelse av krig, förutsätter en viss koordinering av försvaret även under fredstid. Om en utredning av problemet kommer till stånd och resultatet därav ter sig lovande, kommer givetvis frågan att underställas en kommande riksdag. Genom de uttalanden, som gjorts inom utrikesnämnden, har regeringen emellertid funnit det ådagalagt, att tanken på en förberedande oförbindande utredning av hela problemkomplexet mottas med sympati från de i nämnden representerade partiernas sida.

Den framställning jag här har givit, herr talman, innehåller inga egentliga nyheter för kammarens ledamöter, men — jag upprepar det på nytt — det är

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

för regeringen av värde, om riksdagen genom att acceptera den motivering, som utskottets majoritet har föreslagit, i ett dokument understryker, att riksdagen ger sitt stöd åt huvudlinjerna i regeringens utrikespolitik.

Herr **DOMÖ** (kort genmäle): Herr talman! Det förefaller väl ganska egendomligt att som herr utrikesministern gjorde för ett ögonblick sedan säga, att regeringen anser det av vikt att få ett uttalande om det väsentliga i dess utrikespolitik, och dessförinnan förvåna sig över att man har kommit in på det resonemang, som jag har fört. Det är ju utskottets uttalande, som är orsaken därtill. Det förefaller särskilt egendomligt, att man här skall bestämma sig i en fråga och fatta beslut därom, innan den utrikespolitiska debatt äger rum, som både herr utrikesministern och jag ansågo vara önsklig. Det är ju en bakvänd ordning i allra högsta grad.

För min del har jag inte kunnat undgå att fästa mig vid uttalandet i motiveringen, därför att det enligt min mening gör saken svårare för oss än vad den borde vara, och även svårare för utrikesministern. Det binder i onödan, och det pressar uttalandena om en gemensam linje. Jag tror att vi dess bättre äro ense i huvudsaken. Vi stå i varje fall för vår del kvar på den alliansfria linjen. Men att gå så långt som att säga, att vi i en besvärlig situation inte ens skulle kunna hålla kontakt med andra om hur man i ett krigsfall bör bära sig åt, förefaller mig vara en alldeles onödig hårdragning av den linje som vi samlats om. Vi, herr talman, inom den meningsriktning, som jag företräder, stå kvar på den alliansfria linjen och följa noggrant och så uppmärksam som vi kunna utvecklingen. Men herr utrikesministern tycks bara stå kvar!

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Jag har mycket svårt att förstå, vad det är för linje herr Domö företräder, som inte låter sig inpassas i det uttalande

som statsutskottet här har gjort men som å andra sidan är ett fullföljande av den alliansfria linjen. Ett instämmande i denna korta passus i utskottets utlåtande borde inte vålla herr Domö och hans partikamrater några svårigheter, om de verkligen stå på den linje, som herr Domö nu definierat såsom den alliansfria linjen och som han tidigare under debatten i februari har givit sin anslutning till.

Herr **LINDSTRÖM**: Herr talman! Alla tänka vi väl på det utrikespolitiska läget när vi diskutera vår egen försvarsfråga. Det är situationen i världen som därvid varje gång måste ha stort inflytande på hur vi ordna med våra egna försvarsanstalter. Att statsutskottet i ett av sina betänkanden i dessa ärenden i enlighet med vad som redan är skrivet i propositionen om vår ställning utåt har gjort vissa uttalanden, anser jag vara ganska självklart, så mycket mer som dessa ting alltid måste tas med i beräkningen när vi skola skapa oss en föreställning om målsättningen för vårt försvar. Det har för mig varit ganska naturligt att dessa meningar ha framkommit.

I statsutskottets utlåtande står det i nära anslutning till vad som här nyss har diskuterats: »Utskottet vill för sin del understryka vikten av att vårt försvar utformas så att det ger stöd åt en nationell självständighetspolitik.» Detta uttalande är, kan man säga, den logiska följderna av det yttrande som statsutskottet gjort beträffande vår utrikespolitiska ställning.

Jag har, herr talman, av ett särskilt skäl varit angelägen att statsutskottet skulle göra detta uttalande. Det skälet är att ett sådant uttalande, såvitt jag förstår, sätter ett hinder för det resonemang som tidigare har förts ganska livligt här i landet om att vi skulle nöja oss med ett så kallat luckförsvar. Vi borde, säga företrädarna för denna uppfattning, bygga upp vår försvarsordning med den tanken att det vi inte orka klara själva skall någon annan komma och

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

hjälpa oss med. Vi bör därför, fortsätter man resonemanget, redan när vi förbereda våra försvarsanstalter räkna med denne andre som skall komma in och fylla luckorna såsom en faktor som vi utan vidare kunna ha i betraktande om det verkligen gäller. Jag vill icke ha in ett sådant resonemang i vår försvarsfråga. Jag anser att förutsättningen skall vara att vi böra bygga upp vårt försvar med det målet att vi med detsamma skola kunna hävda vår självständighet. Sedan kan det naturligtvis komma svåra lägen, där hela spelet verkar på det sättet att vi nödgas ansluta oss till den ena eller andra sidan. Vi ha under det senaste världskriget sett många exempel på att det gått så för småstater. Men jag upprepar, herr talman, att en dylik eventualitet icke får vara förutsättningen när vi bygga upp vårt nationella försvar.

Jag har redan påpekat, att utskottet önskar att vårt försvar skall utformas så, att det ger stöd åt en nationell självständighetspolitik. Utrikesministern har i ett av sina anföranden här erinrat om den tilltagande skärpningen i det internationella läget. Försvarsministern har också i sina förslag understrukit denna skärpning dels genom att han inte tagit upp vissa begränsningar av försvarsorganisationens ram, som försvarskommittén hade föreslagit, och dels därigenom att han i materielpropositionen har förordat vissa anslagsökningar. Men jag anser icke att vad försvarsministern på så sätt har förelagt riksdagen tyder på att han i tillräcklig mån har räknat med det internationella lägets försämring. Särskilt gäller detta försvarsministerns förslag att minska den första utbildningstiden för de värnpliktiga från av riksdagen i fjol beslutade elva månader till nio månader. Om vi tydligt och klart utåt vilja hävda vår vilja att värna vår självständighet i en tillspetsad och kritisk situation, bör man, herr talman, icke demonstrera den viljan på det sättet att man på en av de ömtåligaste punkterna uppenbarligen försvagar vårt försvar. För att i det nuvarande läget tillräckligt starkt styrka, att vi ha den

uppfattning som vi alla i princip ha, hade det varit lämpligare att behålla den övningstid som förra årets riksdag beslöt och som innebar en månads sänkning gentemot det beslut som fattades år 1941.

Vi befinna oss alltså, herr talman, i det läget att vi här, om riksdagen följer regeringens förslag, komma att fatta ett direkt beslut om att sänka den första utbildningstiden med två månader. Det göra vi i en situation då de flesta länder, även småstater, äro angelägna om att förbättra utbildningen för sina värnpliktiga. Det förelades i sammansatta stats- och andra lagutskottet en tabell över de värnpliktigas utbildningstid i olika länder. Detta diagram har i går offentliggjorts i en tidning. Med ledning av den sammanställningen vill jag erinra om att Sovjetunionen har två års första utbildning. Denna övningstid föregås av utbildning i skolorna och annan enskild utbildning av soldaterna. När Sovjetunionens manliga ungdom rycker in till värnpliktsutbildning på två år, ha de värnpliktiga praktiskt taget redan genomgått den första rekrytutbildning som vi ge våra värnpliktiga under sex månader. Vidare har man i Sovjetunionen efterutbildning som inte torde uppta mindre tid än ett år. Polen och Jugoslavien ha två års första utbildning, vartill kommer efterutbildning. I England har man för närvarande ett år. Där är frågan litet svävande, hur lång den första utbildningstiden skall bli. Enligt diagrammet är den första utbildningstiden jämte efterutbildningsövningar i England två år. I Tjeckoslovakien är den första utbildningstiden ett och ett halvt år. Förenta staterna har ett år, Frankrike ett år, Finland ett år, Belgien ett år samt Danmark och Norge ett år. I de uppräknade länderna har man dessutom efterutbildning. Vi här i Sverige skulle alltså ställa oss i ett sämre läge än alla de stater, som jag här har anfört, därest vi skulle minska första utbildningstiden till nio månader. Vi ha ju redan kortare övningstid än de flesta andra stater, eftersom vi förra året

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

minskade den första utbildningen från 12 till 11 månader.

Nu säger man att utbildningstiden för de svenska värnpliktiga kan sänkas utan att det behöver inverka på effektiviteten i utbildningen. Ja, herr talman, detta om effektivitet i utbildningen och effektivisering över huvud taget är ett önskemål som vi alla hysa och som vi alla med kraft äro beredda att understryka. Men är det inte så att man alltmer har fått det intrycket, att det myckna talet om effektivisering inte har något verkligt innehåll utan blott är ett slagord som man använder för att möjligtvis kunna undvika det man icke vill?

Vi måste också se till vad som behövs för att skapa denna effektivitet. Ha vi det i denna stund? Det krävs framför allt instruktörer för de värnpliktiga i tillräcklig utsträckning och värnplikts-tiden skall kunna tillvaratagas på bästa sätt. Hur är då, herr talman, läget beträffande instruktörer inom den svenska armén i dag? Jag tillåter mig erinra om hur många vakanser som finnas inom grupperna kaptener, subalternofficerare, underofficerare och underbefäl. Det är 70 vakanser i kaptensgraden, d. v. s. 6 procent av samtliga i staterna upptagna befattningar. För löjtnanter är antalet vakanser 105, d. v. s. 10 procent, fänrikar 160, d. v. s. 40 procent, sergenter 125, d. v. s. 11,5 procent, överfurirer 44, d. v. s. 5 procent, furirer i trupptjänst 980, d. v. s. 26 procent, korporaler 715, d. v. s. 52 procent, samt vicekorporaler och meniga 990, d. v. s. 46 procent. Det saknas i denna stund i runt tal 1 400 instruktörer, vilket medfört en nedgång av antalet instruktörer per pluton från tidigare såsom nödvändigt ansedda fyra å fem till två eller tre. Det är, herr talman, självklart att förutsättningarna för en effektiv enskild utbildning, kontroll av hur olika utbildningsdetaljer skötas och hur de värnpliktiga inlära dem måste bli lidande, när det råder en sådan väldig brist på instruktörer. Blir då med denna instruktörsbrist utbildningstiden kortare, är det uppenbart att resultatet kan väntas bli dåligt, rent av underhålligt. Om

man skall tala om effektivitet i utbildningen, måste man i främsta rummet också beröra frågan om hur denna effektivitet skall bli möjlig. I sitt utlåtande har sammansatta stats- och andra lagutskottet icke sagt ett ord på denna verkliga kardinalpunkt utan har trott sig komma undan hela frågan genom att ropa ut orden att vi skola effektivisera utbildningen.

Det finns i detta sammanhang även en annan fråga som måste beaktas. Utbildningsmaterielen är nämligen inte heller av sådan beskaffenhet att den medger full effektivitet i utbildningen, inte ens om vi skulle stanna vid elva månader. Det har väckts en motion också om den saken, varjämte vissa av statsutskottets ledamöter ha reserverat sig. Jag har icke anslutit mig till den reservationen av den anledningen, att det här gäller materiel som det i nuvarande produktionsläge är svårt att anskaffa, varför det även om det fattas ett beslut här om anskaffande av ytterligare övningsmateriel icke finns några möjligheter att komma till resultat under den närmaste tiden. Detta är, herr talman, i allra högsta grad beklagansvärt, men på samma gång utgör det, hoppas jag, ett understrykande av nödvändigheten av att övningstiden blir skälig, så att vi med de möjligheter vi ha i fråga om befäl och övningsmateriel kunna komma till ett godtagbart utbildningsresultat.

Jag har här pekat på bristen på instruktörer. Kungl. Maj:ts proposition har, om den blir antagen, den verkan att denna brist kommer att bli än mera markant. Vi ha i den kungl. propositionen observerat att man åtminstone för nästa år slopar den s. k. gruppchefsutbildningen, d. v. s. man räknar icke med ytterligare utbildning till befäl i de lägsta graderna av därför lämpliga värnpliktiga. Statsrådet säger bara att han skall utreda den frågan till ett kommande år. Jag har anslutit mig till den ståndpunkt som har framlagts av ett par motionärer i andra kammaren, socialdemokraten Lindberg och högermannen Håstad, och som innebär att vi skulle

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

ha tre månaders gruppchefsutbildning utöver utbildningen av huvudmassan värnpliktiga för vissa därtill lämpliga värnpliktiga. Behovet härav torde framstå fullt tydligt sett mot bakgrunden av det läge som jag här har försökt att belysa genom att återge vissa fakta. Utskottet har dock icke beaktat detta önskemål utan följt Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet instämmer säkerligen med utrikesministern när han säger att vi leva i en alltmör tillspetsad situation, men utskottet undviker att ta konsekvensen av denna hårda verklighet och ansluter sig, som sagt, även på denna punkt till Kungl. Maj:ts förslag.

När verkligheten emellertid är sådan, vilka äro då, herr talman, de reella skälen för utskottets ställningstagande när det gäller våra värnpliktigas övningsfrågor? Det finns därvidlag helt enkelt inga skäl som kunna stödjas med argument. Det måste vara skäl av en annan art och som man icke når genom att använda tankarna och granska det faktiska läget. Jag vet inte om det är känslöskäl, politisk taktik eller vad det kan vara. Efter mitt arbete i de båda utskotten med dessa frågor måste jag säga, att när det har gällt att bedöma den andra sidans skäl har jag för min del kommit allt längre in i en snårskog av mystik. Jag hoppas nu att utskottets skickliga och talföra förespråkare här skola störta in i denna snårskog och hugga upp för oss vägar som tillåta oss att se vad de verkligen mena och ha att komma med i form av hållbara argument.

De övriga talare, som ha uppträtt i denna debatt, ha rört sig över vidare områden än det nu föredragna betänkandet. Debatten har fått en utrikespolitisk innebörd. Herr Domö var inne på frågan om materielanslagen. Jag skall också tillåta mig att göra ett svep över några frågor som inte äro upptagna i sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande.

Kammarens ärade ledamöter ha säkerligen observerat att jag jämte fem andra utskottsmedlemmar till statsutskottets utlåtande nr 160 har fogat en reservation rörande försvarets högsta ledning.

Vi kräva i reservationen en utredning av dessa utomordentligt betydelsefulla spörsmål. Frågan om försvarets högsta ledning har dykt upp i alla sammanhang under de senare åren när vi ha diskuterat försvarsfrågans väsentliga punkter. Den var uppe redan år 1936 då högern och socialdemokraterna stödde den dåvarande socialdemokratiska regeringen i fråga om huruvida vi skulle ha en överbefälhavare för krigsmakten i fred. Vi förklarade då, att det skulle vi icke ha, men väl en överbefälhavare i krig. Så kom 1942 års riksdag med dess omfattande beslut i försvarsfrågan. 1942 års riksdag beslöt, att vi skola ha en överbefälhavare i såväl fred som krig. När vi tänka över hur detta beslut tillkom, måste vi hålla i minnet, att det då rådde krig i världen. Vi ansågo, vilket många handlingar som vi företogo i detta hus omvittna, att vi befunno oss i ett tillstånd av krigsfara. Detta påverkade naturligtvis i hög grad det särskilda utskottet och riksdagen då beslutet fattades om att vi skulle ha en högste befälhavare även i fred. Men, herr talman, varken utskottet eller riksdagen fattade den gången sitt beslut utan att till detsamma foga den förklaringen, att härmed skulle inte frågan anses vara definitivt löst, utan den skulle prövas i framtiden. 1942 års riksdag sade i sin skrivelse nr 374 till Kungl. Maj:t: »Riksdagen vill emellertid framhålla, att denna lösning icke bör vara att anse såsom slutgiltig. Tvärtom finner riksdagen det vara angeläget att betona, att frågan om det lämpligaste anordnandet av försvarsväsendets högsta ledning i förevarande avseende icke bör avföras från dagordningen, utan att denna fråga, när mera normala förhållanden inträtt, bör göras till föremål för ytterligare överväganden från Kungl. Maj:ts sida.» Det var alltså en rekommendation från 1942 års riksdag. 1945 års försvarskommitté har beaktat denna rekommendation och tagit upp frågan om försvarets högsta ledning. Det förslag, som kommittén kom fram till, betydde emellertid icke någon verklig och behörlig förändring på denna punkt, och statsrådet skrev ner kommitténs syn-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

punkter ytterligare. Statsrådet har nu föreslagit, att det skall bildas något som han kallar för militärledningen. Försvarsgrenscheferna, således cheferna för armén, marinen och flygvapnet, skola få möjlighet att delta i överläggningar om väsentliga frågor med överbefälhavaren. Överbefälhavaren fattar ensam besluten, men försvarsgrenscheferna skola ha rätt att avge reservationer, ge tillkänna avvikande mening, om de anse detta erfordras. Det är ett litet steg i rätt riktning och principiellt taget ett erkännande av att den nuvarande ordningen icke är hållbar. Men tyvärr är detta steg alltför kort.

Om vi betrakta den nuvarande högsta ledningen för vårt försvar, skola vi finna, att den är präglad av vissa stora egenskaper. Det mest framträdande är den fullkomliga armédominansen inom den högsta ledningen, vilket, såsom många erfarenheter ha understrukit, medför att de övriga försvarsgrenarnas intressen bli eftersatta. Jag erinrar om att chefen för flygvapnet i ett remissyttrande i denna fråga, vilket är refererat i propositionen, har gett uttryck för sin ifrån den officiella uppfattningen avvikande mening i denna fråga. Marinens specielle förtroendemän i 1945 års försvarskommitté, konteramiral Stig H:son Ericson, har vidare i en reservation anfört synpunkter som mycket likna dem jag och mina medreservanter ha utvecklat i vår reservation.

Jag sade att denna försvarsledning var präglad av egenskaper. Den mest framträdande är att i försvarsstaben, där naturligtvis alla vapenslag skola samverka på effektivaste sätt, där ligger också ledningen av det operativa förberedelsearbetet för armén, under det att motsvarande arbete för marinen och för flygvapnet ligger i marinstaben respektive flygstaben. Genom detta förhållande uppstår en snedbelastning inom försvarsstaben till arméns förmån. Armén är den stora försvarsgrenen beträffande materiel och personal och kräver alltså flera krafter i det organ, som skall syssla med det operativa arbetet, än marinen och flygvapnet. På grund härav har för-

svarsstaben också blivit ett högst armébetonat organ. Därtill kommer att överbefälhavaren är arméofficer, försvarstabschefen arméofficer och alla de mera underordnade organen starkt armébetonade. Här har uppkommit en ordning, som icke är önskvärd ur försvarsledningssynpunkt. Detta har framhållits från många håll, de senaste dagarna även i pressen. I tidningsorgan, som vanligen inte vilja släppa fram marinen alltför mycket, har det understrukits, att de anmärkningar, som reservanterna ha riktat mot den bestående ordningen, äro berättigade och att en utredning bör komma till stånd.

Det förefaller också som om denna försvarsledning i fråga om antalet personer har blivit alltför yvig. Den omfattar nu någonting emellan 150 och 200 man. Försvarskommittén vill bestämma den till, om jag fattat kommittén rätt, sammanlagt 150 personer. Det framhålles ofta på tal om dessa frågor, att det här kan göras en besparing om arbetet ordnas på lämpligare sätt.

I andra länder är försvarets högsta ledning ofta ordnad så att det även i fred råder kontinuerlig kontakt mellan den politiska ledningen och den rent militära ledningen. När det gäller de totala strategiska uppgifterna, förekommer det ofta att den politiska ledningen har det utslagsgivande ordet. Med »totala strategiska uppgifter» syftar jag på att ett modernt krig icke endast omfattar de rent militära insatserna vid fronterna, på slagfälten, i luften eller på haven, utan också tar i anspråk nationens alla produktionskrafter, både manuella och mekaniska. Hela försörjningen med olika nyttigheter måste underordnas en ledning och anpassas för fyllandet av de extrema behov, som ett krig alltid framkallar.

Vi ha naturligtvis även i vårt land — och måste ha — ett visst samarbete mellan den politiska ledningen och dess organ för de uppgifter, jag nyss pekat på, å ena sidan och den militära ledningen å den andra. Men det är ett samarbete från fall till fall som icke är genomtänkt och som väl kommer att ut-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

formas mera på en höft när det behövs, om organisationen icke planeras i förväg. Överbefälhavaren har varit inne på denna tankegång och uttalat sin sympati för tanken på ett försvarsråd, som skulle ha anknytning till den civila statsledningen, men inte ens så långt har försvarsministern velat gå. Han nöjer sig med den lilla konst, som jag nyss har talat om, med den s. k. militärledningen.

De erfarenheter man i andra länder har haft av ett sådant samarbete ha varit goda, och man har vunnit mycket gynnsamma resultat. Man har i regel uppnått ett hundraprocentigt samspel mellan alla de samhällsmakter, som mobiliseras i händelse av ett krig. I detta land äro emellertid dessa problem ännu icke tillräckligt penetrerade. Man sätter till en överbefälhavare efter samma principer som då man sätter in en underordnad militär befattningshavare på en eller annan post. Så får inte ett så otroligt viktigt problem behandlas. Jag har nyss pekat på de olika beslut, som ha fattats vid olika riksdagar. Jag har påmint om riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t 1942 och om reservationerna till försvarskommitténs betänkande, och jag har påpekat att försvarskommittén och till och med försvarsministern — i någon mån i varje fall — varit på glid mot den uppfattningen, att detta problem borde studeras djupare än som tidigare har skett.

Det är anledningen till att jag har avgivit min reservation, och jag kommer sedermera, herr talman, att yrka bifall till densamma.

Slutligen några ord om en annan huvudfråga, nämligen frågan om materielanskaffningen. Det är klart att den saken är utomordentligt viktig, och för min del vill jag deklarerera, att om jag med hänsyn till det faktiska läget på material- och arbetsmarknaden kunnat se någon utsikt att realisera vad t. ex. högern i sina motioner och reservationer har föreslagit, så skulle jag icke ha tvekat att stödja dessa förslag. Men sedan jag har tagit del av föredragningar inför utskottet av människor, som ha

verklig erfarenhet av detta problem, människor som sköta de industrier som sörja för vår krigsmaterielproduktion, och hört deras uppfattningar om våra produktionsmöjligheter, har jag kommit till den slutsatsen, att om jag anslöt mig till andra förslag än regeringens, skulle man ha rätt att betrakta mig som en ledamot av denna kammare, som ville demonstrera fast han bestämt visste att det beslut han stödde icke under den tid det här gäller kunde realiserats. Det skulle, som jag sade, vara en tom demonstration.

Det finns på försvarsanslagen ganska omfattande reservationer från tidigare år. En del av dessa medel ha redan disponerats för omfattande beställningar, som redan placerats, men vars effekterande man får vänta på i årtal. Det finns också vissa alltjämt odisponerade medel, som nu undan för undan avsätts för nya beställningar. Om man till de anslag, som äro upptagna i regeringens förslag för nästa budgetår, lägger dessa reserverade medel, förstår man att man får vara nöjd och belåten om näringslivet kan klara de beställningarna. Med min ståndpunkt i försvarsfrågan är det, herr talman, med en viss ledsnad jag konstaterar detta, men de faktiska förutsättningar, som jag här försökt skildra, kan man icke förändra, och jag måste därför på denna punkt ansluta mig till regeringens förslag.

Jag vill allra sist säga, att jag även i fråga om materielanskaffningen med mycket stor tillfredsställelse hälsar den betydande förstärkning av vårt flygvapen, som regeringen kunnat föreslå. Det tar sin tid att genomföra denna förstärkning, men när så har skett, ha vi att vänta en mycket respektabel utökning av vårt flygvapen.

Herr talman! Jag har nu talat längre än jag någonsin gjort tidigare i denna kammare. Jag har gjort det för att jag redan i principdebatten ville säga så mycket som möjligt för att inte belasta den efterkommande behandlingen på de särskilda punkterna. Jag har endast att tillfoga, att jag yrkar bifall till den reservation, som av mig själv och några

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

andra utskottsledamöter har fogats till sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1.

I detta anförande instämde herr *Boman*.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Då vi nu åter diskutera försvarsfrågan i riksdagen, är det i stort sett från samma utgångspunkter som så många gånger tidigare. De äro å ena sidan det militärpolitiska läget och behovet att värna vår nationella självständighet, å den andra sidan frågan om vilka kostnader vi vilja ikläda oss för tillgodoseendet av vårt försvar. Härvid komma alltid i förgrunden frågorna om försvarets organisation, materielanskaffningen och övningstidens längd.

Innan jag ingår på dessa frågor, vill jag emellertid säga några ord med anledning av den debatt, som här i kammaren upptagits av herr Domö i anslutning till det uttalande rörande vår utrikespolitik, vilket finnes intaget på s. 23 i statsutskottets utlåtande nr 160. Det innebär en anslutning till utrikesministerns ståndpunkt och lyder: »Utskottet är i likhet med utrikesministern övertygat om att en överväldigande majoritet av svenska folket icke önskar ansluta sig till något stormaktsblock vare sig genom ett uttryckligt alliansfördrag eller genom ett tyst samförstånd om ett gemensamt militärt uppträdande i händelse av en konflikt.»

Man kan ju vara tveksam beträffande lämpligheten av att i dag upptaga en utrikespolitisk debatt. Jag var därför i utskottet tveksam om man i utskottsutlåtandet skulle intaga det yttrande av utrikesministern som återgives där, men när detta uttalande nu en gång intagits i utskottsutlåtandet, vill jag för min del understryka att jag ger det min fulla anslutning. Uttalandet gjordes visserligen av utrikesministern för någon tid sedan, och sedan dess har läget i världen förändrats och förändras dagligen, men jag kan inte se att dessa förändringar äro av den beskaffenheten, att vi böra förändra vår inställning. Vi kunna visser-

ligen icke vara oss själva nog, och vi kunna heller icke förbli oberörda av vad som äger rum ute i världen, men vi måste bedöma denna utveckling med hänsyn till vår egen ställning, och i likhet med utrikesministern är jag av den uppfattningen, att vi icke nämnvärt kunna påverka utvecklingen.

Jag kan därför, det vill jag uttryckligen uttala, ansluta mig till de synpunkter, som utrikesministern här i dag utvecklat. Jag anser att den ståndpunkt han i denna fråga intar i nuvarande läge bäst gagnar vårt folk, och jag tror även att denna politik möter förståelse. Utrikesministern uttalade sig också om det skandinaviska samarbetet. Han ansåg att vi icke kunna göra upp någon gemensam militärplan utan endast undersöka möjligheterna för ett samarbete i händelse något eller samtliga skandinaviska länder skulle utsättas för anfall. Ett sådant förutseende tror jag med hänsyn till erfarenheterna från förra kriget skulle vara av stort värde. Jag har alltså inte något att erinra mot det uttalande, som utrikesministern i dag här har gjort.

Beträffande samtliga föreliggande utskottsförslag, som beröra försvarsfrågan, gäller ju att de icke innehålla någon ny försvarsordning eller försvarsplan, vilket också framhölls redan i proposition nr 206. De förslag, som 1945 års försvarskommitté avgav, ha endast delvis upptagits i propositionen. På väsentliga punkter ha de underkastats förändringar, och i den mån man inte ansett dessa tillräckliga, har man föreslagit förnyade utredningar. Kommitténs majoritet utgick beträffande det utrikespolitiska läget från den förutsättningen, att nu rådande motsättningar mellan vissa stormakter icke skola leda till öppen konflikt och att genom återuppbyggnadsarbetet i de krigshärjade länderna en väg skall banas för en fredsperiod av icke obetydlig längd. För närvarande är det politiska läget mycket ovisst, men utvecklingen har ju inte blivit den som försvarskommittén räknade med.

Den förstärkning av försvarsväsendet, som det föreliggande förslaget innebär, hänför sig främst till flyget, som beträff-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

fande jaktflyget skulle medföra en ökning av 50 procent. Man har vidare sökt tilgodogöra sig de teknikens framsteg, som ha ägt rum på olika områden även inom försvarsväsendet, och betydande anslag föreslås till åtgärder för att den vägen stärka försvaret. Vidare omfattar förslaget en komplettering och en förändring av försvarets högsta ledning. Inte minst viktiga äro förslagen om kommande utredningar, som skola företagas på olika områden inom försvarsväsendet.

Försvarskommitténs betänkande var ju utarbetat med avsikt att åstadkomma en effektivisering av vårt försvar inom en skäligen kostnadsram. Men i det avseendet har det emellertid icke framlagts något utarbetat förslag. På den punkten få vi väl gå fram så småningom. Vi äro ju inte färdiga att skaffa oss en elit-armé, och inte heller kunna vi i önskvärd omfattning skaffa oss sådana moderna stridsmedel av högsta klass som skulle kunna vara av stor betydelse för vårt försvar, utan vi måste allfort lita till folkets samlade väpningskraft. Därför har inte heller försvarsministern i det nuvarande läget ansett sig böra föreslå något sådant, utan han nöjer sig med att föreslå vissa organisatoriska förändringar, som såvitt jag förstår måste bidra till att stärka och rationalisera försvaret. Han har även på vissa punkter föreslagit betydande materielförstärkningar.

Den av herr Lindström berörda frågan om försvarets högsta ledning skall jag senare säga några ord om. Och jag skall inte nu beröra organisationen — den frågan återkomma vi ju till då de olika punkterna behandlas, liksom även till kostnadsramen, utan jag skall hålla mig till den fråga, som nu närmast föreligger till behandling, nämligen frågan om den första utbildningstidens längd.

Naturligtvis kan det råda delade meningar om vad som kan vara en lämplig utbildningstid för de värnpliktiga. På sakkunnigt håll anser man ju att tolv månader är den minsta möjliga tiden för den första utbildningen. Vissa militärer anse dock att man skulle nå ett gott resultat med kortare utbildningstid än ett år, om tiden utnyttjades väl och om man

effektiviserade utbildningen. Och många av dem som ha fullgjort sin värnplikts-tjänstgöring anse, att denna tid inte användes fullt effektivt. Det är knappast någon överdrift att säga, att det stora flertalet svenska män, som längre eller kortare tid tjänstgjort inom försvarsmakten, ha fått ett intryck av att tiden icke utnyttjas på bästa sätt, framför allt icke den första utbildningstiden.

Nu säges det från de sakkunnigas sida, att de meniga icke kunna bedöma den saken, utan att därtill fordras andra förutsättningar än vad de besitta. Men jag tror dock inte, att man helt får underkänna eller nonchalera den allmänna uppfattningen i detta hänseende. Den betyder ändå åtskilligt, och jag tror för min del att man i vissa avseenden skulle kunna rationalisera och effektivisera utbildningen.

Utskottet har nu föreslagit en första utbildningstid av nio månader för värnpliktiga tilldelade armén. Härtill komma repetitionsövningarna och efterutbildningen, varigenom hela utbildningstiden blir tolv månader. Man får inte bortse från de senare övningarna, ty de ge ju en kompletterande utbildning och åstadkomma ett vidmakthållande av vad de värnpliktiga fått lära sig under den första utbildningstiden. Dessa övningar äro därför inte mindre betydelsefulla.

Reservanterna i utskottet, vilka anse att nio månader är en för kort utbildningstid, ha föreslagit tio månader för nästa år. Men är det då en så stor skillnad mellan nio och tio månader? Skola tio månaders utbildning ge så mycket mera än nio månader? Nu kanske reservanterna göra gällande, att det för nästa år inte var möjligt att anordna en längre utbildning med hänsyn till det sätt på vilket inkallelserna äro ordnade i år. Men man får väl ändå hålla sig till realiteterna, och skillnaden mellan de olika yrkandena är inte större, än att reservanterna föreslå en första utbildningstid av 300 dagar mot utskottets 270 dagars första utbildningstid. Jag undrar om inte herr Domö ville göra skillnaden mellan utskotts-förslaget och reservanternas förslag större än den är.

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Det torde som sagt inte vara omöjligt att rationalisera utbildningen. Omfattande försök ha gjorts i sådant syfte, och det torde kunna förväntas, att de skola leda till goda resultat. Rationalisering är dagens lösen inom olika områden, och då bör det också vara det inom försvaret. Mången är också av den mening, att en utbildningstid av nio månader ger ett gott utbildningsresultat, om tiden utnyttjas väl och de värnpliktigas intresse och känsla av ansvar för en positiv insats i utbildningsarbetet kan väckas. Man får inte förbise dessa psykologiska faktorer. Skall man få förtroende för kraven på en ordentligt tillmätt utbildningstid, så måste man se till, att även de värnpliktiga och folket i dess helhet inse, att det är oundgängligen nödvändigt med en utbildningstid av just den längd som man kräver.

Om tiden för utbildningen utnyttjas väl, tror jag att en utbildningstid av nio månader skulle ge en god utbildning. Mycket beror på hur tiden används och om man har tillräckligt med instruktörer och materiel för utbildningen. Ty jag vill ge herr Lindström rätt i att utan tillräckligt antal befäl och instruktörer är det inte möjligt att få en fullgod utbildning. Det blir då inte möjligt att på ett tillfredsställande sätt utnyttja tiden. Men jag anser att man då bör inrikta sig på att se till, att man får det behovet tillgodosett, och man bör inte av den anledningen, att antalet instruktörer är otillräckligt för att handleda manskapet under den första utbildningen, införa en längre övningstid än som eljest är motiverad. Det vore att ställa frågan på huvudet, att gå i fel ordning. Ty först skall man väl skapa förutsättningarna för utbildning av de värnpliktiga och därefter inkalla dem och ge dem den utbildning, som de måste ha för att kunna lösa sina uppgifter i krig. Jag är därför inte övertygad om att den slutsats, som herr Lindström kom till, är fullt bärande, även om också jag anser, att det är nödvändigt att vi i dessa tider ge de värnpliktiga en god utbildning, så att de i farans stund skola kunna bestå provet.

Beträffande frågan om materielanskaffningen har herr Lindström redan utvecklat, att det finns stora reservationsanslag outnyttjade för försvaret. De ha inte kunnat tagas i anspråk under de senaste åren, och såvitt jag har gjort mig underrättad, komma dessa reservationer inte att minskas under innevarande år. Den svenska industrien kan inte producera mera för försvaret är vad som motsvaras av redan beviljade anslag och de anslag, som nu äro föreslagna i den kungl. propositionen och av utskottet. Kanske komma till och med reservationerna att ytterligare ökas. Det beror på det nuvarande ekonomiska läget. Det finns en del flaskhalsar inom industrien, och man kan inte få fram vissa varor, t. ex. rör, som erfordras för en ökning av produktionen. Vi måste naturligtvis också se till, att vi kunna uppehålla exporten. Med hänsyn till bl. a. våra valutatillgångar kunna vi inte låta exporten minska alltför mycket; vi böra i stället sträva efter att öka den för att därigenom kunna bringa det ekonomiska läget i bättre jämvikt.

Valutförhållandena äro därför en av orsakerna till att vi nu inte kunna köpa krigsmateriel från utlandet i någon större utsträckning. Jag tror inte att någon, hur gärna han än vill främja försvaret, kan påvisa någon utväg, varigenom vi kunna få medel för det ändamålet. Våra valutor ha ju minskat oavbrutet; man söker minska importen i den utsträckning det går, och exporten är det inte så lätt att öka i någon större utsträckning. Av de föredragningar, som vi hade i statsutskottet av representanter för försvarsmakten, däri inbegripet krigsmaterielverket, och även för våra industrier, framgick det att industrien inte kan åstadkomma materiel för försvaret för mer än tio, tolv miljoner kronor i månaden, om inte försvarsmakten skall få förtursrätt för sina beställningar. Men inte ens om den fick denna prioritet, skulle produktionen till försvaret ökas i någon större utsträckning. Vi befinna oss därför på ett mycket känsligt område, när det gäller att förse försvarsmakten med materiel.

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Jag inser mycket väl att de förslag, som framförts av högern, i många avseenden äro mycket erkännansvärda och lofvärda, men de skulle ändå inte, om de bifölles, nämnvärt bidra till att förstärka vår krigsmaterielberedskap. Jag har inte under den utredning och de debatter, som vi ha haft, blivit övertygad om att högerns förslag skulle ha en sådan effekt. När vi komma till övriga ärenden på föredragningslistan, få vi tillfälle att återkomma till dessa frågor.

Herr Rickard Lindström tog i sitt anförande även upp frågan om överbefälhavarinstitutionen. Jag förstår mycket väl, att hans uppfattning ägde samband med hans kärlek till det brittiska riket och vad han under sin vistelse där och genom studiet av viss litteratur på detta område har inhämtat. Han hade kommit till den uppfattningen, att vi borde ändra vår överbefälhavarinstitution, så att den blir ungefär densamma som i detta land. Det är möjligt att frågan om krigsmaktens högsta ledning inte är fullt tillfredsställande löst, men den förändring som nu föreslås innebär säkerligen en förbättring. Samtliga försvarsgrenschefers skola nämligen enligt förslaget få vara närvarande vid handläggningen av ärendena inför överbefälhavaren och därvid yttra sig och ha rätt att få avvikande meningar antecknade. Utan att uttala någon bestämd mening vill jag ifrågasätta, om det verkligen skulle vara så fördelaktigt att gå den väg som herr Rickard Lindström föreslagit. Skulle förslaget inte i sina yttersta konsekvenser leda till att det skulle bli en parlamentarisk ledning, som slutligen hade avgörandet? Det kan icke vara en önskvärd utveckling. Försvarskommittén, som har utrett frågan, har inte funnit, att någon ändring behöver vidtagas i annan mån än vad nu föreslagits. Dessutom äger ju nu en förvaltningsutredning för försvaret rum, och jag förmodar, att även frågan om försvarets högsta ledning då upptages till behandling. Utskottet har också i utlåtandet uttalat den uppfattningen, att även detta ären-

de skall kunna bli omprövat av utredningen.

Jag anser således inte att den hemställan, som herr Lindström här har gjort, skulle gagna saken. Den skulle föra alltför långt och i sin tur kunna föranleda framställningar, som inte äro önskvärda.

Herr Lindström nämnde någonting om att armén kommer att ha det största inflytandet i försvarsstaben. Det är ju riktigt, ty armén är den största försvarsgrenen. Men det finns ingenting föreskrivet om att överbefälhavaren skall vara en arméofficer, utan det kan mycket väl vara en officer från en annan försvarsgren, om det skulle visa sig lämpligare att en sådan innehade befattningen i fråga. Vad beträffar det förhållandet, att det i försvarsstaben i huvudsak sitter arméofficerare, så skulle även den saken kunna ändras.

Med vad jag yttrat rörande det sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande ber jag, herr talman, att få yrka bifall till dess hemställan.

Herr ANDRÉN: Herr talman! Mina damer och herrar! Det var ursprungligen min avsikt att vid behandlingen av förevarande utlåtande uteslutande tala om övningstidens längd. Statsutskottets uttalande i utlåtandet nr 160 har emellertid förryckt debatten, och denna har därigenom åtminstone delvis fått en utrikespolitisk karaktär. Jag skall därför tillåta mig att i någon mån även beröra de utrikespolitiska perspektiv, som aktualiserats av debatten och som i viss mån också sammanhånga med försvarsfrågan. Däremot är det inte min mening att just vid detta tillfälle beröra de annars så väsentliga frågorna om försvarets högsta ledning och om materiel-försörjningen av den svenska krigsmakten.

Vad övningstiden beträffar och den debatt, som ägt rum kring det ämnet, är det anmärkningsvärt, att först den siste ärade talaren presterat ett försvar för det utskottsutlåtande, som nu föreligger till första kammarens behandling.

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Jag tror att vi kunna konstatera, att det var ett mycket lamt försvar, som herr Gränebo denna gång kom med. Han sade, att han inte var fullt övertygad om att högerreservationen var riktig, och vi, som känna herr Gränebos verkliga uppfattning i dessa frågor, kunna mycket väl förstå, att varken hans hjärna eller hans hjärta var med, då han denna gång talade för utskottets förslag.

För övrigt måste jag säga om den debatt som här har förekommit, att herr Lindström självklart på vissa punkter har föregripit vad jag hade tänkt anföra, men jag har kanske ändå en del att tillägga.

Men låt mig först dröja något vid de utrikespolitiska perspektiv, som ha aktualiserats under denna debatt. Jag skall tillåta mig att göra en mycket kort överblick, en i dubbel bemärkelse kort överblick, ty jag tänker endast gå tillbaka till 1945.

Jag erinrar mig mycket starkt, hur livligt intresserad den dåvarande försvarsministern Sköld var för att i direktiven till 1945 års försvarskommitté få inskrivet som en sak som skulle stå utanför all diskussion, att vi skulle ha en första utbildningstid på tolv månader. I de direktiv, som sedan antogs under riksdagens medverkan, framkommo försvarspolitiska tongångar, som syntes lova gott för framtiden. Jag skall tillåta mig att foga dem till kammarens protokoll och erinra kammarens ledamöter om desamma. Det heter nämligen i dessa direktiv, sådana de återgivits i försvarskommissionens betänkande: »Med avseende å övningstiden för de värnpliktiga hade riksdagen framhållit, att några delade meningar icke rådde därom att, såsom krigserfarenheterna också bestyrkt, en god utbildning vore en viktig förutsättning för att ett försvarsväsende skulle kunna effektivt fylla sina uppgifter. Frågan om övningstidens längd borde, erinrade riksdagen, givetvis bedömas från denna utgångspunkt och med hänsyn tagen till den skärpning i olika hänseenden av de krav, som det moderna kriget ställde på den enskilde soldaten. Riksdagen hade

tillika framhållit, att vid utredningsarbetet hänsyn även borde tagas till att den minskning i värnpliktskontingenterna, som bleve en följd av nativitetsminskningen under 1920-talet och någon tid därefter, nödvändiggjorde en utbildning av alla vapenföra.»

Uttalandet är så klart, att jag inte behöver gå in på någon kommentar därav. Jag vill bara erinra om att denna gång — i nådens år 1948 — åberopas nativitetsminskningen för en nedsättning av övningstiden med den motiveeringen, att de minskade årsklasserna kräva, att så många som möjligt få stanna kvar i näringslivet. Man har alltså fullständigt svängt om perspektiven och låtit arbetsmarknadshänsyn spela en helt annan roll.

Jag behöver inte dröja vid frågans behandling i försvarskommittén. Den presterade inte någon egentlig utredning på denna punkt; utredningsarbetet överlämnades helt enkelt till en annan instans, men man räknade i alla fall med nio månaders första utbildning. Till grund för denna beräkning lades ett utomordentligt ljus och optimistiskt utrikespolitiskt perspektiv. Det är de berömda ord, som alltid komma att erinra om denna försvarskommitté, de ord, som den föregående ärade talaren nyss citerade, att »väg skall banas för en fredsperiod av icke alltför obetydlig längd». Jag skulle tro att det är dessa ord, som komma att göra denna kommitté ryktbar i vår historia.

De propositioner, som vi nu skola tala om och som ännu inte mycket ha berörts i debatten, dela icke den ljusa syn på det utrikespolitiska läget, som försvarskommittén gav uttryck åt. I propositionen nr 206 sågs det klart ifrån, att en väsentlig försämring har inträtt i den politiska atmosfären i världen. Departementschefen anför: »Förhoppningarna om en snabb och avgörande vändning mot trygga och stabila förhållanden ha icke infriats, och på många håll bedömas framtidsutsikterna med pessimism.» Det är mot denna mörkare bakgrund man måste se förslaget att sänka den första övningstiden från elva till nio

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

månader och ifrågasättandet av efterutbildningsövningarnas bestånd. Vi torde vara ensamma i världen om att i det nuvarande läget företa en sådan åtgärd.

Herr Lindström har närmast på grundval av en grafisk framställning i gårdagens nummer av Svenska Dagbladet lämnat en redogörelse för hur värnpliktsfrågorna behandlas i andra länder, och jag gör mig inte skyldig till någon överdrift, om jag säger att hans framställning på denna punkt borde ha givit kammarens ärade ledamöter något av en chock.

Det torde inte heller vara möjligt att mobilisera någon militär sakkunskap för det förslag, som försvarsministern här har framlagt, men försvarsministern, som redan under det senaste kriget utmärkte sig för sina utrikespolitiska uttalanden, har haft vissa tankar vid betraktelsen av en jordglob, och det är dessa tankar, som skola sättas i verket och just i den tid, som vi nu befinna oss i.

Vad blir då intrycket av denna anmärkningsvärda nedsättning av vår värnpliktstid? Vad blir först och främst intrycket inåt, hos vårt trogna svenska folk? Jag fruktar, att detta svenska folk kommer att få en falsk känsla av säkerhet. Och vad blir intrycket utåt? Vad blir intrycket i främmande länder av det steg, som vi nu komma att taga? Jag tror inte att världsoinionen kommer att med något större intresse observera vad som sker i riksdagens första och andra kammare här i Sverige, men jag skulle tro att de ledande politikerna i alla fall dra sina slutsatser av vad som här sker. Kommer inte det beslut, som av allt att döma kommer att fattas i Sveriges riksdag i dag, att ingiva dessa ledande politiker en falsk känsla av osäkerhet angående vårt lands vilja att i en allvarlig situation på djupaste allvar försvara Sveriges frihet och integritet? Det är dessa konsekvenser, som man också måste ta med i räkningen, när man bedömer den fråga, som nu föreligger till kammarens behandling.

Innan jag går vidare för att närmare granska de motiv, som anföras i pro-

positionen och utskottsutlåtandet för en sänkning av övningstiden, framför allt den första utbildningen, skall jag be att få beröra den utrikespolitiska debatt, som har ägt rum här i dag.

Det var i själva verket ett ganska anmärkningsvärt uttalande, som statsutskottet gjorde angående den framtida utrikespolitiken, anmärkningsvärt därför att statsutskottet inte brukar göra uttalanden angående den framtida utrikespolitiken. Det brukar man överlämna till andra utskottet och framför allt till utrikesutskottet att göra.

Nu meddelar hans excellens herr utrikesministern, att utrikesutskottet inte tänker göra något uttalande om utrikespolitiken i sammanhang med propositionen angående Marshallplanen. Med förlov sagt skulle man ju närmast vara benägen att fråga: Hur vet hans excellens utrikesministern det? Men då jag något känner till hur det brukar gå till här i riksdagen, så torde jag kunna förstå, att herr utrikesministern verkligen är väl underrättad på denna punkt. När statsutskottets uttalande kom till, voro de socialdemokratiska ledamöterna uppkallade till statsrådsberedningen och fingo där direktiv om, inte bara att de skulle skriva, utan även vad de skulle skriva. Med hänsyn därtill får man av utrikesministerns uttalande i dag lätt den uppfattningen, att regeringen redan har givit utrikesutskottets socialdemokratiska ledamöter direktiv om vad de inte skola skriva i sammanhang med Marshallplanen.

När jag nu ändå talar om hans excellens herr utrikesministerns uttalande i dag, vill jag samtidigt konstatera, att jag nog tyckte, att han begagnade något försiktigare ordalag än vid tidigare tillfällen, då han har yttrat sig. För mig är det alltid en stor glädje att höra hans excellens utrikesministern tala *mot* en behärd doktrinarism. Eftersom försvarsministern just nu inträder i kammaren, tillåter jag mig säga, att det för mig är lika roligt att höra utrikesministern göra det som det skulle vara att höra herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet tala *för* en behärd doktrinarism.

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Vad det tidigare omnämnda uttalandet av statsutskottet beträffar, behöver jag kanske inte närmare ingå på någon analys av detsamma. Jag ansluter mig huvudsakligen till den uppfattning, som herr Domö tidigare har givit uttryck åt. Jag anser att det inte faller under statsutskottets domvärjo att göra uttalanden i denna fråga. Jag tycker över huvud taget att utrikesministerns deklaration den 4 februari i år redan har fått ett svar, och det borde kunna räcka med ett svar på denna punkt. Jag tror dessutom att det kan vara ganska klokt att inte alltför hårt binda vårt handlande för framtiden i de utrikespolitiska frågorna, ty i sådana frågor är det alltid nyttigt att kunna bevara den fria handens politik. Men nog om detta.

Jag skall tillåta mig att gå tillbaka till den motivering, som förekommer dels i propositionen och dels i utskottsutlåtandet till förmån för nedsättning av övningstiden. Jag skall inte begagna några hårda eller oparlamentariska ord, som skulle kunna sätta herr talmannens klubb i rörelse. Jag skall inte tala vare sig om osanning eller lögn, men det förekommer i början av departementschefens yttrande ett uttryck, som jag skall tillåta mig att erinra om. Det förekommer i propositionen nr 207 på s. 65 och lyder på följande sätt: »Jag vill även erinra om att riksdagen fann en ytterligare nedsättning av övningstiden utöver den då föreslagna, avseende en månad, möjlig.» Detta departementschefens yttrande är en kommentar till det utlåtande, som andra lagutskottet framlade förra våren med anledning av det då föreliggande förslaget om nedsättning av övningstiden med en månad. Jag har inte kunnat finna något uttalande av andra lagutskottet från förra året, som bestyrker den uppfattning, som departementschefen här har givit uttryck åt, och därför nödgas jag karakterisera denna del av statsrådets yttrande såsom statistik. Det innebär, att riksdagen *icke* är bunden av något uttalande från förra året i den sak som nu föreligger till behandling.

Om jag sedan går vidare i departe-

mentschefens motivering, så skall jag be att få dröja vid den punkt, som vi återfinna på s. 66. Där står det på följande sätt: »Ehuru jag väl beaktat de invändningar från de militära myndigheternas sida, som knyta sig till en ytterligare nedsättning av övningstiden, håller jag före att ett gott utbildningsresultat skall kunna vinnas på kortare tid, om effektiva utbildningsmetoder komma till användning och de värnpliktigas ökade intresse för utbildningens bedrivande på olika sätt kan bättre utnyttjas än hittills.» Departementschefen har verkligen givit uttryck åt en mening om möjligheterna att göra detta. Han ger uttryck åt en mening redan på samma sida, ty där läsa vi följande mycket tankvärda och säkerligen mycket riktiga ord: »Det är därför för tidigt att nu fälla något slutligt omdöme rörande möjligheterna att efter dessa linjer effektivisera utbildningen.» Men trots att det är omöjligt att säga någonting om dessa möjligheter, så hänger i alla fall herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet upp sitt förslag på denna mycket ovissa punkt. Departementschefen undergräver på detta sätt — för övrigt fullt sakligt — sin egen motivering.

Departementschefen talar vidare om att man kan uppnå en rationalisering av beväpningen genom att minska antalet vapentyper. Jag vill då erinra honom om att dessa vapentyper visserligen finnas på Rosersberg, där man gör intressanta försök med dem, men att de inte finnas ute på våra förband, där övningarna skola äga rum. Även på denna punkt har emellertid departementschefen smusslat in den hela och fulla sanningen, ty han säger fullt riktigt överst på s. 67: »Möjligheterna att gå fram efter dylika riktlinjer äro emellertid ännu svåra att överblicka, icke minst ur organisatoriska och ekonomiska synpunkter.» Departementschefen fortsätter alltså med sin metod att först knyta sitt förslag till en hypotes och sedan tala om, att hypotesen icke har någon motsvarighet i verkligheten.

Utskottet har ett annat huvudtema. Efter den kritik, som i det sammansatta

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

stats- och andra lagutskottet hade levererats mot Kungl. Maj:ts nådiga proposition, anmärkte också vid debattens slut det sammansatta utskottets ärade ordförande, att han hade funnit så mycket av stark saklighet i den motivering och den argumentering, som hade anförts från reservanternas sida i utskottet, att han ville föreslå en kompromiss, vilken väsentligen anslöt sig till ett förslag, som jag hade framställt subsidiärt. Utskottet har därför inte kunnat gå fram med den motivering, som Kungl. Maj:t i ett anfall av ungdomligt lättsinne har lagt fram för kammaren, utan i stället använt det huvudtemat, att utbildningstiden bör kunna utnyttjas bättre. Och det är naturligtvis en tanke, som alltid är värd att observera och som man under alla förhållanden bör försöka att realisera så långt det är möjligt. Man måste emellertid göra den lilla observationen, att talet om det effektiva utnyttjandet av övningstiden i utomordentlig utsträckning har blivit ett skalleskjul för dem, som ingenting vilja göra i den här saken eller som vilja göra så litet som möjligt.

Det återstår då att något litet pröva, vilka möjligheter vi egentligen ha att mera effektivt utnyttja den övningstid, som nu skall beslutas, den må sedan bli nio månader eller elva månader. Jag vill då först och främst erinra om att vi nu år 1948 ha ungefär samma befäl som vi hade föregående år, ett befäl med samma förtjänster — som många gånger äro mycket stora — och samma fel som då; dessa fel göras ju ofta till föremål för en kritisk granskning, som för övrigt mycket ofta går till överdrift.

Herr Lindström har redan pekat på den mera kvantitativa sidan av problemet. Han har erinrat kammarens ledamöter om vilka oerhörd stora vakanser vi ännu ha i fråga om befäl av alla grader. Jag skall inte trötta kammaren genom att upprepa vad herr Lindström har sagt angående denna sak, men det kanske tillåtes mig att erinra om att vakanserna, särskilt när det gäller det lägre befälet, äro utomordentligt stora. Det fat-

tas sålunda 26 procent av det antal furirer, som skulle behövas enligt de upprättade staterna, 52 procent av antalet korpraler och 46 procent av antalet vicekorpraler och meniga. Det är uppenbart för alla, att detta befälsläge är synnerligen ogynnsamt för de försök, som nu enligt propositionen skola göras.

I detta sammanhang kanske det tillåtes mig att något litet beröra en speciell fråga, nämligen frågan om gruppchefsutbildningen. I Kungl. Maj:ts förslag har man ju tänkt sig, att gruppchefer skola kunna utbildas på samma tid som meniga, alltså på nio månader. Med den brist på lägre befäl, som för närvarande utmärker den svenska försvarsmakten, är det uppenbart att dessa gruppchefer i alla fall ha en ganska betydande uppgift att fylla, och det förefaller mig att likaledes vara uppenbart, att det är omöjligt att skola dem för dessa betydande uppgifter på den korta tid, som Kungl. Maj:t har tänkt sig.

I det sammanhanget kanske jag också kan få lov att erinra om vad reservanterna säga på s. 27 i det sammansatta utskottets utlåtande, där det heter: »Enligt vad föreliggande yttranden i denna fråga giva vid handen visa de militära erfarenheterna, att en fullgod gruppchefsutbildning icke kan bibringas de värnpliktiga på den nu provisoriskt tillämpade utbildningstiden om 11 månader. Chefen för armén har i sin i propositionen refererade värnpliktsutredning föreslagit en allmän befälsutbildning om 15 månader, däri inbegripet gruppchefsutbildningen. I yttrande över detta förslag har bland andra Landsorganisationen i Sverige ansett sannolikt, att den föreslagna tiden för första tjänstgöringen ej medger en tillfredsställande gruppchefsutbildning, men har ansett, att den förlängda tjänstgöringen för dessa ej synes böra omfatta längre tid än värnpliktslagen föreskriver eller 12 månader.» Bakom högerreservationen på denna punkt står alltså även Landsorganisationen och dessutom alla de militära myndigheterna. Det är därför inte någon tillfällighet, att en så bemärkt man inom

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Landsorganisationen som herr Carl Lindberg i andra kammaren direkt har motionerat om en ordentlig gruppchefsutbildning.

En förutsättning, som måste föreligga, om man effektivt skall kunna utnyttja en förkortad övningstid, är naturligtvis vissa tekniska anordningar för en rationell utbildning. Även på detta område ligger det illa till. Myndigheterna ha begärt anslag, men försvarsdepartementets chef har i stort sett förhållit sig synnerligen avvisande i den saken.

På en punkt kan jag helt instämma i vad som säges i propositionen. När departementschefen i propositionen kommer in på frågan om kuppberedskap, förklarar han på sidan 71 med en nästan avväpnande öppenhet följande: »Den föreslagna begränsningen av utbildningstiden för de värnpliktiga kommer att inom vissa delar av försvaret väsentligt minska *kuppberedskapen*.» Det är fullständigt riktigt. Påpekandet har ifrån utskottets sida föranlett en mycket platonisk förhoppning om en utredning. Det är allt.

Jag måste till sist med sorg i hjärtat konstatera, att den nationella sammanhållning, som vi alltsedan år 1940, tidigt på året, ha haft i försvarsfrågan, denna gång har brutit. Den har brutit på grund av de förslag, som regeringen har lagt fram, och den anslutning, som en majoritet inom utskottet har givit åt dessa förslag. Man har, för att citera herr Domö, fått en liten kompromiss i stället för en stor nationell samling. Jag kan tillägga — jag gör det utan patos, men med sorg i hjärtat — att det är ett stort ansvar som regeringen och majoriteten ta på sig med dessa förslag. Ju kortare och ju sämre utbildningen är, desto större blir i händelse av krig manfallet. Det kan ju hända, att dagens beslut får betalas med blod. Då skall man emellertid också veta, var ansvaret ligger för det beslut, som av allt att döma kommer att fattas i dag. Historien kommer säkerligen inte heller att betrakta valpolitiska spekulationer, arbetsmarknadssynpunkter och mindre betydelsefulla statsfinansiella hänsyn som en ursäkt.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDÉN: Herr talman! Jag skall bara be att få säga några ord i anledning av vad herr Andréén uttalade om den blanka reservation, som han och hans partivänner ha avgivit i anledning av motiveringen till statsutskottets uttalande nr 160.

Herr Andréén gav uttryck åt en, för att komma från honom, ganska ovanlig riksdagsbyråkratisk uppfattning, i det att hans huvudskäl mot denna motivering tycktes vara, att det icke tillkommer statsutskottet, utan endast utrikesutskottet, att yttra sig i den fråga, som utskottsmajoriteten har berört i sin motivering. Nu gäller det emellertid ett uttalande, som finns i den proposition, vilken statsutskottet har behandlat. Dessutom vill jag säga, att herr Andréén ju inte har varit riktigt logisk, eftersom han i andra delar av motiveringen har anslutit sig till en viss utrikespolitisk ståndpunkt och dragit slutsatser därav för försvarets utformning. Jag tror att det är litet för mycket av formalism, när han på det viset för statsutskottets räkning avböjer att på något vis tränga in på utrikesutskottets kompetensområde.

I fråga om de många spydigheter han riktade mot mig för doktrinarism vill jag bara säga, att det där talet om doktrinarism lätt kan missförstås. Det kan leda till den uppfattningen, att de, som gärna ta det ordet på läpparna, inte ha riktigt sinne för att det finns någonting som heter fasthet i utrikespolitiska linjer. Herr Andrééns uttalanden förtaga tyvärr inte det intryck av en högerpartiets vacklan och osäkerhet på väsentliga punkter, som kom till uttryck i herr Domös anförande alldeles nyss.

Herr ANDRÉÉN (kort genmäle): Herr talman! Hans excellens herr utrikesmi-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

nistern anklagar mig för två olika ting, nämligen å ena sidan för formalism och å andra sidan för bristande logik. Först och främst vill jag konstatera, att dessa två anklagelser inte gå riktigt bra ihop, ty vad som brukar prägla formalismen är just sinne för logik. Hans excellens herr utrikesministern var inte heller i stånd att visa, på vilken punkt jag skulle ha gjort mig skyldig till bristande logik.

Vad jag framhöll var, att statsutskottet icke brukar göra uttalanden om vår framtida utrikespolitik. Jag hade förstått utskottet, om det verkligen hade dragit de militärpolitiska konsekvenserna av sitt utrikespolitiska uttalande och med kraft och allvar gjort gällande, att vi måste ha ett försvar utan luckor, ett fullständigt och betryggande försvar, ett försvar som håller i alla situationer.

Jag skulle gärna i detta sammanhang vilja ställa en fråga till hans excellens herr utrikesministerns kollega herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet: hur länge tror herr statsrådet, att den svenska ammunitionen räcker i ett krig, som vi skola föra på egen hand? Hur länge tror herr försvarsministern, att det svenska flyget kan avvärja infall från en stormakts väl rustade flyg? Jag tror, att när vi komma i ett sådant läge, kommer den då sittande regeringen i detta land, vilken partifärg den än har, att be Gud bevara sig för en politik, som i sådan situation lämnar oss ensamma. Varje regering kommer i en sådan situation att försöka att så snart som möjligt få den hjälp utifrån, som den kan få. Det är därför jag finner sådana uttalanden som det, jag har reserverat mig emot, icke vara på sin plats.

Jag kan tillägga, att anledningen till att jag vände mig mot detta uttalande inte var den, att jag i nuvarande situation anser att vi böra gå in i ett stormaktsblock. Min motivering var i stället den, att det alltid måste vara en värdefull tillgång för den utrikespolitiska ledningen i ett land att kunna bevara den fria handens politik, att kunna hålla olika möjligheter öppna och att inte va-

ra bunden. Den tanken går icke illa ihop med min opposition mot att statsutskottet i oträngt mål gör uttalanden om vår framtida utrikespolitik.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärenden **UNDÉN**: Herr talman! Jag har inte blivit mycket klokare av den förklaring, som herr Andrén nu har givit. Han opererade med en tankegång, som kunde uttolkas på två olika sätt.

Den ena uttolkningen — den som ur min synpunkt sett är den för herr Andrén gynnsammaste — är den, att han ville ge uttryck åt samma hypotes som i andra kammaren uttrycktes av herr Skoglund i Doverstorp, som sade om detta uttalande, att det kanske möjligen skulle kunna tolkas därhän, att vi, om Sverige bleve angripet, inte skulle anse oss kunna begära bistånd av andra. Jag svarade på detta, att herr Skoglunds tolkning föreföll mig fullkomligt orimlig och att det aldrig hade fallit mig in, att något sådant innehåll skulle kunna läggas in i detta uttalande.

Herr Andrén begränsade emellertid inte sin tolkning till denna hypotes, utan han uttalade sig i sådana ordalag, att det i dem kunde läggas in den mening, att vi nu i förväg böra ge oss in på några slags engagemang för att inte stå utan hjälp den gång faran kommer. Det är den där oklarheten som jag tycker är synnerligen betänklig, om den vidhålles för länge av högerpartiets representanter.

Herr **ANDRÉN** (kort genmäle): Herr talman! Hans excellens herr utrikesministern försöker göra gällande, att jag för min del skulle ha uttalat den tanken, att vi nu borde ha gjort några storpolitiska engagemang. Jag har icke uttalat någon sådan mening, och jag vill icke heller göra det, ty lika litet som jag anser det lämpligt att statsutskottet binder sig för vårt lands framtida politik, lika litet vill jag göra uttalanden, som binda min egen obetydliga person vid en viss politik för framtiden. Jag har icke någon som helst anledning att i nu-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

varande läge påyrka någon ändring i den politik, som, såvitt jag vet, nu föres. Jag har inte heller gjort något som helst uttalande, som kan uttolkas i den riktning utrikesministern angav. Vad jag har vänt mig emot är framför allt detta, att statsutskottet gör uttalanden, som kunna binda den svenska riksdagens ledamöter för framtiden.

Herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Det förslag i försvarsfrågan, som nu har framlagts för riksdagen, har från regeringens sida varit avsett att avsevärt stärka vårt försvar, och jag tror att förslaget, så som det i sin helhet föreligger, är ägnat att göra detta. Jag är glad över att förslaget har kunnat samla avslutning ifrån olika håll i så stor utsträckning som har skett, och jag beklagar endast, att det har uppstått mycket starka meningsskiljaktigheter just rörande frågan om de värnpliktigas utbildning. Jag hoppas emellertid att den oro, som herr Andrén har givit uttryck åt i denna fråga, skall kunna lindras genom de upplysningar, som jag här skall lämna rörande uppfattningar, vilka äro vitt spridda på militärt håll.

Innan jag går in på min argumentering i den frågan, skall jag emellertid be att få ta upp ett par punkter, som herr Andrén nyss berörde. Han ansåg, att jag i propositionen inte på rätt sätt hade återgivit vad riksdagen i fjol yttrade med avseende på möjligheten att minska övningstidens längd. Vad riksdagen då på förslag av andra lagutskottet uttalade var följande: »Det synes utskottet därför vara av vikt, att alla möjligheter prövas att genom utbildningens rationalisering förkorta utbildningstiden, utan att för den skull det militära utbildningsresultatet kvalitativt försämras. Redan pågår viss försöksverksamhet i detta syfte. Vid två tillfällen har vidare föredragande departementschefen nyligen inför riksdagens kamrar givit uttryck för sin vilja att så snabbt som möjligt nå fram till positiva resultat i denna fråga. Sorgfälliga undersökningar ha utlovats angående möjligheten

av att giva de värnpliktiga den första utbildningen på kortare tid än vad nu är fallet. I fråga om repetitions- och efterutbildningsövningarna har departementschefen pekat på möjligheten att göra tidsbesparingar genom att närmare avpassa utbildningstidens längd efter behovet i de särskilda fallen. Departementschefen har ställt i utsikt att frågan om utbildningstidens längd skall kunna på grundval av de sålunda verkställda utredningarna definitivt avgöras av nästa års riksdag. Ur de synpunkter, utskottet ovan anlagt på frågan, måste det hälsas med tillfredsställelse att i avvaktan härpå förslag kunnat framläggas om en provisorisk förkortning av utbildningstiden.»

Det finns olika sätt att återge ett sådant uttalande. Ett sätt är att försöka återge det med en sammanfattning, och ett annat är att återge hela stycket. Herr Andrén tycker nu, att det sätt, på vilket jag har återgivit det i propositionen i år, inte är riktigt. Jag beklagar detta. Jag har i alla fall betraktat detta uttalande såsom en körare för departementschefen från riksdagens sida, att, såsom jag också har gjort, till detta års riksdag komma med ett förslag om nedläggning av tiden för de värnpliktigas första tjänstgöring.

Det var också en annan punkt, där herr Andrén inte var riktigt nöjd med mig. I fråga om den punkten använde han inte ett så fullt ord som »statistik», med vilket han i det förra sammanhanget avsåg att uttrycka något mycket värre, men han ansåg att jag så att säga hade gjort mig skyldig till tvetalan beträffande min uppfattning om möjligheterna att vinna resultat då det gällde att införa effektivare utbildningsmetoder för de värnpliktiga. Han påpekade, att jag på sidan 66 i propositionen hade givit uttryck åt den uppfattningen, att ett gott utbildningsresultat skall kunna vinnas på kortare tid, om effektivare utbildningsmetoder komma till användning, och så citerade han en annan sats, som står litet längre ned på samma sida och som lyder: »Det är därför för tidigt att nu fälla något slutligt omdöme rör-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

rande möjligheterna att efter dessa linjer effektivisera utbildningen.» Om man läser satsen ovanför den sist anförda, finner man emellertid, vad ordet »dessa» syftar på. Sistnämnda sats lyder nämligen så: »Vad först *armén* beträffar ha försöken varit upplagda på många olika sätt och äro icke ännu i alla delar avslutade.»

Det är här fråga om speciella försök, vilka särskilt ha gått ut på att försöka egga de värnpliktiga till en intensivare arbetsinsats genom att locka dem med en viss kompensation i form av fritid. Jag anser, att dessa försök ha varit intressanta och vägledande, men jag anser inte att det är riktigt säkert, att det är på den vägen man skall gå, och det beror helt enkelt därpå, att jag tycker att det på sätt och vis lägger någonting omoraliskt i att locka de värnpliktiga till en större arbetsinsats genom att ge dem mera fritid, när det faktiskt förhåller sig så, att fritiden för närvarande tilldrager sig ett allt dominerande intresse vid värnpliktstjänstgöringen. Det kan inte leda till ett slutgiltigt resultat att, såsom det nu ligger till, försöka få fram bättre arbetseffekt uteslutande genom att locka de värnpliktiga med ökad fritid. Fritiden är för resten utomordentligt väl tilltagen inom det svenska försvaret för närvarande. Inom armén arbetar man praktiskt taget icke mer än fem dagar i veckan, detta på grund av olika omständigheter, bl. a. brist på möjligheter att taga ut tiden bättre. Jag menar alltså, att dessa försök inte absolut ange det riktigaste sättet att komma till målet. Det är därför som jag i propositionen har uttalat mig som jag gjort på den punkt herr Andrén berörde, och det finns icke någon motsättning mellan de två satser i propositionen, som han citerade.

Orsaken till att jag har tagit upp detta förslag beträffande utbildningstiden, vilket jag väl kunde förstå skulle väcka misshälligheter trots riksdagens enhälliga uttalande i fjol, är den, att jag har kommit till det resultatet, att det är nödvändigt att försvaret gör en verklig kraftanstängning för att åstadkomma en så

effektiv utbildning, att man verkligen kan räkna med medverkan till utbildningen såväl ifrån de värnpliktiga själva som också från den civila opinionens sida. För närvarande är det på det sättet, att det råder en utpräglad misstro gentemot det militära försvarets förmåga att använda utbildningstiden på rätt sätt. Jag kan inte erkänna att detta är ett skäl för att minska övningstiden, men jag anser att det är ett skäl för att allvarligt pröva, huruvida en sådan minskning är möjlig, och det är det jag har låtit göra. Det resultat som därvid har framkommit är, att en kortare övningstid kan leda till samma eller, som jag hoppas, i det långa loppet än bättre utbildning än den vi för närvarande ha.

Jag skall först be att få tala om, i vilken ordning utbildningsresultaten ha uppnåtts. Jag skall först erinra om det förslag till riksdagen år 1947, som också herr Andrén nyss omnämnde. Anledningen till att frågan över huvud taget bragtes till prövning vid 1947 års riksdag var, att överbefälhavaren på hösten 1946 hade föreslagit, att vi provisoriskt skulle minska övningstiden med en månad, alltså från tolv till elva månader. Detta förslag förde jag vidare till riksdagen, och det var i det sammanhanget det resonemang togs upp, som jag nyss refererade till. Efter riksdagens yttrande, som, såvitt jag förstår, innebar en mycket kraftig påstötning för en ny prövning av saken, uppdrog jag åt de olika försvarsgrenscheferna att företaga en utredning beträffande möjligheterna att pressa in vårt utbildningsprogram på en tid av nio månader. Chefen för armén, som väl får sägas ha haft den största uppgiften lagd på sig i det här sammanhanget, uppdrog för sin del åt den tillförordnade infanteri- och kavalleriinspektören att verkställa denna utredning, och utredningsarbetet bedrevs under sommaren och hösten 1947.

I december månad kom sedan försvarskommittén med sitt yttrande, i vilket föreslogs nio månaders utbildningstid plus två repetitionsövningar, men ingen efterutbildningsövning. De militära myndigheterna voro just i färd med

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

att yttra sig i det sammanhang som jag nyss berörde. Hela problemet hade genomarbetats från deras sida, och det var skälet till att överbefälhavaren frågade mig, om det egentligen var någon mening med att då omedelbart i remissvaren beträffande försvarskommitténs förslag ta upp till yttrande hela frågan om värnpliktstidens längd. Jag svarade honom, att jag tyckte det vore bra, om man på militärt håll hade tid att genomarbeta hela frågan om värnpliktstidens utformning, framför allt med hänsyn till att försvarskommittén och även utbildningskommittén hade tagit upp förslag, sinsemellan olika utformade, om ett avbrott i utbildningen på två månader. I det ena fallet gällde det enbart jordbrukare, i det andra också andra kategorier. Jag ansåg det därför bäst att nu få hela denna fråga genomarbetad med all den omsorg, som de militära myndigheterna kunde ägna den, om de fingo litet mera tid på sig. Vi voro överens om att remissyttrandena skulle komma in till den 1 juni. Överbefälhavaren avgav så härordagen sitt yttrande, i vilket han för sin del förklarade, att han icke ansåg det möjligt att i nuvarande läge ha en första tjänstgöring, som vore mindre än elva månader.

Utbildningskommitténs förslag förelåg emellertid redan på hösten 1947 och kunde då läggas till grund för ett förslag om en provisorisk ordning till 1948. Min avsikt var att förslaget i värnpliktsfrågan skulle kunna föreläggas riksdagen betydligt tidigare. Sedan kommo emellertid de händelser, som alla väl erinra sig, vilka bland annat föranledde överbefälhavarens framställning om en översyn och en skärpning av vår beredskap, och jag ansåg det då riktigt att dröja med värnpliktspropositionen, så att den kunde föreläggas riksdagen i samma omgång som alla de övriga förslagen från försvarsdepartementet. Detta har föranlett, att vi ha måst genom de militära myndigheterna lägga upp ett provisoriskt program med början den 1 juni, utifrån den förutsättningen, vilken jag har betraktat såsom sannolik, att riksdagen skulle komma att godkänna det

förslag, som nu lägges på riksdagens bord. Skulle så inte vara förhållandet, är det självfallet ingenting som hindrar riksdagen att kräva en omläggning av niomånadersprogrammet.

Jag skall nu be att få återge en del av de yttranden, som ha framkommit i samband med utbildningskommitténs utredning rörande möjligheterna att få in en utbildning av den svenske soldaten under en första tjänstgöring på nio månader. Jag vill då först framhålla att arbetshypotesen var en sammanlagd tjänstetid av tolv månader, men de militära myndigheterna fingo möjlighet att yttra sig om huruvida de med utgångspunkt från en sammanlagd tjänstgöringstid av tolv månader ville ha nio månader såsom första tjänstgöring plus tre månader eller om de hellre ville ha tio månader plus två. Det är ganska intressant att se, att de militära myndigheterna nästan samfällt — jag tror inte det finns något enda undantag — ha sagt, att de i så fall föredroge nio månader plus tre framför tio plus två. Det visar att man anser, att man på det sättet får en bättre fördelning och att man anser sig behöva dessa omgångar av repetition och efterutbildning, för att den värnpliktige skall kunna komma på sin rätta plats, när han nått den åldern, att han skall inpassas i krigsorganisationen. Men det visar också, att man anser det möjligt att åstadkomma en utbildning på nio månader.

Dessa yttranden äro i själva verket mycket intressanta. Jag vill genast säga, att åtskilliga av dem äro rent negativa. Det finns en del förbandschefer och högre chefer som säga, att det är omöjligt att få ett tillfredsställande utbildningsresultat på nio månader. Men man vågar nog säga, att av det övervägande antalet yttranden framgår, att om man kan få fram de rätta metoderna för en effektivisering av utbildningen och hos de värnpliktiga väcka intresse för saken och om tjänstgöringen förlägges på lämpliga tider, är det möjligt att åstadkomma ett utbildningsprogram inom niomånadersramen. Jag kan nu inte anföra någon statistik eller ge någon gal-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

lupbild av uppfattningarna inom försvaret, och jag tror att det i själva verket skulle vara ganska svårt att få fram någon sådan, varför jag inte kan tillgripa något annat sätt än att åberopa förbandscheferna själva och här anföra vad de för sin del ha sagt.

Om jag då börjar med luftvärnet, är det kanske därför, att opinionen där varit mest entydig, men jag vill tillägga, att det nog allmänt erkännes, att luftvärnet på sätt och vis har lättare att på kortare tid utbilda sina värnpliktiga än vad andra vapenslag ha. Det kan i alla fall vara av intresse för kammaren att höra, hur fullständigt entydig uppfattningen är inom luftvärnet.

Jag återger först ett uttalande av chefen för ett luftvärnsförband, i vilket det heter: »Första tjänstgöringen torde utan större avkall på den nu tillämpade målsättningen i de militära övningsgrenarna (ämnen) kunna förkortas till nio månader.» En annan förbandschef säger: »Vid luftvärnet torde första tjänstgöringens längd genom rationalisering och effektivisering kunna förkortas till nio månader.» En förbandschef refererar befällets uppfattning och säger: »Om de värnpliktiga kunna förmås till ett verkligt aktivt deltagande är det sannolikt att utbildningstiden skulle kunna minskas med omkring 1—2 månader. — Om handräckning, vedhuggning, skördehjälp och övningsuppehåll m. m. bortgå, kan med bibehållande av utbildningsresultatet utbildningstiden minskas med vad som går åt till de nuvarande irritationsmomenten, d. v. s. minst två månader. Härutöver kan sannolikt högst en månad vinnas med rationalisering och ökad insats av de värnpliktiga. Av befälet har en tredjedel ansett en minskning till nio månader möjlig, en sjättedel en minskning till tio månader, en sjättedel ingen minskning, medan flertalet övriga ansett sig ej kunna avge något bestämt svar.» Vid det förband, som det här är fråga om, ha under år 1947 pågått vissa standardiseringsövningar. Förbandschefen ansåg, att resultatet inte var helt tillfredsställande, vilket dock berodde på att standardiseringsavdelningen var kva-

litativt och kvantitativt för klen tilltagen, men han menade, att standardiseringen var ett steg i rätt riktning och att den kunde ge resultat, om den planades och genomfördes på rätt sätt.

Inspektören för luftvärnet säger: »Vinterutbildningen i nuvarande form kan utgå — därmed sparas sex veckor — vidare inarbetas två veckors förbandsutbildning i soldatskolans program.»

En luftvärnschef säger: »Det kan ifrågasättas, om man med tio månaders första tjänstgöring kan påräkna stort bättre resultat än med nio månaders, beroende på den ökade risken att då alltså bli utsatt för olika krav på militär hjälp från samhällets sida. Det synes därför ovisst om målsättningen kan utökas utöver vad som kan uppställas för nio månaders första tjänstgöring.»

Detta är ett rätt ofta hört resonemang. Man säger från de militära förbandschefernas sida: vi ha inte fått respekt för vår övningstid, följaktligen är det bättre att den förkortas, så att vi få respekt för den och kunna bedriva utbildningen rationellt.

Jag sade nyss, att uppfattningen vid luftvärnet borde ha varit nära nog enstämmig. Jag måste säga, att jag har blivit något mera förvånad, när jag funnit en nästan lika enig, i varje fall övervägande positiv inställning vid ett annat mycket tekniskt vapenslag, nämligen artilleriet. En förbandschef vid detta vapenslag säger på följande sätt: »Med nio månaders första tjänstgöring förlagd till lämpliga tider torde utbildningsresultatet kunna bli minst lika gott om icke bättre än det som nu erhålles. Däremot torde man icke även med ökad rationalisering kunna på nio månader uppnå de utbildningsresultat som egentligen avses enligt Utbildningsföreskrifter för värnpliktiga. Dessa ha nämligen hittills aldrig uppnåtts.» En annan förbandschef vid artilleriet säger: »Med den skisserade första tjänstgöringen på nio månader — med på förhand bestämda uppehåll och i övrigt ostörd utbildning — torde samma resultat kunna nås som vid en första tjänstgöring på elva månader, ideligen avbruten för tillgodoseende av

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

arbetskraftsbehovet.» Ytterligare en förbandschef vid samma vapenslag säger: »Den effektiva utbildningstiden har därför knappast uppgått till tio månader. Den torde genom effektivisering och rationalisering kunna minskas till nio månader utan att målet för utbildningen — krigsdugliga förband — behöver eftersättas.»

Inspektören för artilleriet säger följande: »Nio månaders första tjänstgöring medför att artilleriets värnpliktiga sannolikt bli tillfredsställande utbildade i de 'rent artilleristiska' övningsgrenarna och ämnena men att den allmänna stridsdugligheten vid tjänst till fots utan pjäser högst avsevärt kommer att nedgå. Ett bättre resultat skulle kunna vinnas, om vinterutbildningen slopades, men detta anser jag icke vara möjligt och lämpligt för huvudparten artilleriförband med hänsyn till den sannolika användningen.» Det får följaktligen göras en bedömning i vilken utsträckning vinterutbildningen behövs. Om man icke kan få in både vinterutbildningen och den mera infanteristiskt betonade utbildningen vid artilleriet, får man välja mellan båda.

Vidare har jag här en diskussionsanteckning från ett artilleriförband, av vilken framgår, att man vid detta förband ansåg, »att schemat nu var väl avpassat och att man kunde nå nu uppsatta mål på nio månaders ostörd utbildning med en långt sommaruppehåll» — alltså utan störningar.

Det kan vara intressant för kammarens ledamöter att också höra vad som yttras av målsmannen för ett så pass tekniskt vapen som signalväsendet. Förutvarande chefen för signalregementet, numera inspektören för signaltjänsten, säger bland annat: »Det är utan tvekan så, att hitintills under första tjänstgöringen uppnådda utbildningsresultat kunna nås på kortare tid än elva månader, om utbildningsmetoderna effektiviseras.» Man måste därvidlag, säger han, söka sig fram på två vägar — bättre befälskvalifikationer och bättre utbildningsmöjligheter — och han vill helst gå bägge vägarna. Han säger, att det är nödvändigt att tänka på

att befälet också skall ha sin utbildning. Men när skall det ske, om befälet hela året skall vara sysselsatt med samma rekrytklass? Han säger: »Om befälsutbildningen skall kunna ge tillfredsställande resultat — utan förfång för värnpliktsutbildningen — finnas tvänne alternativ, nämligen att öka befälskadreerna eller att öka uppehållet mellan ut- och inryckning till minst två månader.» Han anger slutresultatet av sitt resonemang på följande sätt: »Vid tio månader bättre utbildningsresultat än nu i telegrafering och i övrigt samma resultat som i Utbildningsföreskrifter för värnpliktiga 1947/48 förutsattes och att man vid nio månader kan bibehålla utbildningsstandarden i stort sett oförändrad utom beträffande radiotelegraferingen, där fordran måste sänkas från 80-takt till 60-takt», således med 20 takter. Det betyder alltså, att telegrafisten lär sig att telegrafera perfekt men något långsammare än tidigare. Resultatet härav, sägs det, kan man se först efter första tjänstgöringen. Det kommer antagligen att visa sig, att det behövs en viss tid för återhämtning av telegrafistens kunskaper.

En annan målsman för signalväsendet säger följande: »Under förutsättning att första tjänstgöringen göres i en följd och utbildningen ej störes av ledighet för vedavverkning och skörd, torde samma resultat kunna uppnås.»

Inspektören för underhållstrupperna har verkställt en inspektion av träng-, tyg- och intendenturtruppernas kadetskolor. Han har därvid tagit upp ett resonemang med befäl och kadetter om denna fråga. Han ställde frågan: vilka detaljer av utbildningen böra utgå vid en niomånadersutbildning? Svaren representera en sammanfattning av flertalets mening. Samtliga voro eniga om att denna utbildningstid — alltså nio månader — var tillräcklig. Det heter vidare: »Någon minskning av stoffet knappast erforderlig. Rationellare utbildningsmetoder kunna giva full kompensation för den förkortade utbildningstiden. I detta sammanhang efterlyste man av flera skäl en mera stationsvis bedriven utbildning. Som det nu är, tvingas plutonchefen i

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

regel att vara med från första timmen till den sista och att vara ledare för allting. — En utbildning, som i betydligt större utsträckning byggde på principen ämneslärare, skulle enligt samtliga kadeters mening ge betydligt bättre resultat, icke endast därför att skickligheten hos lärarna kunde beräknas vara större, utan att intresset hos de värnpliktiga skulle höjas genom den omväxling, som alltid ligger i att en ny person kommer in i spelet. Största vinsten skulle emellertid ligga däri, att utbildningsförberedelserna med all sannolikhet skulle bli mycket grundligare.» Samme inspektör för underhållstrupperna uttrycker sin personliga uppfattning på följande sätt: »Om för utbildningen erforderliga kadrer och anslag ställas till förfogande, är det min fasta övertygelse att de nuvarande utbildningsmålen i huvudsak kunna bibehållas intill nio månaders första tjänstgöring.»

Från pansartrupperna föreligger följande uttalande: »Under förutsättning av verkligt ostört utbildningsarbete, god befälstillgång och lämplig utbildningsmateriel torde en första tjänstgöring av nio månader icke behöva lämna nämnvärt sämre resultat än vad som nås med nuvarande utbildningstid.»

En kavallerichef säger: »Ridutbildningen och hästtjänsten måste behållas obeskurta; skjututbildningen måste nedskäras till ett vapen; härigenom bör förbandsutbildningen kunna bedrivas i samma utsträckning som nu; spräng- och mintjänsten bör emellertid om möjligt ökas för kavalleriets del.»

Nu kan någon fråga, varför inte i samma omfattning åberopas uttalanden från arméns huvuddel, nämligen infanteriet. Svaret är att inspektören för infanteriet och kavalleriet, som verkställde utredningen beträffande möjligheterna att för infanteriets del pressa in ett utbildningsprogram inom de nio månaderna, synes ha gått till väga på så sätt, att han besökt olika infanteriregementen och hållit konferenser med förbandens befäl, från vilka konferenser föreliggande anteckningar, som egentligen innebära nakna svar på vissa frågor. Frågorna lydte exempelvis:

Föredraga ni nio eller tio månaders tjänstgöring? Om den sammanlagda värnpliktstiden blir tolv månader, vilja ni då ha nio eller tio månaders första tjänstgöring? Från infanteriregementena föreliggande icke så klart utformade yttranden som från andra vapenslag, men jag kan referera en sammanfattning av en diskussion vid ett infanteriregemente, som för övrigt ligger i Norrland. Det heter där: »Man biträdde i stort redan framlagda förslag. Särskilt bör observeras att all personal — även militärbefälet — uttalade sig för nio månaders första tjänstgöring. Den allmänna uppfattningen var att nuvarande schema var övertecknat; åt skolskjutning ägnade vissa förband nära två gånger den anslagna tiden.»

Jag kanske också får åberopa en målsman för utbildningen av officerare vid infanteriet, som säger: »Med nio månaders första utbildning, varav tre rekryt-skola och sex gruppchefsskola — — — kan, om huvuddelen arbetar hårt för att få kadettskola och om arbetet ledes väl och får ske ostört, en lika god grund nås för utbildningen till officer som nu.» Denne chef tänkte sig, att man skulle ordna med gruppchefsskolor militärområdesvis, vilket jag emellertid tror är ganska svårt att genomföra.

För att klagöra uppfattningarna i stort vid infanteriet måste jag emellertid åberopa militärområdesbefälhavarna. Jag börjar då med generalmajor Dyrssen i IV. militärområdet, som pekar på vikten av god befälstillgång och nödvändigheten av en viss specialisering. Han säger: »Under här angivna förutsättningar anser jag liksom det stora flertalet av förbandscheferna, att en förkortning av första tjänstgöringen till en sammanlagd tid av nio månader kommer att resultera i minst samma utbildningsmål, som vi under nuvarande förhållanden kunna uppnå.» Han tillägger: »Under de förutsättningar som ovan anförts anser jag, detta vill jag ytterligare en gång understryka, att nio månaders effektiv första tjänstgöring torde lämna lika goda, kanske bättre resultat än elva månaders

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

tjänstgöring med nuvarande ogynnsamma utbildningsförhållanden.»

Militärbefälhavaren för II. militärområdet, generalmajor Tottie, anför på vilket sätt han anser, att utbildningstiden skall kunna pressas ned. Han kräver en förenkling av utbildningen i gevärsförläggning, bajonettstrid, gastjänst och mintjänst, en minskning av vänjningsövningarna, ett nedbringande av den för skjututbildningen erforderliga tiden genom en nu prövad vapenlinje, en minskning av den tid som anslås till marscher, till vilket det för närvarande åtgår fyra utbildningsdagar, och han kräver vidare, att badning och idrott skola ske på »icke övningstid» och likaså att undervisningen i medborgarkunskap skall omfatta allenast 20 timmar. — I det program, som nu är utarbetat, får medborgarkunskapen 20 timmar, men det är förbandscheferna medgivet att utöver den genomsnittliga tiden av 48 timmar i veckan på hela utbildningsåret ta i anspråk 15 timmar för medborgarkunskap, och jag utgår från att det skall vara görligt att pressa in det mesta av detta i tjänstgöringstiden. — Slutligen säger generalmajor Tottie, att även inre tjänst bör läggas på »icke övningstid». Det är i stort sett det program som nu är uppgjort. Han säger, att med detta nås en minskning av sju veckor och två dagar — han utgår då från tolv månaders första tjänstgöring — och vidare: »En ytterligare minskning av utbildningstiden med en månad till nio månader torde för II. milos vidkommande likaledes kunna ske utan att nuvarande målsättning (utom beträffande skjututbildningens omfattning) väsentligen beskäres. Enligt gällande bestämmelser äro nio veckor av soldatskolan anslagna till vinterutbildning. Militärområdets värnpliktiga äro — i varje fall vid infanteriregementena — till närmast 100 % skidkunniga före inträdet i militärtjänst. Den förberedande utbildningen kan sålunda här avsevärt inskränkas — förslagsvis med tre veckor. Därest pågående försök på 'vapenlinjen' skulle visa sig ägnade att förkorta utbildningstiden, vilket allt synes tala för, torde ytterligare minst en vecka

kunna vinnas.» Resultatet är alltså, att generalmajor Tottie räknat sig ned från tolv månaders till nio månaders första tjänstgöring.

Chefen för VI. militärområdet, generalmajor Colliander, säger följande: »Det synes ofrånkomligt att i stort sett bibehålla nuvarande mål för utbildningen i det avseendet att stridsdugliga soldater med förmåga att uppträda i kompani och högre förband skapas. Det synes mig — med bortseende i detta sammanhang från sådana brister som t. ex. utrustning med mindre effektiva vapen — också måhända möjligt att i huvudsak nå ett sådant uppställt mål vid nio à tio månaders första tjänstgöring, dock endast under förutsättning att gynnsammaste möjliga betingelser för utbildningen skapas, bl. a. genom att utbildningen rationaliseras, främst genom koncentration till det väsentliga och förbättring av de materiella förutsättningarna för densamma, och att utbildningen förläggas till lämplig tid under året och får fortgå ostörd under avsedda nio eller tio månader och sålunda t. ex. juluppehåll och liknande icke inräknas i utbildningstiden. I samband härmed vill jag dock framhålla att nio månaders ostörd första tjänstgöring synes mig vara det absoluta minimum, som icke får underskridas, om det skall vara möjligt att skapa en såväl under sommar- som vinterförhållanden godtagbar soldat.» I sitt yttrande den 30 mars i år sade generalmajor Colliander: »Det är min uppfattning att en effektiv första tjänstgöring längre än tio månader knappast är påräknelig.» Han menar därmed att en sådan tiomånaderstjänstgöring, på grund av de förhållanden, som råda för både befäl och manskap — jag förmodar att han syftar på den rent psykologiska avslappningen — i själva verket utgör maximum. Av generalmajor Collianders yttrande framgår emellertid, att han kommer fram till ett minimum av nio månader, oräknat ett juluppehåll på en halv månad, eller således i verkligheten en sammanlagd tjänstgöring av nio och en halv månad. I propositionen skisseras, såsom da-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

merna och herrarna kunnat observera, ett utbildningsprogram, som förefaller mig vara det mest ändamålsenliga, under förutsättning att det inte stöter på alltför stora arbetsmarknadssvårigheter att förverkliga det, och som innebär, att man börjar den första tjänstgöringen den 15 april och låter den fortgå till den 15 december. Det gör åtta månader. Julhelgen ligger alltså utanför. Sedan få de värnpliktiga fara hem ett år och komma tillbaka året därefter för att göra den sista rekrytmånaden i samband med en första repetitionsövning. Den första tjänstgöringen skulle alltså omfatta åtta månader, som kunde användas för en effektiv individuell utbildning, naturligtvis i viss mån kombinerad med utbildning i förband, men denna skulle i huvudsak förläggas till de två månader, som komma andra året efter det egentliga rekrytåret. Det skulle således bli en nio månader lång utbildning, utan att det långa juluppehållet medräknas, och det skulle alltså motsvara det ideal, som generalmajor Colliander uppställt.

Får jag slutligen, för att anföra en mera försiktig bedömare — jag kan säga en bedömare, som egentligen kommer till ett negativt resultat — citera också vad som har uttalats av utnämnde chefen för armén, nuvarande chefen för I. militärområdet, generalmajor Ehrensvärd. Han uppställer såsom mål för vår soldatutbildning full jämbördighet med en stormaktsarmé, och han säger: »Att avgöra om eller i vilken utsträckning det är möjligt att fylla dessa krav med en till tolv månader begränsad tjänstgöring är vanskligt.» — »En sänkning av målsättningen blir ofrånkomlig. Det kan ske genom att minska kraven i kvalitativt hänseende, genom att begränsa utbildningens omfattning eller genom båda.» Generalmajor Ehrensvärd går sedan igenom de utmönstringar från programmet, som han tänker sig vara möjliga. Han överväger minskad förbandsutbildning och minskad vinterutbildning. Han säger att han föredrar en första tjänstgöring om nio månader framför tio månader inom en ram av

tillsammans tolv månader, bland annat enär förbandsutbildningsmöjligheterna ej äro större vid tio månaders utbildning än vid nio månaders utbildning. Det är bättre då att använda repetitionsövningar. Han säger alltså, att övervägande skäl tala för nio månaders första tjänstgöring vid tolv månaders sammanlagd tjänstgöring, men för att denna skall bli effektiv fordras bättre planläggning av utbildningsmetoderna, kontinuitet i utbildningsarbetet, ökat intresse från de värnpliktigas sida, inbesparing på icke militära ämnen och bättre materiella förutsättningar.

Jag får kanske också stanna något inför vad denna auktoritet anser bör utgå. Han anser, att en del av exercisen bör tas bort. »I remmen gevär» skall inte längre övas och inte heller bajonettstrid, skjutningen skall begränsas något, den civila idrotten förläggas till fritid, vapenutrustningen bör förenklas, 47 mm granatkastare och 20 mm pansarvärnsgevär borttas — de ha för liten verkan — likaså 37 mm pansarvärnskanoner och 20 mm automatkanoner, som äro oanvändbara för pansarvärnsyfte. Han önskar en mera enhetlig radioutrustning, och vidare säger han: »Det kan ifrågasättas huruvida förbanden i södra Sverige, främst i I och VII milo», alltså Gotland, »ha behov av en vinterutbildning av samma art som övriga. Kraven i fråga om skidlöpning, plogning o. s. v. äro där icke lika framträdande.» Generalmajor Ehrensvärd kommer vidare till det resultatet, att gruppcheferna böra uttas omedelbart. Man skall alltså inte vänta med uttagning av dem inom värnpliktskontingenten. Han anser liksom många göra, och jag tror, att det är rätt, att rädslan för att bli uttagen föranleder en viss maskning under den tid som föregår uttagningen till gruppchef.

Slutsatsen är följande: »Nio månader medge — icke» — säger generalmajor Ehrensvärd — »att utbildningsmålen sättas så högt som önskvärt vore med hänsyn till ett säkerställande av de mobiliserade förbandens krigsduglighet.» Han menar alltså, att man inte kan vara

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

säker på att de förband, som vi mobilisera efter denna utbildning, äro fullt krigsdugliga.

Jag måste säga, att det i varje fall är ett mycket försiktigt omdöme, som i hög grad kontrasterar mot de mycket tvärsäkra uttalanden man har hört i detta sammanhang. Jag tillåter mig i alla fall att hysa den uppfattningen, att om vi få genomarbeta detta material och om man verkligen tar utbildningen av de värnpliktiga som en huvuduppgift inom försvaret, kring vilken man kan skapa arbetsro och koncentration, skall det också gå att åstadkomma en sådan utbildning, att de farhågor, som general Ehrensvärd här givit uttryck åt, icke skola behöva bekräftas.

Det är klart, att i de nu citerade uttalandena framtråda mycket skiftande omdömen. Jag understryker, att det naturligtvis finns ganska stor tvekan på militärt håll inför denna reform, och det reses direkt motstånd, men de uttalanden, som jag här har åberopat, ha dock varit positiva.

I dessa uttalanden framträder också en mycket stark olust inför ett utbildningsprogram, vilket inte respekteras, såsom ju fallet för närvarande är. Det respekteras inte av hela den civila opinionen så att säga och inte heller av de olika myndigheter och instanser, som ha med detta att göra. Jag har själv funnit, att det är ganska svårt att avvärja framställningar om att militären skall under rekrytutbildningen ingripa i ett eller annat civilt syfte, så länge det inte kan sägas, att utbildningstiden användes fullt effektivt. Det är svårt att stå emot krav på vedhuggning och skördehjälp, när man har den erfarenheten, som viingo under 1947, att trots att vi då använde militär till vedhuggning i viss fast icke så stor utsträckning, till skördehjälp och även till en del andra saker, så voro de under 11 månader utbildade soldaterna så pass färdiga, att de kunde göra fälttjänstövningar under sex veckors tid, ja, resorna inräknade, under praktiskt taget två av de elva månaderna. Dessa soldater vingof från alla håll ett gott betyg.

Jag menar, att det faktiskt har varit ganska svårt att stå emot anspråken på olika slags medverkan från militärt håll för civila ändamål, och jag förstår mycket väl, att det på militärt håll är ett önskemål att få en utbildningstid, som respekteras. Jag stannar nu ett slag vid denna fråga, därför att det är av en viss vikt, hur vi skola tolka vad det sammansatta stats- och andra lagutskottet har skrivit i denna punkt.

Den utbildning, som började den 1 juni — för de beridna förbanden den 1 april — tänkes omfatta 9 månader samt dessutom 14 dagar, under vilka soldaten får sitt penningbidrag och då han tänkes hjälpa till med skörden. Dessa 14 dagar skulle följaktligen förläggas till den tidpunkt i olika delar av landet, då de värnpliktiga kunna komma till nytta vid skördens bärgning. Det är alltså nio månader plus fjorton dagar. Nu skriver utskottet följande: »Med hänsyn till det rådande försörjningsläget vill utskottet icke motsätta sig, att värnpliktiga i en eventuell nödsituation därutöver» — d. v. s. utöver de 14 dagarna och utöver normal ledighet — »må kunna tagas i anspråk för skördearbete under förutsättning att garantier skapas för att arbetskraften verkligen kommer jordbruket till godo, därvid en motsvarande förskjutning av övningstiden kan ifrågakomma.» Jag fattar detta så, att om det skulle bli en nödsituation för jordbruket under skördeveckorna, så att det är nödvändigt att slita sönder utbildningen för att hjälpa till med skörden, skall riksdagen icke vägra sin medverkan till en förlängning av utbildningstiden, så att den förlorade tiden kan tas igen.

Den nu utarbetade planen för utbildningen vid infanteriet under första tjänstgöringen finns intagen i den skrift jag här har. Denna plan kompletteras för olika truppslag och försvarsgrenar av andra, sammanfattande utbildningsföreskrifter, där programmet är angivet i sin helhet, där så att säga varje timme är in-tecknad och där det också är angivet, vad man i den kommande utbildningen skall koncentrera sig på och vad

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

man skall utmönstra. Med risk att trötta kammaren en smula skall jag be att få ange helt kort, vad som här är sagt.

»Grundprincipen är», heter det, »att utbildningens omfattning begränsas till det strängt nödvändiga, medan allt onödigt och mindre viktigt skäres bort. — — Särskilt uppmärksammas, att utbildningsbefälet ej ödslar tid på oviktiga detaljer eller använder mera tid än avsett för den i och för sig viktiga men enligt erfarenhet ofta alltför tidskrävande utbildningen i exercis (I) och skolskjutning. Det är stridsutbildningen i terräng och stridsskjutning, som tidigt skola träda i förgrunden.»

På civilt håll råder det en överdriven föreställning om att det exerceras för mycket i den svenska armén. Det är enligt min mening alldeles felaktigt. Om vi någon gång här i Sverige få tillfälle att se en främmande trupp, vilket förekom härom dagen, när den brittiska kryssaren »Devonshire» besökte Sverige, få vi se att den är ofantligt mycket mer drillad i exercis I än vi numera anse oss ha tid till i det svenska försvaret. Om man har tid på sig, kan man ju gärna ägna sig också åt dessa övningar i lystring och uppmärksamhet och den gymnastik, som exercisen innebär, men minskningen av den har tvingats fram av sig själv, och jag tror, att detta är riktigt. En svensk trupp förde i vintras en gåva, som insamlats av svenska jordbruksorganisationer, till Frankrike. När den kom hem igen, hade jag tillfälle att sammanträffa med truppen i Linköping. Då skildrade de värnpliktiga i livliga ordalag sin förvåning över en trupp, som de hade fått se i Luxemburg. Där har man kanske inte så stor armé, sade de, men den är i alla fall kolossalt skicklig i exercis. Bland annat hade de fått se »på axel gevär», som vi för länge sedan ha utmönstrat.

Det kan kanske intressera kammaren, till ombyte med annat, att höra vad som nu har utmönstrats. I denna punkt står i anvisningarna följande: »Följande detaljer utgå (övas icke): vapenföringar under marsch; marschs upphörande i förening med vändning; uppställning,

rättning och samling av pluton och högre förband i linje; uppträdande med gasmask. Anm. På stället och före marschs anträdande tages 'i remmen gevär' o. s. v. på tillsägelse och på enklaste sätt. Vid marschs upphörande bibehålles 'i remmen gevär' o. s. v., varefter på tillsägelse vapen tages 'för fot gevär' o. s. v. på enklaste sätt.» Man kan följaktligen säga, att vår exercis numera är så reducerad, att den är ett minimum. Man kan knappast tänka sig en ytterligare reduktion.

Jag har velat säga detta, därför att det faktiskt alltför ofta finns en viss vanföreställning, att vi exercera för mycket. Det göra vi inte.

I det sammanhanget får jag kanske också lov att skjuta in en liten reflexion i anslutning till en del diskussionsinlägg, som ha förekommit under den senaste tiden. Jag tänker på de artiklar i pressen, som egentligen ha mobiliserats av motståndet mot Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt. Jag måste erkänna, att det inom mitt eget partis press ha förekommit ganska många inlägg, som icke ha gjort rättvisa åt utbildningsbefälet. Det beror på att på redaktörstolarna sitta män, som börja närma sig medelåldern eller ibland redan ha nått dit, och som i sin uppfattning av hur det går till i det militära ha ganska många reminiscenser från en äldre tid, när utbildningen var ofantligt mycket mindre effektiv än vad den nu är. Nu är den effektiv. Utbildningsbefälet bedriver sitt arbete med synnerligen stor energi och är värt den högsta eloge för sitt arbete. Däremot kan man nog säga, att vi knappast ha de medel och knappast de möjligheter i olika avseenden och inte heller använda de metoder, som göra det möjligt att bedriva utbildningens effektivare.

När vi nu ha fått fram det nya utbildningsprogrammet med dess i viss mån ändrade målsättning, är det alltså också fråga om hur man skall kunna få fram de rätta metoderna. Den längst gående centraliseringen sker vid marinen, där man tänker sig att i Karlskrona ha en grundläggande rekrytskola på 12 veckor,

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

varefter rekryterna skola gå ut till sina stationer eller fartyg. Det är alltså en utbildning, där rekryterna sammanföras för hela landet, och jag tror, att det för en sådan försvarsgren är det rätta sättet att gå till väga. Det är klart, att man inte kan göra på samma sätt vid armén och ej heller vid flygvapnet. Där får man försöka få fram bättre metoder, delvis i anslutning till de riktlinjer, som ha utarbetats under kriget i de länder, där saken brådskade. Man tillämpar då den s. k. stationsutbildningen: utbildningsgruppen sammanhålls icke hela tiden under samma befäl, utan var grupp eller kanske var individ får gå från den ena stationen till den andra, där han får att göra med specialiserade lärare och, så snabbt han kan, tillägna sig sitt pensum av kunskaper för att sedan gå vidare. Jag skall inte nu utveckla detta närmare. Det är emellertid en mycket viktig sak.

Vidare kommer frågan i vilken mån man kan meddela kunskaper genom filmförevisning o. s. v., i vad mån man kan få bättre lokaler, bättre lärosalar, exercishus, gymnastikhus o. s. v. Jag berör emellertid detta bara för att nu svara på en annan fråga, som man har ställt till mig: varför har inte försvarsministern väntat med att genomföra det här programmet med den minskade tjänstgöringstiden, till dess att allting har varit perfekt? Varför har han inte väntat, till dess vi fått dessa exercishus, gymnastikhus o. s. v.?

Jag måste svara, att i vissa avseenden är det nödvändigt att i detta sammanhang röra sig med provisorier. Vi kunna inte förverkliga ett byggnadsprogram i full omfattning i enlighet med de önskemål, som ha uppställts från militärt håll, men däremot fortsätta vi oavslutligt att anskaffa de olika saker och ting, som behövas för att effektivisera utbildningen. Herr Andrén var för en stund sedan inne på detta. Med anledning därav kan jag kanske få lämna en uppgift om hur det ligger till för dagen.

Utöver i vanlig ordning anvisade anslag ha för de här ifrågavarande ändamålen upptagits tillhoppa i runt tal $3\frac{1}{2}$

miljoner kronor, vilka fördela sig med 2,8 miljoner kronor på armén och 0,7 på marinen. De för armén avsedda medlen fördela sig på följande sätt: försvarsfilm 180 000 kronor, telefonabonnemang — alltså ökad användning av telefon för att möjliggöra snabbare kommunikation — 75 000 kronor, övningar, drivmedel 300 000 kronor, övningar utom förläggningssorten 425 000 kronor, övningsmateriel såsom bildbord, krigsspelsbord o. s. v. 175 000 kronor, anskaffning av tygmateriel, ljudfilm, projektorer och annan teknisk undervisningsmateriel 300 000 kronor, övningsammunition 700 000 kronor, underhåll av motorfordon med hänsyn till ökade körningar 425 000 kronor, markörvärn 255 000 kronor. Detta gäller alltså armén. För marinen fördela sig medlen på följande sätt: försvarsfilm 20 000 kronor, ljudfilmsprojektorer och annan teknisk undervisningsmateriel 425 000 kronor för flottan och 90 000 kronor för kustartilleriet, korthållsskjutbanor m. m. vid flottan 34 000 kronor och vid kustartilleriet 90 000 kronor.

Jag vill säga, att skälet till att vi inte ha tagit upp mera för detta ändamål är motviljan mot att lägga på försvaret medel, som ha utsikter att nästa år stå kvar som reserverade, så länge vi ha tillräckligt med pengar att ta ut — vi ha nämligen det. Den effektivisering av utbildningen, som föranledes av att man använder bilar i större utsträckning och kör truppen i buss i stället för att låta den marschera liksom av andra åtgärder, går på övningsanslaget. I den mån det är fråga om tygmateriel, ta vi det på tygmaterielanslaget, i den mån det är fråga om undervisningsföranstaltningar av olika slag, ta vi det på anslaget till undervisningsmateriel. Riksdagens statsutskott har dessutom varit förtänksamt nog att säga, att om det gäller befästningsanläggningar eller dylikt, som vi inte ha några andra medel för, så kunna vi ta det på de reservationsmedel på 9 miljoner, som upptagits för befästningar och som säkerligen icke komma att tas i anspråk i full utsträckning under nästa budgetår.

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Jag vill sålunda försäkra herr Andrén i denna punkt liksom när det gäller materielen för övrigt, att i den mån materialläge, arbetskraft och importmöjligheter medge det, kommer försvaret att på det här området bli lika väl tillgodosett under det kommande budgetåret som när det gäller materiel för övrigt. Det finns icke anledning att befara, att någonting skall behöva eftersättas.

Sedan skall jag be att få säga någonting beträffande befälsfrågan. Man har sagt från reservanterna, och det har sagts i den allmänna diskussionen också, att man inte borde vidta en sådan här åtgärd, så länge befälsläget är så dåligt, som det för närvarande är. Det är klart, att så kan man säga, men om vi å andra sidan skulle vänta, tills vi finge ett befälsläge, som var fullt tillfredsställande, skulle vi nog inte kunna vidta den här åtgärden, ens om vi funne andra starka skäl tala för den. Vad är det man syftar på, när man talar om befälsläget? Det är, att inom armén, som väl här huvudsakligen avses, saknas så och så många officerare, underofficerare och underbefäl. Men vad saknas de i förhållande till? Jag vet inte, om man har ställt den frågan. Jo, de saknas i första hand i förhållande till de önskemål, som ha uppställts av lantförsvarets utbildningskommission, som arbetade under krigsåren, och i andra hand till de önskemål, som uppställts av manskapsutredningen, som började sitt arbete 1944 och slutade några år senare, samt slutligen i förhållande till vad försvarskommittén har ansett såsom önskvärt. Lantförsvarets utbildningskommission ansåg, att man på plutonen borde ha sex instruktörer. Det är alltså sex äldre utbildningsbefäl. Därtill kommer emellertid sedan befäl, som tillhör de värnpliktiga. Dem kan man ta i anspråk, och de äro inte inräknade i detta. Utbildningskommissionen ansåg alltså, att man per pluton borde ha sex instruktörer. Manskapsutredningen sänkte detta antal till fyra å fem, och försvarskommittén har sagt, att det är önskvärt med fyra å fem äldre instruktörer per pluton. För närvarande kunna vi icke fylla detta behov, vi

måste nöja oss med tre eller kanske i vissa fall två.

Vad kan man nu göra åt detta? Man kan gå till väga på det sättet, att man gör plutonen större och bryter ut så mycket som möjligt av undervisningen och lägger den på speciallärare. Den utbildning, som här avses, är alltså den utbildning, som består däri, att plutonen, medan undervisningen pågår, är sammanhållen i en grupp, men den utbildning, som vi syfta till, är snarast den utbildning, som betyder, att plutonen löses upp och att man i en annan ordning och en annan takt tillägnar sig de kunskaper, som kunna meddelas av speciallärare.

Jag är rädd för att det kan ta sin tid, innan befälsläget blir helt i överensstämmelse med de önskemål, som ha uppställts, men det finns ju sätt att övervinna svårigheterna. På I 1 här utanför Stockholm har man för närvarande plutoner på 60 man — annars har man plutoner på 40 eller 50 man. Det är givet, att man kan göra plutonen större, ju mera man kan meddela den kunskaper på annat sätt än genom det ordinarie utbildningsbefälet. För närvarande är det väl så, att det börjar ske en vändning beträffande tillgången på befäl. Under åren efter kriget minskades rekryteringen av fast anställt manskap, varifrån furirs- och överfurirskategorierna rekryteras, ganska kraftigt, dels på grund av det allmänna osäkerhetsläget, dels kanske också på grund av att löneförhållandena inte voro gynnsamma. Nu ha vi ordnat lönefrågan. Riksdagen beviljade i fjol mycket betydande förbättringar åt det fast anställda underbefälet, och det har säkerligen skett en vändning till det bättre. Jag hoppas, att förbättringen skall gå allt snabbare, ju mer man förstår, att försvaret under nuvarande läge erbjuder en trygg anställning. Osäkerhetskänslan går över. Jag tror därför icke, att detta argument om befälsstillgången kan användas såsom ett avgörande skäl i denna fråga.

Vidare har man ett annat argument. Man frågar: hur kunna vi här i Sverige vara förmättna nog att tillgripa en ut-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

bildning på 9 månader, när de flesta andra länder ha en första tjänstgöring, som är betydligt längre? Det stod i en tidning härom dagen några uppgifter om första tjänstgöringens längd i olika länder, och i anknytning därtill gjordes några kommentarer, som voro mycket intressanta. De fäste nämligen uppmärksamheten på vilka betydande kastningar, som utbildningens längd i samma land undergick från år till år. De visade, hur ofta man efter kriget gjort ändringar i denna utbildningstid. Varför har man gjort det? Varför har man i England tvekat mellan 18 och 12 månaders utbildning och för närvarande stannat vid 12 men börjat diskutera att gå upp till 18 igen? Det är klart, att det kan bero på osäkerhet om hur lång tid det tar att utbilda en rekryt, men det är icke detta, som är det avgörande där eller över huvud taget inom stormaktsarméerna, utan avgörande är det förhållandet, att man måste ha soldater, som man använder för ockupationsändamål, för bevakning och i viss mån för kuppberedskap.

Jag kan som exempel ta England. Jag har här en uppgift beträffande den engelske värnpliktiges utbildning. Det är skrivet av en militär, och där står följande: »Den vanlige värnpliktige bedömes numera hjälpligt användbar som 'vanlig' soldat efter 10—12 veckors grundläggande utbildning.» Den militäre nedtecknaren av detta har tillagt följande: »Förefaller optimistiskt, även om utbildningsapparaten är så utomordentligt rationell och välplanerad som den onekligen är.» Vidare säger han: »Om man så vill ha nytta av honom en något så när rimligt lång tid vid förbanden utomlands, få restiderna ut och hem icke upptaga alltför många av tjänsteårets återstående 40 veckor. Följden blir att de längst bort belägna delarna av världen, där värnpliktig personal kan påräknas i säkerhets- och andra truppförband, bli Malta, Cypern, Österrike och ockupationszonen i Tyskland. Kenya t. ex.» — i Ostafrika — »är alltför avlägset.» Vad visar detta? Det visar, att tjänstgöringstiden i hög grad måste

bedömas utifrån den möjligheten, att man inom den skall pressa in utbildningen, långa resor till en främmande ort, där truppen skall tjänstgöra i bevakningssyfte, och slutligen resan hem igen. Det är på det sättet, som utbildningen i England för närvarande har utformats.

Härmed vill jag inte ha sagt, att jag på något sätt kan uppställa de 10—12 veckors grundläggande utbildning, som man här talat om, som något mönster för vår utbildning, men det förefaller mig rimligt, att vi skola kunna åstadkomma en god utbildning på 9 månader, när engelsmännen anse sig kunna åstadkomma en nödortftig grundläggande utbildning på 10—12 veckor. Det tycker jag ändå är ett argument, som man har skäl att lyssna till.

Ett annat land, som inte så ofta nämnes i detta sammanhang men är värt att nämna, är Schweiz. Chefen för armén, general Douglas, var för en tid sedan i Schweiz och kom hem och uttalade sin förvåning över det goda resultat, som man i Schweiz lyckats åstadkomma med en utbildning på fyra månader. Nu skall man icke heller ställa upp detta som någon förebild för oss i den meningen, att vi skulle kunna utan att gå över till ett helt annat system pressa ned vår utbildning till fyra månader. Ovanpå dessa fyra månaders utbildning i Schweiz ligger nämligen en tät följd av ofta återkommande repetitionsövningar, och vidare ligger det faktiskt i många fall en del militär förutbildning framför, när det gäller skjutning, som i Schweiz övas i kommunerna och som alltså där har så att säga nöts in på ett helt annat sätt än hos oss. Men fyra månader är ju i alla fall ett bra stycke under de nio, och det stärker mig också i min förhoppning, att man på nio månader skall kunna åstadkomma ett fullgott resultat.

Jag har en annan uppgift utifrån. Det gäller den utbildning, som för närvarande bedrivs med marina rekryter i Amerikas förenta stater vid ett stort Naval Training Center i San Diego. Det omtalas här, att där blir utbildningstiden för rekryten 12 veckor, varav 11 i

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

en följd. Efter 11 veckor får han resa hem, står det, och visa sin nya uniform, och sedan kommer han tillbaka och får en smula avhyvling på en vecka i fråga om disciplin och uppträdande. Efter de 12 veckors utbildning han har genomgått skickas han ut till sin station eller sitt fartyg eller sin skola, precis så, som vi komma att bedriva utbildningen här i Sverige. Här är det alltså möjligt att göra en direkt jämförelse, men detta kan ej ske mellan å ena sidan utbildningen i Sverige som är allenast avsedd att vara utbildning, och rekryttjänsten i stormakter, som inrymmer mycket annat. Till detta kan man emellertid invända att i första tjänstgöringen också skall lämnas plats för nödig kuppberedskap. Jag skall nu försöka svara på det argumentet.

Jag har sagt, och jag vill upprepa det här, att det vid den utredning, som skall göras beträffande utformningen av vår värnpliktstjänstgöring, är synnerligen angeläget att göra en utredning också av just frågan om kuppberedskapen. Det förefaller mig, som om man då i första hand skulle klargöra för sig, vad man egentligen menar med kuppberedskap. Menar man att det skall finnas soldater, som exempelvis stå redo på flygplatserna eller på stranden och med sina gevär vaka över att inte en fiende skall få stiga i land? Jag hoppas att vi skola kunna hitta på modernare metoder att bli på det klara med, när en fiende nalkas och bereda oss att ta emot honom. I varje fall bör man ha klart för sig, att om vi skola ta för första tjänstgöringen inkallade rekryter i anspråk för sådana bevakningsändamål, så kan man över huvud taget inte resonera om att bygga upp en ekonomiskt planerad utbildningstid. Vad skall då truppen göra? Ja, det är naturligtvis alltid bra att ha en trupp i beredskap. Skulle det komma ett blixtnfall emot vårt land, måste det ju vara bättre att ha en trupp liggande på I 1 eller på K 1, om det regementet då är kvar, eller på andra förband, än att inte ha någon trupp.

Jag är nog emellertid nödsakad att säga, att detta slags beredskap i själva

verket knappast är nödvändig, om man har en mobiliseringsorganisation som fyller anspråken. Då blir frågan ju den, att försöka göra en bedömning av i vilken mån vår mobiliseringsorganisation tillåter att vi snabbt utveckla kuppberedskapen.

Om man resonerar så, att en under första tjänstgöringen ineliggande rekryt skall kunna tjänstgöra i kuppberedskap, torde man emellertid mena, att han skall vara utbildad till soldat och i så fall, säger man, måste han ha bakom sig helst sex, eller i varje fall fem månaders utbildning. Ty innan han har bakom sig så mycken utbildning, kan han över huvud taget inte med utsikt till framgång möta en främmande soldat. Om man resonerar på detta sätt, innebär ju kravet på full kuppberedskap att man måste vid varje tidpunkt på året, som kan tänkas såsom kritisk, ha i tjänst ineliggande soldater, som äro utbildade under fem å sex månader. Menar man inte detta, så kan man t. ex. mena, att den ineliggande truppen skall kunna tjänstgöra såsom mobiliseringsskydd, att den skall kunna vara handräckningstrupp och i någon mån även skydds-trupp vid mobilisering, men då sänkes ju kravet på kuppberedskap betydligt under vad jag nyss nämnde. Då är det inte fråga om att ha en verkligt utbildad soldat utan en, som bara befinner sig i det första stadiet av utbildningen. Allt detta är saker som måste utredas.

Jag tror, att man skulle kunna säga följande. Vår värnplikt måste uppläggas efter utbildningssynpunkter, och det är naturligtvis önskvärt, om utbildningskontingenten kan ge ett visst kuppsskydd. I den mån som den värnpliktskontingent, som är inkallad, enligt utbildningssynpunkten verkligen tillgodoser kravet på beredskap, är det bra och lyckligt. Men det går kanske ändå inte att uppbygga värnplikten med tanke på detta. Jag skall ta ett exempel.

Om vi tänka oss att vi skulle få den delade linjen, att alltså de värnpliktiga ryckte in den 15 april och ryckte ut den 15 december, så ha vi kuppberedskapen täckt för hösten. Hösten anses vara en

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

kritisk tid i det internationella samlivet, ty det är då som krigen brukar börja. Vi skulle alltså ha något så när väl utbildade soldater, när denna kritiska tidpunkt efter skörden kommer. Vi skulle däremot sakna all kupperedskap under vårmånaderna, som också kunna vara kritiska; det visade sig under världskriget att framförallt för små länder våren var en kritisk tid, då stora makter voro i strid med varandra.

Om vi då inte ha någon kupperedskap för mars och april och icke heller för maj och praktiskt taget inte heller för juni månad, hur skola vi då göra? Ja, man kan tänka sig att förlägga dessa två från första tjänstgöringen överblivna månader eller rättare sagt dessa sista rekrytmånader och första repetitionsövningsmånader på så sätt, att de täcka denna kupperedskap. Kan det inte ordnas på så sätt, kan man överväga att kalla in en rekrytkontingent på hösten och låta denna lappa över den på våren inryckande, vilket dock blir mycket besvärligt, olämpligt och dyrt. Eller också får man sörja för kupperedskapen genom repetitionsövningar och särskilda beredskapsövningar. Det blir naturligtvis mycket besvärligt, om vi få att röra oss med en tid av kanske 10 à 20 år av internationell oro, varunder man aldrig riktigt vet vad som kan hända.

Av dessa skäl och på grund av svårigheten att pressa in kupperedskapen i rekryttjänstgöringen anser jag det vara nödvändigt att undersöka en annan linje, nämligen den att bygga upp en kupperedskap efter hemvärnsmodell. Hemvärdet är ju berett för strid på det sättet, att hemvärnsmännen ha sin uniform och sina vapen hemma. De ha också en planläggning för var de skola samlas, om något händer, och vi ha vidare ett system som gör att hemvärdet kan kallas ut med mycket kort varsel.

Är det omöjligt att tänka sig att man för linjearmén, om jag får använda det uttrycket, på kritiska punkter har en kupperedskap, uppbyggd efter samma modell. Är det omöjligt att i ett samhälle som t. ex. Stockholm, där vi ha åtskilliga regementen, i varje fall efter

en omläggning av vår mobiliseringsordning i enlighet med de riktlinjer, som nu dragits upp, är det omöjligt, säger jag, att tänka sig, att ett visst antal av redan utbildade värnpliktiga förläggas i en viss beredskap, som betyder att de inte behöva lämna produktionen men att de stå till tjänst och skola vara färdiga att kunna mobiliseras ögonblickligen? Detta är en tanke som kan vara värd att undersöka med hänsyn till alla de utomordentligt stora svårigheter, som äro förknipade med ett försök att sammanföra rekryttjänstgöringen med kupperedskapen.

Detta var egentligen vad jag ville säga i denna punkt, och därmed tror jag, herr talman, att jag börjar närma mig slutet på denna kanske för kammaren något tröttande redogörelse, vilken jag emellertid velat göra ganska utförlig, därför att jag tycker att det varit nödvändigt att tala om de argument gentemot en nedsättning av tiden för första tjänstgöringen, som ha kommit fram från olika håll.

Man har emellertid frågat mig — och jag skall sluta med att beröra den frågan —: hade det inte varit bättre att vänta med att lägga fram för riksdagen detta förslag om en nedsättning av övningstiden till nio månader? Hade det inte varit bättre att vänta med detta med hänsyn till att hela programmet inte ännu är tillräckligt genomarbetat, med hänsyn till att alla de effektiva åtgärder, som vi önska genomförda, kanske inte kunna sättas i gång, som om vi tryckte på en knapp, och slutligen med hänsyn till det internationella läget?

Ja, jag vill svara, att vad jag har framlagt som en helhet, är ett förslag att effektivt stärka det svenska försvaret, och jag skulle inte ha framlagt förslaget om en nedsättning av övningstiden, om jag inte var övertygad om att det på längre sikt, men inte alltför lång sikt, kommer att stärka försvaret i dess helhet.

Jag vill att vi skola ha ett försvar som inte på någon punkt kan med fog beskylldas för att vara präglad av slentrian

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

och slöseri. Det skall vara effektivt i alla avseenden och toppeffektivt i fråga om utbildningen. Trots att jag vill ge allt erkännande åt det militära truppbefälet, tror jag inte, att denna effektivitet kan arbetas fram, om det inte sker under ett visst tvång. Vi måste lägga en ny grund därför, och vi måste lägga den i så god tid, att resultatet skall kunna arbetas fram i takt med den ytterligare förstärkning av vårt försvar, som tiden kräver.

Det är mycket svårt att bedöma vilka tider vi gå till mötes. Men det är i varje fall inte helt uteslutet att vi stå inför en lång tid av internationell oro, då motsättningarna inte komma att utlösas i några krigiska konflikter men då det kommer att bli en stark spänning och då vårt land måste upprätthålla ett försvar, som blir både dyrbart och i andra avseenden i hög grad krävande för det civila samhället. Om så blir förhållandet — och den möjligheten kan väl ändå inte uteslutas — kommer det att finnas anledningar till irritation mellan det militära försvaret och det civila samhället — om jag nu skall använda denna naturligtvis något godtyckliga uppdelning — och jag tror att det är klokt att vara medveten om detta i tid och att i tid sörja för att anledningarna till irritation bli så små och så få som möjligt.

Det förslag, som jag här velat framlägga för riksdagen, har varit ett odelbart helt; det har avvisat prutningarna på den levande försvarskraften, sådana försvarskommittén tänkt sig dem under trycket av de ekonomiska omständigheterna och de kalkyler, som försvarskommittén ju måst göra. Detta förslag medför också en mycket betydande förstärkning av flygvapnet, så betydande, att vi kunna säga att vi först härigenom bli i stånd att, om något skulle hända, erbjuda flygskydd åt hela landet. Detta förslag förutser vidare, att stora offer komma att krävas ekonomiskt och produktionsmässigt, och då, har jag menat, är det också riktigt att från försvarets sida alla krafter uppjudas för att åstadkomma en så effektiv insats som möjligt. Därmed få vi också — jag syf-

tar nu på frågan om första tjänstgöringen under utbildningstiden — en plattform för att vädja till medborgarna om förståelse och stöd för att försvaret skall få ut så mycket som möjligt av sitt arbete.

Jag hoppas att det skall gå att bryta det psykologiska motstånd omkring utbildningen, som finns hos de värnpliktiga själva och som i avskräckande omfattning finns hos deras föräldrar. Jag vill att man skall få folk att förstå, att värnpliktstjänstgöring är något som är obetingat nödvändigt och som är en allvarlig sak, ett problem som endast kan lösas, om alla på allvar samlas omkring det.

Jag hade hoppats, att vi skulle kunna få en nationell samling kring denna fråga. Jag beklagar att så inte blivit fallet. Men jag har inte ansett det vara riktigt att inom regeringen förorda att detta förslag, som var tänkt som ett helt förslag, i olika avseenden uppbyggt så, att det hängde samman, skulle brytas sönder därför att denna nationella enhet inte stod att uppnå.

När man emellertid nu säger att det ute i världen måste framkalla ett katastrofalt intryck, då den svenska nationen minskar tiden för den första tjänstgöringen för sina värnpliktiga från 11 månader till 9, så skulle jag vilja föreslå, att man även inom högern — utan att frångå den uppfattning, som högern nu här tillägnat sig — ändå skulle försöka att göra en kraftansträngning för att lära utlandet förstå, att även om delade meningar kunna råda i denna punkt, så är det förslag, som riksdagen här, som jag hoppas, går att ge sin anslutning till, i alla fall ett förslag, som innebär en så pass betydande förstärkning av det svenska försvaret, att det har alla förutsättningar att förskaffa vårt land respekt ute i världen på alla de håll, där man kan vara intresserad av att bedöma detta.

Det är med denna förhoppning, herr talman, som jag till slut också vill uttala den förhoppningen, att kammaren skall bifalla vad regeringen och utskottet ha föreslagit.

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av herr statsrådets senaste appell vill jag erinra om att jag redan i mitt första anförande framhöll, att detta förslag skulle ge utlandet en falsk känsla av osäkerhet rörande Sveriges avsikter i ett allvarligt läge. Därmed har jag sagt allt som behöver sägas i detta sammanhang.

Jag vill dock tillägga en sak. Jag vill först och främst tacka herr statsrådet, som har ställt i utsikt att så långt som möjligt tillgodose kravet på utbildningsmateriel. Jag kan emellertid inte undertrycka den misstanken att detta löfte varit så mycket lättare att giva som herr statsrådet kanske räknade med möjligheten att icke själv behöva infria det.

Jag vill också tacka statsrådet för uppläsningen av andra lagutskottets utlåtande rörande värnpliktstiden förra året, men jag ber samtidigt herr statsrådet göra en distinktion. Lagutskottet bad förra året herr statsrådet *pröva* möjligheterna att minska utbildningstiden. Det är inte detsamma som att säga, att en minskning av utbildningstiden *är* möjlig.

Till sist ber jag få kommentera den långa uppläsningen av yttranden från olika militära myndigheter med anledning av en fråga; jag vill erinra om, att frågan var så ställd, att svaret knappast ger någon ledning i nuvarande situation. Ty förutsättningen var, att den totala utbildningens ram inte skulle vara mer än tolv månader, och då har man intet annat att diskutera än om den första utbildningstiden skall vara nio månader eller tio månader. Den långa uppläsningen av aktstyckena med anledning av chefens för armén värnpliktsutredning har alltså ingenting att säga i den debatt, som nu äger rum.

Jag skall nöja mig med att framhålla detta nu — jag kanske får anledning att återkomma till yttranden, som i detta sammanhang äro mera relevanta.

Herr statsrådet VOUGT: Det förefaller mig ändå, herr Andrén, som om man med fog skulle kunna säga, att om en

militär förbandschef har sagt, att han kan klara utbildningen på nio månader, är det verkligen ett vittnesbörd, som det finns alla skäl att tillmäta saklig vikt, oavsett hur detta vittnesbörd tillkommit.

Herr VON HELAND: Herr talman! Genom det sätt, på vilket denna debatt lagts upp, kanske kammarledamöterna få en väl virrig bild av debattämnen. Emellertid tror jag, att uppläggningsen är rätt saklig. Enligt min mening måste man nämligen bedöma alla försvarsfrågorna i ett sammanhang, och riksdagen har alltför ofta gått den motsatta vägen och alltså investerat mycket pengar i detaljfrågor utan att bedöma detaljens betydelse i det stora sammanhanget.

Vi bondeförbundare ha ju all anledning att vara belåtna med såväl regeringens som utskottets ställningstagande till årets försvarsfråga, och jag måste erkänna att jag själv givetvis känner mig mycket nöjd med att departementschefens förslag kommit att i högsta grad överensstämma med mitt särskilda yttrande i försvarskommittén.

Den nu föreslagna och den tänkta kraftiga förstärkningen av flygvapnet borde alltså ha allas vårt fulla stöd. De av regeringen föreslagna utredningarna äro mycket önskvärda, och jag vill särskilt framhålla den angående elit- och lokalförsvaret samt angående flottans örlogsstationer och varv. Beträffande den sistnämnda frågan kunde kanske utskottet något tydligare ha framhållit vikten av hela problemets prövning. Emellertid borde det vara självklart, att en kommande riksdag ej anvisar väldiga penningmedel för investeringar i varv och örlogsstationer utan att rationaliseringsmöjligheterna i hela verksamheten undersökts. Att av flottans anslag en sådan avsevärd del går till flottans landorganisation och relativt sett så ringa del till flottans stridande enheter, kan icke vara riktigt. Man måste över huvud taget få större försvarseffekt av flottans anslag. Vidare borde, innan kustartilleriets ställning avgöres, en prövning verkställas

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

om lämpligheten av en sammansmältning mellan kustartilleriet och flottan. Överbefälhavarens ensidiga prövning av detta ärende borde sålunda kompletteras.

Över huvud taget kunna vi bondeförbundsmotionärer vara nöjda med utskottets ställningstagande till vår motions kompletterande utredningsönskemål. Endast på en punkt hade jag personligen önskat en mer kritisk ställning från utskottets sida, nämligen vid avdelning V s. 64 i utskottets organisationsutlåtande, vid vilken jag har en blank reservation.

Man är för snabb i tankegången, enligt mitt förmenande, när det gäller flottan. Från såväl folkpartiet som bondeförbundet framhålles i respektive motioner, att man måste få nödvändig ordning och överblick i de olika försvarsproblemen, vilket bland annat innebär, att man snarast måste få en ordnad försvarsbudget och inom kostnadsramen en avvägning emellan försvarsgrenarna, så att anvisade penningmedel få den effektivaste användningen. Bland annat synes det mig sålunda vara oförsiktigt att riksdagen nu dels förordar ett vidmakthållande av beståndet av jagare och lättare fartygstyper, dels bedömer vilka fartygstyper, som under alla omständigheter böra bibehållas. Ett sådant ställningstagande kan vid den kommande prövningen av försvarsmedlen komma att innebära att mer effektiva och betydelsefulla försvarsmedel inom armén komma att bli eftersatta. Då emellertid erfarenheten lärt mig, att riksdagen trots sin konservatism kan ändra ståndpunkt och avvägningsfrågan kommer att utredas, skall jag inte mer vara påstridig på den punkten. Huvudorsaken till min blanka reservation vid punkten om flottans materiellfråga är emellertid att jag inte vill vara med om att taga ansvaret för underlåtenheten att nu utreda de äldre och större fartygens utrangering.

Med det sagda torde vara klarlagt, att vi från vårt håll kunna vara nöjda med statsutskottets ställningstagande till bondeförbundsmotionen och dess önskemål. Även vissa utskottsuttalanden äro helt i överensstämmelse med våra synpunkter, och jag är angelägen att framhålla detta,

särskilt därför att högerpartiet i dagens debatt svävat på målet beträffande utskottets uttalande. Vi stå sålunda eniga bakom uttalandet att svenska folket icke önskar ansluta sig till något stormaktsblock, vare sig genom ett uttryckligt alliansfördrag eller genom ett tyst samförstånd om ett gemensamt militärt uppträdande i händelse av en konflikt.

Jag förstår, herr talman, inte högerns opposition emot denna punkt, och jag förstår inte heller, hur högern i denna debatt kunnat göra så många oklara påståenden och hypoteser, i all synnerhet som det inte är ett av utskottet författat uttalande utan utskottet endast instämt i utrikesministerns uttalande i februari månad i år. Är det verkligen så, att högern nu svävar på målet på denna punkt?

Från vårt håll dela vi också helt utskottets uppfattning, att ett svenskt försvar måste vara i stånd att ge uttryck åt folkets levande försvarsvilja och att krigsmakten i sin helhet bör vara så utbyggd, att den förmår ge största möjliga eftertryck åt vårt folks vilja att avvisa varje kränkning av dess integritet. Då det är en omöjlighet att riksdagen härvid går med på obegränsade anslag av pengar, borde det stå klart för var och en, att man med största omsorg måste se till att anvisade medel få bästa möjliga användning. Detta är grundtanken vid varje ställningstagande från bondeförbundets sida i försvarsfrågan. Alltså: största möjliga effekt för anvisade medel.

Vissa militära myndigheter synas icke vilja förstå detta samt att riksdagsmajoriteten fäster stor vikt vid kostnadsramen och landets materiella och personella resurser. Främst överbefälhavaren borde ha skyldighet att råda riksdagen i avvägningsfrågan, och jag beklagar ur försvarets synpunkt att man från militärt håll ej medverkat i sådant hänseende i försvarskommittén och i sedermera avgivna yttranden. Man kan befara, att högeragitationen missleder vissa militära myndigheter, då de hoppas på att riksdagen lika lätt som högern accepterar förslag från militärt håll.

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Den i vissa hänseenden pågående bluffagitationen i försvarsfrågan är farlig. Man lurar inte utländska militära iakttagare beträffande den nuvarande försvarsorganisationens effekt, allra helst som såväl militära myndigheter som försvarskommittén lagt papperen på bordet, men man kan lura den mindre sakkunniga stora massan av svenska folket. Den nuvarande försvarsorganisationen är inte den goda försvarsmakt som man på vissa håll påstår.

Sedan man nu från högerpartiet i denna debatt och i utskottets utlåtande bevisat organisationens mycket stora svagheter, kan man alltså konstatera, att den nuvarande försvarsorganisationen är mera lik en luftballong än en gedigen guldklump. Hur kan det då komma sig att det är så mycket som saknas särskilt i arméorganisationen? Överbefälhavaren och försvarsministern ha under flera år angivit orsaken, nämligen att man som skett icke utan allvarliga följder år efter år kan underlåta att lämna organisationen nödvändiga anslag för erforderlig materiel m. m. För den nuvarande försvarsorganisationens fullständiga upprätthållande skulle erfordras cirka 1 200 miljoner kronor per år, men efter kriget ha årsanslagen i medeltal varit omkring 800 miljoner kronor, och för nästa år föreslås 770 miljoner kronor. Mera borde ju inte behöva sägas. Samtidigt kan emellertid påpekas, att den av försvarskommittén föreslagna kostnadsramen är 810 miljoner kronor om året. Jag nämner detta därför att herr Andrén uttalade sig mycket ringaktande om försvarskommittén. Jag tillhörde icke majoriteten i kommittén utan har ett mycket utförligt särskilt yttrande, och jag har därför ingen anledning att stå här och i alla detaljer försvara försvarskommittén, men man skulle kunna fråga kritikerna mot kommittén, vilket som ger mest åt försvaret: försvarspropositionens 770 miljoner kronor eller försvarskommitténs 810 miljoner.

Herr Domös anförande i början av debatten tyckte jag var märkligt. Herr Domö ansåg, att man inte hade tagit tillräcklig hänsyn till lägets allvar, och

herr Domös anförande var väl över huvud taget ett agitatoriskt valpolitiskt föredrag. Han ansåg, att det var bara högern, som stod på verklighetens fasta mark, och att det bara var högern, som såg sakligt på frågan. Herr Andrén gick en annan väg. Han bedömde herr Gränebos hjärta och hjärna, och han bedömde även svenska folkets reaktion emot utskottens uttalanden, och så försökte han bedöma främmande statsledningars intryck av att vi sänka tjänstgöringstiden. Ja, i varje fall tycker jag mig kunna märka, att herr Andrén åtminstone inte är professor i psykologi.

Men högern borde ha skyldighet att svara på ett par frågor. När nu högern förklarar, att den står på verklighetens grund, skulle jag vilja fråga högern här: Vill högern godkänna en kostnadsram på 1 200 miljoner kronor om året, som den nuvarande försvarsorganisationen skall kosta, om den får allt enligt organisationsplanen? En annan fråga är denna: Vill högern stoppa den civila produktionen och lämna prioritet åt försvarets materielanskaffning? De två frågorna, herr talman, anser jag att högern har skyldighet att svara på, ty i annat fall måste man beteckna högerns tal i denna debatt som endast prat. Den nuvarande organisationen saknar såväl materiel som personal, och slutsatsen borde alltså bli — vilket jag anförde redan år 1942 — att vi på papperet skapat en för stor organisation, som vi inte ha möjlighet att göra effektiv. Vi ha icke lyckats göra den effektiv sedan 1942, trots alla de stora miljardanslag som lämnats.

Jag ger sålunda högern fullständigt rätt i dess kritik av materiellaget, men man löser inte frågan enligt högerns recept. För det första är det meningslöst av ett litet parti att helt isolerat yrka bifall till en hel del förslag, som omöjligt kunna samla riksdagens majoritet. Vi bondeförbundare ha valt en annan linje. Vi försöka att i samförstånd resonera oss fram till så goda beslut som möjligt av en säker riksdagsmajoritet, och vi anse att vi gagna försvarsfrågan genom att söka skapa enighet i detta

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

avseende mellan socialdemokraterna, folkpartiet och bondeförbundet. Vårt parti anser sig vara mycket försvarsvänligt och önskar alltså i nuvarande utrikespolitiska situation skapa ett så effektivt försvar som möjligt inom en kostnadsram som kan vinna riksdagsmajoritetens bifall. Det är emellertid även annat som spelar avgörande roll just nu, nämligen bristen på råvaror, arbetskraft och utländsk valuta. Från flera talare kommer det säkerligen att belysas, hur industrien icke kan åstadkomma mer försvarsmateriel under två år än vad som kan erhållas för redan befintliga penningreservationer; en talare har ju redan varit inne på den saken.

I statsutskottsutlåtandet beträffande organisationen framhålles bland annat, att utskottet förutsätter att departementschefen till nästkommande års riksdag framlägger de anslagskrav, som då med hänsyn till industriens kapacitet och befintliga reservationer kunna anses befogade. Då arméns krigsorganisation ju kommer att utredas, varvid även materielfrågan måste prövas, kan det vara klokt att även ur den synpunkten avvakta nästa års riksdag, innan ytterligare materielanslag lämnas. Jag säger som herr Rickard Lindström, att hur intresserad jag än är för materielfrågan, har jag alltså funnit det meningslöst att i enlighet med högerens reservation i år yrka på mera pengar för försvarets materiel.

Vad beträffar övningstiden synes mig agitationen från vissa militära kretsar och högerpartiet vara överdriven. Den militära uppfattningen att det är lättare att i en krissituation skaffa krigsmateriel än att utbilda folk är absolut fel. En av de högsta militära cheferna anförde för icke länge sedan inför utvalda riksdagsmän, att i en kritisk situation kan man köpa en kanon men icke en utbildad soldat. Dylika påståenden vittna om okunnighet i industriella problem, och man behöver endast hänvisa till högerens reservation beträffande försvarets materielfrågor för att få klart för sig, vilka enorma svårigheter som komma att möta krigsmaterielproduktionen

under orostider. Min uppfattning är sålunda, att det är betydligt sämre med lång utbildning med omodern materiel än kortare utbildning med modern materiel. Det är nämligen lättare att i en krissituation komplettera utbildningen än att skaffa materiel, och läget blir försämrat, om truppen måste utbildas med ny och av dem okänd materiel.

Varje månads ökning av första tjänstgöringen kostar enligt arméstabschefen 7,5 miljoner kronor. Då har han tagit med allt som hör till första tjänstgöringen. Emellertid är mitt ställningstagande till värnpliktstiden icke främst beroende på dessa kostnader utan på den uppfattningen, att 9 månaders första tjänstgöring bör räcka. Med undantag för herr Ewerlöf, som ju begärt ordet i debatten, blevo vi eniga härom i försvarskommittén efter ingående prövning av ärendet.

Herr Rickard Lindström nämnde som ett skäl för längre tjänstgöringstid, att det var ont om befäl, och sedermera tog även herr Andrén upp denna sak, då han påvisade det ringa antal befäl som fanns och att detta var ett skäl för att öka utbildningstiden. Jag undrar, om herr Andrén, när han var ecklesiastikminister, hade samma snillrika idé, ty då skulle han ju ha kunnat säga: »Ha vi ont om folkskollärare och lärare över huvud taget, så öka vi skoltiden.» Jag tycker att det argumentet om befäl och utbildningstid i stället borde lända därhän, att man försökte skapa flera instruktörer, vilket borde vara smakligare för svenska folket än att öka utbildningstiden.

Enligt mitt förmenande kommer däremot gruppchefsutbildningen troligtvis att behöva ökas, och efterutbildningsövningens vara eller icke vara torde tarva ny prövning. Jag måste erkänna, att om man i utskottet hade gjort en kompromiss på gruppchefsutbildningen, så hade jag haft mycket stor anledning att rösta för den. Det gäller den punkt på s. 33 i sammansatta utskottets utlåtande, som enligt reservationen lyder: »Värnpliktig som uttagits för utbildning till gruppchef (motsvarande) vid armén eller kustartilleriet skall enligt de när-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

mare bestämmelser Konungen meddelar, utöver den under 1. angivna tjänstgöringstiden, efter första tjänstgöringens avslutande fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst sextio dagar.» Jag tror nämligen att det är där svagheten i utskotts-förslaget ligger, att man inte får tillräckligt med utbildade gruppchefer.

Då efterutbildningens bibehållande kostar 14 miljoner kronor per år och då efterutbildningen gäller äldre personer och som regel familjeförsörjare, vore det välgörande, om sådana åtgärder kunde vidtagas, att efterutbildningen kunde inskränkas. Försvarskommittén föreslog, att med hänsyn till den minskade utbildningstiden det frivilliga försvarsarbetet skulle tillmätas ökad betydelse. Jag hoppas att den kommande utredningen skall ge vid handen, att ökade anslag åt och ökat utnyttjande av hemvärnet, befälsförbundet och skytterörelsen kunna medföra lättnader i de värnpliktigas ordinarie tjänstgöring, och jag vill beklaga, att herr statsrådet har ansett sig nödsakad att föranstalta om mer utredning, innan han gått in för försvarskommitténs förslag om höjda anslag för dessa frivilliga försvarsorganisationer.

När man talar om utbildningstiden, säges det också, att man bör ta hänsyn till ungdomens egen uppfattning. När man inom våra största politiska ungdomsorganisationer SLU och SSU har den uppfattningen, att 9 månaders första tjänstgöring är tillräcklig, är detta betydelsefullt, och man bör kunna hoppas, att dessa ungdomar visa större intresse för tjänsten vid en övningstid som man anser tillräcklig än vid en övnings-tid som man anser vara för lång och för dåligt utnyttjad.

Statsrådet Vougt höll i kammaren ett mycket, mycket långt anförande. Han var tydligen på det klara med att högerpartiet behöver omsorgsfull instruktion och lång utbildningstid, men efter herr Andréns replik på herr Vougts långa anförande synes det, att högerpartiet behöver än längre utbildningstid än den statsrådet Vougt tydligen förutsatte.

Man har anført kuppberedskapen som

skäl för längre utbildningstid. Detta skäl är demagogiskt, om man tvistar om 9, 10 eller 11 månaders första tjänstgöring med värinryckning. Först när man kommer upp till 18 månaders första tjänstgöring kan man tala om att första tjänstgöringens värnpliktiga utgöra en kuppberedskap. Statsrådet Vougt ansåg, att dessa värnpliktiga måste ha 6 månaders tjänstgöring för att få något stridsvärde, och om de skola utgöra någon kuppberedskap, måste man alltså räkna ifrån de 6 månaderna. För att täcka ett helt år måste de alltså ha 18 månaders första tjänstgöring. Tanken på höst- och värinryckning förkastades nämligen i försvarskommittén av de militära sakkunniga ur utbildningssynpunkt. Kuppberedskapen måste alltså säkerställas genom lokalförsvarsförband, hemvärn och frivilliga försvarsorganisationer, inom vilka man omedelbart måste kunna vara beväpnad. I det fallet har jag samma uppfattning som statsrådet Vougt.

Jag förde i försvarskommittén fram frågan om höst- och värinryckning dels med hänsyn till kuppberedskapen, dels med hänsyn till att jordbrukets arbetskraft genom höstinryckning skulle kunna bli fria från värnplikten, innan skörden skulle börja året därpå. De militära ledamöterna i försvarskommittén mötte med största förståelse önskemålen om ledighet för jordbrukets folk under skörden. Man ansåg emellertid, att ur militär synpunkt vore ett två månaders uppehåll att föredraga. Man gick till och med så långt, att man förklarade, att det två månaders uppehåll, som försvarskommittén föreslog för jordbrukets folk, vore ur militär synpunkt till stor fördel, då härigenom gavs möjlighet till önskvärda kommenderingar till skolor m. m. Det är därför med största förvåning man fått del av överbefälhavarens avstyrkande av detta förslag. Därest överbefälhavaren ej anser sig kunna taga hänsyn till den oändligt stora betydelsen ur beredskapssynpunkt av att den svenska jordens skörd blir väl bärgad, önskar jag med detta anförande få överbefälhavaren att inse, att jordbrukarnas intresse för Sveriges för-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

svar måste bli lidande, om jordbrukarna märka, att man inom militärledningen saknar förståelse för deras önskemål att under skörden få disponera sin arbetskraft.

Jag beklagar, att regeringen av hänsyn till överbefälhavaren — förmodar jag — ej följt försvarskommittén på denna punkt, men hoppas att departementschefen efter den förnyade utredning, som skall verkställas i enlighet med utskottets förslag, försöker slutföra utredningen så snabbt, att erforderliga bestämmelser kunna utfärdas före nästa års inskrivningsförrättningar. Detta överensstämmer också med utskottets förslag. Min uppfattning är, att höst- och vårinryckning är att föredraga såväl ur militär som civil synpunkt, men jag vill icke påstå att detta är den riktiga uppfattningen, utan jag avvaktar med intresse en kommande utredning endast med det önskemålet, att denna fråga ordnas.

För detta år hade jag hoppats på en mera positiv skrivning i utskottsutlåtandet. Emellertid synes det mig som om departementschefen fått viss frihet, och med anledning därav vill jag påpeka, att en fjortondagarsledighet icke räcker för att säkerställa skörden. Det är allt för svår brist på arbetskraft ute på landsbygden för att detta skulle kunna vara möjligt.

Statsrådet Vougt uttalar motvilja mot ytterligare 10 dagars militär skördehjälp. Detta är tydligen den enda fråga, där jag allvarligt måste reagera mot statsrådets ställningstagande, och jag hoppas att detta antingen endast är beroende på statsrådets okunnighet i jordbruksfrågor eller att motviljan endast gäller skördehjälp i militära förband, som det står i hans proposition. Det är ej heller denna skördehjälp som önskas, utan ytterligare ledighet för dem som äro egna jordbrukare eller anställda hos jordbrukare.

Statsrådet anförde nyss, att man på grund av att man ansett sig tidigare ha haft för lång tjänstgöringstid hade haft svårt att stå emot kravet på ledighet för vedhuggning och skördehjälp. Jag vågar

påstå, att om man inte även i fortsättningen kan ordna detta, så kommer det även på den punkten att råda en allvarlig tvist mellan jordbrukets folk, statmakterna och en motsträvig militärledning. Jag tycker det är onödigt att skapa ett sådant irritationsmoment, och det är egendomligt att man i vissa kretsar icke värdesätter skörden högre. I år ser det ut att bli en relativt god skörd. Om denna skörd kan väl bärgas, vore detta en synnerligen välbehövlig lättnad såväl för folkförsörjningen som för våra utländska valutor. Jag hoppas därför, att statsråden Sköld, Gjores och Sträng skola informera försvarsministern beträffande arbetskraftens betydelse för skördens bärgande, så att erforderlig ledighet erhålles för de värnpliktiga.

Slutligen skall jag komma in på en detaljfråga om värnpliktstiden. Statsrådet har föreslagit och utskottet har accepterat, att de värnpliktiga vid flottan och flyget skola fullgöra 12 månaders tjänst i följd genom sammanslagning av första tjänstgöringen och tre repetitionsmöten. Dessutom har försvarsministern enligt propositionen tänkt sig möjligheten att öka flygets värnpliktstid till 13 månader. Detta betyder, att dessa värnpliktiga få en större belastning än de värnpliktiga vid armén. Jag ifrågasätter, om detta är en riktig väg. Emellertid är det en bestämd nackdel för försvaret med denna värnpliktstjänstgöring, nämligen att de flesta av dessa värnpliktiga då icke få någon lantmilitär utbildning och följaktligen icke kunna utnyttjas i försvaret efter sin fullgjorda militärtjänstgöring vid flyget och flottan.

Vid flyget är det mest egendomligt, att inte statsrådet ordnat det på annat sätt. Inom flyget har man nämligen kommit till den uppfattningen, att man ur utbildningssynpunkt och även ur tjänstgöringssynpunkt skulle kunna begränsa tjänstgöringen till 7,5 månaders första tjänstgöring och sedan ha ett en månads repetitionsmöte, alltså 8,5 månaders tjänstgöring. De värnpliktiga användas ju främst till materielvård och flygsäkerhetstjänst, alltså skötsel av maskinerna. Om man skulle minska de värn-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

pliktigas antal och tjänstetid, skulle detta innebära, att man finge gå in på det dyrare systemet att anställa mera fast anställt manskap för skötseln av maskinerna vid flygvapet. Om man skall behålla systemet med värnpliktiga, så måste man alltså oavsett utbildningstiden ha värnpliktiga i tjänst året runt. Med den värnpliktskontingent, som statsrådet föreslår för flyget, måste de värnpliktiga alltså ha 12 månaders tjänstgöring för att flyget skall få tillräckligt med folk.

Nu har man inom flyget genom rationalisering kunnat minska behovet av värnpliktiga i fred, trots föreslagen förstärkning av tre dagjaktflottiljer, från 5 500 man till 4 800 man vid 12 månaders första tjänstgöring. Minskas första tjänstgöringens längd till 9 månader, vilket försvarskommittén föreslog, skulle man behöva ha 6 600 man och vid en minskning ned till 7,5 månader 8 500 man, alltså 3 000 mer än i nuvarande organisation.

Vad är det då för nackdel med det nuvarande systemet? Ja, nackdelen är ju den, att dessa värnpliktiga som inkallas till flygvapnet icke få någon som helst lantmilitär utbildning utan få hela sin utbildningstid hålla på med tjänsten vid flygvapnet. Om man däremot skulle få ett större antal värnpliktiga, så skulle de alltså icke behöva mer än 7,5 månaders första tjänstgöring vid flygvapnet. Man skulle säkerligen till och med kunna gå ned ännu lägre, om man ordnade den lilla militära utbildning som de skola ha bara för tjänstgöringen vid flyget på kanske 7,5 månader med även repetitionsmöte inräknat. På detta sätt skulle man, om man hade 9 månaders första tjänstgöring för alla värnpliktiga, 2 månaders repetitionsmöten och en månads efterutbildningsmöten, få omkring 4 månader till förfogande för utbildning av dessa värnpliktiga i lantmilitär tjänst, och de skulle alltså kunna tjänstgöra främst i luftbevakningen men säkerligen också i luftvärnet, i synnerhet om det överfördes till flyget, och kanske också kunna direkt överföras till lokalförsvaret. Genom ett sådant system skulle man alltså få mera folk i det effektiva försvarets

tjänst. Mitt förslag är således i enlighet med mitt yttrande i försvarskommittén, att flygvapnet erhåller större värnpliktskontingent, så att även flygvapnets värnpliktiga kunna få utbildning i lantmilitär tjänst.

På liknande sätt borde det ordnas inom flottan, även om systemet där icke skulle bli lika effektivt som inom flyget. Även för flottans del har statsrådet föreslagit 12 månaders tjänstgöring i en följd. Inom försvarskommittén har det föreslagits 11 månader. Det vore enligt min mening lyckligt, om kommande utredningar ordnade det så, att även vid flottan de värnpliktiga hade 11 månaders tjänstgöring, så att de kunde få en månads efterutbildning för omskolning.

Herr talman! Med detta har jag framfört de synpunkter, som jag har ansett vara erforderliga i denna debatt. Det vore önskvärt, om en kommande utredning kunde framkomma med ett förslag, som mer praktiskt än hittills utnyttjade värnpliktstiden och de värnpliktiga under hänsynstagande även till civila önskemål.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ANDRÉN: Herr talman! Jag skall inte allt för länge belasta kammarens dyrbara tid med en replik till herr von Heland.

Jag framhöll i mitt första anförande, att det blir mycket svårt att fullt effektivt utnyttja övningstiden, så länge man har den brist på befäl som för närvarande utmärker den svenska krigsmakten. Jag trodde att vem som helst, även herr von Heland, skulle förstå detta enkla sammanhang. Man behöver verkligen inte vara professor i psykologi för att förstå sammanhang av detta slag.

Jag vill tillägga, att jag naturligtvis blev fullkomligt tillintetgjord, då jag fick höra beskyllningen för demagogi av en person som är en sådan specialist på området som herr von Heland.

Herr VON HELAND (kort genmäle): Herr talman! Det är givet att jag förstår

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

sammanhanget mellan antalet instruktörer och utbildningstiden, som det här gäller, men jag tycker det är egendomligt, att en professor, vad han nu än är professor i, tycker att det är bättre att förlänga utbildningstiden än att öka antalet instruktörer. Det var det, jag opponerade mig emot.

Om jag fått en viss kunnighet i demagogi, så kanske det beror på att jag har haft professors Andréns skicklighet att efterfölja.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag trodde verkligen, att herr von Heland hade begripit, att jag inte bara vill behålla den nuvarande övningstiden utan dessutom vill ha mera befäl i den svenska krigsmakten.

Herr ARRHÉN: Herr talman! Hela denna debatt rör sig egentligen om de grundvalar, på vilka utskottet stöder sitt resonemang om utmätandet av värnpliktstiden. Utskottet har byggt upp två fundament, av vilka det ena består däri, att man räknar med ett ökat intresse hos de värnpliktiga, och det andra i den spekulationen, att man tänker sig en effektivisering av den kortare utbildningstid, som man föreslår. När jag sedan funnit, att intetdera av dessa fundament håller, har jag blivit betänksam, ty det betyder, att hela utskottsutlåtandet på ett synnerligen fritt sätt svävar i luften.

De är ju å ena sidan klart, att det intresse, som man här vill förutsätta hos den värnpliktiga ungdomen, är i allra högsta grad önskvärt, men å andra sidan är det lika självklart, att värnplikten för den enskilde alltid kommer att innebära ett tvång. Man kan aldrig få fram denna spontana entusiasm för uppgiften, som man kanske inom utskottets romantiska krets räknat med. Det hela gäller en *tvångstjänstgöring*, och man måste acceptera detta faktum.

Mina egna minnen från värnpliktstiden jäva icke ett dylikt bedömande. Jag minns, att under den värnpliktsutbildning, som jag genomgick — och den var mycket lång — hade jag gott befäl och

drägliga förlägningsförhållanden och jag kan säga tämligen bra mat, men vad hjälpte det? Man var i alla fall bärare av en viss »motståndsvilja», när det gällde att mottaga den utbildning, som man skulle få.

Jag roade mig häromdagen med att gå upp på ett av våra infanteriregementen och titta efter, hur sjukfrekvensen för den nuvarande generationen ligger till. Jag återsåg med rörelse ungefär samma diagram, som jag tidigare kunnat konstatera gällde för 1920-talet. Sjukskrivningarna äro mycket höga på måndagar och tisdagar, för att sedan sjunka till en fullkomligt diminutiv siffra på lördagar. Statistiken tre dagar före en större manöver är fortfarande kännetecknad av mycket höga siffror, som sedan pilsnabbt sjunka till det normala, när övningen väl är över. Inför övningsuppehåll äro naturligtvis också siffrorna förbluffande låga. Detta, herr talman, är inte på ringaste sätt överraskande, och jag nämner det inte här i anklagande syfte. Allt det där är mänskligt. Men när man tydligen i det sammansatta stats- och andra lagutskottet försöker tro, att man kan få fram samma utbildningsresultat, som man tidigare nått på 11 eller 12 månader, på 2 till 3 månaders mindre tid genom att bygga på de värnpliktigas känsla av *medansvar* för utbildningen, pratar man på ett betänkligt sätt i vädret. För visso är detta vackert tänkt, och man får väl buga sig sju resor, men näppeligen har en realitetsbetonad människa här funnit en möjlighet att dämpa sin oro inför vad som föreslagits.

Herr statsrådet nämnde nyss, att under de senare åren har det förekommit vissa försök på detta område, som ännu inte äro avslutade. Jag har vänt mig till en regementschef för att få hans uttalande om dessa försök, och jag kan sammanfatta hans ord på detta sätt: »Under innevarande utbildningsår har ett flertal försök gjorts att med 'konstlade' medel åstadkomma ökad effektivitet i utbildningen. Genom 'eftergifter' och 'belöningar' har man sökt frammana större intresse, villighet och självdisciplin hos de värnpliktiga. Något påtagbart re-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

sultat till fromma för utbildningen synes icke ha nåtts genom dessa åtgärder. Tvärtom — utbildningstiden har ytterligare beskurits genom dessa 'belöningar' av olika slag. Att fortsätta på denna väg synes mig tämligen meningslöst.»

Därmed, menar jag, bortfaller motivet för att i denna viktiga fråga bygga några större förhoppningar på möjligheten att aktivisera ett livligare intresse från de värnpliktigas sida, ty där möter man av självklara och naturliga skäl alltid ett motstånd, vad man än företar sig. Detta bedömande bekräftas alltså av den erfarenhet som här redan föreligger.

Jag skall också, herr talman, tillåta mig att säga några ord beträffande den andra grundvalen, på vilken utskottsutlåtandet såges vila, nämligen möjligheten att effektivisera utbildningsmetoderna. Det har redan talats mycket i denna fråga, och jag skall bli tämligen kort. Men från de utgångspunkter, som jag kan anlägga, har jag möjligen anledning att erinra mig den klagan, som brukar förekomma i dagstidningarnas insändarspalter, när det gäller undervisningen vid våra läroverk. Där sägs det nämligen också, att »utbildningen» icke är tillräckligt effektiv, det skall vara »individuell» undervisning, man skall tillämpa arbets skolans metoder m. m. De, som göra sig till förespråkare för dylika synpunkter, bruka, av visst folk åtminstone, bedömas som mycket intelligenta och klipska människor, anses vara i höjd med det absolut modernaste på pedagogikens område och annat mera. Man begär alltså, att lärarna på sina 45 à 40 minuters lektioner skola ge »individuell» undervisning åt 35 elever. Det där låter sig givetvis lätt sägas, men är i praktiken fullkomligt orimligt. Detsamma gäller, enligt min mening, när man här kräver en effektiviserad utbildning på det militära området under en med 2—3 månader förkortad tid, ty man saknar bl. a. en så viktig faktor i det hela som lärarkrafter. Herr Rickard Lindström har redan i sitt anförande lämnat en uppgift på det antal vakanser, som för närvarande finnes inom de militära

— så skulle man faktiskt kunna säga — lärarkollegierna. Jag kan komplettera detta uttalande genom en undersökning, som jag nyligen har gjort vid ett svenskt infanteriregemente. Där har jag kunnat konstatera, att i den för utbildningsfrågan mycket viktiga furirsgraden, som representerar kategorien äldre underbefäl, hade man bara tillgång till 29 procent av det bestånd, som man enligt staterna skulle ha. Man hade vidare vid samma regemente endast 10 procent av korpralstaten besatt. Det betyder kanske mindre, ty korpralen är inte så användbar som furiren för utbildningsändamål, men den siffra, som jag nyss här nämnde, 29 procent, säger därvidlag mera, ja, nästan allt.

Herr statsrådet påpekade i sitt anförande, att det hade — om det var i försvarskommittén eller från något annat håll — uttryckts önskemål om, att man på plutonen skulle ha 6 äldre utbildningsunderbefäl, men att man i manskapsutredningen hade prutat ned detta till 4 à 5. Statsrådet uttalade sig inte om hur det är i verkligheten, men jag kan komplettera hans framställning på den punkten med att säga, att efter vad det ser ut, finns det i verkligheten bara 1 eller 2 äldre underbefäl per pluton för utbildningsändamål, och det är någonting tämligen förskräckande.

Jag kan inte riktigt acceptera det resonemang, som statsrådet Vougt här följt, eller det sätt, varpå han citerade befälhavarna för andra, fjärde och sjätte militärområdena. Han sade, att de från hans utgångspunkter kunde åberopas såsom hemulsmän för den kortare utbildningstiden på 9 månader. Det är dock att märka, att generalerna Dyrssen, Tottie och Colliander samtliga angävo en förutsättning för de 9 månaderna, nämligen att man skulle ha tillgång till befäl och att man skulle ha tillgång till fullgod utbildningsmateriel. Man måste väl också fästa tämligen stort avseende vid att när statsrådet kommer fram till den designerade arméchefens, general Ehrensvärd, uttalande, blir dennes slutomdöme, att de förband, som åstadkommas med denna 9 månaders utbildning, icke

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

äro krigsdugliga. Det är, förefaller det mig, en synnerligen väsentlig synpunkt.

Jag skall, herr talman, inte fortsätta längre. Det kan för min del vara nog att få dessa synpunkter framförda. Slutatsen av mitt inlägg i debatten blir, att i dagens läge äro möjligheterna att åstadkomma effektivare utbildningsmetoder mycket små, om man inte vidtar allvarliga åtgärder för att få fram lärare, d. v. s. officerare och utbildningsunderbefäl. Det var litet lustigt att höra herr förste vice talmannen i sitt inlägg här erkänna, att herr Lindströms påpekande härom, vilket ju gjordes i början av debatten, var riktigt, att just utbildningen av lärare var förutsättningen för att utskottets resonemang över huvud taget skulle kunna föras. Om man erkänner det, har man, efter vad jag kan förstå, ryckt undan grunden för den ståndpunkt, på vilken man står. Resonemang et bör ju bygga på att dessa befäl finnas. Men utskottet har inte någonstans, efter vad jag har kunnat finna, vare sig anslagit ökade medel till utbildningsmateriel, ammunition, motorfordon o. d., eller ens uppmärksammat det verkliga läget i befälsfrågan. Under sådana förhållanden hänger, som sagt, förslaget om de 9 månaderna med de förutsättningar utskottet angivit i luften. Den längre utbildningen behöves verkligen för att balansera den nuvarande bristen på befäl och för att säkerställa ett acceptabelt utbildningsresultat.

Den betydelsefulla frågan om utbildningen av gruppchefer samt befäl och specialister liksom frågan om kuppberedskapen skall enligt departementschefens och utskottets meddelande utredas. Det är min förhoppning, att dessa utredningar skola präglas av betydligt större vilja till verklighetssinne och förståelse för de allvarliga uppgifter, som det här gäller att lösa. Bli inte de frågorna lösta, få vi en försvarsmakt, som icke ens på papperet gör skäl för namnet.

Jag ber, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till den reservation, som avlämnats av herr Rickard Lindström m. fl.

Herr SUNDELIN: Herr talman! Jag tror, att kammarens ledamöter vid det här laget äro rätt tacksamma för att det inte blir några längre utläggningar i fortsättningen, och jag skall därför försöka att fatta mig ganska kort.

Här har ju tidigare påpekats, att man vid utskottsbehandlingen varit fullkomligt ense i fråga om målsättningen för vårt försvar. Man har helt strukit under statsrådets och chefens för försvarsdepartementet uttalande, att krigsmakten i sin helhet bör vara så utbyggd, att den förmår ge största möjliga eftertryck åt vårt folks vilja att bevara landets handlingsfrihet och att avvisa varje kränkning av dess integritet.

Det ligger emellertid i öppen dag, att i synnerhet ett litet land som vårt inte har någon möjlighet att bära hur stora kostnader som helst ens för en så angelägen uppgift som försvar et. Här måste, trots allt, en viss avvägning äga rum mellan å ena sidan kostnaderna för försvar et och å andra sidan övriga nödvändiga samhälleliga utgifter. Jag skulle i detta sammanhang vilja göra det påståendet, att en första förutsättning för att vi skola kunna bevara försvarsviljan stark och levande hos vårt folk helt säkert är, att det samhälleliga reformarbetet inte eftersättes.

Från dessa utgångspunkter synes det vara i allra högsta grad önskvärt, att en avvägning äger rum, först och främst mellan försvarskostnaderna och andra samhälleliga utgifter, med hänsyn tagen till våra ekonomiska resurser, men också mellan olika slag av försvarsutgifter, så att vi för tillgängliga medel få ett i möjligaste mån starkt och effektivt försvar.

Det har nu föreslagits en betydande utbyggnad av flygstridskrafterna. I stort sett har det rätt enighet om denna utbyggnad, men risken föreligger ju, att en sådan utbyggnad av ett vapenslag leder till antingen att medelstildelningen till de övriga vapenslagen måste minskas eller att hela kostnadsramen för försvar et kommer att vidgas på ett fullkomligt oberäkneligt sätt. Enligt min

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

mening måste det därför vara en angelägenhet av största vikt, att man så snart ske kan och helst i samband med den fullständiga plan för flygets utbyggnad, som är avsedd att föreläggas nästa års riksdag, söker göra en avvägning, åtminstone i stort, mellan de olika försvarsgrenarna.

I fråga om det nu föreliggande förslaget att minska övningstiden för de värnpliktiga har det ju såväl under utskottsbehandlingen som under den föregående debatten här i dag uttalats stora betänkligheter. Jag förstår i viss mån dessa, men jag tror, att det genom ett rationellt utnyttjande av utbildningstiden skall bli möjligt att icke blott undgå att sänka utbildningsmålet, utan — i den mån vi få moderna och mera enhetliga vapen — höja detsamma.

Jag anser det också i hög grad önskvärt, att den av chefen för försvarsdepartementet i utsikt ställda prövningen av frågan om den lämpligaste avvägningen mellan fältförbanden och lokal försvarsförbanden samt frågan om en elitarmé snarast kommer till stånd.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till sammansatta stats- och andra lagutskottets förslag i nu föreliggande fråga.

Herr EWERLÖF: Herr talman! Jag får ju ordet vid en tidpunkt, då kammarens tålmod uppenbarligen redan är ganska provat i denna fråga, och det är ju med en viss hesitation man tar till orda, då man inte är så förmäten, att man tror sig om att kunna på detta stadium av debatten tillföra den några nya synpunkter. Tvärtom förefaller det mig, som om det under debattens gång har kommit fram från olika sidor i huvudsak de skäl, som finnas att åberopa. Detta borde måhända ha lett mig till att helt och hållet avstå från att ta till orda. Men, herr talman, mitt fleråriga medlemskap i försvarskommittén har givit mig en så bestämd övertygelse i denna fråga, att jag helt enkelt känner det som ett personligt behov att få ge uttryck åt det för kammarens ledamöter.

Det utlåtande, vi nu i första hand behandla, gäller ju värnplikten, och redan det faktum, att detta utlåtande står främst ibland den rad av utskottsutlåtanden, som beröra försvaret, är ägnat att understryka den nyckelställning, som värnpliktsutbildningen och den personella värnkraften i själva verket ha i hela vår försvarsorganisation. De äro grundförutsättningen. Jag underskattar inte därmed materielens betydelse, men det är till sist människan bakom materielen, på vilken det hela vilar.

En mycket kort rekapitulation, herr talman, av de årtal, som beteckna vår gång fram till den punkt, där vi nu befinna oss! År 1942 beslöto vi enhälligt att införa en värnpliktstid av 12 månader första tjänstgöring plus ytterligare 2 månader repetitionsövning och 1 månad efterutbildningsövning. Vid det tillfället förelåg från militärt håll närmast ett krav på en första utbildningstid av 15 månader, och den lösning, som då vanns på den första tjänstgöringen om 12 månader, hade karaktären av en kompromiss.

Så kommo vi fram till år 1945 på våren. Det var då som direktiven gavs för försvarskommitténs arbete. Jag hade ju tillfälle att såsom medlem av samlingsregeringen delta vid tillkomsten av dessa direktiv, som dock — det är jag angelägen understryka — i första hand bära den mans signatur, som har lagt in en större förtjänst än någon nu levande svensk man i fråga om vårt för svar, nämligen statsrådet Sköld. Jag vet, vilken utomordentlig betydelse som han vid denna tidpunkt, år 1945 på våren, fäste vid just utbildningstiden och vid att någon rubbning i den inte skulle framgå såsom resultat av den översyn av vår försvarsorganisation, som direktiven syftade till. Jag vet inte, var statsrådet Sköld står i den här frågan i denna dag, på annat sätt än att man får dra sina slutsatser av det faktum, att han nu tillhör en regering, som lägger fram ett förslag om nedsättning av utbildningstidens första tjänstgöring från 12 månader till 9. Jag kan personligen

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

inte annat än beklaga den glidning i uppfattning, som måste ha ägt rum hos denne man, som med en sådan fasthet förstod att under kriget vara målsman för vårt försvar.

Vi i försvarskommittén fingo således dessa direktiv om att vi skulle uppmärksamma, vilken utomordentlig betydelse en god utbildning hade, och man tillade, att krigserfarenheterna voro närmast ägnade att skärpa kraven på grund av krigsteknikens utveckling.

Så kommo vi till år 1947, innan försvarskommittén hade hunnit att avlämna sitt betänkande. Då lades det fram ett förslag såsom resultat av en utredning, verkställd med numera generalmajor Berggren som ordförande. Efter en inventering av våra möjligheter kom utredningen fram till att man kunde åtminstone provisoriskt och för prövning rekommendera en nedsättning av första tjänstgöringstiden från 12 till 11 månader. Motiveringen där var inte av någon demagogisk natur. Utredningen sökte inte tillmötesgå en förment opinion om att få ned värnpliktstiden, utan framhöll, att det var stora olägenheter förenade med att uttryckningen av den tidigare åldersklassen sammanföll till tiden med inryckningen av den nya åldersklassen. Man menade, att detta ledde till så otillfredsställande förhållanden i utbildningshänseende, att det kunde med ett visst fog ifrågasättas, huruvida man inte på 11 månader skulle kunna åstadkomma en bättre effekt än på 12, på grund av att befälet hade möjlighet att under en månads tid ställa om sig från det att den tidigare årsklassen skickades tillbaka och till dess att den nya årsklassen kom in. Men samtidigt framgick det av utredningen, att man i och med dessa 11 månader förmenade sig ha kommit absolut till botten av det möjliga i fråga om att pruta på första tjänstgöringen, och jag måste erkänna, att generalmajor Berggrens föredragning inom försvarskommittén i denna fråga gav mig personligen ett starkt intryck, som jag sedermera kom att bevara under hela resans gång inom försvarskommittén.

Sedermera har ju försvarsministern, likaledes innan försvarskommittén hade kommit med sitt utlåtande, lämnat direktiv till de militära myndigheterna om en ny utredning — det skedde i maj i fjol. Man skulle utreda, hur en värnpliktsorganisation skulle byggas upp inom en ram av sammanlagt 12 månader.

Så kom då slutligen försvarskommittén i november 1947 med sitt utlåtande, i vilket man föreslår en utbildningstid med en första tjänstgöring av 9 månader och endast 2 repetitionsövningar därutöver, således inte någon efterutbildningsövning.

Det har ju här redan förut i debatten, herr talman, fastslagits, att försvarskommitténs förslag avgavs under den uttryckliga förutsättningen, enligt kommitténs mening, att vi gingo emot en fredsperiod av icke alltför obetydlig längd. Jag står här som den ende av försvarskommitténs medlemmar — jag bortser då från de militära sakkunniga — som friskrev sig från detta uttalande, som kom att utgöra förutsättning för hela försvarskommitténs förslag, och jag har i min reservation utvecklat skälen härtill. Det är inte min mening att brösta mig över detta, men det är ju självklart, att den, som redan i slutet av november i fjol hade i grunden en annan uppfattning om den politiska och internationella situationen än kommittén, också måste vid den tidpunkten komma till andra slutsatser — inte bara i fråga om värnplikten utan även i fråga om andra av kommittén berörda frågor — än de som utgingo från den mera optimistiska synen.

Jag vill i det sammanhanget också understryka, att det måste för vem som helst framstå såsom vanskligt att bygga hela vår försvarsorganisation på omdömen, som på detta sätt skifta från den ena gången till den andra på grund av en mera konjunkturmässig uppfattning av situationen. Jag vet väl, att de, som medverkade till försvarskommitténs förslag i november, förmena, att vi nu befinna oss i ett helt annat läge än vi gjorde då. Ifall det för dem var klart, att vi då kunde gå in för en successiv ned-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

rustning under en tioårsperiod, är det för dem lika klart i dag, att vi inte kunna göra det.

Jag erkänner gärna, att vad som har skett från november i fjol och till nu har inneburit en skärpning av det internationella läget. Men för mig har det icke inneburit någon överraskning. Vad som har inträffat under denna tid har legat i linje med den uppfattning om läget, som jag hade i slutet av november. Jag förmenade då, att vi voro i en situation, som mycket väl kunde utveckla sig så som sedermera har skett, och att det därför var anledning att redan då se allvarigare på läget än vad försvarskommittén gjorde.

Nu föreslår Kungl. Maj:t med tillstyrkan av sammansatta utskottet, att vi skola besluta om dessa 9 månaders första tjänstgöring. Vi få inte veta, om försvarsministern alltjämt vidhåller vad som låg till grund för hans direktiv i maj 1947, att vi skulle ha en sammanlagd utbildningstid av 12 månader därvid de militära myndigheterna skulle uttala sig om huruvida de ville ha 10 plus 2 eller 9 plus 3 månader. Nu säger inte försvarsministern någonting om hur han för framtiden avser att göra med efterutbildningsövningen. Den frågan lämnar han tills vidare öppen, ehuru den har en utomordentlig betydelse i detta sammanhang. Efterutbildningsövningen har bl. a. till funktion att utgöra en clearing mellan de yngre värnpliktiga och de äldre, som i den ålder, när efterutbildningen sker, d. v. s. omkring 38 års ålder, flyttas över från en mera utsatt tjänst i linjeförband till en mindre utsatt på andra håll i organisationen, vilket icke låter sig göra utan efterutbildning. Tiden medger mig inte att uppehålla mig så mycket vid efterutbildningsövningen som den förtjänar. Jag uttalar endast den bestämda mening, att efterutbildningsövningen är oumbärlig i systemet och måste upptagas i det definitiva förslaget, vi ha att vänta till ett följande år.

Man frågar sig efter denna rekapitulation av historiken: Vad har inträffat sedan 1945, som skulle göra det motive-

rat att nu inta denna väsentligt annorlunda inställning till värnpliktstiden än den som förestavade direktiven för utredningen? Inte annat än jag kan förstå hade vi anledning att se mera optimistiskt på framtiden våren 1945 än vad vi ha i denna dag. Vi kunde väl då knappast föreställa oss, att motsättningarna mellan de segrande makterna skulle komma att skärpas på det sätt, som undan för undan har skett sedan den tidpunkten. Då rådde ju optimism, man kunde förutse hur kriget skulle komma att sluta, och man väntade som sagt knappast då att de segrande makterna skulle glida i sär på det vis som fallet har blivit. Snarast kan man säga, att den internationella utvecklingen sedan 1945 ställer strängare krav än vad vi då hade anledning att förmoda.

Om erfarenheterna från andra länder har redan tidigare vittnats här. Jag skall inte upprepa siffrorna för den utbildningstid man upprätthåller i dessa länder, särskilt för den första tjänstgöringen. Även försvarsministern var ju inne på dessa frågor. Antingen missuppfattade jag honom, eller också undrar jag, om han inte själv varit rov för en missuppfattning, då han tycktes göra gällande, att när stormakterna utmätte den första tjänstgöringstidens längd, skedde det med hänsyn till behovet av ockupationsstyrkor. Man fick den uppfattningen, att de inom den för första tjänstgöringen avsedda tiden skulle lägga in någon form av ockupationstjänst. Så vitt jag är riktigt underrättad, är det ingalunda förhållandet. De, som skickas ut för ockupationstjänst, torde genomgående vara sådana, som i hemlandet ha genomgått en första tjänstgöring av den längd som här tidigare har angivits.

Även vid Schweiz uppehöll sig statsrådet, men han betonade ju själv Schweiz' särställning. Jag skall inte heller gå in på de detaljer, som skulle vara ägnade att belysa den sidan av saken.

Vad är det då, som gör, att vi skulle kunna ställa mindre krav på utbildningen än man gör i länder omkring oss? Där har försvarsministern sökt att avge

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

en förklaring med stöd av upplästa uttalanden i mängd, som skulle ha kommit fram i sammanhang med den militära utredning, som på hans begäran har ägt rum och som avgavs någon gång i december. Det är självfallet svårt att vid en sådan lång uppläsning hinna att uppfatta tillräckligt för att ge den värdesättning av detta bevismaterial, som kan vara den riktiga. Men jag måste ju säga, att denna hans uppläsning inte i någon väsentlig mån rubbade den uppfattning, som jag tidigare har kunnit förskaffa mig om den militära inställningen till denna fråga. Jag har under de år, som försvarskommittén varit i arbete, sökt på alla de sätt inhämta de militära omdömen, som kunnat stå till vårt förfogande. Vi ha varit försedda med ett utomordentligt militärt kansli, vi ha haft utomordentliga militära sakkunniga i vår krets, och där har icke i någon form kommit fram ett omdöme, som skulle kunna tydas i den riktningen, att man inom dessa militära kretsar svävade på målet ett ögonblick om behovet av att bibehålla en första tjänstgöring av minst 11 månader. Jag har inte stannat vid att på detta sätt försöka utröna uppfattningen inom den krets, som vi ha mött inom kommittén, utan jag har begagnat varje tillfälle som jag har haft till militära kontakter under de många resor, som vi ha haft tillfälle att göra ute i landet, och även eljest för att söka utröna, om det till äventyrs, som det har sagts, bland yngre militärer skulle finnas någon utbildad föreställning om att man kunde nöja sig med en kortare tid än dessa 11 månader. Jag har icke någonstans påträffat en sådan uppfattning. Jag vet faktiskt inte, var dessa militärer finnas, som äro beredda att uppträda såsom auktoriteter för en minskad utbildningstid. Måhända skulle det vid en mera noggrann genomläsning av de yttranden, som försvarsministern här uppläste, framgå att en eller annan av svarsgivarna intagit en sådan ställning, men jag kunde inte få det intrycket av uppläsningen, utan jag tror liksom herr Andrén att formen på dessa uttalanden i mycket hög grad har kommit att be-

stämmas av frågeställningen. Militärer-na ha ställts inför problemet: Ni skola vara vänliga att utreda, hur vi på bästa sätt skola utnyttja 12 månaders utbildning — vilja ni ha 9 månaders första tjänstgöring plus ytterligare 3, eller 10 plus 2? Så ha de då utrett detta problem och tydligen tämligen enhälligt kommit fram till att de i detta fall hellre välja 9 plus 3 än 10 plus 2. Det förstår jag, därför att jag ju vet, vilket värde man tillmäter efterutbildningsövningen, som man till vad pris som helst inte vill släppa. Jag tror som sagt, att ordalagen här i mycket hög grad äro betingade av denna begränsning i frågeställningen.

Försvarsministern började med att tala om vad förbandschefer inom luftvärnet sade. Ja, luftvärnets problem äro ju helt andra än infanteriets, och han var själv medveten om att för detta grundläggande vapenslag, hade han ingenting att åberopa. Huvudsakligen kom han med uttalanden från andra områden. Jag väntade mig bara, att han dessutom skulle ha sagt, att inom flyget hade man förklarat, att man var fullt tillfreds, om man fick 7½ månaders utbildning. Det har man sagt där och kan säga det med all rätt, ty får flyget tre omgångar och får förbruka 8 000 värnpliktiga om året för sitt behov, kan det klara sig på den tiden. Men det skjuter alldeles vid sidan om målet, om man skulle begagna sig av en sådan argumentation.

Även general Ehrensvärds namn nämndes — jag vet inte, om det var i avsikt att liksom inkassera också honom såsom en av auktoriteterna, som skulle kunna om inte gärna så dock med visst jämnmod finna sig i att vi komma ned till 9 månader. Det måste med förlov sagt vara ett misstag, ty om någon har klart uttalat, att han inte kan på något sätt tillstyrka en nedsättning av utbildningstiden, så är det general Ehrensvärd.

Jag får här i min hand tydligen ett direkt citat ur ett yttrande av general Ehrensvärd, där han anför, att allra mest betänkligt är, att första tjänstgöringen nedskrivs till 9 månader och detta utan att särskilda medel avsättas för att un-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

derlätta en intensifiering av utbildningen, t. ex. genom anslag till bättre skjutbanor, stormbanor, bättre stridsskjutningsmöjligheter. »Ej heller underlättas utbildningsarbetet genom en talrikare aktiv befälskader. Under dessa förhållanden måste den minskade utbildningstiden betyda försämrade grundläggande utbildning.»

Detta stämmer bättre med det intryck, som jag vid mina många överläggningar med general Ehrensvärd har fått om hans uppfattning i denna fråga.

På detta sätt kommer jag tyvärr, herr talman, till det resultatet, att jag inte kan tillmäta försvarsministerns här hållna anförande det värde, som han tydligen gjorde själv, eftersom han till och med lät det utmynna i den slutsatsen, att han vill stärka försvaret genom en minskning av utbildningstiden.

Försvarsministern menar, att nedsättningen är det enda sättet att få utbildningen verkligt effektiv. Men vem säger, att den effektivisering, som man nu talar om — utan att ännu skrida till något realiserande av den — inte skulle kunna komma till stånd även i fråga om de 11 månaderna? Tvärtom är det ju vår mening, som hålla på denna längre första tjänstgöringstid, att man måste sätta till alla klutar för att effektivisera utbildningen även under denna tid.

Jag tror, att i den mån det finns en opinion bland de värnpliktiga, att tiden inte har tillvaratagits på det rätta sättet och att de skulle på en kortare tid ha kunnat inhämta vad de lärt, så är denna opinion riktig, men jag tror, att det beror därpå, att de i själva verket inte ha inhämtat det, som motsvarar det uppställda utbildningsmålet för de 11 månaderna. Man har helt enkelt på grund av brist på befäl och på utbildningsmateriel inte lyckats på denna tid föra fram dem dit man önskat. Men därav kunna vi inte dra den slutsatsen, att värnpliktstiden skall minskas. I stället skulle man säga: Här gäller det att effektivisera utbildningen under de 11 månaderna, så att man når de utbildningsmål, som man har uppställt.

Man frågar sig då: Vad är det, som

tvingar oss till en nedsättning av denna värnpliktstid? Är det kostnaderna? Det har ju sagts här förut i debatten, att varje månad kostar ungefär $7\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Jag vill inte bagatellisera det beloppet i och för sig, men det måste ju ändå för oss alla framstå som en droppe i ett hav jämfört med vad vi i övrigt få offra för vårt försvar. Därtill kommer, att jag vågar påstå, att det inte finns något område inom försvaret, där vi få motsvarande valuta för de nedlagda pengarna. Vi kunna efter min uppfattning inte för $7\frac{1}{2}$ miljoner kronor få någonting, som är ägnat att bättre stärka försvaret än om vi använda dem till en månads ytterligare utbildning.

Man har påpekat bristen på arbetskraft. Det skulle i det läge, där vi nu befinna oss, vara så betydelsefullt, att man skulle få använda de värnpliktiga i civilt arbete så mycket som möjligt, och det skulle i sin tur motivera en nedsättning av tiden. Jag vill då erinra om att här gäller det en mycket obetydlig faktor, långt obetydligare än vad man föreställer sig. I själva verket motsvarar en månads avkortad värnpliktstid en vinst på 0,16 procent i förhållande till totalantalet yrkesverksamma män. Det är självklart, att om vi eljest ansåge, att den längre utbildningen vore behövlig ur försvarets synpunkt, skulle vi inte av arbetskraftshänsyn skrida till denna nedsättning.

Det återstår då inte något annat skäl än det tryck, som man menar att opinionen i detta fall utövar, ett tryck som närmast skulle komma från de värnpliktiga själva.

Jag har redan berört, att jag tror att det är riktigt, att många av dem ha kunnat säga sig att de inte ha fått tiden väl utnyttjad, men det är det, som man skall råda bot för genom en effektivisering av den nuvarande utbildningstiden och inte genom att sätta ned tiden. Den, som vill böja sig för en sådan opinion, ser ofantligt kortsiktigt på detta problem. Herr Andrén har redan talat om, att man kan få plikta i blod för vad som här skulle ske. Jag vill direkt anföras, vad överbefälhavaren säger på ett ställe

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

i sitt marsförslag 1947. Han säger, att krigserfarenheterna ha givit vid handen, att förlusterna stå i omvänd proportion till utbildningstidens längd.

Vi ha ju också att tänka på kupperedskapen, som kommer att lida av denna nedsättning. Jag skall inte uppehålla mig vid det problemet, som ju redan har belysts från flera sidor. Vi ha gruppchefsfrågan, där man tydligen även inom utskottet har varit medveten om att det är äventyrligt att sätta ned tiden för gruppchefsutbildningen till dessa 9 månader. Vad gör man då? Jo, man instämmer i försvarsministerns förslag om att först göra nedsättningen och sedan föranstalta om en utredning, huruvida detta verkligen låter sig göra. Sedan säger utskottet, att vid sådant förhållande vill utskottet inte föregripa den av försvarsministern avsedda utredningen utan tillstyrker för närvarande de 9 månadernas utbildning. Jag frågar mig: Är det inte att ställa begreppen på huvudet? Vad innebär ett föregripande i denna situation? Är det inte att sätta ned gruppchefernas utbildningstid, innan man ens genom utredning fått konstaterat, huruvida detta är möjligt att göra? Det sker utan utredning, och så utreder man i efterhand, huruvida det är möjligt att bibehålla den korta tiden. Och allt detta i en situation av den allvarliga innebörd, som den nuvarande har.

Herr förste vice talmannen, som för närvarande inte befinner sig i rummet, tog upp till bemötande den tveksamhet som kommit till uttryck, huruvida dessa 9 månader skola kunna bli tillräckligt effektiva, eftersom vi sakna instruktörer i den utsträckning, som här tidigare omvittnats. Därom sade herr förste vice talmannen, att det var att alldeles vända upp och ned på saken. Det är ju självklart, sade han, att instruktörerna skola vi skaffa först, och sedan skola vi göra denna nedsättning av tiden. Men vad är det, som sker? Nedsättningen kommer att gälla från den 1 juni i år. Den gäller ju för den redan inkallade årsklassen. Är det någon, som föreställer sig, att vi under denna tid skola hinna anskaffa de instruktörer, som be-

hövas för att man skall kunna effektivisera utbildningen? Jag skulle verkligen till herr förste vice talmannen vilja rikta den frågan, om han efter att ha fått detta enkla faktum klart för sig alltjämt vidhåller den ståndpunkt, som han här har intagit. Ty han inlade i sina ord all den tyngd, som är utmärkande för hans talekonst, när han förklarade, att utan dessa instruktörer först anskaffades skulle det inte bli fråga om att göra denna nedsättning.

Herr talman! Jag har försökt att gå igenom de olika skäl, som skulle kunna tala till förmån för den åtgärd, som nu är ifrågasatt, och jag måste med beklagande finna, att jag över hela linjen kommer till ett negativt resultat efter denna granskning. Jag anknyter även till vad jag sade i början om den uppfattning jag har förskaffat mig efter allt arbete inom försvarskommittén, att utbildningstiden är en nyckelfråga i hela vår försvarsorganisation, att det icke finns något plan, på vilket vi ha större möjligheter att till överkomliga kostnader ställa målet så högt, att vi kunna mäta oss med eventuella motståndare. Vi kunna inte göra det i materiellt hänseende, vi kunna aldrig konkurrera med en stormakts tekniska resurser, men vi kunna i fråga om utbildningen se till, att vi inte skicka ut vår ungdom i krig med sämre utbildning än motståndarens. Att skicka ut den från början handikapad i fråga om både utbildning och materiel är väl ändå inte försvarligt.

Jag tror, att jag vågar påstå, att det inte finns någon i denna sal, inklusive försvarsministern, som, om han trodde, att vi låt oss säga inom fem år skulle behöva använda vår krigsmakt för att försvara oss, skulle nu rösta för en nedsättning av vår utbildningstid. Jag tror, att man bakom sitt ställningstagande i dag har en medveten eller omedveten känsla av att detta väl i all rimlighets namn ändå inte skall behöva ske. Men det är ju dock även för en sådan eventualitet, som vi ha att se om vårt hus.

Jag skall över huvud taget inte uppehålla mig vid den verkan, som detta beslut kan få utåt. Jag understryker vad

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

som här har framhållits av flera talare. Jag är övertygad om att denna verkan i och för sig är så ogynnsam, att även de som tro, att man skall kunna nå ett tillfredsställande resultat på den avkortade tiden, borde hesitera inför det intryck, som avkortningen kommer att göra utanför våra gränser.

Ännu en synpunkt! Hela vår försvarsplan går ut från den förutsättningen, att vi i det första skedet skola kunna klara oss själva. Vi skola ha ett fullständigt nationalitetsförsvar, det får självfallet inte vara ett luckförsvar, därom äro vi alla överens. Vad mena vi då? Jo, vi mena, att vi med hjälp av denna försvarsmakt skola kunna bjuda ett segt motstånd under kortare eller längre tid, men vi ha aldrig optimistiskt vågat räkna med att den tiden kan komma att röra sig om alltför många månader. Vi skola genom detta uppehållande försvar bereda oss möjligheter att utifrån få den hjälp, som till sist är nödvändig, om vi skola kunna klara oss i en krigisk konflikt med en stormakt. Den hjälpen skall komma från länder, som skola ta på sig så mycket större offer än vad vi anse oss ha möjlighet att göra, först och främst i det materiella. Hur skulle det verka, om vi i ett sådant läge skulle behöva repliera på att andra skola komma oss till hjälp, som inte ha dragit sig för att ge sin ungdom en utbildning, som till både tid och soliditet överträffar den vi i detta läge anse att vi kunna begära av vår egen ungdom.

I det sammanhanget skulle jag bara med några få ord vilja beröra den utrikespolitiska diskussion, som ägde rum här tidigare. Man har sagt, att man inte har förstått den blanka reservation och de förklaringar till den, som avgivits av flera talare, och man undrar, om vi på något sätt äro på glid. Jag har inte fullmakt att tala på andras vägnar, utan jag talar bara på mina egna. Är det inte så, att man genom att plocka ut det citat av utrikesministern, som man här har gjort, för att haka upp ett uttalande på, har tillspetsat vår ställning på ett sätt, som går längre än vad vi i själva verket önska. Detta gäller natur-

ligtvis inte det första ledet om en alliansfri politik varom vi alla äro ense, men det andra, där det står att vi inte heller vilja veta av ett tyst samförstånd om ett gemensamt militärt uppträdande i händelse av en konflikt. Är det inte, då hela vår försvarsplan bygger på att vi efter ett inledningsskede skola kunna få hjälp utifrån, att begära för mycket, när man här vill skriva oss fast vid att varje form av tyst samförstånd och möjlighet till förberedd hjälp utifrån skall vara oss betagen? Är det inte naturligt, att vi i denna hårda värld försöka att bilda oss en uppfattning om var vi ha vänner och var vi eventuellt kunna räkna med att få någon hjälp, ifall vi komma i det läget att det behövs. Det kan leda för långt att på detta vis knyta upp oss vid ett uttalande, som är så formulerat som det utrikesministern här har gjort. Det ger litet för mycket av att vi äro oss själva nog, då vi i själva verket äro på det klara med att om vi, därest det gäller, skola kunna rädda oss, så måste det ske i samverkan med andra makter.

Ja, herr talman, nu har jag tagit kammarens tid i anspråk så länge, att jag måste avstå från att ta upp till bemötande en del som jag i övrigt har funnit anledning att anteckna. Jag betonar, att vad jag hittills yttrat i huvudsak gäller värnpliktsfrågan, och jag utgår ifrån att det kan bli anledning för mig att i fortsättningen återkomma till de andra propositionerna. Jag erkänner gärna, att just frågan om värnplikten är det väsentliga på grund både av det psykologiska intryck, som beslutet kommer att göra, och den realitet som denna fråga innefattar.

Jag måste säga till slut, herr talman, att både innebörden i det nu framlagda förslaget och tidpunkten för dess framläggande för mig röja en brist på statsmannaskap i detta land, som är närmast skrämmande i en så farlig tid som den vi nu genomleva. Det talas om att den nationella samlingen har brustit, men det har här vittnats om att den nationella samlingen i själva verket låg så nära i utskottet, att man frågar sig, var-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

för det inte från alla håll bedömdes så, att det här var anledning att begagna sig av denna möjlighet att åstadkomma en nationell samling. Det är mycket avvisandet av denna möjlighet, som föranleder mig till det stränga omdömet, att jag tycker att det inträffade röjer en större brist på statsmannaskap än vad jag kan erinra mig att jag har mött i något tidigare sammanhang under min riksdagsmannabana.

Herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Det emfatiska och jag kanske också får säga patetiska sätt, på vilket herr Ewerlöf nyss ställde till kammaren den frågan, om det här fanns någon som skulle våga acceptera detta förslag, om han trodde, att vi skulle kunna få ett krig inom fem år, nödgar mig att ta till orda och säga, att jag skulle mycket illa vara medveten om min plikt om jag icke räknade även med den möjligheten.

Då jag nu för min del har framlagt detta förslag, beror det på att jag är övertygad om att vi sedan vi kunnat genomarbota det hela — jag vill inte säga att det kan ske första året, men jag tror att det skall kunna gå det andra året — skola kunna åstadkomma en bättre utbildning på de nio månaderna än vad vi nu ha på elva månader. Vi måste helt enkelt komma ur den psykologiska atmosfär, som belastar försvaret med hänsyn till den bristande respekten för utbildningstiden och det motstånd som vi ha att kämpa mot hos de värnpliktiga själva. Det är därför som jag har framlagt detta förslag, herr Ewerlöf, och således icke därför att det skulle leda till en försämring, utan därför att jag hoppas och är ganska övertygad om att det skall vara möjligt för oss att uppnå ett bättre resultat.

Jag ber sedan herr Ewerlöf att innan vi nästa gång råka ihop om denna sak, där skiljaktigheterna mellan oss naturligtvis beröra mig mycket oangenämt, först läsa och ta del av de yttranden från militära chefer, som jag har läst upp här i kammaren i dag och som visa, att män som ha det ansvaret för Sveri-

ges försvar, att de sitta som militärbefälhavare, anse att vi kunna klara utbildningen på nio månader. När det är fallet, tycker jag, att herr Ewerlöf icke behöver ta till fullt så kraftigt som här har skett. Herr Ewerlöf föreslog ju själv i försvarskommittén en utbildningstid på 10 månader plus 3. Kommitténs majoritet föreslog 9 månader plus 2. Jag har för min del tänkt mig 9 månader plus 3 — jag tror nämligen inte att vi kunna undvara efterutbildningen. Herr Ewerlöf föreslog alltså i sin reservation till försvarskommitténs betänkande 10 månader, icke 11. Men överbefälhavaren önskade 11 månader. Herr Ewerlöfs förslag skiljer sig alltså från den högsta militära sakkunskapens. Jag undrar hur det skall kunna förklaras. Kan herr Ewerlöf ge oss grunderna till detta? Voro de politiska, eller hade herr Ewerlöf räknat ut, att det behövdes 10 månader för utbildningen?

Herr Ewerlöf klagade över att vi inte ha kunnat få till stånd någon nationell samling i denna fråga. Men någon nationell samling hade det ju inte blivit, även om jag och regeringen och mina meningsfränder i riksdagen hade accepterat de 10 månaderna. Vi hade ändå legat en månad under vad överbefälhavaren i sitt yttrande den 1 juni ansåg vara ett eftergivligt krav, och någon nationell samling hade inte varit för handen.

Jag är ganska övertygad om att när vi om ett eller två år försöka bedöma denna sak, kommer herr Ewerlöf att finna att det legat mera berättigande i min ståndpunkt än han i dag är benägen att erkänna.

Herr EWERLÖF (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara i korthet betona vad som kanske inte framgick av vad försvarsministern nu sade, nämligen att min reservation byggde på 11 månaders utbildningstid. Men dessutom sade jag: »Det förefaller mig också sannolikt, att en ytterligare nedsättning till 10 månader kan visa sig möjlig, utan någon egentlig försvagning av utbildningsre-

Interpellation ang. löneförhållandena för viss kvinnlig biträdespersonal m. m.

sultatet, om man i enlighet med kommitténs förslag delar upp de värnpliktiga i jordbrukare och andra samt för jordbrukarna beräknar en ledighetsmånad utanför värnplikten i stället för av kommittén föreslagna två månader.»

Herr statsrådet **VOUGT**: Herr talman! Det betyder endast, såvitt jag förstår, att herr Ewerlöf såsom villkor för att reducera utbildningstiden till 10 månader har velat ha en garanti för att utbildningen skall få fortgå ostört dessa 10 månader.

Samma krav uppställer jag beträffande de 9 månaderna. Om det icke lyckas att hålla denna utbildningstid på 9 månader fullständigt fri från samhällshjälp av olika slag, skördehjälp eller dylikt, har jag begärt att få återkomma, herr André, med en begäran om att få förlänga tjänstgöringstiden för att få ta igen vad vi då gått förlustiga.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 338, i anledning av väckt motion om viss reglerande lagstiftning beträffande bil- och busslinjer;

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser rörande ersättning i vissa fall enligt förordningen den 18 juni 1927 (nr 234) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.; och

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till kyrkolagen, m. m.;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 kap. 7 § rättegångsbalken m. m.; och

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till militär rättegångslag m. m.

Interpellation ang. löneförhållandena för viss kvinnlig biträdespersonal m. m.

Ordet lämnades på begäran till herr **LUNDQVIST**, som yttrade: Herr talman! Enligt de av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelserna angående reglerad befordringsgång för biträdespersonal med skriv- och kontorsgöromål placeras en kvinnlig befattningshavare vid anställandet i statens tjänst i regel i lönegrad Cf 4 såsom skrivbiträdesaspirant.

Åtminstone vid vissa verk torde det vara regel, att flertalet av de kvinnor, som nyanställas, ha real- eller studentexamen eller normalskolekompetens och att de användas även för sådana arbetsuppgifter, för vilkas fullgörande den högre teoretiska utbildningen och särskilt kunskaperna i främmande språk äro av stort värde. I annonserna om nyanställning säges också ofta ifrån att sådan högre utbildning är önskvärd.

Interpellation ang. löneförhållandena för viss kvinnlig biträdespersonal m. m.

För att kunna erhålla ordinarie tjänst — lönegrad Ca 8 — måste dessa kvinnliga befattningshavare, vilka i allmänhet vid anställandet torde ha en ålder av ungefär 18 år, inneha en sammanlagd föregående tjänstetid av 7 år.

Till jämförelse kan som exempel nämnas, att ynglingar utan annan utbildning än folkskolans, vilka i de statliga verken anställas såsom rekryteringspersonal till den stora gruppen i lönegrad Ca 9, erhålla i enlighet med de principer som legat till grund för det gällande avlöningsreglementet — även om ynglingarna i fråga icke äro mer än 17 år — anställning såsom aspiranter i lönegrad Cf 7 och få sålunda redan vid denna ålder en löneställning, som är tre lönegrader högre än nyantagen kvinnlig befattningshavares av tidigare omnämnd kategori och detta trots att denna senares arbetsuppgifter icke torde kunna anses mindre kvalificerade, i många fall tvärtom. De kvinnliga befattningshavarna måste dessutom — åtminstone i vissa verk — på grund av förenämnda bestämmelser vänta på ordinarie tjänst längre tid än manliga befattningshavare.

En ordning sådan som den nu relaterade synes mig icke vara tillfredsställande och måste för de kvinnliga befattningshavarna te sig direkt orättvis. En ändring synes mig därför påkallad snarast möjligt.

På grund av vad jag här anfört tillåter jag mig hemställa om kammarrens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få rikta följande frågor:

1. Delar herr statsrådet min uppfattning, att den nuvarande ordningen i vad gäller här ifrågavarande mera meriterade och för mera kvalificerat arbete avsedda kvinnliga tjänstemäns anställnings- och löneförhållanden måste anses otillfredsställande?

2. Om så är fallet, har herr statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder för att utan tidsutdräkt få en önskvärd ändring till stånd?

På gjord proposition medgav kammarren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tryckfrihetsförordning m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtande nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för övningslärare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets memorial nr 46, med föranledande av kamrarnas skilaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 39 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i strafflagen, m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny strafflagstiftning för krigsmakten, dels ock i dessa ämnen väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egenom, m. m.;

nr 62, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för fortsättande av fyraårsplaner för bygdevägar och ödebygdevägar;

nr 64, i anledning av väckta motioner angående utredning av det statliga vägväsendets organisation;

nr 65, i anledning av väckta motioner angående statens övertagande av vintervägunderhållet på vissa enskilda vägar, som användas för allmän trafik; och

nr 66, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar m. m. av viss kronan tillhörig fast egenom; samt

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 244, med förslag till ändringar i rege- ringsformen och riksdagsordningen, m. m., ävensom i ämnet väckta motio- ner.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskil- des kl. 5.13 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Måndagen den 21 juni eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 ef- termiddagen.

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga (forts.).

Fortsattes överläggningen angående sammansatta stats- och andra lagutskot- tets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med provisoriska bestä- melser rörande utbildningstiden för vis- sa värnpliktiga, dels ock i ämnet väckta motioner.

Herr ANDERSSON, ELON: Herr tal- man! Jag skall först be att få säga, att jag inte har för avsikt att kreera någon roll i det sällsamma mellanspel, som i början av debatten regisserades av herr Domö med utrikesministern som medspelare och med statsutskottets ominösa uttalan- de om den svenska utrikespolitikens mål- sättning såsom text. För min del håller jag nämligen fast vid den överenskom- melse, som träffats mellan partiledarna och regeringen och varom utrikesminis- tern också erinrade, nämligen att i an- slutning till det blivande utskottsutlåtan- det om Sveriges anslutning till Parisor- ganisationen uppta en utrikespolitisk de- batt. Den omständigheten, att de utrikes- politiska frågorna nu i någon mån ha ta- gits upp i förväg, föranleder inte mig att frångå denna överenskommelse, och jag tar för givet, att man från regering- ens sida också fasthåller vid intresset av en ordnad debatt om vår utrikespolitik,

en debatt som kan ge en tillräckligt full- tonig bild av den uppfattning, som re- geringen och riksdagen ha om utrikes- politiken.

Så långt instämmer jag emellertid i de anmärkningar, som gjorts, att jag fin- ner det märkligt, att statsutskottet fun- nit det påkallat att göra ett uttalande av nämnt innehåll. Det kunde inte vara nöd- vändigt, om man därmed endast hade avsett att få ett uttalande från de olika riksdagsgrupperna angående deras upp- fattning om utrikespolitiska problem. Riksdagens mening torde väl bli tillräck- ligt klarlagd genom de uttalanden, som från de olika partiernas sida komma att göras i den utrikespolitiska debatten. För min del måste jag om statsutskottets uttalande säga, att det genom sin korta formulering icke täcker hela det fält, som den utrikespolitiska debatten om- spänner, och att jag därför inte är be- nägen att tillmäta det den betydelse av en deklARATION från riksdagens sida, som man kanhända har avsett att det skulle utgöra.

Utgångspunkten för den debatt om vårt försvar, herr talman, som vi i dag föra, är tillvaron av en positiv försvars- vilja hos hela folket och hos alla partier. Jag tror att de ärade ledamöter av kam- maren, som med lika stor energi som vältalighet ha fört högerens talan, hade gjort både vårt försvar och vårt land en större tjänst genom att framhålla det- ta än att, som nu skett, försöka ingiva kammaren, landet och utlandet den fö- reställningen, att vad som nu förehas här är detsamma som början till ett ra-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

serande av vår försvarskraft. Om en främling, som inte känner till förhållandena, vare sig han är av svensk eller utländsk nationalitet, oförmodat hade infunnit sig i kammaren t. ex. under herr Ewerlöfs tal strax före middagen, skulle han knappast ha kunnat få någon annan föreställning, än att vi här dryftade oansvariga planer på att torpedera hela det svenska försvaret. Och detta sker, herr talman, i samband med behandlingen av en proposition, som föreslår en femtioprocentig förstärkning av det flygvapen, som ännu under krigstiden ansågs som en god, om också inte helt tillfredsställande beredskap!

Det borde ha varit så mycket mindre svårighet för högerns talare att understryka denna eniga försvarsvilja, som det i en av de motioner, som väckts av partiet och vilken även herr Ewerlöf undertecknat, kan läsas följande sanna ord: »Vi motionärer se i Kungl. Maj:ts propositioner till försvarets ordnande uttryck för en medveten försvarsvilja. Denna vilja besjalar hela svenska folket.» Detta är förvisso ett sant ord, och det är inte heller svårt att förstå, varför det har blivit så. Den tiden är förbi i vårt land, när försvaret ansågs såsom en onödig belastning. Kriget har lärt oss att den nationella frihetens värde och lärt oss att den gåvan inte kan fås utan motsvarande offer. Efterkrigstiden har också lärt oss att vi ännu inte hunnit så långt, att den nationella friheten och tryggheten höra till de folkens oförrätterliga rättigheter, som inte kunna av någon ifrågasättas eller hotas.

Men denna enighet i fråga om försvarsvilja utesluter inte skiftande uppfattningar både om försvarets organisation och om de för dagen föreliggande ekonomiska och övriga materiella möjligheter, med vilka vi ha att röra oss. Det är också självfallet, att så skall vara. Både det ekonomiska läget och våra möjligheter att inom den ekonomiska ram, som står oss till buds, inrymma olika långt gående önskemål och den ovissheit, som råder i fråga om försvarsmedlens tekniska utveckling, göra det självklart, att olika uppfattningar skola råda.

Även för den civile iakttagaren är det uppenbart, att vi på det militära området befinna oss i en brytningstid. Krigsteknikens snabba utveckling under det senaste kriget har ännu inte kunnat helt överblickas i fråga om sina konsekvenser. De nya vapnen stå ännu endast i början av sin tillblivelse, och deras betydelse för den framtida krigföringen är svår att överblicka, liksom deras inverkan på de strategiska grundsatserna för Sveriges försvar.

Det är förklarligt att under sådana omständigheter skiftande meningar göra sig gällande om den riktiga avvägningen inom och den bästa organisationen av de svenska försvarsanstalterna. Det är inte heller så märkvärdigt, om till sist två huvudlinjer komma att urskiljas i meningsskiftningarna: en mera konservativ, som så länge som möjligt vill hålla fast vid den bestående formen och som därför med misstro betraktar den andra linjen, som vill diskutera möjligheten av mera radikala förändringar, inte radikala i den meningen att den vill tillägga vårt försvar nya uppgifter, men såtillvida att den sätter i fråga, om inte krigets erfarenheter påkalla en omprövning av vissa traditionella föreställningar om försvarets uppbyggnad. Lika naturligt som det är att i en dylik brytningstid skilda meningar kunna framkomma, lika naturligt är det att man, innan diskussionen har skapat ökad klarhet, går försiktigt fram inom den organisation, som vi i dag äga, utan att den vare sig för hårt konserveras vid det gamla eller för snabbt brytes sönder i förhoppning om livskraften i det väntade nya. Det kan vara klokt, — inte minst med hänsyn till tidens oro — att i dessa viktiga ting avvakta, men inte så, att man låter alit gå. Tiden bör utnyttjas till att öppet och utan förutfattade meningar dryfta de nya tankar, som nu bryta sig fram.

Denna skildring av läget har täckning i den offentliga debatten i försvarsfrågan. Den kommer till synes i vissa till försvarskommitténs betänkande knutna uttalanden. Den är ännu mera tydligt skönjbar i de militära vapengrenschefernas ganska skiftande syn på våra för-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

svarstekniska problem. Den återspeglas också i departementschefens uttalanden. I vissa avseenden är han beredd att redan nu draga konsekvenserna av krigserfarenheterna. Detta gäller främst i fråga om flygvapnets oerhört ökade betydelse i det moderna kriget men även i fråga om krigserfarenheternas inverkan på de lantmilitära förbandens organisation.

Jag behöver inte besvara med någon utförlig redogörelse för innehållet i denna diskussion. Tankegången är klart angiven i departementschefens proposition. Den beskriver både några av svagheter i vår nuvarande försvarsorganisation och de synpunkter, som måste vara vägledande vid de fortsatta övervägandena om dess nya gestaltning: behovet av en förbättrad, decentraliserad mobiliseringsorganisation och nödvändigheten att ha tillräckliga styrkor så grupperade, att de omedelbart kunna möta och avvärja de faror, som det moderna luftkriget för med sig för alla delar av vårt land. Jag behöver så mycket mindre gå in på någon principiell diskussion om dessa ting, som dagens diskussion och dagens beslut gälla mera kortsiktiga åtgärder och departementschefen utlovar, att dessa nya idéer komma att göras till föremål för en utredning, som är nödvändig, innan ställning därtill kan tagas.

Jag skall i stället säga några ord om de betänkanden från respektive utskott, som nu ligga på kammarens bord. Låt mig då först konstatera, herr talman, att det enligt min mening är omöjligt att bestrida, att dagens utrikespolitiska läge har avsevärt ökat bekymren för vår försvarsfrågas ordnande i jämförelse med vad som var fallet ännu så sent som under fjolåret. Herr Ewerlöf har meddelat kammaren, att han för sin del ensam bland försvarskommitténs ledamöter besatt den klarsyn, som gjorde att han inte ville underskriva försvarskommitténs förhoppning om att vi hade att motse en icke alltför kortvarig period av fred. Det är möjligt att herr Ewerlöf kommer att visa sig ha varit den mest klarsynte, den mest vidsynte profeten i

denna hord av utrikespolitiska profeter. Det kan ju också hända, att det visar sig, att försvarskommitténs förhoppning, om vi också dessförinnan ha en mycket förnuströdd stig att vandra, till sist blir infriad. Om den saken är det väl emellertid för tidigt att uppta en diskussion. Jag nöjer mig med att konstatera, att enligt min uppfattning har dagens utrikespolitiska läge så försämrats, att det nu finns anledning att lägga mera pessimistiska synpunkter till grund för våra resonemang och vårt handlande, än man tidigare ansåg sig behöva göra. Frågan i dag gäller därför inte i första hand, hur framtidens svenska försvar skall organiseras för att kunna bjuda effektivt motstånd mot en invaderande fiende, utan frågan är huvudsakligast denna: Äro dagens svenska försvarskrafter tillräckliga för att möta de krav, som i farans stund kunna ställas på desamma?

Man skall naturligtvis inte överskatta det nuvarande svenska försvarets styrka, men jag tror att det är lika farligt att underskatta det. Även om man måste erkänna, att vårt försvar i dag inte står på toppen av vad som teoretiskt sett och utan hänsyn till kostnader kan åstadkommas, så är det dock mäktigt att åstadkomma en aktning svärd kraftutveckling. Jag skulle tro att ingen vill jäva det påståendet. Några beskyllningar för att vårt försvar skulle lida av sådana svaghetstillstånd ha väl heller inte framställts i debatten. De erinringar, som ha gjorts, ha hittills framför allt gällt det förslag om minskning av övningstiden, som departementschefen har föreslagit, och vidare har man kritiserat departementschefens och utskottets obenägenhet att anslå tillräckliga medel för förstärkning främst av arméns materielbestånd.

När det gäller övningstidens längd medger jag gärna, att det här kan finnas rum för skiftande uppfattningar, och jag finner det vara helt naturligt, att frågan göres till föremål för diskussion. Den hör till de traditionella diskussionsämnen i den svenska försvarsdebatten och har alltid visat sig inte bara kunna uppbringa intresse utan också uppjaga lidel-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

serna på båda sidor i en ibland nästan oanad grad.

Men även om jag således medger, att det här självfallet kan finnas rum för olika uppfattningar, som var för sig kunna motiveras med starka sakliga argument, sätter jag i fråga, om det är riktigt att bedöma förslagen från sådana utgångspunkter som t. ex. herr Ewerlöf utgick i fråga i sitt mycket värtaliga anförande, vilket, såvitt jag förstår, inte kunde undgå att i viss mån fängsla kammarens ledamöter. Jag betvivlar inte på något sätt ärligheten i herr Ewerlöfs patos, men jag undrar, om inte detta har blivit så starkt, att det har dödat den känsla för måtta och sans, som jag har lärt mig uppskatta hos herr Ewerlöf.

Det förslag till förkortning av övnings-tiden, som här har förelagts riksdagen, grundar sig på den uppfattningen, att man med nio månaders effektiv utbildningstid skall kunna nå samma utbildningsresultat som med nu gällande övnings-tid. Det är inte fråga om att genom förkortningen sänka den svenska soldatens standard. Det är i stället fråga om att allra minst behålla denna standard, men att meddela utbildningen i sådana former och på sådant sätt, att tillägnelsen kan ske under kortare tid än som hittills har behövts för ändamålet.

Det går inte, säger man från opponenternas sida. Herr Ewerlöf förstärkte för sin del detta påstående genom att förklara, att han under sin tid i försvarskommittén både hos kommitténs militära experter och hos den övriga militära sakkunskap, som han kom i beröring med, förgäves efterlyste ett uttalande, som skulle bestyrka den uppfattning, som ligger bakom förslaget. »Jag vet inte var de militärer finnas», sade herr Ewerlöf, »som skulle kunna ge uttryck åt den uppfattningen, att nio månaders första tjänstgöring skulle vara tillräcklig.» Jag skulle vilja säga, att i så fall har herr Ewerlöf haft otur. Jag har för min del träffat en hel del militärer, kanske framför allt yngre, som oförbehållsamt givit uttryck åt den uppfattningen, att en väl planerad och väl utnyttjad första utbildningstid på nio må-

nader skulle vara tillräcklig för att förverkliga det utbildningssyfte, som för närvarande rymmes inom de elva månadernas utbildning. Den mycket rika dokumentinsamling, ur vilken försvarsmnistern föreläste för kammaren, ger ytterligare styrka åt påståendet, att det finns militärer som drista sig att anse, att de nio månadernas övningstid under vissa förutsättningar — av vilka de viktigaste givetvis äro ett effektivt utnyttjande och en god planläggning — är tillräcklig för att meddela den nödvändiga grundläggande utbildningen. Jag skulle vilja säga, att jag under försvarsministerns redogörelse för de militära myndigheternas yttranden fick ett mycket starkt intryck av den vidsynthet och den beredvillighet att, så långt det över huvud taget är möjligt, försöka ordna en effektiv utbildning på de nio månaderna, som framlyste ur de militära chefernas yttranden.

Herr Ewerlöf medger, att den nuvarande utbildningstiden inte effektivt utnyttjas. Detta leder honom inte fram till den tanken, att samma resultat som man nu når kan erhållas inom en kortare övningstid, om den planeras och utnyttjas bättre. Han föranledes i stället att vilja bibehålla nu gällande ordning. Men därigenom når han ju i utbildningsavseende inte något bättre resultat, än man skulle nå, om man under nio månader kan pressa in samma grundläggande utbildning som man nu kan ge på elva månader. För att nå ett bättre utbildningsresultat måste herr Ewerlöf antingen öka utbildningstiden ytterligare eller också effektivisera den inom de elva månadernas ram. Hur kan då herr Ewerlöf själv gravitera mot tanken på tio månaders utbildningstid? Den skulle ju inte heller förmå ge den utbildning, som de elva månadernas bättre utnyttjade övningstid skulle kunna ge.

Jag skall lämna denna fråga om utbildningstiden och i stället säga ett par ord om materielanslagen. Det har omvittnats från skilda håll, att den nuvarande försvarsorganisationens, i synnerhet arméns, materielbestånd är otill-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

fredsställande. Såvitt jag förstår, tyder detta åtminstone på att den nuvarande organisationen är överansträngd, och detta gäller både i fråga om materiella tillgångar och i fråga om tillgången på utbildat befäl. Den omständigheten har enligt min mening något att säga, som är av betydelse också för den framtida utvecklingen. Den talar om för oss på ett ganska handgripligt sätt, att det inte är kvantiteten som är ensamt avgörande för försvarsorganisationens styrka. Kvaliteten är också av betydelse, och tar man till den kvantitativa ramen för organisationen så stor, att det överstiger vår förmåga att fylla den med kvalifet, så riskerar man att dess innehåll blir så pass skralt, att organisationen inte kan utveckla lika stor effektivitet som en mindre men kvalitativt tillfredsställande organisation.

Det är självfallet, att det vore önskvärt, om man kunde ge den nuvarande försvarsorganisationen ett bättre materiellt innehåll inte bara i fråga om materielens mängd utan även när det gäller dess modernitet. Men som det har erinrats om under debatten från flera håll, äro vi i det fallet bundna av de ekonomiska svårigheter, som prägla hela vårt ekonomiska liv. Herr Domö förklarade i sitt anförande i dag, att när man från högerns sida oavsett de ekonomiska svårigheter, med vilka vi brottas, kräver ökade materielanslag för försvaret i förening med prioritetsrätt för försvarets beställningar, så står högern på verklighetens fasta mark. Enligt herr Domös mening går gränsen mellan de partier, som liksom högern stå på verklighetens fasta mark, och de, som hänge sig åt uppfattningen, att allt till sist skall klara sig. Jag undrar, om inte högern i sin föreställning om vilka ekonomiska möjligheter som vi ha att tillgodose de långt drivna anspråken på materielanslag till försvaret hör till dem som hänge sig åt uppfattningen att allt till sist skall klara sig och att man inte så alldeles obetingat i det fallet befinner sig på verklighetens fasta mark.

I en av högerns motioner — den som gäller materielanslagen — heter det, att

försvaret måste givas företrädesrätt framför sådan civil produktion, som nu måste betraktas som trots allt mindre angelägen, och det sägs något längre fram, att det skulle vara av tveklaktigt värde att lämna anslag till ökad materielanskaffning i den omfattning som nu krävs, därest man icke är beredd att på vissa områden genom prioritetsbestämmelser låta dessa anslag få konkret effekt inom rimlig tid. Jag tror att det är en alldeles riktig konklusion. Högerns tankar på en betydande materieförstärkning åt försvaret kunna inte förverkligas, med mindre den civila produktionen får trängas tillbaka för försvarets krav. Men det skulle vara av intresse att få veta, vilken civil produktion som man i så fall vill tränga tillbaka. Här talas det i motionen om den civila produktionen på *vissa områden*. Vilka områden av vår produktion äro för vår försörjning och vårt ekonomiska liv i övrigt så relativt obetydliga, att de utan farliga konsekvenser kunna trängas tillbaka? Eller menar man att den civila produktionen över hela linjen skall trängas tillbaka till förmån för försvarets prioritetsrätt? Det skulle, som sagt, inte vara utan intresse att få ett något mera konkret besked om hur man tänker sig att kunna ordna prioriteten för försvarets beställningar inom den ram för produktionen som vi för närvarande nödgas räkna med. Jag tror att den slutsats, som utskottet kommit till, är riktig, nämligen att »den maximala belastning på vårt lands industri, som befintliga reservationer och nu äskade medel medgiva, avsevärt överstiger föreliggande möjligheter för industrien att leverera till försvaret».

Från folkpartiets sida ha väckts några motioner med anledning av de nu föreliggande propositionerna. Jag kan med tillfredsställelse konstatera, att statsutskottet i flera viktiga avseenden har beaktat de synpunkter, som framförts i motionerna. Utskottet har understrukit vikten av att samtliga kostnader för den ifrågasatta förstärkningen av flygvapnet, till vilken vi ge vår oförbehållsamma anslutning, kunna överbliec-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

kas i ett sammanhang. Utskottet har vidare delat motionärernas uppfattning, att en översyn av arméorganisationen är påkallad, samt antytt, att de i motionen angivna önskemålen, som sammanfalla med de av mig här tidigare angivna, vid utredningsarbetet böra bli föremål för en närmare granskning. Utskottet har likaledes i enlighet med motionärernas tankegång ansett det önskvärt, att de förordade utredningarna uppdelas i sådana, som böra och kunna genomföras på kort sikt, och sådana, som först efter längre tid kunna väntas leda till resultat.

I ett avseende är statsutskottets uttalande i anledning av motionerna dock så mångtydigt, att jag nödgas att något uppehålla mig därvid. Det gäller det i motionerna framförda önskemålet om att en översiktlig plan utarbetas över den i samband med flygvapnets utbyggnad närmast avsedda avvägningen mellan försvarsgrenarna och att denna föreläggas riksdagen samtidigt med den förbådade planen för flygvapnets förstärkning. Utskottet har därom endast sagt, att de blivande utredningarna böra så sammanknytas, att man kan vinna en såväl ur försvarssynpunkt som med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna bättre överblick över försvarsorganisationen i dess blivande utformning. Det är detta uttalande som jag tycker skulle ha kunnat göras något klarare. Det är alldeles uppenbart, att den förstärkning av flygvapnet, som genom kammarens beslut i dag inledes och i ännu större utsträckning planeras, kommer att i avsevärd omfattning rubba den nuvarande avvägningen mellan försvarsgrenarna. På längre sikt måste detta innebära antingen en högst väsentlig ökning av de samlade försvarsutgifterna eller också en starkt begränsad medelstilledning till andra försvarsgrenar än flyget. Jag är ingalunda beredd att nu diskutera något av dessa alternativ, men det är nödvändigt att fästa riksdagens uppmärksamhet på att problemet existerar. Problemet bör även ses emot bakgrunden av de bristfälligheter i arméns utrustning, som ha på-

talats såväl i propositionen som i vissa motioner, och de anspråk på byggnadsanslag, som resas ifrån marinen och kustartilleriet. Det är rimligt, att riksdagen redan vid den tidpunkt, då den skall fatta ett första definitivt beslut om försvarets nya organisation, får en överblick över de ekonomiska konsekvenser, som beslutet kan ha för försvaret i dess helhet.

Det är svårt att tolka vad som ligger i utskottets utlåtande på denna punkt. Om detta innebär ett instämmande i motionärernas tankegång, så skulle jag för min del vilja understryka detta. Om det däremot innebär ett tveksamt undanskjutande, så skulle jag vilja varna för detta undanskjutande. När det gäller en så viktig, ja, en så huvudsaklig detalj i försvarsorganisationens utformande bör riksdagen redan från början ha klarhet om de konsekvenser som kunna uppkomma. Det bör vara möjligt för riksdagen att, redan när den tar det första steget in på denna utvidgningens väg, ha klart för sig, hur det andra och det tredje skola se ut, och jag tror, herr talman, att detta är nödvändigt inte bara med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna av beslutet, utan även med tanke på den blivande försvarsorganisationens effektivitet.

När det gäller det utlåtande från det sammansatta utskottet, herr talman, som kammaren nu formellt diskuterar, har jag intet annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets förslag.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:
Herr talman! De brösttoner, som från vissa partiets sida ha kommit till uttryck här i dag, och längden av de anföranden, som ha hållits, stå inte i någon rimlig proportion till det tämligen svala intresse, som kammaren har visat debatten. Jag tycker inte om brösttoner; de ha enligt min uppfattning inte med den här saken att göra. Det gäller här en praktisk och saklig fråga, som kan diskuteras utan att man höjer rösten, inte en fråga om vem som är mer eller mindre försvarsvänlig. Jag tycker, att

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

det svenska folket även i fråga om anslag har visat sin vilja att åstadkomma ett starkt försvar, och det kan knappast ligga i försvarets intresse, att man här talar som om de, som inte dela ens mening, skulle vara idel försvarsnihilister. Jag medger att man mycket väl kan ha den uppfattningen, att det är olämpligt att föreslå en nedsättning av övnings-tiden i den här situationen, när läget i världen är så oroligt, men försvarsmi-nistern har ju pekat på att det gäller ett gammalt önskemål, som först nu har tillgodosetts, och när frågan nu har väckts, tycker jag inte man gagnar sa-ken genom att behandla de principer, som det här är fråga om, på det sätt som har förekommit i denna debatt. Högern har ju tidigare varit det enda försvars-vänliga i partiet i landet — åtminstone har den betraktat sig själv på det sättet — men nu en tid ha ju alla varit lika försvarsvänliga. De nya signaler, som högern här har höjt, bära ett visst vitt-nesbörd om att partiet längtar tillbaka till den gamla, goda tiden, då försvaret nästan var den enda stora program-punkt som högern hade att köra med inför folket. Jag tror att det skulle bli klent med vårt försvar, om högern vore det enda parti som ville försvara landet.

Herr Andrén var ju vid sidan av herr Ewerlöf den, som höjde brösttonerna högre än eljest. Jag minns inte, om han åberopade historiens gudinna, men det var säkert fulare potentater han tänkte på, när han med en vällust, som var ganska tydlig, delgav kammaren sin uppfattning om herr Vougts intentioner i denna sak. Han frågade, hur länge vår ammunition kommer att räcka, om vi skola stå ensamma i ett krig. Men var-för skola vi behöva stå ensamma? Om vi komma in i ett krig, komma vi säkert inte att sakna allierade. Bortsett från det, tycker jag emellertid att det var litet olämpligt, när herr Andrén inbjöd fienden genom att säga: »Här finns ing-en ammunition, här finnas inga allie-rade. Var så goda, kom och ta för er!» Ur försvarets synpunkt hade det säker-ligen varit bättre, om herr Andrén hade sagt någonting annat.

Herr Domö sade, att det viktigaste i den här situationen är att vi klubba fast, att vi vilja försvara oss till sista man. Jag tycker det är viktigare att vi äro lugna, eller åtminstone att vi se lugna ut. Vi skrämma under alla förhållanden ingen genom att se morska ut, och att kunna hålla stora tal har ju aldrig varit någon värdefull tillgång ur försvarssyn-punkt. När det inte finns någon som vill på allvar försämra vårt försvar, tycker jag inte att det finns anledning att skildra situationen, som om hela nio tiondedelar av riksdagen vore besjälade av den andan. Det är inte högstämda tal som behövas i dag, utan en enig samling omkring den politik som är möjlig. Jag vill inte för min del sänka vår försvars-standard, utan jag vill hålla den så hög som det över huvud taget är möjligt, och jag har gått med på reduceringen av ut-bildningstiden, därför att jag är överty-gad om att det skall vara möjligt att göra det utan att sänka försvarets ef-fektivitet. Jag har inte mindre än fyra pojkar, som ha exercerat beväring, och jag har ett mycket livligt intryck av att ledigheten har varit ett mycket bety-dande inslag i deras tjänstgöring. Jag har en pojke som har ryckt ut helt ny-ligen, och han har, tycker jag, mest var-it hemma och sparkat fotboll och äg-nat sig åt liknande sysselsättningar, som äro ur försvarets synpunkt mindre vä-sentliga ting. Jag tror att jag med ut-gångspunkt i den erfarenheten mycket väl kan intyga, att det finns möjligheter till en inte ringa effektivisering av ut-bildningen. Det är klart att pojkar-na tycka om att få resa hem eller gå och slå dank, men om de få klart för sig, att övningstiden kan minskas ifall de arbeta litet bättre, tror jag att de skola finna sig i en mera intensiv utbildning.

Jag kan för min del åberopa, att jag har försvarsmistern på min sida. Herr Lindström, som talade här i början av debatten, bestred tydligen dennes auk-toritet. Han sade, att han inte hade för-stått försvarsmisterns motivering, och han kallade den för en »snårskog av mystik». Han utvecklade inte närmare den synpunkten, och jag tycker det är

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

egendomligt att man kan fälla ett sådant omdöme som han fällde, ty jag för min del tycker att herr Vougt har angivit en mycket utförlig — enligt min uppfattning kanske till och med väl utförlig — motivering här i dag, och det var sakliga och förnuftiga synpunkter han hade att andraga. Han har enligt min uppfattning givit verkliga skäl för sin ståndpunkt. Hur man kan kalla hans motivering för en snårskog av mystik, har jag alltså svårt att förstå.

Bortsett från det har det ju emellertid pekats på att det finns massor av officerare som ha den uppfattningen, att en sänkning av övningstiden inom rimliga gränser kan ske utan men för försvaret. Jag har för min del hört, att det skulle vara ungefär hälften av officerarna som ha den uppfattningen, men herr Ewerlöf hade inte hört någon enda officer, som han kände, ge uttryck åt en sådan uppfattning. Jag har ingen egen mening i saken, men jag har hört den omnämnas av auktoritativa personer, vilkas omdöme jag sätter lika högt som herr Ewerlöfs och jag tror att det ändå betyder något, om man kan peka på att det inom en ganska betydande del — om också inte en majoritet — av officerskåren råder den uppfattningen, att en minskning av övningstiden är möjlig. Det har här påpekats, att det framför allt är de yngre officerarna som ha denna uppfattning.

Under kriget massproducerades det ju soldater i alla de krigförande länderna liksom även i vårt land. Jag tror inte det kan visas, att dessa på rätt kort tid utbildade soldater voro sämre än de andra. Herr Lindström påpekade, att man i Ryssland har en övningstid på två och ett halvt år. Jag tror för min del, att en sådan övningstid är litet överkvalificerad. Jag undrar, om det är nödvändigt att träna pojkar i så hög grad. När ryssar och finnar — och de senare ha ju inte haft på långa vägar så lång övningstid som de förra — slogos man mot man där borta på andra sidan Bottnhavet, var det säkert inte ryssarna som voro de bättre soldaterna. Jag tror

att den allmänna meningen var, att det var finnarna som hade den bättre utbildningen, om den också inte var den långvarigare.

Det är alltså inte omöjligt att man har överdrivit den långa utbildningens betydelse. Det finns ju ett optimum när det gäller försvarets uppbyggnad; man kan satsa en viss summa till olika ändamål — man kan inte stirra sig blind på ett enda — och det finns en viss gräns, över vilken man inte kan gå. Vi talade i gamla tider om det befästa fattighuset, som det inte lönade sig att försvara, eftersom man hade kostat på försvaret för mycket, så att människorna tyckte att det, som var kvar, inte var värt att slåss för. Det var ju en överdriven föreställning, men det ligger något i att nationens försvarskraft minskas i stället för att ökas, om man lägger ned för mycket på försvaret.

De yngre officerarna ha säkert en bättre kännning med verkligheten och med tiden än de äldre; dessa äro ju sedan gammalt kända för att vara konservativa. De äro ofta en generation efter sin tid. I alla krig, som ha förts under de nu levande människornas tid, ha vi sett, att man i början av kriget har varit inställd på ideal från skeden, som ligga någon generation tillbaka i tiden. Först när man har lärt om och insett att det har inträffat något nytt under tiden, har man tillägnat sig de bättre metoderna, som sedan ha lett till seger i kriget. Högern, som alltid har hållit på de gamla officerarna, har därför också i de flesta försvarsfrågor varit en generation efter sin tid.

Jag beklagar att herr Lindström i sin inställning till det här problemet liknar en äldre officer. Jag tvivlar inte på hans ärliga fosterländska vilja, men jag vill göra anspråk på att vara en lika god fosterlandsvän som han, fastän min uppfattning är motsatt hans i den här frågan. Jag har alltså i denna fråga endast den mening, att riksdagen bör bifalla det sammansatta utskottets förslag.

Jag skulle därutöver vilja säga ett par ord om en annan fråga, som här har

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

förts påtal. Utrikesministern inbjöd ju till en utrikespolitisk debatt, och det kunde i och för sig vara lockande att ge sig in på en sådan, men jag skall inte på något sätt fördjupa mig i de härmed sammanhängande problem, som särskilt i vissa tidningar ha diskuterats med sådan energi. Jag är helt ense med utrikesministern, i det att jag anser att den politik, som går ut på att vi inte under fredens dagar böra uppgå i någon stormaktsgruppering, är riktig, inte bara med hänsyn till våra traditioner, utan även sakligt. Jag vill inte säga att problemet är så lätt, och jag tror att man har rätt att ha en motsatt uppfattning. Jag tror att det, om ett stormaktskrig utbryter och vi komma med, skulle kunna visa sig, att det hade varit lämpligt, om vi hade haft tillgång till hjälp utifrån redan under de allra första dagarna, men efter de informationer jag har fått av officerare och andra — framför allt av politiker — ser det ut, som om den där ögonblickliga hjälpen aldrig skulle ha utsikt att komma. Allting tyder på att vi få lita till oss själva under en rätt lång tid, om ett krig bryter ut och vi invecklas i detsamma. Det förhållandet är enligt min mening det starkaste stödet för den uppfattningen, att det med hänsyn till vår situation i ett utbrytande krig, där vi kunna komma med, är lämpligare för oss — och även för andra — att vi inte genom att tillhöra någon maktgruppering rent motståndslöst dragas in i kriget. Vi få besinna oss, vi få taga hänsyn till det läge som råder och de maktförhållanden som föreligga i vår omedelbara närhet. Vi veta inte ännu vilken situation som kommer att vara för handen. Om vi välja att ansluta oss till den ena eller andra maktgrupperingen, utpeka vi vårt eget land som den allra främsta krigsskådeplatsen. Vårt land kommer då att ödeläggas och jämnas med jorden på några veckor eller månader och bli ungefär som Tyskland är nu. Om det är nödvändigt, får den risken tagas, men jag tror faktiskt inte att det är nödvändigt. Hela den strategiska uppläggningsen blir lämpligare för oss, om vi inte i

förtid ta position i ett krig, vars utgångsläge vi inte känna i förväg.

Jag tror att riksdagen är tämligen enig på den punkten. Efter herr Domös och även herr Ewerlöfs tal kan det ju synas, som om högern skulle vara en smula tvehågsen. Jag uppfattade emellertid särskilt herr Domös tveksamhet mera som en honnör åt en eller annan desperado än som en principiell avvikelse från den hos andra rådande meningen.

Herr Ewerlöf var då mera klar, och han sade: Det vore väl märkvärdigt, om vi inte ändå skulle kunna ha ett tyst samförstånd med andra makter om att vi skola hålla ihop, om det utbryter krig. I den där kombinationen »tyst samförstånd» undrar jag emellertid, om man inte skulle önska, att samförståndet inte vore så tyst. När det är så litet tyst som i herr Ewerlöfs uttalande, då är det ju inte längre ett samförstånd som är tyst, utan det är något som förvandlar den proklamerade neutraliteten till dess motsats.

Vad nu beträffar dessa desperados inom högern har ju — dess bättre, höll jag på att säga — ingen av dem, om det nu finns mer än en, uttalat sig i den här debatten. Kanhända de inte finnas, kanhända de bara inte våga uppträda.

Det är klart att de nordiska problemen ha kommit upp i den här diskussionen, men det är därvidlag lättare att vara ense om principerna, om önskemålen, än att peka på hur lösningen skall se ut. En svårighet är att enas om bakgrunden, alltså om det råder olika meningar just beträffande själva förutsättningen, som ifrån vår sida har proklamerats vara den, att vi inte vilja vara med i någon gruppering. På den andra sidan kanske det finns en motsatt uppfattning, och då är det inte så gott att enas. Ty man får väl vara ense om att det är meningslöst med en allians eller en gruppering, om den ena parten har den meningen, att man bör vara med i en stormaktsfront, under det att den andra parten till varje pris vill undvika att vara med i denna front. Om Norden däremot enas och vägrar

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

att ansluta sig till någon allians, komma kanske i ett blivande krig båda de krigförande parterna att fjäska för oss, att söka vår gunst, förutsatt att vi äro militärt beredda att stå på egna ben. Om vi ha ett engagemang, kan det mycket väl hända att våra länder bli ödelagda, innan vi ens kunna få den hjälp ifrån andra håll, som man gör ett så stort väsen av just i denna fråga.

Jag erkänner som sagt, att man kan ha rätt att ha delade meningar — framför allt känslomeningar — i denna fråga, men vissa pressdrabanters uttalanden äro alltför känslobetonade och alltför litet förståndiga för att man skulle kunna betrakta dem som uttryck för en ståndpunkt, som i den svenska riksdagen kan upptagas till en allvarlig prövning. I denna debatt bör man väl ändå inskränka sig till de ståndpunkter, som det kalla förståndet kan ge anvisning på, och jag tror att det ställningstagande, som regeringen har valt och som riksdagen vid tidigare tillfällen praktiskt taget enhälligt har givit sin anslutning till, också i längden är den ståndpunkt, som när det gäller vårt förhållande till världen i övrigt ger det bästa resultatet.

Herr EWERLÖF (kort genmäle): Herr talman! Jag vill omedelbart med anledning av herr andre vice talmannens yttrande säga, att den uttolkning, som han gjorde av mitt uttalande i den utrikespolitiska frågan, gav detta en helt annan nyans än den som jag hade givit det. Jag skall inte trötta kammaren med att upprepa vad jag sade i mitt anförande, utan jag ber i stället att få hänvisa herr andre vice talmannen till det stenografiska referatet, som inflyter i kammarens protokoll.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Jag begärde ordet i början av dagens debatt. Sedan dess har ju den utomordentligt viktiga frågan om utbildningstidens längd belysts ur så många synpunkter, att det skulle vara förmätet att länge taga kammarens tid i anspråk med den,

detta desto mera som det ju också är åtskilliga andra viktiga försvarsfrågor än frågan om övningstidens längd som skola behandlas vid dagens plenum. Jag skall emellertid, herr talman, be att i korthet få anföra några synpunkter.

I den allmänna diskussionen om utbildningstidens längd möter man ofta den uppfattningen, att man kan ändra denna allt efter det utrikespolitiska lägets växlingar. Intet kan vara mera felaktigt. Vid mobilisering tar man i anspråk alla eller största delen av de värnpliktiga, d. v. s. männen i åldern mellan 20 och 47 år. I fälthären ingå de yngre årsklasserna. Om man räknar med att i denna ingå tio till femton årsklasser, finner man att den utbildningstid, som vi i dag fastställa, påverkar fälthärens kvalitet under de närmaste tio till femton åren.

Ett exempel skall belysa detta. De årsklasser, som vid mobilisering år 1939 skulle bilda fältförbanden, voro till huvudsaklig del utbildade enligt 1925 års härordning. Denna utbildning var erkänt otillräcklig. Om man hade velat få en ändring till stånd i fråga om utbildningstidens längd och önskat att denna ändring skulle påverka fältförbandens kvalitet år 1939, skulle denna ändrade utbildningstid — om man räknar med att tio årsklasser ingå i fältförbanden — ha måst börja tillämpas senast år 1929 och beslut alltså ha måst fattas senast vid 1928 års riksdag. Alla som veta, vilka stämningar som vid den tiden gjorde sig gällande, inse ju vad detta innebär. Tar man hänsyn även till de äldre årsklasser, som skola ingå i lokalförsvarsförbanden, visa sig ju verkningarna av den ofullständiga utbildningen ännu mer omfattande. Det går alltså icke, herr talman, att ändra utbildningstidens längd efter det utrikespolitiska lägets växlingar.

Departementschefen har förutsatt, att några repetitionsövningar icke skola anordnas under nästa budgetår och icke heller några efterutbildningsövningar. Därigenom blir följdén, att luftvärnet icke kan mobilisera med utbildade värnpliktiga. Detta truppslag får äldre

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

värnpliktiga från andra vapenslag, men dessa måste få en viss omskolning för att vara användbara i sina nya krigsbe-
fatningar. Repetitionsövningar avse
dels att de värnpliktiga skola uppfriska
sina kunskaper och dels att de skola lä-
ra sig eventuellt nya vapen, men kan-
ske främst att skapa möjlighet till öv-
ningar i högre förband. De äro alltså
av mycket stor vikt, och i alla våra olika
härordningar har man räknat med så-
dana övningar. Det är enligt min upp-
fattning en utomordentligt allvarlig sak,
att man låter frågan om repetitionsöv-
ningarna avgöras från år till år. Tidi-
gare har arméledningen liksom de värn-
pliktiga vetat, att repetitionsövningar
skola hållas och kunnat inrätta sig där-
efter. Nu blir frågan om repetitionsöv-
ningar i viss mån en politisk fråga, och
man vet icke från det ena året till det
andra, om de skola komma till stånd. Er-
farenheterna i detta avseende från Norge
borde vara verkligt avskräckande. Un-
der tiden mellan de båda världskrigen
inställdes i Norge repetitionsövningar
under många år av politiska skäl. Re-
sultatet blev svagt utbildade soldater
och förband. Regementschefer och ba-
taljonschefer hade icke på tio år fört
förband, vilka de skulle föra befäl över
vid krigsutbrott. Hur detta skulle på-
verka arméns kvalitet, torde vara klart.

Försvarsministern angav i sitt första
anförande, att riksdagen hade frihet att
fastställa första utbildningstidens längd
till den nuvarande eller elva månader.
Detta påstående är dock icke riktigt.
Genom att Kungl. Maj:t har fastställt in-
ryckningsdagen för huvuddelen av de
värnpliktiga till den 1 juni har riksdagen
kommit i ett tvångsläge. Om utbild-
ningen är elva månader, blir utryck-
ningsdagen den 23 april. Då påsken näs-
ta år infaller den 15—18 april, blir ti-
den mellan den 15 och den 18 påskle-
dighet. Det kan på grund härav icke va-
ra lämpligt att sända hem de värnplik-
tiga under denna tid för att låta dem
komma tillbaka och tjänstgöra en ve-
cka. Genom sitt beslut har alltså försvars-
ministern egenmäktigt försatt riksdagen
i den situationen, att det av praktiska

skäl icke är möjligt att uttaga den i lag
fastställda första utbildningstiden.

Herr Ewerlöf har belyst värdet av
försvarsministerns redogörelse för de
militära myndigheternas yttranden i
fråga om den förkortade utbildningsti-
den, och jag skall därför icke närmare
gå in på denna fråga. När jag hörde
försvarsministerns redogörelse, kom jag
att tänka på huru en viss potentat cite-
rar bibeln. Ingen kan väl allvarligen på-
stå, att dessa myndigheter tillstyrkt en
första utbildningstid av nio månader.
De ha endast, om jag förstod försvars-
ministern rätt, yttrat sig om fördelning-
en av utbildningstiden, därest denna
fastställes till tolv månader, och i den
situationen föredraga de givetvis en
första tjänstgöring av nio månader, som
möjliggör att taga ut två repetitionsöv-
ningar och en efterutbildningsövning,
detta med hänsyn till förbandsutbild-
ning och omskolning framför en första
tjänstgöring på nio månader och en re-
petitionsövning och en efterutbildnings-
övning. Då utbildningsmålet icke nåtts
på elva månader, finns det inga utsik-
ter att nå det på nio månader. General-
major Ehrensvärd har för övrigt, så-
som statsrådet citerade, betonat att för-
banden icke bliva krigsdugliga med den
föreslagna utbildningen. Att man före-
drar nio månaders första utbildning
utan skördeuppehåll och andra uppe-
håll av olika slag framför en längre
utbildning med uppehåll av oberäkne-
lig längd, torde vara ganska klart, så
som dessa uppehåll stycka sönder och
förstöra utbildningen.

Försvarsministern liksom åtskilliga
andra talare, som försvarat utskottets
förslag, ha talat många vackra ord om
en rationalisering av utbildningen. Det-
ta ger mig anledning att i detta samman-
hang något belysa behovet av anslag för
anskaffning av utbildningsmateriel och
utbildningsanläggningar.

Enligt beräkningar, som utförts av
försvarsgrenscheferna, erfordras för
anskaffning av utbildningsmateriel för
armén 8 815 000 kronor, för flottan
3 264 000 kronor och för kustartilleriet
950 000 kronor, eller tillsammans

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

13 029 000 kronor. För arméns del är detta äskande uppdelat i tre kategorier, varav den första icke kommer att kräva byggnadsarbeten, större materieltillgång eller utlandsvaluta. Äskandet uppgår i denna del till 4 745 000 kronor. Detta belopp bör enligt reservanternas mening beviljas för nästa budgetår. Till sammans med det för flottan och kustartilleriet begärda anslaget uppgår alltså behovet av anslag för utbildningsmateriel och utbildningsanläggningar till något över 6 miljoner kronor. Av detta belopp avse 2 885 000 kronor utgifter, som skola bestridas från anslag under driftbudgeten, under det att återstoden bör anvisas på kapitalbudgeten.

För arméns del avse anslagen under driftbudgeten anskaffning av instruktionskanoner, laddapparater, temperingsapparater, spårlysatrappor, anslag till komplettering av inredning i motorrum vid pansartrupperna, anslag till signalmateriel såsom skivapparater, telegraferingsnycklar m. m. samt anslag till filmskjutbanor, skjutapparater för hagel etc. Av anslagen under kapitalbudgeten beräknas 1,9 miljoner kronor till markförvärv för stridsskjutningsterräng och terräng för sprängningsövningar, omkring 0,3 miljoner kronor till utbildningsanordningar på övningsfält såsom hindergårdar, närstrids- och handgranatsbanor, körbanor och stöd-
punkter.

Vid diskussionen i fråga om värnpliktstidens längd förklara majoritetens representanter, att de ingalunda avse en försämring av utbildningstidens resultat. Om det är någon som helst mening med dessa förklaringar, borde representanterna för majoriteten vara de första att ivra för de anslag, som avse att möjliggöra en rationalisering av utbildningen. Försvarsministern har förklarat, att han skulle ha möjligheter att tillgodose vissa av dessa nu omtalade behov genom att ta i anspråk en del andra anslag, bland annat anslaget till anskaffning av tygmateriel. Men då kommer ju detta anslag, som redan i och för sig är otillräckligt, att ytterligare minska.

Herr Elon Anderssons anförande ger

mig, herr talman, anledning att med några ord beröra frågan om prioritet vid anskaffning av materiel. I diskussionen i materiel frågan möter man inte sällan den uppfattningen, att anskaffning av materiel för krigsmakten utan större våda kan anstå för att igångsättas först i ett skärpt utrikespolitiskt läge. Det är emellertid, herr talman, ingalunda fallet. Såsom ett mycket stort antal myndigheter framhållit i yttranden över 1945 års försvarskommittés betänkande är det utomordentligt vanskligt att bygga den erforderliga krigsutrustningens komplettering på en snabb anskaffning i ett skärpt utrikespolitiskt läge. Dessa synpunkter ha framhållits av praktiskt taget alla de myndigheter och organisationer, som i olika hänseenden bära ansvaret för eller besitta särskild sakkunskap beträffande materielanskaffningsfrågor. Dessa äro försvarsgrensförvaltningarna, krigsmaterielverket, försvarets fabriksstyrelse, arméns fortifikationsförvaltning, kommerskollegium, Sveriges industriförbund, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, statens industrikommission och svenska arbetsgivareföreningen. Deras uttalanden bestyrkas även av erfarenhet från beredskapsåren. Sålunda kom vår krigsindustri i gång först under år 1940, trots att åtskilliga händelser dessförinnan skärpt det utrikespolitiska läget. Erfarenheten från den inhemska krigsmaterielproduktionen under beredskapsåren visar alltså vilken avsevärd tid det tar, innan industrien blir omställd för krigsproduktion och innan krigsmateriel av mera avsevärd omfattning kunna levereras. Därtill kommer, att man vid krigsfall måste räkna med skadegörelse på krigsindustriella anläggningar. Försvarets materielbehov måste därför i huvudsak vara tillgodosett redan i fred. Den materiel, varmed krigsmakten skall gå i fält, måste finnas redan i fredstid.

Herr Elon Andersson undrade, om högern var beredd att ange, vilken del av den civila produktionen som skulle stå tillbaka för att bereda prioritet för anskaffning av materiel för försvaret. Jag vill därvid framhålla, herr talman, att

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

det finns vissa detaljer, som ingå i produktionskedjan för visst materiel, vilka hindra eller starkt försena leveranserna, alltså bilda flaskhalsar, som göra att en liten del av produktionen kan hindra en mycket stor leverans. Frågan om prioritet ligger, såvitt jag förstår, så till, att man bör bereda prioritet för att anskaffa denna relativt obetydliga del, varigenom man kan få rätt stora försvarsleveranser till fromma för försvarsberedskapen. En dylik prioritetsrätt torde heller ingalunda vara främmande för myndigheterna.

Jag skall inte i detta sammanhang ytterligare gå in på frågan om materielen. Jag återkommer till den saken vid behandlingen av den särskilda materielpropositionen.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som har avgivits av herr Lindström m. fl.

Herr OLSSON, OSCAR: Herr talman! Jag begärde ordet, när högerreservanterna under statsutskottets utlåtande nr 160 gingo till angrepp mot statsutskottet, därför att statsutskottet tagit sig friheten att tala i en utrikespolitisk fråga. Det var herrar Domö och Andrén som började angreppen på den punkten, och jag tyckte att det var en ganska markant parallell till den första försvarskampanj, i vilken jag deltog såsom politiker, nämligen åren 1913 och 1914. Det, som dessa herrar liksom herr Ewerlöf opponerade mot, var inte första delen av statsutskottets uttalande. De tycktes tvärtom vara benägna att vidhålla den ståndpunkt, som väl var riksdagens gemensamma ståndpunkt vid den deklARATION som här avgavs den 2 februari. Sålunda förklarade, såvitt jag förstår, herr Andrén uttryckligen — och jag tror herr Domö också — att han inte nu heller hade någonting emot ett uttalande om att vi inte borde ansluta oss till något stormaktsblock. Men sedan var det tillägget därefter, som dessa herrar tycktes betrakta såsom en synnerligen farlig sak, nämligen att denna anslutning inte skul-

le ta sig uttryck i ett alliansfördrag eller ett tyst samförstånd om ett gemensamt militärt uppträdande i händelse av konflikt. Det var detta sista som ansågs inte bara synnerligen farligt, utan också av den arten, att man i dag måste varna för det och ta avstånd från det. Varför? Jo, därför att, såsom Sven Hedin i sina trumpetstötter 1913 och 1914 förklarade, det är alldeles nödvändigt att i tid försäkra sig om bistånd från de makter, som kunna ge ett sådant bistånd, då kriget kommer över oss, och det är alldeles tydligt att vi inte kunna reda oss själva. Vänstern — liberaler och socialdemokrater — gick från början här i Sverige starkt och enhälligt fram för den väpnade neutraliteten emot unghögern; lyckligtvis slöt sig inte gammalhögern till den ståndpunkt som unghögern intog. Olycksprofetiorna underströkos då med samma bävan, som genomdade herr Ewerlöfs uttalande i dag. Det är således det, som skulle vara det farliga, att vi i händelse av konflikt inte i tid ha garderat oss åtminstone genom ett tyst samförstånd om hjälp från annat håll, d. v. s. från ett av stormaktsblocken i dag. De olycksprofetior, som då slungades ut emot en samlad vänster, vilken gick obrottsligt fram för den väpnade neutraliteten, slutade emellertid med en skräll i och med den vändning, som utvecklingen tog för den makt, hos vilken vi nödvändigtvis måst söka skydd, och det var rätt trasiga profetmantlar till slut över dessa olycksprofeter.

Det som, såvitt jag förstår, var Sveriges räddning den gången, var att Sverige inte vare sig genom en öppen allians eller tysta överenskommelser var bundet vid något stormaktsblock — vid stormaktsblocket i söder — och dessutom att vi kunde övertyga de stridande maktblocken om att det var vårt allvar att inte träda över på den ena eller den andra sidan.

Jag sade att liberaler och socialdemokrater ensamma stodo på denna plattformen från början. Det var ju dock så, att tre bemärkta socialdemokrater måste utrensas på grund av att de sållade sig till denna unghögerns ståndpunkt och

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

propagerade för en anslutning till det ena blocket. Denna utrensning gjordes, därför att man ansåg det nödvändigt, att det inte fanns några femtekolonnare inom vårt parti, varigenom respekten för den eniga samlingen inom arbetarpartiet hade kunnat undergrävas.

Såvitt jag förstår, voro högerens ledande män och majoriteten inom högern under dessa år också fullt på det klara med att det var nödvändigt att inte binda sig vid något av stormaktsblocken. Om ett krig mellan öst- och västblock skulle utbryta — jag vill visst erkänna att utsikten härför inte är så överväldigande stor — och vi, för att använda ett uttryck av herr Ewerlöf, ha skrivit oss fast på det ena hållet, kunna vi vara säkra på att dragas in redan från början i en sådan konflikt. Rädningen tror jag ligger i, vilket väl också alla partier inom den svenska riksdagen voro övertygade om den 2 februari, att vi kunna skapa den fasta övertygelsen både åt öster och åt väster, att vi inte komma att gå med i något av dessa block mot det andra, så länge vi få vara i fred. Denna övertygelse kunna vi inte ge dem, om vi inte på ansvarigt håll i alla partier äro på det klara med att några hemliga överenskommelser inte få finnas. Det är från den synpunkten nonsens att tala om att vi, såsom herrar Domö och Andrén försäkrade, vilja ha friare händer i det hänseendet. Vi ha inga fria händer därvidlag. Vi ha antingen att från början vara med på grund av våra egna överenskommelser, officiella eller hemliga, eller att inta den ståndpunkten, att vi försvara oss mot varje angripare. Ett dylikt ståndpunktstagande måste ske på ett sådant sätt, att de block, som det kan vara fråga om, äro övertygade om att vi mena allvar.

Herr Andrén började sitt anförande med att säga, att världens politiker få en känsla av osäkerhet i fråga om vår vilja att orubbligt försvara vår integritet och vår frihet, om vi sänka vår försvarskraft. Men det är lika nödvändigt att världens politiker inte få en känsla av osäkerhet i fråga om vår vilja att försvara vårt oberoende mot vilken makt

eller vilken maktkonstellation som än angriper oss.

Herr Elon Andersson talade om det glädjande i att försvarsfrågan nu kommit i det läget, att alla partier voro eniga om att vi skulle ha ett starkt försvar. Denna glädjekänsla tycks inte vara så särskilt utpräglad hos åtminstone en del av högerens talesmän, som i dag ha ytturat sig. Det hade annars varit rätt naturligt, att denna fråga skulle höjas över det allmänna partikåbblat och det allmänna partigrädet. Men så kommer herr Andrén med en historieskrivning rörande statsutskottets uttalande på denna punkt, som går ut på att statsutskottets socialdemokratiska ledamöter vid en överläggning i kanslihuset skulle ha erhållit direktiv inte bara, såsom han uttryckte sig, om att de skulle skriva, utan också vad de skulle skriva i det sammanhanget. Är det någon som kan bli klok på vad det kan tjäna försvarsviljan i Sverige och enigheten omkring denna med en sådan historieskrivning, vilken endast bygger på skvaller, som har sipprat ut och som här presenteras som den rena sanningen? Jag var med under denna överläggning. Jag vet vad som försiggick, och jag kan intyga att det är en falsk och vrängd framställning som herr Andrén här har kommit med. Jag är väl medveten om att det finns statsrättsliga forskare nu för tiden som äro benägna att bygga sina utlåtanden på anonyma och dylika källor, även om inte alla förklara, att de komma att bevisas någon gång i framtiden genom handlingar i hemliga arkiv. Och när man dementerar en sådan skvallerhistoria, anses det från åtskilliga håll tillbörligt, inte att be om ursäkt för att man har kommit med felaktiga uppgifter, utan att komma med en fråga: »Ja, men *hur* var det då, om det inte var på det sättet?» Jag skulle vilja säga: det rör inte herr Andrén eller andra, vad man på en sådan överläggning i en fråga haft att resonera om, utan vad som kan röra dem är det resultat, som förelägges efter denna överläggning och som här är redovisat och godtaget, inte bara av socialdemokraterna i statsutskottet utan ock-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

så av de andra partierna, låt vara att herr Elon Andersson inte ansåg att genom detta uttalande allting var täckt, som borde täckas i en allmän utrikespolitisk diskussion. Det är väl ändå inte meningen att inbilla svenska folket, att på det sättet direktiv givits, som kunnat antagas av utskottets samtliga ledamöter med undantag av några högermän, som till stor del tyckas bygga sitt ställningstagande på vad som här sipprat ut från en sammankomst av ledamöter i statsutskottet från mitt parti, utan att detta har någon motsvarighet i verkligheten.

Detta är i och för sig en oväsentlig sak, men det har blivit en sådan förgiftad atmosfär på många olika sätt genom oppositionens inställning, att jag verkligen för en gångs skull velat säga ordentligt ifrån, att detta inte är den lämpliga vägen att gå, om man vill föra vår försvarsfråga över partierna och få folket samlat omkring så mycket positivt som möjligt i det förslag som föreligger.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag vill för min del inte förgifta atmosfären genom att ge en skarp replik till herr Oscar Olsson, som snart skall lämna oss och som förtjänar allas vår aktning för det långa och tunga arbete, som han har utfört i denna kammar.

Men jag vill med anledning av hans sista ord framhålla att det enda, som med verklig klarhet framgick av hans anförande, var att en konferens mellan de socialdemokratiska ledamöterna av statsutskottet och regeringen dock har ägt rum. Denna konferens har kanske inte varit förlagd till kanslihuset, och det har jag inte heller påstått. Det väsentliga är att en konferens har ägt rum, och jag tycker nog att detta i den historiska sanningens namn bör kunna konstateras även här i kammaren. Jag har mina uppgifter från så säkert håll, att det icke tjänar någonting till att förneka saken.

Men tanken har sina hemliga vägar,

och även herr Oscar Olssons tanke har det. Herr Oscar Olsson gick tillbaka till 1913 och 1914 och ville göra gällande, att han då tillsammans med sina partikamrater kämpade för den väpnade neutraliteten. Nej, herr Oscar Olsson, också den gången felbedömde socialdemokraterna fullständigt det utrikespolitiska läget, ty de kämpade för den oövernade neutraliteten. Men det fanns en del herrar inom partiet, som voro klara aktivister. Denna aktivistkrets var från början icke så liten, ehuru utrensningen inom partiet till sist endast omfattade ett fåtal. Det var kanske någonting av detta som herr Oscar Olsson erinrade sig.

Det är med glädje jag konstaterar, att herr Oscar Olsson nu förklarar att han menar allvar med att vi skola försvara vår självständighet.

Herr Oscar Olsson ville mot mig rikta beskyllningen att ha gjort en distinktion mellan vad statsutskottet skriver om uttryckliga alliansfördrag och om ett tyst samförstånd. Han har på den punkten givit sin beskyllning en felaktig adress, ty för mig var det huvudsaken att vi kunde föra en de fria händernas politik och icke voro bundna av en diktamen, som hade tillkommit i statsutskottet, där törhända den utrikespolitiska expertisen icke är så väl företrädd som inom ett annat utskott.

Herr OLSSON, OSCAR (kort genmäle): Herr talman! När herr Andrén påstår att det socialdemokratiska partiet 1913 och 1914 kämpade för den oövernade neutraliteten, är hans historieskrivning betydligt mera politisk än vetenskaplig. Det förklarades inte bara från liberalt och socialdemokratiskt håll utan också från en del högerrepresentanter, att socialdemokrater och liberaler under Brantings och Staaffs ledning efter det demokratiska genombrottet hade lyckats med att genom upplysning undergräva eller rent av eliminera den försvarsnihilistiska stämning, som förut hade varit betecknande för alla försvarsdiskussioner, och leda folkets breda lager, både bönder och arbetare,

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

från den på många håll rätt så avoga inställningen till försvarsväsendet in på den linjen, att »visst ha vi ett land att försvara och visst kunna vi försvara det».

Detta upplysningsarbete kan sägas vara den grundläggande förutsättningen för den deklaration, som herr Elon Andersson här i dag kunde göra, då han talade om den glädje vi borde känna över den försvarsvilja, som nu behärskar alla landets partier.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Herr Oscar Olsson har alldeles rätt när han säger, att starka försvarsnihilistiska stämningar voro förhärskande i det socialdemokratiska partiet före 1914. Han har också rätt när han säger, att året 1914 på sitt sätt betecknar ett omslag i den socialdemokratiska uppfattningen på detta område. Jag vill erinra herr Oscar Olsson om att först sedan världskriget utbrutit år 1914, telegraferade Branting till Hjalmar Hammarskjöld — det var det berömda Kisa-telegrammet — ett löfte att skänka sin anslutning till den politik, som fördes av den Hammarskjöldska regeringen.

Det är endast denna kommentar jag har velat göra till herr Oscar Olssons historiska utläggning, för att den skall få sin fulla relief.

Herr OLSSON, OSCAR (kort genmäle): Herr talman! Herr Andrén har ett något kort eller oredigt minne.

Det liberala förslaget till en försvarsreform var framlagt före världskrigets utbrott, och socialdemokraterna hade då redan positivt deltagit i detta arbete. Socialdemokraternas upplysningskampanj — med män som Hjalmar Branting, Värner Rydén, Christiernsson och Thorsson i spetsen — hade betytt mer än några trumpetstötter för svenska folkets och den svenska arbetarklassens ändrade inställning till försvarsfrågan.

Herr ANDERSSON, SVEN: Herr talman! Att jag besvarar kammaren med ett anförande i denna fråga beror på

att jag har varit med om förberedelserna i försvarskommittén. Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag försöka begränsa mitt anförande till att bara gälla frågan om övningstidens längd, som ju här står i diskussionens förgrund.

Det är naturligt att det råder mycket delade meningar i denna fråga. Så har det alltid varit i riksdagen när det gällt att fastställa övningstiden. Jag medger att man inte heller nu kan vara tvärsäker på den ståndpunkt man intagit. Vad mig beträffar stöder jag utskotts-förslaget, alltså 9-månaderslinjen, som jag har arbetat för också i försvarskommittén, men jag medger att det också finns skäl för den ståndpunkt, som förfäktas av dem som önska en längre utbildningstid.

Det var egentligen redaktör Lindström som i sitt eleganta anförande här i förmiddags angav tonen i debatten om övningstidens längd. Han sade att de, som förfäktat 9-månaderslinjen, inte kunna anföra några sakskäl eller argument över huvud taget, att denna linje för dem är en trossats och att de styras av känsloskäl. Och redaktör Lindström förde oss in i den mystikens snårskog, där han har hamnat tillsammans med herr Andrén och andra högermän i kammaren. Han ville att vi, som företräda 9-månaderslinjen, skulle hjälpa honom göra skogen framkomlig och bana väg, så att sikten blev fri.

Jag tror inte att någon i denna kammare kan hjälpa herr Lindström ur hans situation. Det förefaller mig nämligen som om de skäl, som anförs för 11-månaderslinjen — eller 10-månaderslinjen, som det i praktiken är fråga om — äro i högre grad känslobetonade än de skäl, som ha anförts för 9-månaderslinjen.

När redaktör Lindström, herr Andrén och andra vilja utmåla de olyckor som förestå, om riksdagen skulle följa utskottet i denna fråga, gör man jämförelser med andra länder. Jag tror det var redaktör Lindström som pekade på utbildningstiden i Sovjet, Polen, Belgien, Norge o. s. v., som ganska genom-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

gående är ett och ett halvt eller två år, i praktiskt taget hela Östeuropa faktiskt två år. Denna långa övningstid har, om jag inte är alldeles felaktigt underrättad, ett visst samband med det läge dessa länder befinner sig i. Dels måste man upprätthålla en mycket omfattande beredskap i ockuperade länder och dels använder man de årsklasser, som utbildas, även för andra uppgifter än dem vi ta sikte på, nämligen den rena utbildningen.

Men om nu de, som göra dessa jämförelser, verkligen skola dra ut konsekvensen av dem, så borde de väl ha intagit en helt annan ståndpunkt än de gjort. Redaktör Lindström skiljer sig från oss andra, som tillhöra samma fårahus som han, endast däri att han i år vill ha en månads längre utbildningstid för de värnpliktiga än vi, och jag kan inte inse att den månaden skulle ha något större värde för den, som gör sådana jämförelser som han har gjort.

Anledningen till att redaktör Lindström och andra, trots jämförelserna med den tvååriga utbildningstiden i Sovjet, ändå stanna vid att föreslå 10 eller 11 månader är naturligtvis, att man liksom vi andra erkänner att det finns en gräns, som man inte gärna överskrider, när det gäller att dra bort en stor grupp av medborgare från det civila, produktiva livet. Att man drar gränsen något olika framgår av motsättningen i denna debatt. Då jag har vågat vara med om att gå ned till den undre gräns, som här diskuteras, alltså 9 månader, beror det på att jag under två års utredningsarbete faktiskt har blivit övertygad om — och det är militären som har övertygat mig — att det är möjligt att på 9 månader hinna med i stort sett samma utbildning som tidigare. Hade jag inte blivit övertygad om detta, skulle jag icke ha gått med på 9-månaderslinjen, inte ens i det läge som rådde förra året, då man betraktade de internationella motsättningarna mindre än i dag.

Det som övertygat mig är — jag skall redovisa det kort — framför allt vad som anförts av de yngre officerarna i landet och av de värnpliktiga själva. Vi

hade vid sidan om försvarskommittén överläggningar med värnpliktiga från en mängd förband och tillhörande olika folkrörelser, där vi diskuterade hur övningstiden utnyttjas. Vi gingo igenom de olika faserna av utbildningen och fingo den bestämda uppfattningen, att det förekom mycket spilltid. Mycken tid rann bort i onödan. Vi måste fråga oss om det kan vara rimligt, att de värnpliktiga utbildas efter ett schema och ett system, som inte tillvaratar tiden, i en situation då det produktiva livet ropar på arbetskraft och då försvarets materielleveranser fullständigt stoppas upp av brist på folk i fabrikena. Vi räknade ut — och detta blev huvudskälet för vår inställning — hur många årsarbetare som genom en effektivare utbildning och kortare utbildningstid skulle kunna lösgöras och skickas ut i produktionen för att bland annat tillgodose det skriande behov av viss materiel, som faktiskt finns inom försvaret, ett behov som ännu icke — det framgår klart av de skrifter som ligga på våra banker — blivit tillgodosett.

Nu har herr Ewerlöf här anfört en siffra, som möjligen är riktig — jag kan icke bestrida den — nämligen att ett frigörande av de värnpliktiga under denna månad inte innebär ett större tillskott av arbetskraft än som kan uttryckas i siffran 0,16 procent, om jag fattade det riktigt. Jag antar att herr Ewerlöf, som alltid brukar ge korrekta uppgifter, har rätt även här, och proportionen mellan vad man offerar och vad man vinner skulle alltså vara orimlig. Men alla som tillhöra denna kammare veta, att även dessa 0,16 procent betyda oerhört mycket. Från jordbrukarhåll säges ju, när skörden skall bärgas, att man måste ha hjälp av dem som äro inkallade i militärtjänstgöring. Och den som vet hur det är beställt inom vissa delar av industrien, där bara frånvaron av ett tiotal man kan stoppa upp eller försinka en löpande produktion, är inte benägen att underskatta betydelsen av att yrkeskunskapig arbetskraft hålles borta från arbetsplatserna.

Det för mig avgörande skälet har allt-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

så varit produktionens behov av arbetskraft, och detta argument har jag, märk väl, sammankopplat med det faktum att mycken spilltid förekommer vid militärutbildningen.

För närvarande pågå utredningar om hur man skall kunna pressa samman utbildningen inom en kortare tidrymd. För min del har jag på utredningsstadiet haft en mycket bestämd uppfattning om hur detta skall ske: jag tror på specialiseringen. Jag tror också, att om man i detta land gav de yngre befälskategorierna chansen att lägga fram sina förslag och leda dessa utredningar, så skulle man relativt snabbt få fram planer för utbildningen, som skulle ge goda resultat på kortare tid. Erfarenheterna från Amerika under det senaste världskriget peka bestämt i denna riktning. Man stod i Amerika inför uppgiften att snabbt skapa fram en väldig armé, och man lyckades vid utbildningsstationerna på kort tid träna upp de värnpliktiga med goda resultat. Erfarenheterna från andra länder ha inte alls varit föremål för behandling i detta sammanhang, men de ha stärkt mig i övertygelsen att en förkortning av utbildningstiden kan åstadkommas. För min del är jag tillfredsställd med det stora intresse för denna sak, som statsrådet Vougt har visat, då han gjort utredningsdirektiven sådana att det skall vara möjligt att få även dessa frågor studerade.

Jag tror för min del inte att det finns någon annan väg för att ur den militära utbildningen rensa bort sådan död tid och spilltid, som vi icke gärna tillåta inom det produktiva livet, och för att få till stånd en verklig effektivisering och rationalisering av militärutbildningen än att man fastställer en tidsgräns för utbildningen, som sedan gör det nödvändigt för vår militära ledning att lägga upp nya planer för utbildningen. På den vägen tror jag det finns möjligheter att vinna oerhört mycket.

En annan synpunkt i diskussionen, som man naturligtvis kan tillmäta stor betydelse om man har den läggningen, är att en minskning av utbildningstiden för de värnpliktiga här i Sverige kom-

mer att i utlandet uppfattas som om vi icke längre vore lika villiga som tidigare att försvara vår självständighet. Det är möjligt att man på något håll kommer att ge det hela en sådan tolkning, men med tanke på de övriga försvarsfrågor vi i dag ha att ta ställning till har jag svårt att föreställa mig att sådana försök skola ha någon framgång. Det är ju inte någon nedrustningsriksdag vi bevista, utan vi äro faktiskt i färd med en upprustning av vårt försvar. Sådana omständigheter som att vi stärka vårt flygvapen eller att vi inte tillmötesgå försvarskommitténs olika uppslag i fråga om nedskärningar av anslagen, borttagande av förband o. s. v., skola väl ändå utåt visa att försvarsviljan ingalunda har försämrats utan är levande och mäktig och tar sig uttryck i ett stärkande av försvaret.

Högerrepresentanterna ha gjort gällande, att en samling i denna fråga skulle ha varit möjlig. De ha beklagat att det i dag råder oenighet i kamrarna, och visst kan man göra det. Men förhållandet är dock det, att vi redan under försvarskommitténs tid undersökte förutsättningarna för en nationell samling i försvarsfrågan. Personligen var jag anhängare av att man om möjligt skulle försöka åstadkomma en lösning, som det har hetat, över partierna, där alla, ifrån högern till kommunisterna, skulle kunna ställa sig bakom försvaret i en brydsam tid. Det gick inte. Det var omöjligt att få högern med på den linje, som i övrigt bondeförbundet, folkpartiet, socialdemokraterna och även kommunisterna anslöto sig till.

Men det har ju skett någonting sedan vi voro tvungna att konstatera denna oenighet inom försvarskommittén. Det som har skett är att regeringspropositionen har framlagts, och regeringspropositionen innebär ett direkt tillmötesgående av högerns synpunkt i försvarsfrågan. Den gör det även i fråga om utbildningstidens längd. Vi föreslogo i försvarskommittén, att utbildningstiden skulle vara 9 månader som första övningstid jämte två repetitionsövningar, och avsikten är ju nu att det därutöver

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

också skall bli en efterutbildningsövning. Även där har man alltså tillmötesgått högerens synpunkter, och jag kan inte inse, hur man skulle kunna åstadkomma en kompromiss annat än efter ungefär dessa linjer, som ju faktiskt ha formats ut under det sista halvåret. Eller menar verkligen herr Domö, som uttryckte ett beklagande över att samlingen brustit, att socialdemokraterna och de andra partierna skulle tillmötesgå högern i samtliga de frågor, där det har varit delade meningar? Det kan väl ändå inte vara rimligt, då det icke ute i landet finns en enstämmig mening, som stöder den ståndpunkt som högern här intar. Om en minoritet, som gärna talar om nationell samling, menar allvar med det talet, då borde den ha beaktat de tillmötesgåenden som här ha skett.

Det kan, såvitt jag kan se, herr talman, icke vara den sida, som representeras av den övervägande delen i de båda kamrarna, som brister i fråga om ansträngningar och vilja att skapa den nationella samlingen. Det måste vara högerens bristande intresse att här komma på samma front som de övriga. I sakfrågorna finns det, som jag har påvisat, ingen större oenighet, och därför borde det ha varit möjligt också för högern att ansluta sig till vår linje för att utåt markera en enighet, som också har sin betydelse när det gäller beslut i försvarsfrågan. Vi äro observerade, och även högern bör ta hänsyn till detta.

Det var herr Andrén, som i sin sista replik erinrade om det förflutna och att det hade hänt åtskilligt, och han erinrade om den hållning som socialdemokratien tidigare intagit i försvarsfrågan. Ja, det har hänt åtskilligt, och jag medger utan vidare, att det som har inträffat i första hand är att socialdemokratien i majoritetsställning och i ansvarsställning har funnit anledning att helt och fullt acceptera tanken på ett nationellt försvar. Den har kunnat göra det sedan åtskilliga av de brister i samhället som ha funnits ha avhjälpats och sedan huvuddelen av det svenska folket, som förr på grund av sociala olikheter och orättvisor icke kunde känna samhörighet

helt och fullt med nationen, nu på grund av utvecklingen har kunnat känna denna samhörighet. Det är detta som har skett, och det skola vi glädjas över. Vi hade i dag kunnat vara ännu gladare, vi hade ännu starkare kunnat markera vad som skett under de sista 20 åren, om icke högern av politiskt taktiska skäl velat stå kvar vrenskande för att få chansen — en chans som jag gärna unnar dem — att utåt markera, att ännu och alltjämt är högern det parti, som i försvarsfrågan intar en hållning, som visar att det framför andra partier ställer försvaret främst. Det är en attityd som var naturlig, när det stod strid i försvarsfrågan och det var stora svalg mellan meningsriktningarna, men det är en attityd som inte passar och inte heller håller i dag och som därför är ganska onödig. Det hade med andra ord tuff sig starkare utåt, om denna oenighet från högerens sida icke så klart hade markerats.

Herr talman! Något annat yrkande än bifall till utskottets hemställan har jag självfallet inte.

Herr DOMÖ (kort genmäle): Herr Andersson vände sig direkt till mig. Jag vill därför svara honom med ett par ord.

Högern har ingen anledning att blåsa upp motsättningarna i försvarsfrågan; vill det inte heller. Högern har genom sitt ställningstagande och sitt arbete visat sig uppskatta den förändring som har skett inom andra partier just i försvarsfrågan men skiljer sig alltjämt på en del punkter — rent sakligt — från dessa.

Jag beklagar fortfarande, att det inte gick att åstadkomma en samlande linje, som skulle ha manifesterat vår samfälliga försvarsvilja. Jag tillät mig här på förmiddagen säga, att jag tror att det är många här, som innerst inne vilja att man skulle komma till den punkt, där en samlingslinje vore möjlig. Det var ju dock så, att man i avdelningen var på det klara med en samlingslinje, som en av socialdemokraternas män hade föreslagit. Man hade den serverad, och

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

det hade bara varit att fullfölja den, men den bröts genom ingripande från socialdemokratiska riksdagsgruppen.

Jag tror, herr talman, att det ute i landet inte skulle ha uppstått någon ovisshet, ej heller några protester, utan en påtagbar lättnad, om den samlingslinjen hade följts.

Herr ANDERSSON, SVEN (kort genmäle): Jag vill inte yttra mig om förut-sättningarna för den samling, som skulle ha kunnat ske kring övningstidens längd, men det är ju aldeles tydligt, att detta i så fall bara hade gällt ett mycket be-gränsat område av den fråga som ligger på kammarens bord i dag. Det är en detalj i det hela — en mycket stor detalj. Såvitt jag vet förekom det inte några överläggningar i statsutskottet mellan partigrupperna om att där åstadkomma en samling. Man hade möjligen kunnat lösa den saken i ett särskilt utskott — därom vet jag intet — men man hade icke nu kunnat skapa enighet i försvars-frågan, så länge denna oenighet dock fanns i statsutskottet.

Det är inte heller så, att det bara är i de mindre frågorna, som högern har demonstrerat oenighet. Herr Andrén, som någon gång brukar använda överord, yttrade patetiskt, att »dagens beslut kanske kommer att få betalas i blod». Ja, så sade han ordagrant, och han menade då att det var de, som hålla på niomånaderslinjen, som här bära ansvaret. Det är när man använder överord av det slaget, som jag menar att man skadar den samling som ju ändå är så nära i denna fråga. Skillnaderna äro enligt min mening alls inte stora.

Herr LINDSTRÖM: Herr talman! Herr Andrén efterlyste den ganska färska historiska sanningen beträffande det omtvistade uttalandet i statsutskottsutlåtandet rörande vår utrikespolitiska hållning. Då jag har varit med i alla instanser, som ha resonerat om dessa ting, kanske det kan vara mig tillåtet att säga några ord om hur det verkligen har gått till.

Faktum är, att det redan i statsutskot-

tets första avdelning lades fram ett yrkande av samma karaktär, fastän med en något annan formulering än den som nu återfinnes i utskottsutlåtandet. För detta yrkande pläderade jag och min vän herr Lindholm i Sandviken. Vi funno emellertid att vi råkade i minoritet, och jag ansåg det för min del icke lämpligt att på ett sådant spörsmål framgå med någon avvikande mening.

Vi hade sedan, innan vi gingo till utskottsbehandlingen av frågan, resonemang med statsministern och övriga berörda ledamöter i regeringen. De resonemangen voro fullkomligt fria. Det var inte fråga om att ge några direktiv åt oss, som herr Andrén här har påstått. Jag, som också framförde tilläggsförslaget i statsutskottet, fullgjorde naturligtvis detta uppdrag med tillfredsställelse, eftersom detta tillägg svarade mot den mening som jag förfäktade i avdelningen. Jag tror att både herr Andrén och kammaren känna mig tillräckligt för att veta, att om det skulle ha varit fråga om några direktiv, då skulle jag ha vrenskats. Det var inte fråga om några sådana.

Saken kom till utskottet. Herr Andrén talade emot detta tillägg, men han yttrade i debatten inom utskottet, att han icke ville reservera sig på denna punkt, när det visade sig att det fanns majoritet för detta förslag. — Jag anser mig ha rätt att säga detta här i kammaren, då det i herr Andréns huvudorgan i pressen har meddelats, att det var jag, som framställde förslaget. — Likväl reserverade sig herr Andrén sedermera. Vad skälet till detta var, känner jag icke till.

Detta, herr talman, är den historiska sanningen om tillkomsten av detta uttalande i statsutskottets utlåtande.

Det har talats åtskilligt om den första utbildningstidens längd, vilket är naturligt, då detta är en kardinalfråga. Jag var imponerad av herr statsrådets och chefens för försvarsdepartementet långa tal här och de uppgifter som han lämnade rörande vissa högre militära befattningshavares uppfattning. Men jag måste säga, att om jag blev imponerad av detta anförandes längd och även av dess anhopning av sakuppgifter, så var jag inte lika

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

imponerad av innehållet i detsamma, när det gäller det som i övrigt präglade talet. Det är klart, att det inom olika truppslag kan krävas olika långa utbildningstider för att utbildningen skall kunna fullgöras. Truppslag som luftvärnet och trängen äro av den natur, att man kan räkna med en jämförelsevis kort utbildning. Men, som redan har sagts här under överläggningen, dessa truppslag få icke vara utslagsgivande för den stora massan av de värnpliktiga som skola utbildas, och beträffande infanteriet voro uttalandena i allmänhet mera svävande. Jag lade särskilt märke till att chefen för första försvarsområdet generalmajor Ehrensvärd har omgärdat sitt uttalande med hänvisningar till en hel massa förutsättningar, som måste vara till finnandes, innan man över huvud taget kunde tänka på en minskning av övningstiden, och dessa förutsättningar voro just de som jag talade om i mitt förra anförande här i kammaren: mera befäl, mera och bättre övningsmateriel m. m. Vi ha också all anledning att lägga märke till att ett mycket stort antal militärer i ytterst ansvarsfulla ställningar har uttalat sig emot en nedsättning av den första övningstiden till 9 månader. Inom försvarskommittén hade generalmajoren Backlund och översten Bonde — den senare är chef för den första sektionen inom försvarsstaben, som har mycket att göra med sådana här frågor — uttalat sig bestämt emot en nedsättning av övningstiden. Jag påminner också — och det har påmint om förut här i dag — att överbefälhavaren i ett offentligt uttalande mycket bestämt har motsatt sig en nedsättning av den första utbildningstidens längd. Vad beträffar arméchefen, generallöjtnanten Douglas, var jag tillsammans med åtskilliga medlemmar av andra lagutskottet och statsutskottet med på en lång överläggning med honom, och av den framgick med all önskvärd tydlighet, att han mycket bestämt opponerade sig emot en nedsättning till 9 månader av den första utbildningstiden och att han helst skulle se en längre utbildningstid än t. o. m. 11 månader.

Jag tror sålunda inte, herr talman, att

det är möjligt att med någon entydig eller ens överväldigande militär expertis försvara positionen, att man nu kan sänka den första utbildningstiden till 9 månader.

Nu säger man, att det är ett felaktigt resonemang av mig och andra, när vi hävda, att bristen på instruktörer och bristen på tillräcklig och lämplig utbildningsmateriel kan vara ett skäl för att övningstiden hålles vid 11 månader. Ja, jag måste säga, att ett sådant tal förefaller mig minst sagt egendomligt. Om det brister i några av de väsentliga förutsättningarna för en god utbildning, då är det klart, att verkningarna därtutav bli mera förödande under en kortare övningstid än under en längre, och därför äro anmärkningarna berättigade, att när det är så dåligt ställt på dessa områden som jag nyss har påpekat, då skall man inte göra det värre genom att ytterligare begränsa övningstiden.

Jag måste på en punkt opponera mig mot herr Andrén, och det var när han ganska vårdslöst mot statsrådet och chefen för försvarsdepartementet sade, att statsrådet här gav löften, om vilkas infriande han egentligen inte ville bekymra sig. Jag tror att statsrådet Vougt handlar i god tro. Jag tror däremot icke, att hans argumentering är tillräckligt stark för att han skall kunna visa för dem som länge ha sysslat med dessa frågor, att han har rätt, men jag tycker det är ganska otillbörligt att förutsätta, att ett statsråd i ansvarig ställning utan vidare skulle för oss här måla upp bilder, som han själv inte tror på. Jag har den övertygelsen, herr talman, att om man inför sådana moment i debatten, så tjänar man icke det syfte som man utger sig för att gagna.

Jag har även ett ord till herr von Heland. Han angrep högern väldeliga, och jag kan i mycket instämma med honom i hans kritik av högerns framställningar när det gäller materielfrågorna. Men han gjorde sig skyldig till det feltaget, att han gjorde även ståndpunkten, att den första övningstidens längd skulle vara 11 månader, till en genuin högerståndpunkt. Det är den inte. Jag är ingen

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

högerman, och jag är säker på att jag aldrig kommer att bli det, ty i avgörande frågor rörande samhället och dess organisation har jag en utpräglat socialistisk och icke en konservativ inställning. Men i denna fråga har jag reserverat mig tillsammans med högern, och jag tror inte att jag är alldeles ensam bland mina egna partivänner. Det finns även inom folkpartiet de som dela vår mening. Jag fäster uppmärksamheten på att min vän herr Ohlon på denna bänk är medmotiönär med mig och några högermän i en motion, där vi krävt att den nuvarande övningstiden skall bibehållas. Vidare ber jag att få fästa uppmärksamheten på att flera av folkpartiets tidningar ha intagit samma ståndpunkt. I alldeles särskild grad vill jag understryka, att Svenska Morgonbladet haft inte mindre än två väl skrivna och väl dokumenterade ledande artiklar, i vilka tidningen hävdat, att den ståndpunkt som bland andra jag företräder är den riktiga.

Man har sagt från skilda håll, att man också skall ta hänsyn till den värnpliktiga ungdomens synpunkter på övningstiden, dess utnyttjande och dess längd. Ja, herr talman, skulle man ta sådana hänsyn fullt ut, då tror jag inte det skulle bli mycket bevänt med de värnpliktigas utbildning här i landet. Det är väl tämligen klart, att de flesta ungdomar då skulle vilja reducera sin militära utbildning till ett minimum, om de icke skulle kräva att den alldeles toges bort. Jag fäster uppmärksamheten på att vi i detta land under gångna tider ha haft avsevärt kortare utbildningstid än vi få till och med nu, om vi fatta det olyckliga beslutet att stanna för 9 månaders första utbildning. Genom 1925 års härordning fingo vi en första utbildning av 90 dagar och två repetitionsövningar på vardera 25 dagar, alltså sammanlagt 140 dagar. Men var det någon som under den tiden märkte, att anmärkningarna och kritiken från de värnpliktigas sida var lindrigare och lättare än den har varit under de senare åren, då vi haft en avsevärt mycket längre första utbildningstid?

Att anföra detta som ett argument i ett

sådant sammanhang som det vi nu beröra, det är alldeles hopplöst; det är helt enkelt inget argument. Här måste samhället uppträda med sin auktoritet, om man över huvud taget skall få någonting till stånd, och det finns ju demokratiska stater — jag tänker särskilt på Frankrike — som tidigare ha haft en utbildningstid på två år, säkerligen mycket i motsättning till den ungdom som varit föremål för utbildningen.

Nu har det sagts mycket om att även vi vilja minska den första utbildningstiden, nämligen till 10 månader. Detta beror emellertid på ett temporärt tvång. Det beror på den omständigheten, att årets rekrytklass inkallades så sent som den första dagen i denna månad. Man kan inte, om man också tänker på de följande årsklassernas utbildning, komma längre än till 10 månader. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att jag och mina medreservanter principiellt intaga den ståndpunkten, att det skall vara 11 månaders första utbildning samt två repetitionsövningar och en månads efterutbildning, alltså sammanlagt 14 månader i stället för 15, som vi beslöt 1941. Det är alltså min principiella ställning, och den har jag icke vikit ifrån, fastän jag blivit försatt i ett tvångsläge genom vissa åtgärder från regeringens sida, som nödga mig att för den utbildning som nu har börjat begränsa mig till 10 månader.

Jag måste säga, herr talman, att jag tycker ganska illa om att man i denna diskussion har, som herr andre vice talmannen gjorde, blandat in resonemang om större eller mindre fosterländskhet och att man här i mer eller mindre patetiska ordalag har talat om nödvändigheten av en nationell samling. Det skulle naturligtvis även ur mina synpunkter ha varit tacknämligt, om vi hade kommit till en enighet i denna fråga, men över denna enighet sätter jag för min del sakståndpunkterna, bedömandet av vad vi behöva för att kunna utbilda våra värnpliktiga på ett sådant sätt, att de kunna utgöra det bästa tänkbara skyddet för landet. Det är dessa sakliga överväganden som ha väglett mig, herr talman, och

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

det är dessa sakliga överväganden som göra, att jag alltjämt yrkar bifall till min reservation i denna punkt.

Herr **ANDRÉN** (kort genmäle): Herr talman! Jag vill först klarlägga ett misstag i herr Lindströms framställning. Jag misstänker inte statsrådet Vougt för bristande vilja att uppfylla de löften han i dag givit, men jag misstänkte, att han ganska snart skulle lämna den post, som han för närvarande innehar, och därför inte skulle bli i tillfälle att genomföra sina löften — och en sådan misstanke kan ju inte på något sätt betraktas såsom ärerörig.

Jag vill dessutom tacka herr Lindström för hans redogörelse för hur det verkligen gått till vid frågans behandling. Han är ju gammal chefredaktör för ett regeringsorgan, och man skulle därför kunna misstänka, att han fått stor träning i undergivenhet och underkastelse. Jag får som min personliga erfarenhet intyga, att herr Lindström visserligen gärna går med på formuleringar, när de överensstämmer med hans mening, men att han vrenskas ganska mycket, när de inte göra det. Den komplimangen skall han ha. Jag måste dock samtidigt tillägga, att statsutskottsledamöternas författarmödor, när de väl hade mött regeringen, inte kunna ha varit så värst stora, eftersom de i utlåntandet — utan att lägga till och utan att taga bort ett enda ord — ordagrant skrivit av ett par ord, som excellensen Undén begagnade i debatten den 4 februari 1948. Jag kan därför inte förstå vad statsutskottets ledamöter egentligen kunnat öva för slags självständig verksamhet gentemot regeringen.

Herr **LINDSTRÖM** (kort genmäle): Det är alldeles riktigt som herr Andrén säger, att vi anförde i allt väsentligt nästan fullständigt ordagrant, vad utrikesministern uttalade i riksdagen under utrikesdebatten den 4 februari i år. Då opponerade sig inte herr Andrén eller någon av hans närmaste politiska meningsfränder mot detta uttalande.

Jag har mycket förundrat mig över, varför denna opposition just nu har kommit fram och varför den drives med en så påfallande iver.

Herr **ANDRÉN** (kort genmäle): Herr Lindström har direkt vänt sig till mig. Jag vill nämna, att jag inte var i tillfälle att deltaga i fortsättningen av debatten, därför att jag var upptagen av ett annat sammanträde. Hade jag varit närvarande, hade jag kanske inte direkt opponerat mig, och detta därför att jag tyckte, att den deklaration, som då gavs, anslöt sig ganska noga till de krav, som den dåvarande situationen ställde.

När jag ändå har ordet, skall jag ge herr Lindström rätt på ännu en punkt i hans förra anförande. Han anmärkte då att jag i utskottet opponerat emot det förslag, som herr Lindström framställt, men att jag samtidigt förklarat, att jag inte tänkt reservera mig. Denna min förklaring motiverades därmed, att jag om möjligt ville undvika en utrikespolitisk debatt vid denna diskussion i försvarsfrågan. Men när sedan en reservation i alla fall kom, tyckte jag ändå att det var rimligt att jag, som kanske mer än någon annan opponerat mig emot förslaget i utskottet, också skulle kunna få stå bland reservanterna.

Detta är anledningen till att jag nu står där, och jag hoppas att herr Lindström kan till fullo acceptera min förklaring.

Herr **NORMAN**: Herr talman! Jag hade begärt ordet i början av denna diskussion, men jag drog mig diskret tillbaka, när jag fann, att den redan från början kom att omfatta en principdebatt om hela det frågekomplex, som här föreligger. Jag har ingen invändning att göra mot att det har blivit så, men jag har en bestämd mening om att det kanske hade varit lämpligast, om frågan hade handlagts på detta sätt redan från början. Jag har i varje fall i det sammanfattade utskottet känt mig litet besvrad, känt det som en brist att vi där skulle handlägga endast en detalj — visserli-

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

gen en mycket viktig sådan — men i alla fall inte ha möjligheter att bedöma detta spörsmål i dess stora sammanhang. Delegationen från statsutskottet diskuterade inom statsutskottets första avdelning dag efter dag de övriga stora problemen i detta frågekomplex, under det att vi i delegationen från andra lagutskottet fingo arbeta inom det sammansatta utskottet under en pressande påverkan av ett forcerat arbete med andra lagutskottet vid de tillfällen, då vi inte voro samlade i det sammansatta utskottet.

Det var under sådana förhållanden med en mycket stor tvekan som jag tog det initiativ, som här har apostroferats, ett initiativ, som gick ut på att vi skulle undersöka, huruvida det fanns möjligheter att komma fram till en enig uppfattning. Jag tog detta initiativ därför att jag hade fått en rätt bestämd uppfattning om att det verkligen fanns stora förutsättningar för att komma till ett militärt gott resultat även med en begränsning av övningstiden, men jag hade också en ganska klar uppfattning om att det inte skulle gå på en gång att nå detta resultat. Det förelåg således enligt min uppfattning risk för att resultatet skulle bli mindre gott under den visserligen kanske begränsade tid, under vilken man prövade sig fram till den fulla effektivitet, som man önskade uppnå.

Jag hade också den uppfattningen och har den fortfarande, att det skulle vara av ett synnerligen stort värde, om man kunde nå fram till största möjliga enighet i detta spörsmål. Men här ha i debatten framhållits synpunkter, som alldeles tydligt ge vid handen, att man har överskattat de möjligheter, som detta initiativ skulle kunna få för att nå fram till enighet. Det var aldrig så inom utskottet, att vägen låg alldeles klar för en enig linje. Det var tvärtom så, att en del ledamöter redan från början förklarade, att de icke utan vidare kunde acceptera ett kompromissförslag, men att de inte ville motsätta sig en undersökning av hur det skulle komma att ligga till i fråga om dels den praktiska till-

lämpningen under en första övningstid av tio månader och dels också de politiska förutsättningarna. Denna undersökning gav för min del till resultat, att det här inte var nog med att det sammansatta utskottet kom med ett enig förslag, understött av samtliga utskottsledamöter, utan det förhöll sig så, som jag misstänkte redan från början, att frågan om enigheten rörande utbildningstiden sammanhängde i mycket hög grad med vad statsutskottet förordade beträffande anslagsfrågor av olika slag.

Det har således inte här bara varit fråga om att få regeringen med på en sammanjämningslinje, utan här har en stor majoritet inom riksdagens bägge kamrar också haft sin bestämda mening. Skulle en majoritet inom det sammansatta stats- och andra lagutskottet ha förordat en samlingslinje på tio månaders första övningstid, så skulle detta — därom blev jag under resonemangen om den saken för min del övertygad — medföra risk för att söndringen inom statsutskottet skulle bli så mycket större. Ty där hade ju inte bara utskottets första avdelning att ta ståndpunkt, utan även statsutskottet in pleno, och där hade, efter vad jag kunde förstå, framkommit rätt starka meningsskiljaktigheter.

Det är så som herr Sven Andersson här har förklarat, att de olika förslagen i ett sammanhang betraktades ifrån vårt parti som en samlingslinje; om man bryter den på en punkt, så släpper man lös de intressen, som inte äro belättna med de förslag, som i övrigt framlagts, men som av lojalitet och av önskan att skapa så stor enighet som möjligt kring lösningen av det samlade frågekomplex, som det här gäller, inte ha tagit några bestämda initiativ i fråga om motioner och dylikt. De skulle i alla fall få anledning att framföra sina särmeningar, om en avvikelse från regeringsförslaget beträffande övningstiden hade framförts från det sammansatta stats- och andra lagutskottet.

Detta läge har närmast motiverat min slutliga ståndpunkt. Jag har inte känt något behov att genom någon reservation springa ifrån ansvaret, utan jag tar

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

det fulla ansvaret tillsammans med de övriga ledamöter, som här komma att bilda majoritet för bifall till det förslag, som sammansatta stats- och andra lagutskottet förordar.

Herr LUNDGREN (kort genmäle): Herr talman! Herr Norman har gjort gällande, att frågan om utbildningstidens längd och frågan om anslag till materiel på något sätt skulle ha sammankopplats, så att en eventuell kompromiss i fråga om utbildningstiden skulle ha berört även materielfrågan. Såvitt jag vet har det aldrig förekommit någon diskussion på den punkten.

Herr NORMAN (kort genmäle): Herr talman! Inom sammansatta stats- och andra lagutskottet ha vi icke diskuterat den saken därför att den inte har varit hänvisad till oss. Jag redogjorde bara för den möjliga och mycket tänkbara utveckling, som skulle bli en följd om det kommit ett förslag från det sammansatta utskottet rörande en längre utbildningstid än vad som föreslogs i propositionen.

Herr LINDGREN: Herr talman! Denna fråga har nu så ingående diskuterats att det kan tyckas att det borde vara nog. Men på grund av det intresse jag känner för frågan kan jag inte underlåta att också säga några ord.

Kungl. Maj:ts proposition om sänkning av värnpliktstiden från 11 till 9 månader innebär enligt mitt sätt att se ett steg i rätt riktning. I propositionen framhålles, att genom en mera effektiv tjänstgöring bättre resultat skola kunna nås trots kortare övningstid. Säkerligen finnas på det militära området stora möjligheter till rationalisering så att ytterligare inskränkning i värnpliktstiden kan ske.

Vår generation har genomlevat två stora krig. Vad ha vi lärt oss av detta? Då det andra världskriget slutade 1945, trodde vi väl litet var att mänskligheten åtminstone under den närmaste tiden skulle slippa höra talas om krig.

Men inte mer än tre år därefter började vi räkna med ett tredje världskrig som en realitet.

Alltsedan min tidigaste ungdom har jag i kriget sett all världens ondska personifierad, varför mitt innersta väsen reagerar emot allt som har med militarism och krigsredskap att göra. Men den hårda verkligheten säger, att vi tyvärr inte ännu äro beredda att avrusta vare sig i vårt land eller i andra länder. Avrättning bör dock vara mänsklighetens och den kristna kulturens mål.

I dag ha vi att ta ställning till förslag om 9 eller 11 månaders värnpliktstid. Jag tror inte att det har någon avgörande betydelse för vårt försvar, vilket av dessa förslag som segrar i voteringarna, men jag är dock ganska säker på att genom större effektivisering av militärtjänstgöringen samma resultat skall kunna nås om förslaget om 9 månaders övningstid antages som med 11-månadersförslaget. Vår produktion ropar efter arbetskraft; en icke oansenlig mängd arbetskraft skulle tillföras arbetsmarknaden genom att ett stort antal unga män i sina bästa år kunde lösgöras från värnplikten för att uträtta säkerligen nyttigare uppgifter.

Av denna anledning, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SANDLER: Herr talman! Jag kommer att i det nu närmast föreliggande ärendet om övningstiden biträda den reservation, som är avgiven av herr Rickard Lindström jämte utskottets högerledamöter. Den ståndpunkt jag sålunda intager vill jag gärna något motivera.

Jag kan inte mobilisera samma sakkunskap på detta område som min åsiktsfrände Rickard Lindström. Jag har nalkats denna fråga med ett av militära facksynpunkter oförvillat lekmannaförstånd, och vad jag nu vill klargöra är, hur detta har fungerat inför det föreliggande ärendet.

Jag har sagt mig, att allt ju talar för att ett visst utbildningsmål kan nås på

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

kortare tid, om man nedlägger större skicklighet och större energi. Jag har vidare sagt mig, att den rimliga tiden endast kan konstateras på erfarenhetsmässig grundval, så att säga experimentellt, och att det kanske behövs mer än ett experiment för att komma fram till någonting, som man vågar räkna som mera definitivt. Men jag har vidare också sagt mig, att om förutsättningarna i fråga om effektiviteten äro desamma, så bör rimligtvis en något längre utbildningstid medföra ett något högre utbildningsmål. Det där är några allmänna reflexioner som jag tänkt mig skulle kunna ha sin tillämpning jämväl på det militära utbildningsproblemet.

Där är ju läget nu det, att riksdagen under kriget blev övertygad om behovet av 12 månaders första tjänstgöringstid. Jag skall inte tillåta mig att i belysning av dagens resonemang söka analysera skälen till detta riksdagens ställningstagande, jag utgår ifrån det som ett faktiskt läge. Vi ha sedan med den militära ledningens intresserade medverkan gjort experimentet med 11 månaders utbildningstid, och alla som känna någonting om saken säga, att det har utfallit gynnsamt.

Då fortsätter min tankeapparat på det här viset: Om vi nu ha nått ett gynnsamt resultat genom detta experiment, vore det då inte klokt att konsolidera denna erfarenhet under ytterligare ett utbildningsår? Gärna med det direktivet att man då skall samla nya erfarenheter i syfte att utröna, huruvida och även på vilket sätt någon ytterligare mindre avkortning av tjänstgöringstiden kan vara möjlig. Det skulle för mig ha förefallit vara det rimliga tillvägagångssättet i detta fall.

Man har nu sagt mig att det riktiga, ja, det enda sättet att framtvinga den nödiga effektiviteten i utbildningen är att skära till ett visst mått av övningstid. »Skär bort några månader, så bli vederbörande på den militära sidan tvungna att utveckla nödigt mått av skicklighet och energi!»

Ja, den där pedagogiska metodiken har nog sina sidor, och någon generell

tillämpning av den tror jag inte att kamraren vågar vara med om.

Låt mig göra ett tankeexperiment. Antag att det göres gällande att i våra läroverk inte undervisas med den skicklighet och energi, som kunde vara fallet; utbildningstiden borde kunna förkortas, om man tvingade lärarna till ett större mått av effektivitet i sitt arbete. En ecklesiastikminister framlägger därför förslag om att provisoriskt sänka utbildningstiden till studentexamen med ett år och, mirabile dictu, efter ett år lyckas han konstatera att det ju ändå blev studenter — resultatet var i alla fall inte ogynnsamt. Men sedan drar han därav den slutsatsen, att man kan skära bort två år till för att ordentligt tvinga lärarkåren vid våra läroverk till skicklighet och energi vid handhavandet av sin uppgift!

Ja, det sägs ju att alla analogier halta. Det vet jag mycket väl. Men jag har funderat över vad det kan vara för säregenhet i den militära utbildningen, som gör att ett resonemang, som var och en skulle finna vådligt och oförståndigt då det gäller ett annat utbildningsämne, finner man sig utan vidare kunna godtaga i detta fall.

Jag har, herr talman, inte kunnat låta övertyga mig av vad som har anförts vare sig i propositionen eller av utskottet eller av vad som här har sagts. Jag skall villigt erkänna att det tillhör de minsta olägenheterna av det beslut, som riksdagen i dag fattar, att jag inte har kunnat få svar på mina frågor. Jag tror att det är värre, om främmande iakttagare inte låta övertyga sig om att det beslut, som riksdagen nu går att fatta, innebär att Sveriges försvarsförmåga har blivit mera effektiv än den var förut. Jag skall inte utbreda mig över denna frågas utrikespolitiska aspekt — jag tror dock att efter ett sådant beslut så böra de pekpinnar, som emellanåt riktas emot Norge och Danmark, i all blygsamhet något avkortas ifrån vår sida. Jag vill inskränka mig till att säga som min personliga uppfattning, att jag betraktar detta beslut såsom betänkligt och såsom fattat vid en illa vald tidpunkt.

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Jag skulle helst ha sett att jag här hade kunnat få rösta för att övningstiden under nästkommande år inte bleve rubbad. Frågan har bragts i ett sådant läge, att jag finner mig nödsakad att nu ge min röst åt den reservation, som är avgiven till utskottets betänkande.

I varje fall, herr talman — i ansvaret för det beslut, som riksdagens majoritet kommer att fatta, önskar jag inte vara delaktig.

Herr statsrådet **VOUGT**: Herr talman! Herr Sandler började sitt anförande med att säga, att han ville bedöma denna sak med ett av militära facksynpunkter oförvillat lekmannaförstånd, och det var från denna utgångspunkt han drog upp det resonemanget, att om man hade en lång utbildningstid och sedan minskade den, så måste detta, om förutsättningarna för övrigt äro desamma, ovillkorligen leda till att utbildningsresultatet bleve sämre.

Men skulle inte herr Sandler ändå vilja göra oss, som ha en annan uppfattning, den tjänsten att försöka intränga i själva saksfrågan. Herr Sandler är landshövding i ett förnämligt län med ett regemente, som inte ligger så synnerligen långt ifrån residenset. Skulle inte landshövding Sandler vilja ge sig dit ut och följa övningarna under en tidrymd av en vecka, 14 dagar eller kanske tre veckor och resonera med befälet och eventuellt med de värnpliktiga. Jag försäkrar, att herr Sandler då skulle komma till den uppfattningen, att den mening, som jag givit till känna, inte är så alldeles blottad på varje förnuftig grund som herr Sandler nu synes vilja göra gällande.

Först och främst äro inte förutsättningarna beträffande utbildningens utförande desamma som nu i och med att effektiviseringen genomföres. Jag beklagar att herr Sandler — trots att jag från flera håll har fått veta, att jag höll ett ganska långt anförande i dag — inte hade tillfälle att lyssna på det, inte hade tillfälle att lyssna t. ex. till de vittnesbörd från militärbefälhavare, som jag här citerade och vilka visade, att man på högt ansvarigt militärt håll, bland an-

nat från tre militärområdesbefälhavares sida, anser att det faktiskt är möjligt att pressa in ett utbildningsprogram av samma omfattning, som det vi ha nu, på 9 månader — ja, jag skulle kanske inte säga samma omfattning, men med samma målsättning som vi nu ha under 11 månader. Jag beklagar också, att herr Sandler inte blev i tillfälle att höra på de uppgifter, som jag lämnade beträffande de anslag, som ha givits till de militära myndigheterna för att effektivisera utbildningen. Jag har bl. a. här lämnat exakta uppgifter om de åtgärder, som ha vidtagits för att åstadkomma nya metoder för utbildning.

Låt mig ta herr Sinders eget exempel. Man har ett utbildningsmål att nå, och man anslår så och så mycket tid. Man har använt ålderdomliga metoder men går över till nya. Det vore väl underligt, om inte de skulle kunna leda till någon nedpressning av den utbildningstid, som det förut varit fråga om.

Jag tror knappast att jag har gjort gällande, att den här nedpressningen av övningstiden är nödvändig för att tvinga de militära trupputbildarna att mera effektivisera sin utbildning. Jag har sagt: Vad som är angeläget är att få fram mera effektiva metoder och vidare att få en sådan övningstid, att man från det civila samhällets sida har respekt för den. Jag har anförut vissa uttalanden av militära befälhavare i ansvarig ställning, som säga, att de inte tro på möjligheten att få till stånd en effektiv utbildning på mer än 9 månader. Vi veta, säga de, att man alltid kommer att störa vår utbildningstid, när den är längre. Jag har inte åberopat den civila opinionen i denna sak som något sakskäl, men jag har åberopat den som en faktor, som man har anledning att ta hänsyn till. När man står inför det faktum, att en mycket utbredd civil opinion icke betraktar den nu gällande övningstiden såsom rimlig och inte vill respektera den, då är det, har jag sagt, nödvändigt att undersöka, om man kan komma till en lägre. Det är på grundval av den utredningen, som jag har kommit med mitt förslag.

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Även herr Sandler anförde argumentet om de främmande iakttagarna. Jag måste säga, att ju oftare jag hör detta argument, desto svårare har jag att förstå det. Är det verkligen ett rimligt argument i Sveriges riksdag, att om vi komma till den på sakliga grunder fötade övertygelsen, att vi kunna utbilda våra soldater på så och så lång tid, så skola vi inte våga tillgripa den övnings-tiden på grund av att vi äro rädda för att främmande iakttagare skola missförstå vad vi göra? Jag måste säga, att det argumentet skjuter betydligt över målet. Vid slutet av debatten i första kammaren övertygar det argumentet mig i varje fall inte — inte ens, herr talman, när det kommer från en av mig så högt skattad meningsfrände beträffande det mesta av de frågor vi ha att behandla som herr Sandler.

Herr SANDLER (kort genmäle): Jag förstår inte riktigt, varför herr försvarsministern tar så illa vid sig, därför att jag i all stillsamhet önskar klargöra, varför jag biträder herr Lindströms m. fl. reservation, och ger mig lektioner om hur jag skall använda min tid som landshövding i Gävle. Jag måste säga, att jag alltjämt hyser den uppfattningen, att en försiktigare framgångsmetod skulle ha varit klok.

Herr statsrådet VOUGT: Jag måste be om ursäkt, om herr Sandler tyckte det var oartigt av mig att rekommendera honom att besöka regementet i Gävle. När herr Sandler talar som riksdagsman och åberopar som skäl för sin ståndpunkt, att han saknar fackkunskaper i ett ämne, tycker jag att det är rimligt, att han går och skaffar sig dessa kunskaper, även om det skulle ske som landshövding.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! I likhet med herr Sandler har jag begärt ordet endast för att med ett par ord motivera, hur jag kommer att rösta.

På delvis samma skäl som han har anfört kommer jag att biträda reserva-

tionen. Jag kan inte finna annat än att vare sig Kungl. Maj:ts och utskottets eller reservanternas förslag blir genomfört, komma metoderna att bli fullkomligt lika effektiva. Man kan väl inte förutsätta, att försvarsledningen är av den låga kvalitet, att den använder den månad, som den genom reservanternas förslag får extra, till att låta utbildningen slappna av under den första tiden och i stället låter denna utbildning, som borde ha skett under de första 9 månaderna, delvis komma in på den tionde och sista.

Ett ytterligare skäl för mig är, herr talman, det sätt, på vilket utskottet har skrivit. Utskottet säger, att det för sin del håller för sannolikt, att det med effektivare utbildningsmetoder och med tillvaratagande av de värnpliktigas ökade intresse för utbildningens bedrivande skall bli möjligt att vid armén vinna ett gott utbildningsresultat under en första tjänstgöring om 9 månader. Uttrycken »sannolikt» och »bli möjligt» äro vaga; de visa inte någon större tillförsikt från utskottets sida. På de uttrycken vågar jag för min del icke bygga mitt votum i denna viktiga fråga.

Herr talman! Jag skulle kunna sluta med detta. Må det emellertid också tillåtas mig den reflexionen, att det tycks, som om motsättningarna i försvarsfrågan äro vida mindre än vad denna delvis hetsiga diskussion, som ju dock gäller en fråga som i jämförelse med det övriga är en detalj, ger anledning att förmoda. Jag förstår för min del inte, varför diskussionen skall ha behövt bli så hetsig som den faktiskt har varit.

I herr Holmbäcks yttrande instämde herr Göransson.

Herr BERGVALL: Herr talman! När jag suttit och lyssnat till dagens debatt, är det ett intryck, som för mig blivit det dominerande — jag har inte hört alla anföranden, men det gäller i varje fall om de anföranden, som jag har haft tillfälle att höra.

Genom debatten har enligt min uppfattning gått en stark känsla av att det

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

nuvarande världsläget är sådant, att vi behöva ett så starkt försvar, som det är möjligt att åstadkomma, med de resurser, som stå oss till buds. Är detta intryck riktigt, och jag undrar, om någon kan jäva det, då tror jag, att det — vilket för övrigt underströks av min kollega herr Elon Andersson — är angeläget att betona, att det är väsentligt mera, som i nuvarande situation enar oss än som skiljer oss åt. Vi äro borta från de visserligen i och för sig kanske sympatiska men föga verklighetsbetonade drömmar, som färgade gångna tiders försvarsdebatter, och man ser så vitt jag förstår ganska realistiskt på problemen. Jag tycker, att de olika utskottetsutlåtanden, som vi här ha att behandla, äro så avfattade, att ingen objektiv iakttagare skall kunna förneka, att det här är fråga om en kraftig insats för att hålla vårt försvar på en hög nivå. Jag tror, som jag nyss sade, inte att man skall överskatta och överdimensionera de meningsskiljaktigheter, som finnas.

Om jag börjar med materielanslagen vill jag för min del konstatera, att där lär skillnaden mellan de olika ståndpunkterna nog inte vara motiverad av att den ene vill åstadkomma större materielltillgångar för vår försvarsmakt än den andre, utan skiljaktigheterna böttna i en olika uppfattning om vad som i nuvarande läge är möjligt att åstadkomma utan åsidosättande av andra ur samhällssynpunkt väsentliga behov, som även de i nuvarande tidsläge, då ju det totalitära kriget har ersatt det gammaldags mera rent militärt betonade, ha sin mycket stora betydelse ur försvarssynpunkt. Jag tror näppeligen, att man vid ett bifall till högerreservationen kommer att åstadkomma mera, när det gäller materielanskaffningen, än genom att acceptera utskottets ståndpunkt, med de anslag som där upptagas och med ianspråktagande av befintliga reserver. Jag är inte alldeles övertygad om att vi under det kommande året ens få allt, som kan åstadkommas för dessa pengar.

Vad övningstiden beträffar vill jag för min personliga del säga, att jag inte skulle reflektera på att rösta för utskot-

tets förslag, om jag hade den uppfattningen, att det verkligen betydde ett försvagande av våra försvarsresurser. Men i motsats till exempelvis herr Ewerlöf har jag varit i tillfälle att träffa många officerare, speciellt yngre, ssyselsatta med trupputbildning, som till mig ha sagt, att de icke betrakta det som på något sätt liggande utanför möjlighetens gränser eller som på något sätt utopiskt att på 9 månader åstadkomma ett övningsresultat, som motsvarar det man för närvarande uppnår. Jag har ibland fått ett intryck — men jag har naturligtvis inte tillräckligt stort material för att den slutsatsen skall kunna vara säker och dokumenterad — att vi här ha att göra med en skiftning mellan de olika generationernas uppfattning, så att den yngre generationen på denna punkt är låt mig säga väsentligt mer optimistisk än de äldre kollegerna. Men jag vill än en gång betona, att jag naturligtvis inte har gjort några undersökningar, som motivera en så generell slutsats.

Jag har för min personliga del kommit till den uppfattningen, att det steg man här tar icke behöver innebära något ur försvarssynpunkt riskabelt. Hade jag inte haft den uppfattningen, så skulle jag för min del icke ha valt den ståndpunkt jag nu har valt, som innebär att jag kommer att biträda utskottets förslag.

Jag vill till sist säga ytterligare en sak. Det är en synpunkt, som jag tycker i någon mån har tappats bort i den debatten, men den kommer kanske under fortsättningen av kvällen. Jag skulle vilja stryka under behovet av en skärpt sparsamhet i nuvarande läge med alldeles särskilt tjocka streck. Jag tror, att vi kunna vara tämligen på det klara med att redan nu den kostnadsram, som försvarsrevisionen drog upp, är sprängd. De utbyggnader man sätter i gång, även om några definitiva beslut inte ha fattats, på flygets område innebära med all sannolikhet så pass betydande utgifter, att de ingalunda kunna kompenseras genom några nedprutningar på de andra försvarsgrenarnas område. Är man nu

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

över huvud taget av den uppfattningen, att det gäller att göra det, som är angeläget för att ge största möjliga effektivitet åt vårt försvar, då finns det dubbel anledning att stryka under, att man skall spara på alla de punkter inom försvarsväsendet, som icke äro centrala och väsentliga ur effektivitetssynpunkt. Där vill jag säga i anledning av statsutskottets uttalande i dess utlåtande i fråga om fjärde huvudtiteln, att jag inte anser de 62 miljoner, som redovisas som prutade, som något speciellt uttryck för att sparsamhetssynpunkten är iakttagen, ty de äro till väsentlig del en följd av nedsättningarna i övningstiden och bortfallandet av vissa övningar. Jag vill, då jag är övertygad om att vi måste satsa åtskilligt på olika områden, som kanske gå utöver vad vi trott oss kunna komma undan med, stryka under, att det ur försvarets synpunkt är utomordentligt angeläget, att vi på alla de områden, där som jag nyss sade det är möjligt att åstadkomma besparingar utan att åsidosätta effektiviteten i försvaret, också skola ta dessa besparingsmöjligheter i anspråk.

Jag vill, herr talman, sluta med vad jag började med. Jag tror, att vi med glädje skola notera, att vi trots de meningsmotsättningar, som finnas, och trots de skarpa meningsbrytningar, som understundom ha förekommit i dag, dock kunna konstatera det glädjande faktum, att den svenska riksdagen för närvarande bäres upp av en enig och samlad försvarsvilja. Ett understrykande av den synpunkten är kanske inte heller så alldeles betydelselöst, om man ett ögonblick tar i sikte den synpunkt, som herr Sandler anförde, nämligen vad utanför vårt lands gränser befintliga iakttagare säga om vårt handlande och vandlande i denna fråga.

Herr EWERLÖF: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Sven Anderssons anförande. Det skulle i och för sig ha räckt med en kort replik, men eftersom replikrätten redan var utnyttjad, kommer jag först nu med ett bemö-

tande av vissa delar av hans, som det föreföll mig, som vanligt öppna och sympatiska anförande. Han beklagade, att samlingen i försvarsfrågan inte hade kunnat hålla, och han ställde högern mot väggen såsom varande det parti, som var anledningen till detta. Han ville också göra gällande, att bakom det skulle ligga politiskt taktiska motiv, därför att vi gunås skulle betrakta detta såsom någon fördel för oss, när vi möta våra väljare. I det hänseendet kräves en gensaga.

Inga kunna ha varit mera angelägna om en samling i försvarsfrågan än vad vi ha varit, och inga kunde med större glädje hälsa de tecken till en sådan samling, som vi tidigare ha kunnat konstatera. 1942 voro vi eniga. 1945, när direktiven för försvarskommittén utfärdades, voro vi också eniga, och jag glömmer aldrig den befriande glädje, med vilken jag deltog i det beslut som kamrarna då fattade om dessa direktiv; jag trodde, att i och med detta var försvarsfrågan definitivt lyft över partierna. Sedermera har jag under ett par års tid fått vara med i försvarskommittén på en resa, som har inneburit ett allt längre och längre avlägsnande från de direktiv, om vilka vi voro eniga 1945. Det är inte jag, men väl majoriteten, som övergivit den ståndpunkt, om vilken enighet rått. Trots meningsskiljaktigheterna hoppas jag, att mina kamrater i kommittén skola kunna vitsorda, att jag där hela tiden strävade efter att i möjligaste mån bevara enhäligheten. Jag kunde dock icke komma längre än till en viss gräns, ytterst beroende på att min inställning till hela det utrikespolitiska läget, som det gällde att anpassa sig efter, var en annan än den kommittén i övrigt hade. Det är väl regeringens uppfattning om det utrikespolitiska läget, som i sin tur har givit anledning till att det förslag, som nu ligger på riksdagens bord, bortsett från värnplikten ser ut på ett annat sätt än vad kommittén hade tänkt sig och, som herr Sven Andersson framhöll, mera närmar sig högerns linje än den, som försvarskommittén intog.

Det är således inte på det sättet, herr

Ang. utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Sven Andersson, att vi av några politiskt-taktiska skäl funnit det fördelaktigt att bryta oss ut ur enigheten. Vad mig själv beträffar är det endast den personligt vunna övertygelsen under det långvariga arbetet i kommittén som bestämt min ställning. Det hindrar inte, att vi — även om det finns meningsskiljaktigheter — uppskatta den försvarsvilja som kommer till uttryck från alla sidor. Jag ber att få särskilt understryka, att i den motion med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 206, som högerpartiet har avlämnat och under vilken mitt namn också befinner sig, skriva vi uttryckligen: »Vi motionärer se i Kungl. Maj:ts propositioner till försvarets ordnande uttryck för en medveten försvarsvilja. Denna vilja besjälar hela svenska folket.» Det är väl ändå inte ett försök från vår sida att monopolisera försvarsviljan. Inga skulle ha varit gladare än vi, om den tidigare enigheten i värnpliktsfrågan hade kunnat bevaras.

När det gällde värnplikten menade herr Sven Andersson, att det borde ha varit lättare för oss att vara med på regeringens förslag, eftersom det i alla fall är en förbättring i förhållande till vad försvarskommittén hade tänkt sig genom att efterutbildningsövningen bibehållas. I mitt anförande betonade jag, vilken utomordentlig vikt jag fäste vid efterutbildningsövningen, men jag kunde ju i det hänseendet inte hålla mig till annat än vad som står i propositionen. Där har departementschefen först uttalat: »I detta sammanhang vill jag framhålla, att jag nu ej är beredd att ta ställning till försvarskommitténs förslag att indraga efterutbildningsövningen.» På ett annat ställe säger departementschefen: »Till frågan om slopandet av efterutbildningsövningen är jag, såsom redan anförts, icke för närvarande beredd att taga ställning.» I propositionen har sålunda tanken på efterutbildningens slopande hållits vid liv. Nu har försvarsministern i sin replik till mig i dag uttryckligen förklarat, att han avser att behålla efterutbildningsövningen, och jag ber att få inkassera som kanske den

främsta vinsten av diskussionen här i kammaren, att vi ha fått klarhet om att försvarsministern icke har någon avsikt att framdeles komma med ett förslag om att dra in efterutbildningsövningen. Det är en mycket stor vinst och innebär, att vi ha kommit varandra ytterligare ett steg närmare.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andrén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andrén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 23.

Ang. försvarets organisation.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. försvarets organisation.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande försvarets organisation jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 206, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 9 april 1948, föreslagit riksdagen besluta, att försvaret i de delar, som berördes i nämnda statsrådsprotokoll, skulle organiseras på sätt av departementschefen i samma statsrådsprotokoll angivits.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

inom första kammaren:

- nr 359 av herr *von Heland* m. fl.,
- » 361 » herr *Bergvall* m. fl.,
- » 362 » herr *Bergh* m. fl.,
- » 363 » herr *Bergh*,
- » 365 » herr *Lodenius* m. fl.,
- » 366 och 367 av herrar *Uhlén* och

Sjö samt

nr 368 av herr *Ewerlöf* m. fl., i vad avsåg försvarets organisation, ävensom

inom andra kammaren:

- nr 520 av herr *Ohlin* m. fl.,
- » 522 och 523 av herr *Jansson* i Kallix,
- nr 524 av herr *Andersson* i Dunker,
- » 525 » herr *Edberg* m. fl.,
- » 526 » herr *Edberg*,
- » 527 » herrar *Thorell* och *Håstad*,
- » 528 » herr *Ljungqvist*,
- » 529 » herr *Hagberg* i Luleå m. fl.

samt

nr 531 » herr *Skoglund* i Dovers-
torp m. fl., i vad avsåg försvarets organisation.

Härutöver hade utskottet i förevarande sammanhang till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt motion, nr 22, av herr *Svensson* i Ljungskile.

Utskottets nu föreliggande utlåtande var indelat i nio särskilda avdelningar, nämligen

- Avd. I. Inledning.
- Avd. II. Allmänna synpunkter.
- Avd. III. Särskilda frågor.
- Avd. IV. Armén.
- Avd. V. Marinen.
- Avd. VI. Flygvapnet.
- Avd. VII. Vissa för försvaret gemensamma ändamål.
- Avd. VIII. Byggnader m. m.
- Avd. IX. Utskottets hemställan.

Envar av avdelningarna III—VII omfattade ett flertal underavdelningar eller punkter.

Under avdelningarna II—VIII hade utskottet i motiveringsform uttalat sig beträffande i respektive avdelningar och punkter behandlade frågor. Under avdelningen IX hade utskottet hemställt,

A. att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 363 samt II: 22, 523, 524, 527 och 528, besluta, att försvaret i de delar, som berördes i Kungl. Maj:ts proposition nr 206, skulle organiseras på sätt i nämnda proposition angivits med de avvikelser därifrån, som betingades av vad utskottet förut i utlåtandet anfört;

B. att motionerna I: 359, 361, 362, 365, 366 och 367 samt II: 520, 522, 525, 526 och 529 ävensom I: 368 och II: 531 — de båda sistnämnda i vad de avsåge försvarets organisation — i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under punkt A, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet funnos fogade sex särskilda reservationer.

Rörande sättet för utlåtandets före-
dragning yttrade

Herr **JOHANSSON, JOHAN BERNHARD**: Herr talman! Med avseende å föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 160 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att först föredragas i

Ang. försvarets organisation.

den ordning, vari de i utlåtandet förekomma, utskottets under de skilda avdelningarna och underavdelningarna i motiveringsform gjorda uttalanden, vilka därvid må kunna efter talmannens beprövande sammanföras i grupper och vilkas text icke må behöva uppläsa i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att vid behandlingen av den del av utlåtandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att sedan utlåtandet blivit på angivet sätt genomgånget, utskottets hemställan föredrages punktvis.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

I enlighet härmed föredrogs nu

Avd. II. Allmänna synpunkter.

Utskottets yttrande godkändes.

Avd. III. Särskilda frågor.

Punkten A. Försvarets högsta ledning.

Under denna punkt hade utskottet anfört bland annat:

»Av skäl, som departementschefen anfört, bör enligt utskottets mening med en ifrågasatt särskild undersökning rörande försvarsstabens organisation anstå. Anledning kan emellertid föreligga att i samband med slutförandet av 1946 års militära förvaltningsutrednings verksamhet företaga en översyn icke blott av försvarsstabens utan av hela högkvarterets organisation.»

Vid förevarande punkt hade reservation avgivits av herrar *Lindström, Gillström, Eriksson* i Stockholm, *Ward, Wallenheimer* och *Lindholm*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade. I det av reservanterna föreslagna yttrandet hade bland annat anförts följande:

»Departementschefen har föreslagit vissa åtgärder, som äro ägnade att i viss mån åstadkomma förbättringar inom den högsta ledningen under fredsförhållanden. Dessa åtgärder vill utskottet icke motsätta sig. Emellertid äro departe-

mentschefen förslag enligt utskottets mening icke tillräckliga för att skapa en på erfarenheterna byggd lämplig, förenklad och effektiv militär högsta ledning. Frågan om högsta militärledningens organisation bör därför göras till föremål för ny allsidig och förutsättningslös utredning.»

Herr **LINDSTRÖM**: Herr talman! I mitt första anförande i dag motiverade jag, varför jag för min del här har anmält en reservation angående försvarets högsta ledning. Jag hemställde i detta mitt uttalande om en utredning.

Jag ber alltså, herr talman, vid denna punkt att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**: Herr talman! I anslutning till mitt anförande på förmiddagen ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på godkännande av utskottets yttrande i nu ifrågavarande del samt vidare på godkännande av den av herr Lindström m. fl. därom anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på godkännande av utskottets yttrande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner statsutskottets yttrande i utlåtande nr 160 under avdelningen III punkten A. Försvarets högsta ledning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Lindström m. fl. därom anförda reservationen.

Ang. försvarets organisation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna B—J.

Utskottets yttranden godkändes.

*Avd. IV. Armén.**Punkterna I och II.*

Utskottets yttranden godkändes.

*Punkten III. Fredsorganisationen.**Punkterna III A, III B, III C 1 och III C 2.*

Utskottets yttranden godkändes.

Punkten III C 3. Kavalleriet.

Departementschefens förslag beträffande kavalleriet innebar, att av de nuvarande truppförbanden — Livregementet till häst (K 1), Skånska kavalleriregementet (K 2), Livregementets husarer (K 3) och Norrlands dragonregemente (K 4) — de båda sistnämnda skulle bibehållas såsom kavalleriförband. Däremot hade departementschefen förordat, att K 1, Stockholm, skulle indragas och ersättas med en mobiliseringscentral samt att i anslutning till översynen av arméns organisation en utredning skulle verkställas om i vilken mån K 2 borde på lämpligt sätt helt eller delvis omorganiseras.

I motionen II: 524 av herr *Andersson* i Dunker hade hemställts, att riksdagen måtte avslå förslaget att indraga Livregementet till häst i Stockholm. Vidare hade herrar *Thorell* och *Håstad* i motionen II: 527 hemställt, att frågan om den föreslagna indragningen av Livregementet till häst måtte upptagas till avgörande först sedan utredningarna om kavalleriets framtida krigsorganisation och lokalfrågorna fullständigt slutförts, varjämte herr *Ljungqvist* i motionen II: 528 hemställt, att frågan om nämnda indragning måtte upptagas till avgö-

rande först sedan utredningarna om kavalleriets framtida krigsorganisation samt om med regementets kaserner sammanhängande militära lokalfrågor fullständigt slutförts.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten yttrat:

»Utskottet biträder departementschefens uppfattning, att en återgång tills vidare till tre kavalleriförband i fred, med vilket antal 1942 års försvarsbeslut räknade, synes möjlig att genomföra. Utskottet finner de försämrade övningsförhållandena för K 1 samt angelägenheten av att för andra ändamål utnyttja förbandets nuvarande etablissement och kasernområde tala för indragning av detta förband. Utskottet avstyrker alltså motionerna II: 524, II: 527 och II: 528.»

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Andrén*, *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp och *Holmström* ansett, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Ur mobiliserings-, kuppberedskaps- och övningssynpunkt måste det anses vara av betydelse att i Stockholm äga tillgång till ett kavalleriförband. De av departementschefen berörda lokalbehoven synas vidare kunna tillgodoses på annat sätt än genom ianspråktagande av K 1:s etablissement. Med hänsyn till nu angivna förhållanden och då utredning pågår om kavalleriets framtida organisation, förordar utskottet, i överensstämmelse med motionerna II: 527 och II: 528, att frågan om den föreslagna indragningen av K 1 skall upptagas till avgörande först sedan nyssnämnda utredning och den planerade utredningen om lokalfrågorna slutförts.»

Herr **LUNDGREN**: Herr talman! Enligt beslut av 1942 års riksdag skulle kavalleriet vara organiserat på tre regementen i stället för fyra regementen enligt 1936 års härordning, varvid Skånska kavalleriregementet skulle indragas. Någon indragning av detta regemente kom emellertid icke till stånd.

Ang. försvarets organisation.

Genom senare beslut har riksdagen bestämt, att regementet skall bibehållas och fortfarande vara förlagt till Hälsingborg. Departementschefen föreslår nu i fråga om kavalleriets organisation, att detta vapenslag i enlighet med 1942 års beslut skall vara organiserat på tre regementen, men förordar, att Livregementet till häst indragas, under det Skånska kavalleriregementet bibehålles. Såsom motiv för indragningen av K 1 anför departementschefen, att övningsmöjligheterna i närheten av regementets kasern försämrats genom exploatering av Norra Djurgården och att kasernen behöves för andra ändamål. Dock skall man eventuellt bibehålla en skvadron eller utöka ridskolans övningstrupp till en reducerad skvadron. I varje fall skall en mobiliseringscentral bibehållas i stockholmstrakten.

I likhet med departementschefen anser jag, herr talman, att en återgång till tre kavalleritruppförband i fred är lämplig. Den värnpliktskontingent, som behöver utbildas för kavalleriets nuvarande krigsorganisation, kan utbildas vid tre kavalleriregementen. Under sådana omständigheter är det ju ur ekonomisk synpunkt motiverat att minska antalet kavalleritruppförband till tre. Det är nämligen enligt min uppfattning nödvändigt att spara på de punkter där så är möjligt utan olägenhet.

Även om jag alltså kan biträda departementschefens förslag om indragning av ett kavalleritruppförband, har jag en annan mening i fråga om vilket regemente som eventuellt skall indragas. Jag menar, att K 1 bör bibehållas och i stället K 2 indragas. Härför talar bl. a. militärbefälhavarens för första militärområdet yttrande. Denne har nämligen icke något att erinra mot indragningen av K 2, enär beridet kavalleri icke är användbart inom militärområdet annat än i dess norra delar och utbildningsförhållandena vid Hälsingborg äro ogynnsamma. Departementschefen har anfört, att utbildningsförhållandena vid K 1 vore mindre lämpliga. Men även i Hälsingborg äro utbildningsmöjligheterna ogynnsamma, och regementet är därför

för sin utbildning under vissa tider hänvisat till Ljungbyhed, som ju ligger på fyra mils avstånd från Hälsingborg.

Jag har, herr talman, inom avdelningen och inom utskottet yrkat, att K 1 skall bibehållas och i stället K 2 indragas. Då detta yrkande avlogs, har jag i stället biträtt det yrkande, som framställt av herrar Andrén och Skoglund och som innebär, att frågan om kavalleriets framtida organisation skall avgöras, sedan nu pågående utredning om kavalleriorganisationen slutförts. Först därefter bör alltså riksdagen fatta ståndpunkt till frågan om vilket kavalleriregemente som skall indragas.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen nr 3.

Herr LINDSTRÖM: Herr talman! Jag föreslår, att kammaren vidhåller sitt redan fattade beslut på denna punkt och tillstyrker sålunda bifall till utskottets förslag.

Även herr Lundgren går ju så långt, att han är villig att indraga ett kavalleriförband. Försvarskommittén yttrade sig som bekant i den riktningen, att två av kavalleriets förband — kommittén föreslog K 1 och K 2 — skulle indragas, eftersom arméns behov av kavalleri skulle kunna täckas genom två kavalleriregementen. Herr Lundgren och jag äro överens om att en indragning här bör ske. Vi skilja oss åt i frågan, om man skall dra in K 1 eller K 2. Jag medger gärna, att denna fråga kan diskuteras, men när jag har stannat för Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt, beror det på olika omständigheter. Framför allt har jag fäst mig vid att övningsförhållandena på det ganska trånga Järvafältet bli alltmer begränsade. Där övas nu — utom i stor utsträckning K 1 — krigsskolan, I 1, A 1, Ing 1, S 1, U 5 och F 8. Det är alltså en ganska stor trängsel, vilket riksdagen redan tidigare har observerat, när riksdagen tog initiativ till att icke förlägga, såsom Kungl. Maj:t år 1942 föreslog, P 2 till Järvafältet,

Ang. försvarets organisation.

utan flytta det till annan ort. Det blev, som vi alla känna till, Enköping.

Dessutom behöver staten för andra ändamål de lokaler, i vilka K 1 nu är fredsförlagt. Denna lokalfråga är självklart intet avgörande motiv för mig, men när den kommer till allt det övriga, har jag intagit den ståndpunkten, att Kungl. Maj:ts förslag härutinnan är välbetänkt.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till utskottets utlåtande på denna punkt.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av vad utskottet i den under behandling varande punkten yttrat samt vidare på godkännande av den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. därom anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på godkännande av utskottets uttalanden, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner statsutskottets yttrande i utlåtande nr 160 under avdelningen IV punkten III C 3. Kavalleriet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. där-om anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna III C 4, III D—III I samt IV.

Utskottets yttranden godkändes.

Avd. V. Marinen.

Punkterna I—III.

Utskottets yttranden godkändes.

Punkten IV. Flottan.

Punkterna IV A—IV C.

Utskottets yttranden godkändes.

Punkten IV D. Flottans personal.

I denna punkt hade utskottet anfört:

»Till vad i propositionen anförts rörande flottans personal vill utskottet i huvudsak ansluta sig. Med hänsyn till den brist på maskinbefäl, som f. n. råder vid marinen, samt till att maskinbefälets arbetsuppgifter delvis äro av annan art än de som åligga flertalet övriga underofficerare vid marinen finner utskottet sig böra tillstyrka det i motionerna I: 365 och II: 526 framlagda förslaget, att maskinbefälsorganisationen göres till föremål för särskild utredning.»

Vid förevarande punkt hade reservation anmälts av herr *Lundgren*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **LUNDGREN**: Herr talman! Jag har vid denna punkt anmält en blank reservation.

Jag ber att få fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på den motivering som utskottet här anfört. Utskottet säger: »Med hänsyn till den brist på maskinbefäl, som f. n. råder vid marinen, samt till att maskinbefälets arbetsuppgifter delvis äro av annan art än de som åligga flertalet övriga underofficerare vid marinen finner utskottet sig böra tillstyrka det i motionerna I: 365 och II: 526 framlagda förslaget, att maskinbefälsorganisationen göres till föremål för särskild utredning.» Det är ju rätt anmärkningsvärt, att utskottet har förordat en sådan särskild utredning och att denna fråga alltså icke kommer att behandlas i det större sammanhang, vari den hör hemma. Vidare är det så, herr talman, att samtliga myndigheter, som yttrat sig i denna fråga, ha avstyrkt

Om anslag till anordnande av efterutbildningsövning.

en liknande framställning, liksom också underofficerskåren. Det är svårt att utan ytterligare utredning dra en gräns mellan maskinister och övriga underofficerare. Många av de senare ha nämligen en starkt tekniskt betonad tjänst. Sådana underofficerare äro telemästare, rustmästare, torpedmästare, radiostyrmän m. fl.

Jag har, herr talman, inte något yrkande på denna punkt, då jag menar, att en isolerad utredning av detta ärende på det sätt, som förordas i motionerna, på sakliga grunder knappast kan komma till stånd.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, godkändes vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten yttrat.

Punkterna IV E samt V—IX.

Utskottets yttranden godkändes.

Avd. VI—VIII.

Utskottets yttranden godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Bifölls, i vad den ej besvarats genom kammarens föregående beslut.

Utskottets hemställan i punkten B.

Bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1948/49 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Om anslag till anordnande av efterutbildningsövning.**Punkten 1.**

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf* m. fl. (I: 368) och den andra inom

andra kammaren av herr *Skoglund* i Doversorp m. fl. (II: 531), hade hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte anvisa dels till täckande av kostnaderna för bibehållande av 1947 års provisorium beträffande utbildningstidens längd ett sammanlagt belopp av 12 000 000 kronor, dels ock till anordnande av efterutbildningsövningar ett sammanlagt belopp av 5 000 000 kronor.

I en inom andra kammaren av herrar *Håstad* och *Lindberg* väckt motion (II: 530) hade hemställts, att riksdagen måtte, därest den första tjänstgöringen nedattes till nio månader, besluta, att vid armén en femtedel av värnpliktskontingenten skulle uttagas för tre månaders utbildning till gruppchefer och att här för skulle anvisas ett anslag av 7 320 000 kronor, därav 3 000 000 kronor i premier.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

a) att motionerna I: 368 och II: 531, i vad de avsåge anvisande av medel till täckande av kostnaderna för bibehållande av 1947 års provisorium beträffande utbildningstidens längd, icke måtte av riksdagen bifallas;

b) att motionerna I: 368 och II: 531, i vad de avsåge anvisande av medel för anordnande i viss omfattning av efterutbildningsövning under budgetåret 1948/49, icke måtte av riksdagen bifallas;

c) att motionen II: 530, i vad den avsåge anvisande av medel för gruppchefsutbildning, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Lindström*, *Andrén*, *Lundgren*, *Skoglund* i Doversorp och *Holmström*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte för budgetåret 1948/49 under fjärde huvudtiteln anvisa medel

a) i anledning av motionerna I: 368 och II: 531, i vad de avsåge anvisande av medel till täckande av kostnaderna för bibehållande av 1947 års provisorium

Om anslag till anordnande av efterutbildningsövning.

um beträffande utbildningstidens längd, till täckande av kostnaderna för en utbildningstid av tio månader för huvuddelen av de värnpliktiga;

b) med bifall till motionerna I: 368 och II: 531, i vad de avsåge efterutbildningsövning, till anordnade av en dylik övning under budgetåret 1948/49;

c) i anledning av motionen II: 530 till täckande av kostnaderna för gruppchefsutbildning under två månader.

Herr ANDRÉN: Herr talman! Vid denna punkt har jag tillsammans med några andra av kammarens ledamöter avgivit en reservation till det föreliggande utlåtandet. Vissa delar av denna reservation ha redan förfallit på grund av det beslut som kammaren har fattat med anledning av det sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande. Det återstår emellertid en punkt. Det är punkt b) i reservationen, den punkt alltså som gäller efterutbildningsövningen. När fjärde huvudtiteln framlades, lät föredragande departementschefen förstå, att det var mycket oviss, hur det skulle gå med efterutbildningsövningen. För den händelse arbetsmarknadsrådet tillät det, skulle den komma till stånd, och statsrådet förutsatte då, att den skulle kunna finansieras genom förstärkningsanslag på tilläggsstat. Det var med mycket stor glädje och tillfredsställelse, som jag under dagens debatt hörde, att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet förklarade sig beredd att försöka få till stånd den efterutbildningsövning, som det nu är fråga om. Under sådana förhållanden förefaller det mig också rimligt, att riksdagen fattar beslut i överensstämmelse med den tanke, som statsrådet sålunda har givit uttryck åt. Jag vågar därför hemställa om bifall till punkt b) i reservationen, men till yrkandet måste då läggas ett anslagskrav på 5 miljoner kronor.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att yrka bifall till punkt b) i reservationen, men med tillägg om ett anslagsyrkande på 5 miljoner kronor.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Det uttalande av statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, som herr Andrén nu bygger sitt yrkande på, ha vi ju inte hört bekräftas. Jag vet för övrigt inte, om samtliga kammarens ledamöter ha hört uttalandet.

I propositionen har statsrådet emellertid yttrat, att om det skulle visa sig möjligt att anordna sådan efterutbildningsövning på grund av att tillgången på arbetskraft på arbetsmarknaden blir bättre, skulle det kunna ske, men statsrådet har inte åskat några särskilda medel för detta ändamål. Jag menar alltså, att om statsrådet nu har funnit, att en dylik efterutbildning bör anordnas, kan det ändå finnas möjlighet för statsrådet att få medel härför.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet VOUGT: Herr talman! För att ingen ovisshet skall råda på denna punkt vill jag säga, att vad jag här i dag har uttalat är, att enligt min personliga uppfattning måste efterutbildningsövningar finnas i fortsättningen, detta till skillnad från vad försvarskommittén föreslagit.

Däremot har jag inte på något sätt uttalat mig om efterutbildningsövningar under år 1948 eller 1949. Det blir en sak som prövas i annan ordning, och beträffande den frågan behövs det på denna punkt inte något anslag.

Herr ANDRÉN: Herr talman! Det var med beklagande jag hörde denna första flykt från ett tidigare avgivet löfte. De skäl, som förelågo för efterutbildning år 1947 och som kunna föreligga under år 1949 och följande år, borde väl rimligtvis föreligga även för budgetåret 1948/49. Jag har verkligen för min personliga del fattat uttalandet av herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet i den riktningen, att efterutbildningsövningar skola äga rum även under det närmaste budgetåret. Är detta fallet, är det väl också rimligt, att efterutbildningsöv-

ningarna finansieras i vanlig ordning under fjärde huvudtiteln och inte genom ett extra förstärkningsanslag på tilläggsstat. Om jag nu kan vara övertygad om att herr statsrådet stannar kvar och lyckas få sin mening igenom i regeringen, skall jag emellertid inte driva saken till votering. Jag tar för givet, att när herr statsrådet har gjort så positiva uttalanden på denna punkt, det inte har skett utan att han på förhand förvissat sig om att regeringen står bakom hans ståndpunkt.

Herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Jag vill endast inlägga min bestämda gensaga mot herr Andréns sätt att uttala sig, när han kallar den tolkning, som han rent personligen gör av mitt yttrande nyss, för en flykt från ett avgivet löfte. Jag har sagt, att jag anser att det i fortsättningen kommer att behövas efterutbildningsövningar. Jag har icke uttalat mig något om när dessa skola komma att organiseras, och jag hoppas att herr André, då han läser vad jag tidigare sagt, skall finna att den framställning av saken jag nu ger är fullt riktig.

Herr ANDRÉN: Herr talman! Jag måste säga, att när jag hörde herr statsrådet tala om »i fortsättningen», trodde jag han avsåg tiden från och med den 1 juli detta år. Skulle det inte vara fallet, minskas min glädje något.

Jag vill tillägga, att det inte på något sätt var min avsikt att kränka herr statsrådets känslor. Skulle detta ha blivit fallet genom mitt inlägg, ber jag herr statsrådet så mycket om ursäkt. Det är inte min mening att här skapa större missnöje och misstro än som är nödvändigt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. a) hemställt.

Om sparsamhet inom försvarsväsendet.

I fråga om mom. b), fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, av herr André, att kammaren skulle med bifall till motionerna I: 368 och II: 531, i vad de avsåge efterutbildningsövning, till anordnande av en dylik övning under budgetåret 1948/49 för nämnda budgetår under fjärde huvudtiteln anvisa ett belopp av 5 000 000 kronor.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i mom. c).

Om sparsamhet inom försvarsväsendet.

Punkten 2.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Bergvall m. fl. (I: 150) och den andra inom andra kammaren av herr Ohlin m. fl. (II: 275), hade hemställts, att riksdagen vid behandling av statsverkspropositionen, fjärde huvudtiteln, måtte beakta i motionerna framlagda synpunkter och sålunda medverka till en konsekvent genomförd sparsamhet inom försvarsväsendet i all den utsträckning detta vore möjligt under hänsynstagande till fordringarna på tillfredsställande utbildningsmöjligheter och vidmakthållen försvarsberedskap.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten yttrat:

»Med anledning av vad i de föreliggande motionerna anförts vill utskottet understryka vikten av att sparsamhet iakttages inom försvarsväsendet i all möjlig utsträckning utan att kraven på tillfredsställande utbildning och erforderlig försvarsberedskap eftersättas. Med de ökade anspråk, som i rådande läge kunna komma att ställas på vårt försvar, är sparsamhet så mycket mera angelägen som tillgängliga medel därigenom kunna bättre utnyttjas för stärkande av

Om sparsamhet inom försvarsväsendet.

försvarets effektivitet. Utskottet vill i anslutning härtill erinra, att Kungl. Maj:t under de i det följande behandlade punkterna under fjärde huvudtiteln redovisat anslagsminskningar med icke mindre än 62 miljoner kronor. Utskottet vill därjämte framhålla, att utskottet vid sin granskning av Kungl. Maj:ts anslagsäskanden strävat efter att restriktivt bedöma de anmälda utgiftsbehoven. Utskottet kan därför icke finna någon särskild åtgärd från riksdagens sida i anledning av motionerna vara påkallad. Dessamma torde emellertid få anses besvarade genom vad utskottet sålunda anfört.

Utskottet hemställer, att motionerna I: 150 och II: 275 må anses besvarade med vad utskottet ovan anfört.»

Reservation hade anmälts av herrar *Sundelin* och *Persson* i Svensköp, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **SUNDELIN**: Herr talman! Till statsutskottets utlåtande på denna punkt finnes fogad en blank reservation av herr *Persson* i Svensköp och mig. Jag vill därför med några ord motivera vår inställning till vad utskottet i detta avseende anfört.

Utskottet har här tagit ställning till folktoparationerna I: 150 och II: 275. I dessa motioner hade framhållits önskvärdheten av en konsekvent genomförd sparsamhet inom försvarsväsendet i all den utsträckning detta är möjligt under hänsyntagande till fordringarna på tillfredsställande utbildningsmöjligheter och vidmakthållen försvarsberedskap. Utskottet har också ställt sig förstående till vad i motionerna anförts och i sitt utlåtande understrukit vikten utav att sparsamhet iakttages inom försvarsväsendet. Utskottet betonar, att detta ur försvarssynpunkt är så mycket mera angeläget som tillgängliga medel därigenom kunna bättre utnyttjas för stärkande av försvarets effektivitet.

Utskottet erinrar emellertid om att Kungl. Maj:t under fjärde huvudtiteln redovisat anslagsminskningar med icke mindre än 62 miljoner kronor och an-

ser, att några besparingar härutöver inte äro möjliga. Det är på denna punkt vi reservanter ha en mot utskottsmajoriteten något avvikande mening. De i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln redovisade anslagsminskningarna, som också herr *Bergvall* berört här i debatten, äro ju till mycket stor del en följd av den föreslagna förkortningen av utbildningstiden och inställandet av repetitions- och efterutbildningsövningar. Vi sätta i fråga, huruvida icke även andra möjligheter till besparingar förefinnas utan att försvarets effektivitet därigenom skulle minskas. I motionerna har exempelvis pekats på de centrala förvaltningsmyndigheternas omkostnadsanslag och de höjda anslagen till reseersättningar m. m. samt till expenser o. d. Chefen för försvarsdepartementet synes också ha en mot statsutskottets majoritet något avvikande mening i frågan huruvida alla möjligheter till besparingar inom försvarsväsendet blivit tillvaratagna. I proposition nr 206 till årets riksdag säger departementschefen: »Jag förutsätter, att alla ytterligare möjligheter till besparingar skola noggrant övervägas såväl vid de fortsatta utredningar, vilka enligt min mening böra komma till stånd, som i den löpande verksamheten inom försvaret.»

I det delvis förändrade läge, vari försvarsfrågan kommit sedan de här behandlade motionerna avgåvos, ha vi avstått ifrån att yrka nedsättning av begärda anslagsbelopp. Det må dock tillåtas mig att här uttala den förhoppningen, att de militära myndigheterna vid användningen av beviljade medel iakttaga all den sparsamhet, som utan åsidosättande av vitala försvarsintressen är möjlig, och vid uppgörandet av sina anslagsäskanden för följande budgetår noggrant undersöka de olika möjligheter till besparingar, som kunna förefinnas.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**: Herr talman! Med anledning av herr *Sundelins* anförande vill jag ytterligare

Anslag till krigsmaterielverket.

understryka, att utskottet har tagit all möjlig hänsyn till de synpunkter som framförts i motionen. Utskottet säger ju: »Med anledning av vad i de föreliggande motionerna anförts vill utskottet understryka vikten av att sparsamhet iakttages inom försvarsväsendet i all möjlig utsträckning utan att kraven på tillfredsställande utbildning och erforderlig försvarsberedskap eftersättas. Med de ökade anspråk, som i rådande läge kunna komma att ställas på vårt försvar, är sparsamhet så mycket mera angelägen som tillgängliga medel däri-genom kunna bättre utnyttjas för stärkande av försvarets effektivitet.»

Utskottet erinrar dessutom om att Kungl. Maj:t redan redovisat vissa anslagsminskningar, men förutsätter likväl att det sparas, där så kan ske, och att det tillses, att man får största möjliga valuta för de medel som användas. Herr Sundelin har ju inte direkt yrkat på att anslagen skola minskas och inte heller pekat på någon punkt, där en prutning skulle kunna ske, och utskottet kan då inte yttra sig på annat sätt än det har gjort. Utskottet har nog för övrigt samma mening som herr Sundelin, och jag har själv både i statsutskottets första avdelning och i andra sammanhang givit uttryck åt den uppfattningen.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 3—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till krigsmaterielverket.**Punkten 9.**

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

a) i personalförteckningen för krigsmaterielverket vidtaga vissa under punkten närmare angivna ändringar;

b) fastställa under punkten införd avlöningsstat för krigsmaterielverket, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49;

c) till Krigsmaterielverket: Avlöningar för budgetåret 1948/49 anvisa ett förslagsanslag av 2 230 000 kronor.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Vad angår krigsmaterielverkets befattning med anskaffning av kontorsmöbler och kontorsförnödenheter för statsförvaltningens räkning förberedas visserligen såsom departementschefen framhållit inom verket vissa åtgärder för att förenkla förfarandet i samband med här avsedda anskaffningar. Enligt utskottets mening kan dock ifrågasättas, huruvida det ur organisatorisk synpunkt är lämpligt, att dylika ärenden i den utsträckning, varom här är fråga, handläggas av krigsmaterielverket. Ehuru utskottet nu icke vill motsätta sig, att medel anvisas för bestridande av de merkostnader, som verkets bestyr med dessa göromål medfört, förutsätter utskottet dock, att Kungl. Maj:t tar omhandlade fråga under förnyat övervägande.»

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Av handlingarna framgår att krigsmaterielverket har begärt personalökning för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter med anskaffning av kontorsmöbler och kontorsförnödenheter för statsförvaltningens räkning. Med hänsyn till vad verket sålunda anfört har herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet förklarat, att ifrågavarande personalkostnader torde få anses ofrånkomliga. Utskottet synes emellertid icke känna sig lika bergsäkert övertygat om den saken. Utskottet ifrågasätter tvärtom, huruvida det verkligen kan vara lämpligt, att anskaffningen av kontorsmöbler och kontorsförnödenheter i den utsträckning, varom här är fråga, handhaves av krigsmaterielverket. Jag vill för min del gärna understryka den tvekan i detta avseende, som kommit till synes inom utskottet, och jag skulle vilja väd-

Anslag till underhåll av tygmateriel m. m.

ja till regeringen att ta upp denna fråga till förnyat övervägande.

Med hänsyn till erfarenheterna från det verk, som jag har nöjet att tjäna, har jag mycket svårt att tänka mig att det kan vara sakligt motiverat, att t. ex. ett företag av statens järnvägars storleksordning — det är ju ändå landets största affärsföretag — för att fylla sina återkommande behov av skrivbord, skrivstolar m. m. skall behöva vända sig till ett annat verk. Jag har mycket svårt att tänka mig att inte statens järnvägar vid egen upphandling skulle vara i stånd att få lika goda priser som krigsmaterielverket. Jag vill också understryka att statens järnvägar för anskaffning av övrig materiel har en inköpsorganisation av sådan storleksordning, att det inte kan betyda någonting till eller ifrån, om statens järnvägar själv får ha hand även om dessa inköp. För krigsmaterielverket däremot måste det väl betyda en lättnad, om det befriades från detta arbete. Den nuvarande ordningen för inköp av dessa kontorsinventarier innebär för statens järnvägars vidkommande uteslutande olägenheter. Det vore alltså för det verket otvivelaktigt till fördel, om verket självt finge verkställa inköpen. Vill herr försvarsministern spara, där det kan ske utan någon som helst olägenhet, ber jag att på det allra varmaste få rekommendera ett ingripande på detta område.

Jag har velat säga detta vid behandlingen av denna fråga.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 10—39.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till underhåll av tygmateriel m. m.**Punkten 40.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Armén: Underhåll av tygmateriel m. m. för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 39 000 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Mannerskantz* och *Lundqvist* (I: 220) och den andra inom andra kammaren av herr *Holmström* (II: 289), hemställts, att riksdagen måtte till underhåll av arméns tygmateriel för budgetåret 1948/49 bevilja ett anslag av 43 900 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten yttrat:

»Utskottet anser sig böra tillstyrka den av Kungl. Maj:t under förevarande punkt åskade medelsanvisningen och får följaktligen avstyrka det motionsvis gjorda yrkandet om beviljande av högre anslag.

I sitt denna dag avgivna utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 208 angående vissa anslag till materielanskaffning för försvaret för budgetåret 1948/49 m. m. tillstyrker utskottet, att förevarande anslag må under i propositionen angivna förutsättningar enligt Kungl. Maj:ts bestämmande överskridas under nämnda budgetår.

Utskottet hemställer, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 220 och II: 289, till Armén: Underhåll av tygmateriel m. m. för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 39 000 000 kronor.»

Reservation hade anförts av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Andrén*, *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp och *Holmström*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Ur såväl försvarssynpunkt som ekonomisk synpunkt är det givetvis av största betydelse, att materielunderhållet kan ske på ett tillfredsställande sätt. Det må framhållas, att stor återhållsamhet under de senaste åren iakttagits beträffande anvisande av medel under nu ifrågavarande anslag, vilket medfört att arméns tygmaterielläge kan betraktas som allvarligt. Det av Kungl. Maj:t för ändamålet åskade anslaget kan icke anses tillräckligt för att därmed trygga det löpande underhållet samtidigt med

Anslag till underhåll av tygmateriel m. m.

istandsättningen av beredskapsmateriel i planerad omfattning. En höjning av medelstilldelningen torde vara ofrånkomlig. Utskottet anser sig därför böra i enlighet med det motionsvis gjorda yrkandet, som står i överensstämmelse med arméförvaltningens förslag i ämnet, föreslå att anslaget för nästa budgetår bestämmas till 43 900 000 kronor.

I sitt — — — nämnda budgetår.

Utskottet hemställer, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 220 och II: 289, till Armén: Underhåll av tygmateriel m. m. för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 43 900 000 kronor.»

Herr LUNDGREN: Herr talman! Anslaget för underhåll av tygmateriel är för budgetåret 1947/48 upptaget till 39 000 000 kronor. Arméförvaltningen har för nästa budgetår äskat ett anslag på 43 900 000 kronor. Vissa besparingar ha på denna punkt uppkommit på grund av överflyttning av avlöningskostnaderna för viss kontorspersonal och viss kollektivavtalsanställd förrådspersonal från sakanslag till avlöningsanslag och på grund av minskningen av arméns motorfordonsbestånd. Dessa besparingar motvägas emellertid av kostnadsökningar, som sammanhånga dels med löneregleringen för befattningshavare i statens tjänst, som ökar utgifterna med 250 000 kronor, och dels med ett den 1 april 1947 träffat kollektivavtal för försvarets arbetare, som orsakar en merkostnad på 2 000 000 kronor. Äskade 44 000 000 kronor fördela sig med omkring 23 000 000 för det materielunderhåll, som skötes av truppförbanden och försvarsrådena, och 21 000 000 kronor för den centralt ledda underhållstjänsten, upphandling av reservdelar m. m. I underhållskostnaderna ingå under ordinarie anslag ett visst belopp för täckande av kostnaderna från beredskapstiden. Allt var sålunda icke färdigt vid övergången från avvecklingsanslag till ordinarie anslag, utan för det kommande budgetåret beräknas 1 200 000 kronor till eftersläpande istandsättning

av materiel som förslitits under beredskapstiden.

Arméförvaltningen, som grundar sitt medelsäskande på mångårig erfarenhet, anser sig ha pressat ned det så långt som det är möjligt. En sänkning till 39 000 000 kronor kommer att medföra att truppförbandens och försvarsrådenas anslag måste beskäras och materielvärden i motsvarande grad eftersättas, att anskaffningen av reservdelar icke blir betryggande och att istandsättningen av beredskapsmateriel blir ytterligare fördröjd.

Jag vill, herr talman, betona att det här gäller underhåll av materiel och inte materielanskaffning. Det gäller alltså arbeten, som utföras på försvarets egna verkstäder och förråd. Det är av utomordentligt stor betydelse att materielunderhållet sker på ett tillfredsställande sätt, då det är dålig ekonomi att anskaffa dyrbar materiel och sedan underlåta att underhålla den. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som på denna punkt har avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Det är ju ett ganska betydande belopp, som har föreslagits, 39 000 000 kronor. Icke förty kunna emellertid sådana förhållanden uppstå att det blir i knappaste laget och att det skulle behövas något mera för att underhållet skulle kunna bli fullt tillfredsställande. Utskottet har också beaktat detta, men finner inte på grund av motionerna anledning att tillstyrka ett högre anslag. Utskottet yttrar emellertid i ett tillägg: »I sitt denna dag avgivna utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 208 angående vissa anslag till materielanskaffning för försvaret för budgetåret 1948/49 m. m. tillstyrker utskottet, att förevarande anslag må under i propositionen angivna förutsättningar enligt Kungl. Maj:ts bestämmande överskridas under nämnda budgetår.» Utskottet anser således, att det, om det skulle visa sig nödvändigt, skall vara möjligt för Kungl. Maj:t att överskrida detta anslag.

Anslag till underhåll av tygmateriel m. m.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **JOHANSSON, JOHAN BERNHARD**: Herr talman! Underhållet av materiel av olika slag är ju inte bara för armén utan även för marinen och flygvapnet en angelägenhet av mycket stor vikt. Ett försummat underhåll av materielen leder för det första till en försämring av densamma, och för det andra blir det, när den sedan skall repareras och sättas i stånd, dyrare ju längre man eftersätter materielunderhållet. Det är således dålig ekonomi att eftersätta materielvården.

När den urtima riksdagen 1939 samman kallades efter krigsutbrottet tillsattes ett särskilt utskott, och jag erinrar mig mycket livligt, hur vi inom utskottet finge föredragningar från olika militära representanter rörande materieltillgången och materielens beskaffenhet. Jag skall inte nämna några detaljer från dessa föredragningar, men materielens tillstånd var sådant att man knappast vågade tala om det. Det gjorde på mig och många andra ett mycket beklämmande intryck. Det var brist på vapen, utrustning och uniformer, vissa fartyg lågo under reparation och kunde inte bli färdiga på ett år, andra måste in på varv för att repareras för skador, som hade uppstått o. s. v. Vi böra undvika att åter komma i en liknande situation.

När utskottet, som herr förste vice talmannen nyss sade, erkänner att detta anslag är i knappaste laget, så räcker det inte med en välvillig skrivning, utan man måste faktiskt höja anslaget för att täcka behovet.

Jag skall med hänsyn till tidpunkten inte säga mera, utan jag ber att få instämna i herr Lundgrens yrkande.

Herr statsrådet **VOUGT**: Herr talman! Innan debatten går vidare, skall jag tillåta mig att stilla den oro, som har uppstått rörande vården av arméns tygmateriel, genom att upplysa följande:

Under innevarande budgetår ha vi haft ett anslag för underhåll av arméns tygmateriel på 39 000 000 kronor. Av detta

anslag ha under de första 10 månaderna förbrukats 23 000 000 kronor. Följaktligen återstå för de två sista månaderna på budgetåret 16 000 000 kronor. Därutöver finns det emellertid reserverade medel till ett samlat belopp av 49 000 000 kronor. Därtill kommer alltså det belopp som nu beviljas för budgetåret 1948/49.

Dessa siffror äro nya — jag har fått fram dem i dag. De kunna inte vara kända för utskottet, och jag förstår därför mycket väl att utskottet vid sin skrivning inte har kunnat ta hänsyn till dem. Så ligger det emellertid till, och det gör att arméns tygmateriel kommer att kunna hållas i fullgott skick utan att riksdagen beviljar ytterligare medel härför.

Herr **LUNDGREN**: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av herr förste vice talmannens yttrande. Herr Gränebo erkände, att detta anslag kanske är väl knappt beräknat, men menade att det skulle få överskridas under vissa omständigheter. Jag tror att herr Gränebo kanske något har missuppfattat denna sak. Det är nämligen endast under alldeles speciella omständigheter, som detta anslag får överskridas. Jag skall, herr talman, be att få hänvisa till proposition nr 208, där departementschefen säger att anslagen böra få överskridas, om det skulle visa sig erforderligt att för att höja krigsberedskapen anordna repetitionsövningar av större omfattning, inkalla värnpliktiga till beredskapsövning eller att vidtaga sådana åtgärder som återupprättande av fältdepåer, rustning av fartyg och ombasering av flygplan m. m. Det är alltså endast under mycket bestämda omständigheter, som anslagen skola få överskridas, och inte bara om det uppstår behov av ökade medel.

Det var ju mycket intressanta upplysningar, som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet lämnade. Jag vill bara fråga, om inte de stora reservationer, som föreligga två månader före budgetårets slut, möjligen bero på att avräkningen av anslagen i vissa fall sker först vid budgetårets slut.

Anslag till underhåll av tygmateriel m. m.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**: Herr talman! Efter de upplysningar, som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet lämnat, hade denna debatt icke behövt uppstå. Högermotionerna hade icke behövt avlämnas och i varje fall icke föranleda någon reservation. Det synes, som om herrar motionärer, som ha arbetat ganska tråget och energiskt såväl i utskottet som här i kammaren, handlat på väl lösa grunder. Skulle motionerna vara lika löst grundade hela vägen igenom, vågar man inte ha stor tilltro till dem.

Sedan vi fått upplysning om att så stora reserver finnas kvar, är det uppenbart, att det icke föreligger något behov av det ökade anslag, varom herr Lundgren här har framställt yrkande.

Herr **JOHANSSON, JOHAN BERNHARD**: Herr talman! Jag måste säga, att jag inte riktigt förstår herr statsrådet. Vad herr statsrådet här nyss yttrade, överensstämmer inte riktigt med hans uttalande i propositionen, där statsrådet bl. a. framhåller: »De hittills under budgetåret vunna erfarenheterna synas också visa, att de anslagsmedel, som stå till arméförvaltningens förfogande för tygmaterielunderhåll, icke äro tillräckliga för att trygga det löpande underhållet samtidigt med iståndsättningen av beredskapsmaterielen i planerad omfattning. Följden härav torde bland annat bli, att iståndsättningsarbetena måste i viss mån förskjutas. Därest icke materielens underhåll skall allvarligt äventyras, synes en höjning av medelstildelingen vara ofrånkomlig.»

Detta uttalande ligger inte riktigt i linje med departementschefens yttrande nyss här i kammaren.

Herr statsrådet **VOUGT**: Herr talman! Som kanske herr J. B. Johansson vet, har det varit ganska svårt att få någon fullt klar bild av reservationsläget på försvarets område. Såsom jag också nämnde i mitt föregående anförande, äro de uppgifter, som jag nu har fått, tämligen nya. Det kan möjligen förklara den lilla inadvartensen.

Herr **LUNDQVIST**: Herr talman! Efter de upplysningar, som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet här har lämnat, förefaller det ganska egendomligt, att herr förste vice talmannen riktar förebråelser mot mig och min medmotionär för att vi, när vi väckte vår motion i början av riksdagen, inte kände till en omständighet som herr statsrådet förklarar sig själv inte haft vetskap om förrän helt nyligen. Jag kan icke förstå, huru en förebråelse kunnat riktas mot oss för att vi skulle ha motionerat i ogjort väder.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkten 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 41—64.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till underhåll av fartyg m. m.

Anslag till underhåll av fartyg m. m.

Punkten 65.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Marinen: Underhåll av fartyg m. m. för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 23 800 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 368 av herr *Ewerlöf* m. fl. och II: 531 av herr *Skoglund* m. fl. hade hemställts bland annat, att riksdagen måtte för budgetåret 1948/49 till förstärkning av marinens materielanslag anvisa 10 miljoner kronor utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Av nämnda belopp hade enligt motionerna 2 miljoner kronor avsetts för förbättring av avrustade fartygs grundberedskap.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten anfört:

»I sitt denna dag avgivna utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 208 angående vissa anslag till materielanskaffning för försvaret för budgetåret 1948/49 m. m. tillstyrker utskottet, att förevarande anslag må under i propositionen angivna förutsättningar enligt Kungl. Maj:ts bestämmande överstridas under nämnda budgetår.

Även om en sådan förbättring av avrustade fartygs grundberedskap, som i motionerna I: 368 och II: 531 åsyftas, i och för sig är önskvärd, finner utskottet icke tillräckliga skäl föreligga att frångå Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet får sålunda hemställa, att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 368 och II: 531, såvitt de avse förbättring av avrustade fartygs grundberedskap, till Marinen: Underhåll av fartyg m. m. för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 23 800 000 kronor.»

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrarna *Johan Bernhard Johansson*, *Andrén*, *Lundgren*, *Skoglund* i *Doverstorp* och *Holmström* ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»I sitt — — — nämnda budgetår.

»Då det i nuvarande läge synes utskottet angeläget, att den icke rustade delen av flottan hålles i sådan beredskap, att den snabbt kan mobiliseras, vill utskottet tillstyrka det i motionerna I: 368 och II: 531 framlagda förslaget om en förstärkning av förevarande anslag med 2 miljoner kronor i syfte att förbättra avrustade fartygs grundberedskap.

Utskottet får sålunda hemställa, att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 368 och II: 531, såvitt de avse förbättring av avrustade fartygs grundberedskap, till Marinen: Underhåll av fartyg m. m. för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 25 800 000 kronor.»

Herr **LUNDGREN**: Herr talman! I en till denna punkt fogad reservation hemställs om en förstärkning av förevarande anslag med 2 miljoner kronor i syfte att förbättra avrustade fartygs grundberedskap. Med hänsyn till angelägenheten av att flottans icke rustade delar hållas i sådan beredskap, att de snabbt kunna mobiliseras, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till den av herr *Johan Bernhard Johansson* m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag gör detta med hänvisning till utskottets uttalande, vari det heter: »I sitt denna dag avgivna utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 208 angående vissa anslag till materielanskaffning för försvaret för budgetåret 1948/49 m. m. tillstyrker utskottet, att förevarande anslag må under i propositionen angivna förutsättningar enligt Kungl. Maj:ts bestämmande överstridas under nämnda budgetår.» Skulle sådana förhållanden uppstå, att här ifrågasvarande fartyg böra försättas i bättre beredskap, har alltså Kungl. Maj:t möjlighet att snabbt få medel härtill, om riksdagen bifaller utskottets förslag.

Ang. de värnpliktigas penningbidrag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 66—124.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 125.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1948/49 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. de värnpliktigas penningbidrag.

Punkten 2.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 393 och II: 551, I: 394, II: 530, sistnämnda motion i vad den avsåge penningbidrag, II: 552 samt II: 556, godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 23 april 1948 angivna grunder för penningbidrag åt värnpliktiga.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Enligt 1945 års försvarskommittés förslag skulle nu utgående penningbidrag till de värnpliktiga från och med den 1 juli 1948 höjas med en krona för dag. Även utskottet anser ofrånkomligt, att en förbättring av de värnpliktigas

kontanta löneförmåner nu kommer till stånd. Av statsfinansiella skäl kan utskottet emellertid icke helt biträda kommitténs förslag utan anser i likhet med departementschefen, att höjningen nu bör begränsas till 50 öre för dag för samtliga kategorier värnpliktiga. Härav följer, att utskottet avstyrker såväl motionerna I: 393 och II: 551, I: 394 samt II: 552 om beviljande av högre penningbidrag åt de värnpliktiga än vad nu föreslagits som motionen II: 556 om höjt penningbidrag åt värnpliktiga som genomgått rekrytskolan.»

Herr NORLING: Herr talman! Under tre år i följd har från kommunistiskt håll motionerats om högre penningbidrag åt de värnpliktiga. Därvid har man utgått ifrån att penningbidraget åt de värnpliktiga borde höjas med en krona per dag, d. v. s. fördubblas. Åren 1946 och 1947 avstyrkte utskottet de väckta motionerna under hänvisning till att utredning om denna fråga pågick inom försvarskommittén och att försvarskommittén sedermera i sitt betänkande även komme att framlägga förslag om höjt penningbidrag åt de värnpliktiga. Nu har försvarskommittén sitt betänkande klart och har också föreslagit, att penningbidraget skulle höjas med en krona för dag, således med lika mycket som föreslagits i motionerna från kommunistiskt håll. Utskottet har emellertid avstyrkt detta förslag och i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts proposition blott föreslagit en höjning av 50 öre per dag. Utskottet motiverar sitt avstyrkande med statsfinansiella skäl.

När motionen om höjt penningbidrag åt de värnpliktiga behandlades år 1946, yttrade en av utskottets ledamöter, herr Ward, i andra kammaren, att om någon förhöjning komme till stånd, skulle det inte ske med blott någon tjugufemöring, utan då skulle det bli fråga om det förslag som den gången hade framlagts från socialdemokratiskt håll om en höjning till tre kronor per dag. Nu kommer trots allt utskottet med tjugufemöresförslaget, visserligen inte med en tjugufemöring

Ang. de värnpliktigas penningbidrag.

utan med två tjugufemöringar. Men det är långt ifrån det förslag som man år 1946 ansåg vara det riktiga.

När denna fråga har diskuterats här i riksdagen vid föregående tillfällen, har man sagt att värnplikten är en uppoffring för fosterlandet. Jag kan för min del inte inse, att det penningbidrag av två kronor om dagen, som föreslagits, kan utgöra kompensation för den uppoffring, som de värnpliktiga måste göra. Uppoffringen är väl lika stor, vare sig de värnpliktiga ha en eller två kronor om dagen.

Penningbidraget till de värnpliktiga kan med sin nuvarande storlek icke betraktas såsom en lön. Det är nog snarare, såsom man kallade det då det var 20 öre om dagen, »snuspengar» och ingenting annat. Om man tar i betraktande den penningvärdesförsämring, jämfört med penninginkomsten som skett sedan penningbidraget var 20 öre, gör penningbidraget till de värnpliktiga, även om det nu skulle höjas till två kronor, alltså skäl för sin gamla benämning »snuspengar». En sockerdricka t. ex. kostar numera 60, 70 öre, en kopp kaffe med bröd 90 öre å 1 krona, varjämte ju tobaken är mycket dyr för de värnpliktiga som begagna sådan. Man förstår därför att även två kronor om dagen inte räcka långt. Är den värnpliktige från ett burget hem, kan han kanske klara sig, ty då kan han från sitt hem få en hel del understöd som han kan leva på. Men för en fattig värnpliktig är det mycket svårt att klara sig med det lilla penningbidrag som nu utgår.

Man kan inte heller påstå, att den njugghet, som statsmakterna här visa, kommer att höja försvarsviljan hos de värnpliktiga. Statsmakterna ha ju inte på andra områden varit så snåla, när det har gällt att bevilja medel till försvaret, t. ex. för materielanskaffning och dylikt. För egen del anser jag, att människan är det mest värdefulla också inom försvaret.

Under åberopande av vad jag här framhållit ber jag, herr talman, att få framställa följande yrkande: att riksdagen må, med bifall till motionerna I:

393 och II: 551, I: 394 och II: 552 samt med avslag å motionerna II: 530, sistnämnda motion i vad den avser penningbidrag, och II: 556, besluta, att penningbidraget till de värnpliktiga från och med den 1 juli 1948 skall höjas med en krona; samt att i anslutning härtill utskottets uttalande i första stycket å s. 3 må erhålla följande ändrade lydelse: Enligt 1945 års försvarskommittés förslag skulle nu utgående penningbidrag till de värnpliktiga från och med den 1 juli 1948 höjas med en krona för dag. Även utskottet anser ofrånkomligt, att en förbättring av de värnpliktigas kontanta löneförmåner nu kommer till stånd och att höjningen bestämmes till en krona för dag för samtliga kategorier värnpliktiga.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Jag ber få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr VON HELAND: Herr talman! I försvarskommittén voro vi eniga om att höja de värnpliktigas penningbidrag med en krona för dag. Sedermera har det väckts flera motioner, bland annat av partikamrater till mig, om en höjning med en krona för dag. Att jag icke har reserverat mig mot utskottets förslag beror på dels att herr statsrådet har höjt penningbidraget med 50 öre, och dels att jag tycker att vi böra sträva efter samförstånd på så många punkter som möjligt, särskilt i försvarsfrågan. Jag anser således, att vi icke böra bryta enigheten i denna fråga, och av den anledningen har jag inte reserverat mig.

Jag har, herr talman, velat få detta antecknat till protokollet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med avseende på den under behandling varande punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Norling*, att riksdagen skulle, med bifall till motionerna I: 393 och II: 551, I: 394 och II: 552 samt med avslag å motionerna II: 530, sistnämnda motion i vad den avsåge penningbidrag,

Ang. vissa befattningar vid mariningenjörkåren.

och II: 556, besluta, att penningbidraget till de värnpliktiga från och med den 1 juli 1948 skulle höjas med en krona, samt att i anslutning härtill utskottets uttalande i första stycket å s. 3 i det tryckta utlåtandet skulle erhålla följande ändrade lydelse:

»Enligt 1945 — — — till stånd och att höjningen bestämmas till en krona för dag för samtliga kategorier värnpliktiga.»

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Norling* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifalles vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 161 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Norlings* under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4—14.

Vad utskottet hemställt bifölls

Ang. vissa befattningar vid mariningenjörkåren.

Punkten 15.

I förevarande punkt hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 209 framlagda förslag

ävensom med avslag å motionerna I: 364 och II: 521 samt I: 395 och II: 555

a) för budgetåret 1948/49 fastställa de personalförteckningar för ordinarie tjänstemän och för pensionerad personal i arvodesbefattningar vid marinen, som i särskild ordning överlämnats till riksdagen;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för marinens anslag till avlöningar till aktiv personal m. fl., att tillämpas under budgetåret 1948/49;

c) till Marinen: Avlöningar till aktiv personal m. fl. för budgetåret 1948/49 anvisa ett förslagsanslag av 46 700 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Lindström*, *Andrén*, *Lundgren*, *Skoglund* i Dovers-
torp och *Holmström*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 395 och II: 555 ävensom med avslag å motionerna I: 364 och II: 521

a) för budgetåret 1948/49 fastställa de personalförteckningar för ordinarie tjänstemän och för pensionerad personal i arvodesbefattningar vid marinen, som i särskild ordning överlämnats till riksdagen, dock med de ändringarna, att vid mariningenjörkåren skulle tillkomma 2 beställningar i lönegraden Co 14 och 2 beställningar i lönegraden Ca 33 samt utgå 2 beställningar för mariningenjör av 1. graden i lönegraden Ca 29 och 2 beställningar för specialingenjör av 2. graden i lönegraden Ca 30;

b) godkänna — — — kronor 46 700 000;

c) till — — — 46 700 000 kronor.

Herr **LINDSTRÖM**: Herr talman! Vid denna punkt har avgivits en reservation av herr *Johan Bernhard Johansson* m. fl. Det gäller mariningenjörkårens ställning.

Mariningenjörkåren har sedan en tid tillbaka dragits med stora vakanser. Jag har här en utredning som påvisar, att vakanserna uppgå till 31 procent bara på

Ang. vissa befattningar vid mariningenjörkåren.

skeppsbyggnadsavdelningen och till mycket höga procenttal även på övriga avdelningar. Mariningenjörernas ställning är helt enkelt icke sådan, att befattningarna kunna tävla med konkurrensen från det civila livet. Frågan om kårens ställning har berörts i många utredningar under de senaste åren, nämligen i 1941 års försvarsutredning, 1941 års militära förvaltningsutredning, försvarsväsendets ingenjörutredning, 1941 års örlogsvarvskommitté, 1943 års örlogsvarvsutredning, försvarets tjänsteförteckningssakkunniga, 1944 års personalutredning, 1945 års försvarskommitté samt ytterligare ett par utredningar. Det har därvid ställts i utsikt att förhållandena för kåren skulle förbättras, men det har icke blivit något resultat. Nu skjutes frågan om förverkligandet av de utlovade förbättringarna än en gång upp under hänvisning till ytterligare utredning.

I motioner i båda kamrarna ha föreslagits vissa begränsade uppflyttningar av beställningar inom mariningenjörkåren, vilket skulle förbättra befodringsmöjligheterna och sålunda göra det mera lockande för ingenjörer att ta anställning inom kåren. Den erforderliga summan för att man skall kunna vidtaga denna mycket begränsade uppflyttning har beräknats belöpa sig till 14 000 kronor per år. Det är, herr talman, inte mycket, när man befäns, att de sammanlagt 21 vakanser, som för närvarande finnas inom kåren, innebära att det uppstår en besparing på anslaget av 279 000 kronor per år. Läger man här till vissa andra belopp, som stå i samband härmed, kommer man upp till en total årlig besparing av 351 276 kronor. Det har således redan uppkommit besparingar, om man nu vill kalla det så, på mariningenjörkårens avlöningsanslag, som äro så stora, att det knappast kan väcka några betänkligheter, om riksdagen nu skulle bifalla reservationen och motinärernas yrkande, d. v. s. öka anslaget under denna punkt med 14 000 kronor.

Man må betänka, att mariningenjörkåren har hand om värden av mycket

dyrbara värden. Bara i år uppgår anslaget till underhåll av fartyg till omkring 30 miljoner kronor, och anslaget till fartygsbyggnader rör sig om omkring 25 miljoner kronor. Det är klart att det för värden av denna dyrbara materiel behövs en tillräckligt manstark och kompetent kår. För min del anser jag det vara oundgängligen nödvändigt, att man så snart som möjligt vidtar några åtgärder för att förbättra läget för denna personal inom marinen. Jag kan knappast tänka mig, att den lilla anslagsökning, som reservationen innebär, på något sätt skulle kunna föregripa den utredning, som nu på nytt skall verkställas rörande denna personal.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Herr talman! Även jag tror att det finns åtskilliga skäl som tala för att något bör göras för denna personalgrupp. Utskottet har emellertid inte haft möjlighet att sakligt pröva vad de motionsledes föreslagna förbättringarna för mariningjörerna skulle innebära i förhållande till andra grupper. Vi ha därför inte utan vidare kunnat besluta en uppflyttning till högre lönegrad, i synnerhet som vi inte vid vår handläggning av ärendet hade tillgång till tillräckligt material för frågans bedömning, utan blott erhållit vissa upplysningar. Utskottet har emellertid skrivit ganska välvilligt i sitt utlåtande om denna sak, men anser att resultatet av den redan igångsatta utredningen bör avvaktas, innan ytterligare åtgärder vidtagas för att bringa bättre rättvisa åt dessa befattningshavare.

I det läge, vari frågan nu ligger, kan jag inte finna, att riksdagen kan göra annat än bifalla utskottets förslag, vilket för övrigt andra kammaren redan har gjort. Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit,

Ang. vissa materielanskaffningsanslag.

propositioner. först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 161 punkten 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 16—26.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag till materielanskaffning för försvaret för budgetåret 1948/49 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. vissa materielanskaffningsanslag.**Punkten 2.**

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 208, hade Kungl. Maj:t under punkten 2 föreslagit riksdagen att bemyndiga

Kungl. Maj:t att enligt de grunder, som i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 9 april 1948 angivits, medgiva ändrad disposition av behållningar å anslag till anskaffning av materiel m. m. under riksstatsens fjärde huvudtitel.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels en inom andra kammaren av herrar *Ståhl* och *Svensson* i Ljungskile väckt motion (II: 136);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf* m. fl. (I: 368) och den andra inom andra kammaren av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl. (II: 531);

dels ock två likalydande motioner av herr *Bergvall* m. fl. (I: 371) och herr *Ohlin* m. fl. (II: 534).

I de likalydande motionerna I: 368 och II: 531 hade hemställts, utom annat, att riksdagen utöver vad som av Kungl. Maj:t föreslagits ville till vissa för försvaret gemensamma ändamål bevilja ett anslag av 12 600 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

a) att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att enligt de grunder, som i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 9 april 1948 angivits, medgiva ändrad disposition av behållningar å anslag till anskaffning av materiel m. m. under riksstatsens fjärde huvudtitel;

b) att motionen II: 136 icke måtte av riksdagen bifallas;

c) att motionerna I: 368 och II: 531, såvitt de avsåge anvisande av anslag av 12 600 000 kronor till vissa för försvaret gemensamma ändamål, icke måtte av riksdagen bifallas;

d) att motionerna I: 371 och II: 534, såvitt de avsåge materielanskaffning, måtte anses besvarade med vad utskottet under punkten anfört.

Reservation hade anförts av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Andrén*, *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp och *Holmström*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i

Ang. vissa materielanskningsanslag.

reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

- a) att — — — fjärde huvudtitel;
- b) att — — — riksdagen bifallas;
- c) att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 368 och II: 531, såvitt de avsågo anvisande av anslag till vissa för försvaret gemensamma ändamål, för budgetåret 1948/49 under fjärde huvudtiteln anvisa

1. till Försvarets sjukvårdsförvaltning: Engångskostnader för anskaffning av sjukvårdsmateriel ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor;

2. till Försvarets sjukvårdsförvaltning: Modernisering av röntgenapparat ur ett reservationsanslag av 700 000 kronor;

3. till Krigsmaterielverket: Anskaffning av sprängämnen ett reservationsanslag av 6 500 000 kronor;

4. till Försvarsstaben: Anskaffning av signalmateriel m. m. ett reservationsanslag av 2 020 000 kronor;

5. till Försvarsstaben: Anskaffning av chiffereringsapparater ett reservationsanslag av 199 000 kronor;

6. till Försvarsstaben: Ytterligare anskaffning av krigskartor ett reservationsanslag av 107 000 kronor;

7. till Försvarsstaben: Anskaffning av radiomateriel ett reservationsanslag av 1 924 000 kronor;

8. till Armén: Engångskostnader för anskaffning av veterinärmateriel ett reservationsanslag av 150 000 kronor;

- d) att — — — anfört.

Herr LUNDGREN: Herr talman! På grund av den sena timmen skall jag icke närmare ingå på de materielfrågor, som behandlas i denna del av utskottets utlåtande. Jag vill endast erinra om att föredragningarna inför avdelningen på vissa punkter ha givit en synnerligen skrämmande bild av läget.

Jag önskar, herr talman, närmast fästa uppmärksamheten på två punkter i den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande i detta avsnitt. I reservationen yrkas bl. a. en del ökningsanlag till vissa för försvaret gemensamma ändamål. Det gäller här fram-

för allt engångskostnader för anskaffning av sjukvårdsmateriel, modernisering av röntgenapparater samt 6,5 miljoner kronor för anskaffning av sprängämnen. Samtliga dessa anslag äro synnerligen angelägna, men det kanske viktigaste av dem avser anskaffning av sprängämnen. Det avser import för att göra det möjligt att inom landet tillverka bl. a. stridsvagnsminor. Angelägenheten av att t. ex. sådana finnas i tillräcklig utsträckning borde vara klar för alla. Den brist, som råder på minor av olika slag, handgranater och tyngre projektiler, kan inte avhjälpas, om man inte inom landet har tillräckligt med sprängämnen. Bristen på stridsvagnsminor kan nödtorftigt avhjälpas med provisoriska minor liksom under beredskapstiden, om bara sprängämnen finnas. På grund härav är det synnerligen angeläget, att krigsmaterielverket får de medel, som det begärt.

Det råder, herr talman, en allmän enighet om målsättningen för försvaret. Försvarskommittén och försvarsministern ha ställt denna målsättning högre än vad överbefälhavaren har gjort. För lösandet av de uppgifter, som angivits i departementschefens och utskottets målsättning, fordras väl utbildade trupper med förstklassig utrustning. Kan vår krigsmakt med den nu fastställda utbildningstiden och med den bristfälliga och i vissa fall omoderna utrustning, som finns, fylla denna uppgift? Varken försvarskommittén eller försvarsministern har, såsom befälhavaren för andra militärområdet påpekat i sitt yttrande över försvarskommitténs förslag, sökt bedöma våra stridskrafterns kvalitet i jämförelse med eventuella motståndares. Man synes utgå från att de stora uppgifter, som kommittén och försvarsministern tilldelat vårt försvar, skulle kunna lösas av stridskrafter, som veta, att de ha sämre materiel än motståndaren, att de utbildas väsentligt kortare tid och att försvaret inte underlättas av moderna befästningar.

Jag ber, herr talman, att i anslutning till vad jag nu sagt få yrka bifall till reservationen under förevarande punkt.

Ang. vissa materielanskaffningsanslag.

Herr VON HELAND: Herr talman! Det har tidigare deklarerats ifrån majoritetens håll, att vi äro synnerligen angelägna om att förbättra materielläget, i synnerhet inom armén; det är ju där som detta förskräckliga tillstånd råder, som herr Lundgren nyss har påtalat. Vi ge alltså högern fullständigt rätt i dess kritik av materielläget, och jag håller med herr Lundgren om att det är skrämmande, men om kammarledamöterna läsa utskottsutlåtandet skola de finna vad som är orsaken till att majoriteten inte ansett det finnas någon anledning att följa högern. Man anser nämligen, att högerns reservation är fullständigt meningslös och att man inte vinner någonting med den. Det är ju på det sättet, att företrädare för industrien, krigsmaterielverket och industrikommissionen ha redovisat industriens möjligheter att mottaga ytterligare beställningar, och vi ha därvid fått veta, att det finns så mycket medelsreservationer, att man för minst ett par år framåt har tillräckligt med penningmedel för att kunna hålla industrien fullt sysselsatt. Jag hänvisar härom dels till utskottsutlåtandet dels till tidigare anföranden i dagens debatt.

Utskottet säger också, att utskottet förutsätter, att tillgängliga behållningar å redan anvisade anslag skola få utnyttjas för den materielanskaffning, som befinnes erforderlig. Detta är departementschefens eget önskemål. Vidare säga vi, att vi till nästa års riksdag önska en ny redogörelse för hur det ligger till med reservationerna. Nederst på s. 11 framhåller utskottet dessutom, att utskottet förutsätter, att departementschefen till nästkommande års riksdag framlägger de anslagskrav, som då med hänsyn till industriens kapacitet och befintliga reservationer kunna anses befogade. Vi gå alltså ut ifrån att, om industrien nästa år har möjligheter att svälja mer anslagsmedel, däremot svarande anslagskrav skola föreläggas riksdagen.

I fråga om prioriteringsrätt för försvarets beställningar säger utskottet någonting som herr Lundgren att döma av hans uttalanden i den frågan inte har uppfattat. Herr Lundgren hade nämligen

den uppfattningen, att man skulle åstadkomma prioritet särskilt när det gäller trånga sektioner, och utskottet har också uttalat sig för en sådan prioritet, men utskottet säger, att man inte skall ge en allmän prioritetsförklaring, utan att ståndpunkt i prioritetsfrågan enligt utskottets mening bör tagas från fall till fall; den frågan bör således prövas av departementschefen. Utskottet har till och med förordat en omdisposition av medel under vissa betingelser, i det man har skrivit: »Därest tillfälle till import av särskilt önskvärd materiel för försvaret, främst radar, radio m. m., skulle yppa sig, torde frågan om ändrad disposition av tillgängliga medel få tagas under övervägande.» Jag förstår inte vad högern kan begära mer än detta. Här har man ju fullständigt tillgodosett kraven på en större materielanskaffning, men man har ansett det meningslöst att äska mer medel än industrien kan svälja under de närmaste åren.

Herr förste vice talman. Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Jag skall inte uppta någon debatt med herr von Heland beträffande de olika summorna. Ehuru det skulle vara mycket att säga om den saken, skall jag bara erinra om att den materiel, som erfordras för täckande av brister och för moderniseringar, måste beställas detta budgetår för att kunna levereras om två eller tre budgetår eller kanske ännu senare, vilket beror på industriens produktionstakt. För att anskaffning av materiel skall kunna ske till för staten förmånliga priser och kunna planeras på längre sikt än ett år i sänder, böra beställningar utläggas samtidigt för en större materielkvantitet, varigenom exempelvis tillräckligt stora serier av olika materielslag kunna tillverkas. För att bibehålla industriens krigsproduktionsförmåga är det önskvärt att tillverkningen till försvaret sker någorlunda jämnt. Man bör därför inte fylla på reservationsanslagen först när de äro nästan

Ang. arméns tygmaterielanslag.

helt utnyttjade, utan man bör göra det tidigare. De obundna reservationerna äro, som herr von Heland mycket väl vet, inte så stora.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. arméns tygmaterielanslag.**Punkten 3.**

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt,

a) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 208 därom framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 368 och II: 531, såvitt de avsåge anslag till anskaffning av tygmateriel m. m. för armén, till Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m. för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 45 000 000 kronor;

b) att motionerna I: 368 och II: 531, såvitt de avsåge bemyndigande för Kungl. Maj:t att utlägga beställningar å tygmateriel m. m. för armén, icke måtte av riksdagen bifallas.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Andrén*, *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp och *Holmström* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 368 och II: 531, såvitt de avsåge anslag till anskaffning av tygmateriel m. m. för armén, till Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m. för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 72 900 000 kronor;

b) att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 368 och II: 531, såvitt de

avsåge bemyndigande för Kungl. Maj:t att utlägga beställningar å tygmateriel m. m. för armén, bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar å tygmateriel m. m. för armén i den omfattning, som i den av samma reseranter vid punkten 2 av förevarande utlåtande avgivna reservationen angivits.

Herr **LUNDGREN**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som fogats till denna punkt.

Herr **VON HELAND**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt, samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 4—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten för försvaret m. m.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4 och 5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

Lades till handlingarna.

Punkten 7.

Utskottets hemställan bifölls.

m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.44 på natten.

In fidem

G. H. Berggren.

Fredagen den 25 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollen för den 17 och den 18 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1948/49 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 351, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till nya avlösningsreglementen m. m.;

nr 352, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1948/49 till krigsrätterna;

nr 353, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1948/49 till poliskåren i Boden;

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till statens brandinspektion;

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av den civila sjukvårdsberedskapen;

nr 356, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kontrollstyrelsen för budgetåret 1948/49 m. m.;

nr 357, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ersättningar av statsmedel till arbetstagare som drabbats av silikos (stendammslunga);

nr 358, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 359, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 360, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210);

nr 361, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Hj. Jakobson m. fl. i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom;

nr 362, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till vissa plankostnader m. m.;

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens biltrafiknämnd för budgetåret 1948/49;

nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond;

nr 369, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor röran-

Ang. försenad utdelning av visst utlåtande.

de försvarets organisation jämte i ämnet väckta motioner;

nr 370, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1948/49 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag till materielanskaffning för försvaret för budgetåret 1948/49 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 372, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten för försvaret m. m.;

nr 373, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.; och

nr 374, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1948/49 till civilt försvaret m. m.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 347, i anledning av väckt motion om statsbidrag till gäldande av vissa kostnader för en lagaskiftesförrättning å fastigheten Kypasjärvä 5¹ i Överkalix socken;

nr 348, i anledning av väckt motion om viss ändring i 55 § lagen om allmänna vägar;

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m., såvitt angår nionde huvudtiteln; och

nr 350, i anledning av väckt motion angående reglering av rätten att hålla grindar över enskild väg till vilken statsbidrag utgår.

Ang. försenad utdelning av visst utlåtande.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tryckfrihetsförordning m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Herr WISTRAND: Herr andre vice talman! Det utlåtande, som nu skall bordläggas för andra gången, rör en så viktig och i hela vårt lands samhällsliv så djupt ingripande fråga som ersättande av en av rikets grundlagar med en ny, innehållande betydelsefulla och vidlyftiga förändringar. Det är över åttio år sedan en dylik fråga behandlades här i riksdagen.

Under sådana förhållanden måste jag säga, att det är synnerligen uppseendeväckande att konstitutionsutskottets utlåtande, vilket till riksdagen avlämnades i måndags och då bordlades, i tryck utdelats till riksdagsledamöterna först i dag på eftermiddagen. Det är ju klart, att på det sättet blir den tid, som riksdagsmännen ha på sig för att sätta sig in i frågan, ytterligt kort. Om ärendet, vartill formell möjlighet finns, skulle behandlas redan i morgon, är riksdagens granskning så försvårad, att man nästan skulle kunna säga, att den är illuderad för de enskilda riksdagsmännens del.

Det har vid olika tillfällen här i riksdagen framförts anmärkningar mot att Kungl. Maj:ts propositioner inte utdelats i tryck samtidigt som de avlämnats, utan först senare. Tyvärr måste jag säga, att de anmärkningar, som därvidlag ha framförts, inte ha medfört att de tillfällen, då sådant förekommit, ha blivit färre; de ha snarare visat en tendens att öka. Nu stå vi inför någonting som i realiteten är mycket värre, nämligen att utskottsutlåtandena inte heller föreligga tryckta, när de avlämnas. Det är fallet inte bara med detta utskottsutlåtande, utan även med ett annat. Att detta inträffar med en av de viktigaste frågor, som riksdagen har att behandla, gör emellertid saken ännu mera uppseendeväckande. Jag vet inte, om det beror på en ofullkomlig och bristfällig organisation hos riksdagens organ eller hos tryckerierna, eller om orsaken är att söka i tryckeripersonalens semesterkrav och ovilja att göra övertidsarbete inför midsommarhelgen. Men vilka skälen än kunna vara, måste de vika för riksdagens krav på att riksviktiga ärenden

Ang. försenad utdelning av visst utlåtande.

skola erhålla en tillfredsställande behandling. Riksdagens organ måste finna en anordning, som kan säkra möjligheterna för riksdagens ledamöter till skälig förberedelsestid i de frågor de skola behandla. Alldeles särskilt gäller detta beträffande stora och mycket viktiga frågor.

Jag vore glad, om de anmärkningar, varåt jag måste giva uttryck och som jag anser mycket allvarliga, skulle kunna medverka till att definitivt göra slut på ett tillstånd, som inte kan annat än betraktas som ohållbart och som, om det får fortsätta, måste minska aktningen för den ordning och de förutsättningar, under vilka landets viktigaste frågor måste avgöras.

Herr EKMAN: Herr talman! Jag tror nog, att man i princip kan helt instämma i de synpunkter, som herr Wistrand här har utvecklat. Jag gör dock en viss reservation beträffande anledningarna till dröjsmålet.

I sak hade det emellertid inte varit just mycket bättre, därest detta utlåtande hade delats vid bordläggningen i måndags. Vi ha ju läst i tidningarna om att det var en väldig brådska från riksdagsmännens sida att komma ifrån staden med anledning av midsommarhelgen, och det är väl denna som har gjort, att detta utlåtande, som har delats först i dag efter lunchtiden, fortfarande ligger kvar på kammarledamöternas bänkar. Huvudparten av ledamöterna i denna kammare torde säkerligen inte komma att ta utlåtandet i närmare skärskådande förrän vid plenum i morgon.

I sak tror jag således inte, att det hade gagnat så mycket med en tidigare delning, men i princip måste jag nog ansluta mig till den meningen, att det är nödvändigt att inte bara utskottsutlåtandena — och främst dessa — utan även propositionerna delas i så nära anslutning till själva bordläggningen eller anmälningen här i riksdagen som möjligt.

Herr NÄSGÅRD: Herr talman! Jag kan helt instämma i vad herr Wistrand här sagt om dröjsmålet med utlåtandets del-

ning. Om oöverkomliga svårigheter gjort det omöjligt att få utlåtandet tryckt och utdelat i tid, borde man ha väntat med bordläggningen, så att man inte behövt riskera, att utlåtandet behandlas, innan man hunnit läsa det.

Efter härmed slutad överläggning blev förevarande utlåtande ånyo bordlagt.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtande nr 192, första lagutskottets memorial nr 46, jordbruksutskottets utlåtanden nr 60—62, 64 och 65 samt memorial nr 66 ävensom särskilda utskottets utlåtande nr 1.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde bland två gånger bordlagda ärenden första lagutskottets memorial nr 46 skulle uppföras främst samt andra lagutskottets utlåtande nr 47, konstitutionsutskottets utlåtande nr 30 och särskilda utskottets utlåtande nr 1 i nu angiven ordning sättas sist.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till en konvention angående europeiskt ekonomiskt samarbete m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnader i samband med Sveriges deltagande i vissa internationella organisationer;

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till administrationskostnader för nordiskt ekonomiskt samarbete;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal rörande tillverkning m. m. av flygmateriel;

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till statstjänstemän m. fl. för vissa under vistelse utom riket uppkomna förluster;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående upprättande av en medicinsk högskola i Göteborg jämte i ämnet väckta motioner;

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1948/49 till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården;

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till arbetsmarknadsstyrelsen och den offentliga arbetsförmedlingen.

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner m. m. jämte i ämnet väckta motioner, såvitt ej angår lagförslaget;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1948/49 till kristillägg till erkända arbetslöshetskassor;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för beräkning av levnadskostnadsindex;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning, m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 218, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler;

nr 219, i anledning av väckt motion angående anslag för budgetåret 1948/49 till bidrag till Stockholms stadsmision för viss alkoholistvårdande verksamhet;

nr 220, i anledning av väckta motioner om utredning rörande dyrortssystemets avskaffande;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad angående mark inom Kaknäsområdet och å Långholmen i Stockholm jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 222, i anledning av väckta motioner om åtgärder för avhjälpande av bostadsbehovet för de vid ämbetsverken å Ladugårdsgärdet och Mariebergssområdet anställda tjänstemännen;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn, dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckt motion angående bidrag till uppförande av ett sjömanshem i Antwerpen;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.; samt

nr 59, angående beräkning av bevilningarna för budgetåret 1948/49, m. m.; ävensam

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 1, 9, 10 och 11 kap. vattenlagen, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 53, i anledning av väckta motioner om beredande av ökad ersättning åt silikossjuka arbetare.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.17 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.